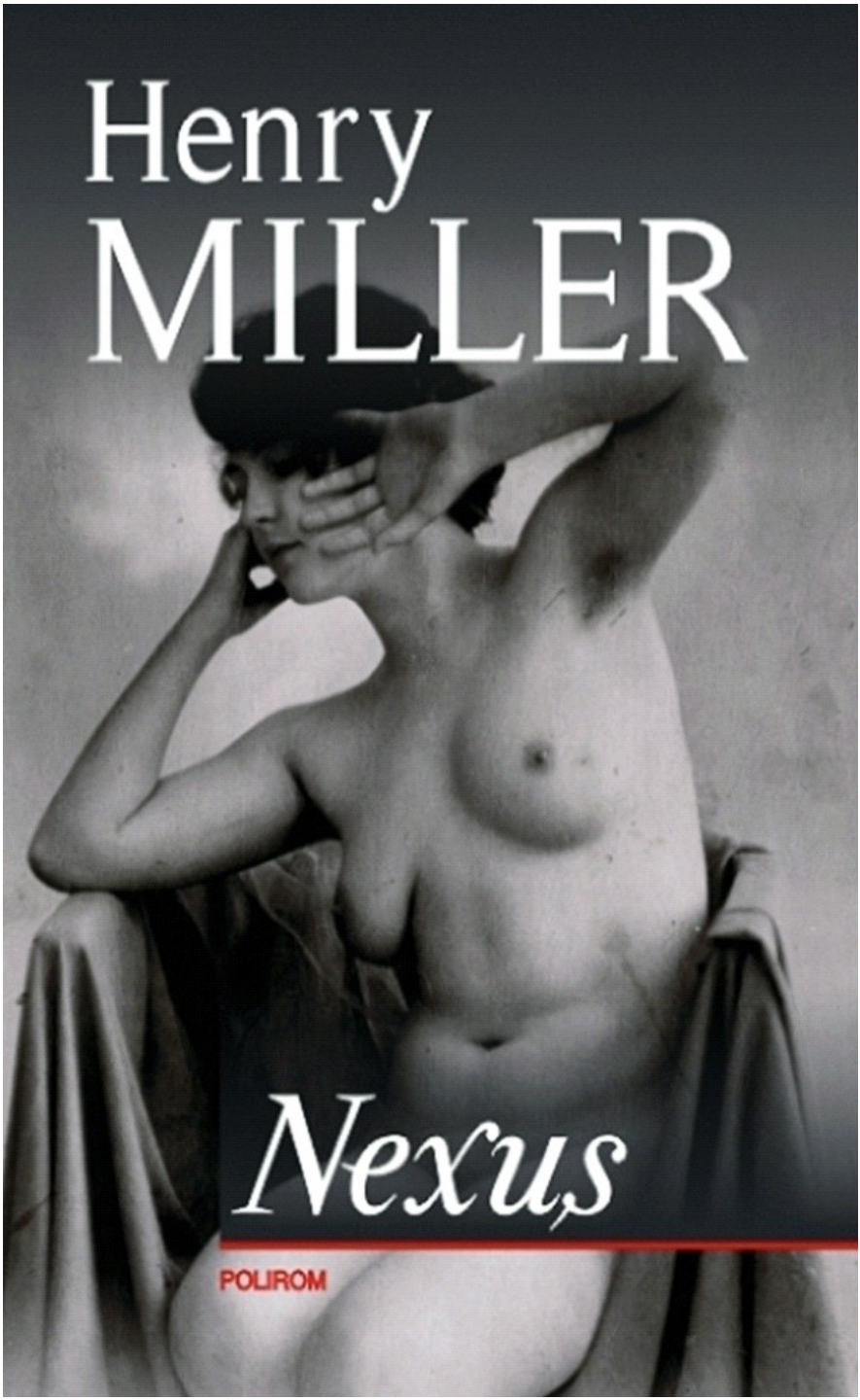
Henry
MILLER
Nexus
POLIROM

Henry Miller

NEXUS

Al treilea volum din trilogia
RĂSTIGNIRE TRANDAFIRIE

Henry Valentine Miller (1891-1980) s-a născut în Yorkville, New York, într-o familie de origine germană. Şi-a petrecut anii de şcoală în Brooklyn, între 1909 şi 1924 a încercat să lucreze în atelierul de croitorie al tatălui său, a trecut prin greutăţi, slujbe prost plătite, în medii dominate de sărăcie şi mediocritate. Hotărât să se apuce de scris, la treizeci de ani pleacă la Paris, unde îşi petrece următorul deceniu. Se împrieteneşte cu scriitorul Lawrence Durrell şi o cunoaşte pe Anaïs Nin, cu care se va şi căsători. În 1934 scrie *Tropicul Cancerului,* un roman cu tentă autobiografică în care povesteşte despre primii săi ani la Paris, încercaţi şi aventuroşi; devine faimos pentru descrierile sale realiste şi câştigă stima unor autori precum T.S. Eliot şi Ezra Pound. Deşi mulţi cititori ai romanului sunt revoltaţi de prezenţa pasajelor erotice explozive, cartea ajunge celebră. Tot în anii ’30 publică *Primăvară neagră* şi *Tropicul Capricornului.* În 1940, Miller se întoarce în America şi se stabileşte în Big Sur, California pentru următorii douăzeci de ani. Scrie alte câteva volume, critice la adresa Americii şi de un deosebit umor; din această perioadă datează şi capodopera sa, trilogia „Răstignirea trandafirie”, alcătuită din *Sexus* (1949), *Plexus* (1953) şi *Nexus* (1960). În anii ’60 încep să-i apară şi în America primele romane, iar Miller ajunge peste noapte un idol printre scriitorii americani, pentru stilul aparte şi ideile sale ce subminează preceptele morale foarte stricte ale vremii, precum şi formulele scriiturii moderniste.

Romanul *Nexus* (1960), ultimul volum al trilogiei „Răstignirea trandafirie”, dezvăluie portretul unui scriitor

format, care, după chinuitoare îndoieli şi o mulţime de romane scrise în minte, reuşeşte în sfârşit să-şi pună ideile pe hârtie. Faptul acesta, însă, pare să atragă după sine o ruptură cu lumea atât de familiară din primele două volume: minunatele poveşti ale prietenilor autorului, paginile de analiză literară şi socială există în continuare, sunt la fel de pline de spirit şi umor, însă în ele se simte o umbră de cinism şi de tristeţe. *Nexus* este, paradoxal, volumul de rămas-bun al unui romancier aflat încă la începutul drumului, volumul care îi oferă lui Miller confirmarea destinului său de scriitor, nelăsându-i astfel nicio altă opţiune decât să continue să scrie, confruntat în permanenţă cu izolarea şi responsabilitatea actului de creaţie.

1

Ham! Ham, ham! *Ham!* Ham!

Latru în noapte. Latru, latru. Strig, dar nimeni nu-mi răspunde. Urlu, dar nici măcar ecoul nu-mi răspunde.

„Ce preferi – Estul lui Xerxes sau Estul lui Hristos?”

Singur – cu eczemă pe creier.

Singur, în sfârşit! Cât de minunat! Numai că nu aşa mă aşteptasem eu să fie. Ah, dacă-aş putea să fiu măcar singur cu Dumnezeu!

Ham! Ham! Ham!

Închid ochii şi îi invoc imaginea. Iat-o plutind în întuneric, o mască închegată din stropii spumei de mare: *bouche* à la Tilla Durieux, arcuită, dinţi albi, regulaţi, ochii înnegriţi de rimel, pleoapele de un albastru sclipitor, vâscos; părul revărsat sălbatic, negru ca abanosul. Actriţa provenită din Carpaţi şi din mansardele Vienei. Răsărită, precum Venus, pe maidanele din Brooklyn.

Ham! Ham, ham! *Ham! Ham!*

Urlu, dar pentru cei din jur urletul meu nu-i decât o şoaptă.

Numele meu e Isaac Dust. Mă aflu în cel de-al cincilea limb al lui Dante. Şi repet, asemenea lui

Strindberg în delirul său: „Ce importanţă are? Ce contează dacă tu eşti singurul sau ai un rival?”

De ce oare îmi izbucnesc în minte toate numele astea bizare? Numele colegilor de la scumpa noastră Alma Mater: Morton Schnadig, William Marvin, Israel Siegel, Bernard Pistner, Louis Schneider, Clarence Donohue, William Overend, John Kurtz, Pat Mccaffrey, William Korb, Arthur Convinssar, Sally Liebowitz, Frances Glanty… Niciunul dintre toţi ăştia nu şi-a înălţat vreodată capul. Înţepeniţi sub lespezile de mormânt. Ţintuiţi ca năpârcile.

Tot acolo sunteţi, colegii mei?

Niciun răspuns.

Tu eşti, August, dragule, cel care-şi înalţă capul în întuneric? Da, e Strindberg, un Strindberg cu două coarne care-i ţâşnesc din frunte. *Le cocu magnifique*[1]**.**

Cândva, într-o vreme fericită – când? unde? pe care planetă? – obişnuiam să mă învârtesc de la un perete la altul, salutându-i pe unul şi pe celălalt, toţi vechi prieteni: Leon Bakst, Whistler, Lovis Corinth, Brueghel cel Bătrân, Botticelli, Bosch, Giotto, Cimabue, Piero della Francesca, Grünewald, Holbein, Lucas Cranach, Van Gogh, Utrillo, Gauguin, Piranesi, Utamaro, Hokusai, Hiroshige – şi Zidul Plângerii. Şi Goya, şi Turner. Fiecare dintre ei avea câte ceva preţios de împărtăşit. Şi mai cu seamă Tilla Durieux, cea cu buzele senzuale, grăitoare, întunecate ca petalele de trandafir.

Acum, zidurile sunt despuiate. Şi chiar de-ar fi încărcate cu capodopere, n-aş mai recunoaşte nimic. Întunericul s-a închis peste ele. Asemenea lui Balzac, trăiesc cu tablouri imaginare. Până şi ramele sunt imaginare.

Sunt Isaac Dust – ţărână, născut din ţărână şi întors în ţărână. Ţărână la ţărână.

Anastasia, alias Negoroboru, alias Bertha Filigree de la Lacul Tahoe-Titicaca şi de la Curtea Imperială a Ţarilor, e internată, pentru moment, în secţia pacienţilor sub

1 Încornoratul magnific (fr.).

observaţie.

S-a internat din proprie iniţiativă, ca să afle dacă e în toate minţile sau nu. Şi Saul latră în delirul lui, crezându-se Isaac Ţărână. Suntem troieniţi într-o cămăruţă sordidă cu o chiuvetă şi două paturi. Fulgeră intermitent. Contele Bruga, păpuşica lor dragă, huzureşte pe birou, înconjurat de idoli javanezi şi tibetani. Rânjeşte ca un nebun care soarbe dintr-un castron cu gaz. Peruca lui, confecţionată din sforicele violete, e încununată de o pălărie miniaturală, à la *Boheme,* importată de la Galerie Dufayel. Se sprijină cu spatele de câteva volume depozitate de Stasia la noi, înainte de a se interna la ospiciu. Iată titlurile, de la dreapta la stânga:

Orgia imperială; Pivniţele Vaticanului; Un anotimp în infern; Moartea la Veneţia; Anatema; Un erou al timpului nostru; Despre sentimentul tragic al vieţii; Dicţionarul Diavolului; Crengi de noiembrie; Dincolo de principiul plăcerii; Lysistrata; Marius Epicurianul; Măgarul de aur; Jude neştiutu; Străinul misterios; Peter Whiffle; Mica floare; Vârginibus puerisque; Regina Mab; Marele Zeu Pan; Călătoriile lui Marco Polo; Cântecele lui Bilitis; Viaţa necunoscută a lui Iisus; Tristram Shandy; Urciorul de aur; Rădăcina şi floarea.

Doar o singură lacună: *Metafizica sexului* de Rozanov.

Găsesc (pe un petic de hârtie de ambalaj de la măcelărie), scris de mâna ei, următorul citat – evident – dintr-una din cărţi:

„Ciudatul gânditor N. Fiodorov, un rus printre ruşi, avea să-şi găsească propria sa formă originală de anarhism, ostilă statului”.

Dacă i-aş arăta acest citat lui Kroński, ar alerga pe dată la balamuc şi l-ar prezenta ca o probă. Probă a ce? A faptului că Stasia e în toate minţile.

Să fi fost ieri? Da, ieri, pe la patru dimineaţa, când m-am dus la staţia de metrou să o caut pe Mona, pe cine mi-a fost dat să văd hoinărind alene pe sub fulgii de zăpadă? Pe Mona cu prietenul ei atlet, Jim Driscoll. Văzându-i, ai fi

crezut că merg mână-n mână să culeagă violete pe o câmpie aurită. Nicio reacţie la zăpadă şi la ger, nicio preocupare pentru rafalele polare care suflau dinspre râu, nicio teamă de Dumnezeu sau de oameni. Se plimbau, râzând, pălăvrăgind, fredonând. Liberi ca pasărea cerului.

Cip, cirip, cântă ciocârlia la poarta paradisului.

I-am urmărit de la oarecare depărtare, aproape contaminat şi eu de perfecta lor nonşalanţă. Brusc, au cotit la stânga, în direcţia apartamentului lui Osiecki. Mai bine zis, a „rezidenţei" lui. Bineînţeles, luminile erau aprinse şi pianina mecanică răspândea difuz *Morceaux choisis* de Dohnânyi.

— Ave, dulce păduche! i-am spus în gând şi am trecut mai departe.

Dinspre canalul Gowanus se ridica o ceaţă uşoară. Probabil că se topea un sloi de gheaţă. Când am ajuns acasă, am găsit-o ungându-şi faţa cu cremă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, unde ai fost? m-a întrebat cu un ton aproape acuzator.

— Te-ai întors de mult? am contraatacat eu.

— De ore întregi.

— Ciudat. Puteam să jur că eu am plecat doar de vreo douăzeci de minute. Probabil că am mers în somn. Şi ce-i mai nostim e că aveam impresia că te-am văzut plimbându-te braţ la braţ cu Jim Driscoll.

— Val, se vede că nu ţi-e bine.

— Nu, sunt doar îmbătat... Vreau să spun, am halucinaţii.

Şi-a pus palma rece pe fruntea mea, mi-a pipăit pulsul. Se pare că toate erau normale. Arăta nedumerită. De ce inventam asemenea poveşti? Numai ca să o chinuiesc? Nu avea ea destule necazuri, cu Stasia la ospiciu, cu chiria neplătită? Ar trebui să dau dovadă de mai multă consideraţie.

Mă îndrept spre ceasul deşteptător şi îi arăt minutarele. Ora şase.

— Ştiu, mi-a răspuns.

— Deci nu pe tine te-am văzut acum câteva minute pe

stradă?

S-a uitat la mine de parcă aş fi oscilat pe muchia demenţei.

— N-ai de ce să te îngrijorezi, drăguţo, am liniştit-o. Toată noaptea am supt şampanie. Acum sunt convins că nu pe tine te-am văzut – doar corpul tău astral. Fac o pauză. Oricum… Stasia e OK. Am avut o discuţie lungă cu unul dintre interni.

— Tu…?

— Da, cum n-aveam ceva mai bun de făcut, m-am gândit să mă duc până la clinică, să văd ce mai face. I-am dus nişte *Charlotte russe.*

— Ar trebui să te culci, Val, eşti epuizat! Pauză. Dacă vrei să ştii de ce am venit atât de târziu, am să-ţi spun. Tocmai am plecat de la Stasia. Am externat-o în urmă cu trei ore.

A început să chicotească – să chicotească sau să cotcodăcească?

— O să-ţi povestesc totul mâine. E o poveste lungă, a adăugat.

Spre uimirea ei, i-am răspuns:

— Nu te mai osteni, am auzit totul cu puţin în urmă.

A stins luminile şi s-a vârât în pat. Am auzit-o râzând pe înfundate de una singură.

Ca un bobârnac de noapte bună, am şoptit:

— Bertha Filigree de la Lacul Titicaca.

Adeseori, după un interval de Spengler sau de Elie Faure, obişnuiam să mă trântesc pe pat, complet îmbrăcat şi, în loc să meditez la culturile antice, mă pomeneam bâjbâind printr-o lume labirintică de născociri. Niciuna dintre acestea nu părea să se apropie de adevăr, nici măcar într-o chestiune atât de simplă ca mersul la toaletă. Stasia, un suflet esenţialmente loial, recursese la aceeaşi tactică, pentru a-i face plăcere Monei. Dar chiar şi în povestea ei fantezistă că ar fi o bastardă din familia Romanovilor exista, pe undeva, un grăunte de adevăr. Minciunile ei nu erau niciodată goale-goluţe, aşa cum erau

ale Monei. Mai mult, dacă o confruntai cu adevărul, nu făcea o criză de isterie, nici nu părăsea, emfatic, camera. Nu, pur şi simplu îţi răspundea cu un rânjet larg care, treptat, se transforma în zâmbetul plăcut al unui copil angelic. Existau clipe când simţeam că aş putea s-o scot la capăt cu Stasia. Dar de câte ori intuiam că a sosit momentul potrivit, Mona o îndepărta fulgerător de mine, ca o leoaică gata să-şi apere puiul. Unul dintre cele mai bizare goluri din conversaţiile noastre intime, pentru că, uneori, se întâmpla să avem conversaţii prelungite şi aparent sincere, una dintre lacunele inexplicabile, după cum am spus, se lega de copilăria celor două. S-ar fi zis că, din leagăn, au sărit direct în viaţa de femei adulte. Niciodată nu era pomenit numele vreunei prietene din copilărie, nicio aluzie la vreo poznă amuzantă; niciodată nu menţionau vreo stradă care le plăcuse, un parc în care se jucaseră sau vreun joc care le fermecase. Le-am întrebat direct:

— Vă pricepeţi să patinaţi? Ştiţi să înotaţi? Aţi jucat vreodată şotron?

Da, se pricepeau la toate chestiile astea şi la altele în plus. Cum să nu? Totuşi niciodată nu-şi îngăduiau să alunece în trecut. Niciodată nu li se întâmpla, aşa cum survine deseori într-o discuţie animată, să-şi amintească de vreo experienţă stranie sau minunată din copilărie. Câteodată, una dintre ele pomenea în treacăt că îşi rupsese cândva un braţ sau îşi luxase glezna. Dar unde? Când? Mă străduiam întruna cu diplomaţie, cu zăhărelul, să le îndrum îndărăt, aşa cum conduci un cal nărăvaş înapoi în grajd; dar degeaba. Amănuntele le agasau. Foarte bine, atunci procedăm la o întoarcere de 180 de grade. Încep să vorbesc despre Rusia sau despre România, sperând să detectez un licăr sau o rază de recunoaştere. Avansez cu dibăcie, începând cu Tasmania sau Patagonia şi apoi treptat, tangenţial, îmi croiesc drum spre Rusia, România, Viena şi maidanele din Brooklyn. Ca şi cum n-ar bănui nimic din jocul meu, încep şi ele să vorbească despre locuri, inclusiv Rusia şi România, dar cu aerul că relatează

ceva ce le-a fost povestit de altcineva sau despre care au citit într-o carte de călătorii. Stasia, puţin mai vicleană, se preface chiar că-mi aruncă un pont. Îmi relatează un incident, falsificat, din Dostoievski, convinsă că am o memorie slabă sau că, deşi memoria mea e bună, nu pot ţine minte toate miile de incidente care populează operele lui Dostoievski. Şi cum pot fi eu sigur că nu îmi relatează un incident autentic dostoievskian? Datorită faptului că am o memorie excelentă pentru *aura* lucrurilor pe care le citesc. Ar fi imposibil să nu recunosc o falsă tuşă dostoievskiană. Oricum, ca s-o stimulez, pretind că îmi aduc aminte de incidentul pe care mi-l istoriseşte; dau din cap aprobator, râd, bat din palme, îi ofer tot ce aşteaptă de la mine şi nu trădez nicio clipă că sunt conştient că denaturează. Uneori, îi aduceam aminte, în acelaşi spirit ludic, de unele comentarii exagerate pe care le făcuse în legătură cu cine ştie ce fleac sau de unele distorsionări deliberate; şi dacă ea pretindea că relatase adevărul adevărat, o combăteam, pedant. Şi în tot acest timp, Mona ne asista, ascultând cu atenţie, fără să-i pese nici de adevăr, nici de minciună, dar fericită ca o păsăruică pentru că discutam despre idolul, despre Dumnezeul ei: Dostoievski.

Cât de fermecătoare, cât de încântătoare poate fi această lume a minciunilor, a născocirilor, când nu ai nimic mai bun de făcut şi nicio mizã în joc. Nu-i aşa că suntem nişte personaje fabuloase, noi, simpaticii, afurisiţii de mincinoşi?

— Păcat că nu-i şi Dostoievski aici cu noi! exclamă uneori Mona.

Ca şi cum şi el ar fi *inventat* toţi oamenii aceia smintiţi, toate scenele demenţiale care îi inundă romanele. De parcă le-ar fi fabricat pentru plăcerea lui sau pentru că era un ţicnit şi un mincinos înnăscut. Şi niciodată nu le trecea prin cap, celor două, că şi *ele* ar putea fi personajele „nebune” ale unei cărţi pe care o scrie viaţa, cu cerneală invizibilă.

Aşadar, nu-i deloc ciudat că aproape fiecare persoană

– feminină sau masculină – pe care o admiră Mona e un „nebun” şi fiecare persoană pe care o detestă e un „prost”. Totuşi, când ţinea să-mi facă un compliment, îmi spunea întotdeauna că sunt un prost.

— Val, eşti un prost atât de dulce!

Prin aceasta înţelegea că, după părerea ei, eram destul de grandios, destul de complex, încât să aparţin lumii lui Dostoievski. Câteodată, când se exalta în legătura cu cărţile mele nescrise, mergea până la a afirma că sunt un al doilea Dostoievski. Păcat, însă, că nu pot trânti din când în când câte o criză de epilepsie. Aşa ceva mi-ar conferi statura necesară. Dar, din nefericire, lucrul nedorit care se petrece cu mine şi care rupe vraja este faptul că eu degenerez vertiginos într-un *„bourgeois”.* Cu alte cuvinte, devin prea iscoditor, prea sâcâitor, prea intolerant. Dostoievski, aşa cum îl vedea Mona, nu manifestase niciun dram de interes pentru „faptele triviale”. (Era unul dintre acele semiadevăruri care te fac uneori să tresari.) Nu, după părerea ei, Dostoievski plutea permanent în nori – sau se îngropa în adâncuri. Nu ţinea să înoate la suprafaţă. Nu se sinchisea de mănuşi, de manşoane sau de paltoane. Şi nici nu scotocea prin poşetele femeilor ca să descopere nume şi adrese. El trăia exclusiv în imaginaţie.

La rândul ei, şi Stasia avea o părere proprie despre Dostoievski, despre felul lui de viaţă şi metoda lui de lucru. În ciuda divagărilor ei, Stasia se apropia, totuşi, ceva mai mult de realitate. Ea ştia bine că marionetele sunt confecţionate din lemn sau din *papier-mâche,* şi nu doar din „imaginaţie”. Şi nu era sigură că Dostoievski nu avea şi el latura lui *bourgeoise.* Ce gusta ea cel mai mult la Dostoievski era elementul său diabolic. Pentru Stasia diavolul era o realitate. Răul avea o existenţă materială. Mona era total neafectată de răul din Dostoievski. Pentru ea, răul nu constituia decât un element în plus al „imaginaţiei”. Nimic din cărţile lui nu o speria – dar, ca să vorbim drept, nimic din viaţă nu o speria. Poate că acesta era motivul pentru care trecea prin foc neatinsă. În ce o privea însă pe Stasia, când era în toane rele, până şi micul

dejun îi apărea ca un calvar. Avea o intuiţie a răului, îi detecta prezenţa până şi în bolul cu cereale. Pentru Stasia, diavolul era o fiinţă omniprezentă, care-şi pândea perpetuu victimele. Drept care, ea purta amulete menite să alunge duhurile rele; când intra într-o casă străină, făcea anumite semne sau rostea incantaţii în limbi străine. Lucruri în faţa cărora Mona zâmbea cu indulgenţă, considera „delicios" faptul că Stasia poate fi atât de primitivă, de superstiţioasă.

— Sângele slav din ea, comenta Mona.

Acum că autorităţile spitaliceşti o plasaseră pe Stasia sub supravegherea Monei, se impunea să analizăm situaţia cu mai multă claritate şi să-i asigurăm un mod de viaţă mai stabil şi mai liniştit acestei creaturi atât de complicate. Potrivit poveştii lacrimogene pe care mi-o debita Mona, Stasiei i se dăduse drumul din ospiciu cu multă reţinere şi cu serioase rezerve. Dracu' ştie ce le-a povestit Mona medicilor despre *prietena* ei – şi despre ea însăşi. Abia după nu ştiu câte săptămâni, şi printr-o manevră iscusită, am izbutit să pun cap la cap, să reconstitui acel puzzle al întrevederii Monei cu medicul Stasiei. Dacă n-aş fi avut niciun alt indiciu, aş fi putut considera că amândoi, atât Mona, cât şi medicul – erau buni de balamuc. Dar, din fericire, mi-a parvenit pe neaşteptate o altă versiune a întrevederii, de la nimeni altul decât de la Kroński. De ce s-o fi interesat Kroński de cazul ăsta, nu mi-e clar. Fără îndoială, Mona le-a furnizat celor de la spital numele lui – declarându-l medicul nostru de familie. E posibil să-l fi sunat în toiul nopţii şi, cu lacrimi în glas, să-l fi implorat să facă ceva pentru iubita ei prietenă. Ceea ce a omis însă Mona să-mi spună era faptul că Kroński aranjase externarea Stasiei, că aceasta nu era sub supravegherea nimănui şi că un cuvânt al lui Kroński (către autorităţile spitaliceşti) s-ar fi putut dovedi fatal. Această din urmă declaraţie făcută de el era, cred, apă de ploaie… în realitate, probabil că saloanele clinicii erau supraaglomerate şi aveau nevoie de paturi. Îmi încolţise gândul ca, într-o zi, să mă duc personal la spital şi să aflu

cu exactitate cum decurseseră lucrurile. (Doar din curiozitate.) Dar nu era nicio grabă. Simţeam că situaţia actuală nu era decât un preludiu sau o prevestire a unor lucruri ce aveau să vină.

Între timp, dădeam câte o raită prin Village ori de câte ori îmi venea cheful. Hoinăream pe străzi, ca un câine vagabond. De câte ori mă nimeream în dreptul unui felinar, ridicam piciorul din spate şi trăgeam un piş. Ham, ham! *Ham!*

Adeseori mă pomeneam rezemându-mă de zăplazul care îngrădeşte gazonul zdrenţăros, acum înecat până la genunchi în zăpadă murdară, al localului Iron Cauldron; urmăream oamenii care intrau şi ieşeau. Cele două mese de lângă fereastră erau ale Monei. O priveam cum se foia în lumina domoală a lumânărilor, servind felurile de mâncare, întotdeauna cu o ţigară lipită de buze, cu faţa luminată de surâsuri când îşi întâmpina clienţii sau prelua comenzile. Din când în când se aşeza şi Stasia la o masă, întotdeauna cu spatele la fereastră, cu coatele sprijinite pe tăblie şi capul în mâini. De obicei, zăcea acolo până la plecarea ultimului client. Atunci i se alătura şi Mona. Judecând după expresia feţei ei, purtau o discuţie foarte însufleţită. Uneori râdeau de se prăpădeau. Dacă, în asemenea momente, se apropia de ele vreuna dintre cunoştinţele lor favorite, respectivul sau respectiva erau îndepărtaţi ca o muscă sâcâitoare.

Ei bine, despre *ce puteau* discuta aceste două dragi creaturi ca să fie atât de total absorbite? Şi atât de amuzate? Daţi-mi acest răspuns şi o să scriu, pentru dumneavoastră, istoria Rusiei dintr-un singur condei.

Când îmi dădeam seama că se pregăteau de plecare, îmi luam tălpăşiţa. Pribegeam alene, îngândurat, vârându-mi botul în câte un smârc, până când ajungeam în Sheridan Square. Într-un colţ al scuarului, întotdeauna iluminată ca un *saloon* de pe vremuri, se găsea spelunca lui Minnie Douchebag. Ştiam că, puţin mai târziu, aici vor poposi cele două creaturi. Aşteptam doar să le văd ocupându-şi locurile. Pe urmă aruncam o privire la ceas şi

apreciam că, peste vreo două sau trei ore, una dintre ele va hotărî să se retragă în bârlog. Când aruncam o ultimă căutătură în direcţia lor, mi se părea încurajator să constat că deveniseră, pe dată, centrul unei atenţii pline de solicitudine. Încurajator – ce cuvânt! – să ştiu că se vor bucura de protecţia altor drăgălaşe creaturi care le înţelegeau atât de bine şi care întotdeauna săreau în sprijinul lor. În timp ce coboram la metrou, gândeam, amuzat, că dacă le-ai retuşa uşor îmbrăcămintea, nici măcar un specialist în sistemul antropologic Bertillon n-ar fi putut deosebi care dintre ei erau fete şi care băieţi. Dar băieţii erau întotdeauna gata să-şi dea viaţa pentru fete – şi viceversa. Nu se găseau, oare, cu toţii, învălmăşiţi în aceeaşi oală de noapte cu pişat stătut, în care e destinat să ajungă orice suflet pur şi onest? Cât de scumpi şi de drăgălaşi erau, întreaga şleahtă! Nişte *iubiţei,* în toată puterea cuvântului. Banalităţile tembele pe care le gândeau, Dumnezeule mare! Fiecare dintre ei, mai cu seamă băieţii, era un artist înnăscut. Chiar şi creaturile mai sfioase care-şi rodeau unghiile, pitite prin colţuri.

Oare contactul cu această atmosferă, în care domneau iubirea şi înţelegerea reciprocă, a determinat-o pe Stasia să ajungă la concluzia că între Mona şi mine lucrurile nu stăteau cum trebuie? Sau să fi fost o consecinţă a loviturilor de ciocan cu care o gratificam în momentele de adevăr şi sinceritate?

— N-ar trebui să o acuzi pe Mona că te înşală şi te minte, mi-a spus într-o seară.

Nu-mi dau seama cum de se nimerise să fim singuri. Probabil că o aştepta pe Mona să apară dintr-un moment în altul.

— Şi de ce altceva ai prefera s-o acuz? am răspuns, întrebându-mă ce o să mai urmeze.

— Mona nu e o mincinoasă, şi tu ştii lucrul ăsta. Mona inventează, distorsionează, fabulează… pentru că aşa i se pare ei mai interesant. Ea crede că-ţi place mai mult când complică lucrurile. Te respectă prea mult ca să te poată minţi.

Nu mi-am dat osteneala să-i răspund.

— Nu ştii lucrul ăsta? m-a întrebat ridicând vocea.

— Ca să fiu sincer, nu!

— Vrei să spui că înghiţi toate poveştile fantasmagorice cu care te tratează?

— Dacă prin asta înţelegi că privesc totul ca pe un joc inocent, atunci răspunsul e *nu.*

— Dar de ce ar dori să te mintă când te iubeşte din toată inima? Ştii bine că însemni totul pentru ea. Da, totul.

— De asta eşti geloasă pe mine?

— *Geloasă?* Sunt scandalizată că o tratezi aşa cum o tratezi, că eşti atât de orb, de crud, de…

Am ridicat mâna ca s-o opresc.

— Unde vrei să ajungi? am întrebat-o. Care-i şpilul?

— *Şpilul? Şpilul?*

Şi-a îndreptat spatele, în maniera demnă a unei ţarine indignate şi uluite.

A refuzat să se aşeze şi a început să se învârtească prin cameră înainte şi înapoi, înainte şi înapoi.

— Spune-mi, ce preferi să crezi, am reluat eu. Că Mona mă iubeşte pe mine atât de mult încât trebuie să mă mintă zi şi noapte? Sau că te iubeşte pe *tine* atât de mult încât nu are curajul să mi-o spună mie? Sau că *tu* o iubeşti atât de mult încât nu suporţi să o vezi nefericită? Dar dă-mi voie ca mai întâi să te întreb următorul lucru: *tu ştii ce înseamnă iubirea?* Spune-mi, ai fost vreodată îndrăgostită de un bărbat? Ştiu că ai avut odată un câine pe care l-ai iubit sau, cel puţin, aşa mi-ai spus, şi ştiu că ai făcut amor cu copacii. Şi ştiu că eşti mai capabilă să iubeşti decât să urăşti, *dar* – ştii ce înseamnă iubirea? Dacă ai întâlni doi oameni care se iubesc nebuneşte, dragostea ta pentru unul dintre ei ar contribui să întărească legătura lor sau să le-o distrugă? Stai să-ţi înfăţişez altfel lucrurile, poate că aşa va fi mai clar. Dacă tu te-ai considera doar un obiect vrednic de milă şi cineva ţi-ar dovedi totuşi că-ţi poartă o afecţiune reală, o dragoste sinceră, ţi-ar fi totuna dacă acea persoană ar fi un el sau o ea, căsătorit sau necăsătorit? Vreau să spun, te-ai putea mulţumi să-i accepţi, pur şi

simplu, dragostea? Sau ţi-ai dori ca persoana respectivă să fie exclusiv a ta?

Pauză. Pauză de tăcere grea.

— Şi, pe de altă parte, am continuat eu, ce te face să crezi că eşti demnă de a fi iubită? Sau că, măcar, *eşti* iubită? Sau, dacă presupui că eşti, te simţi capabilă să răspunzi la iubire? *Stai jos, odată!* Ştii, noi doi am putea avea, într-adevăr, o discuţie interesantă. Am putea chiar să ajungem undeva. Am putea ajunge la adevăr. Eu sunt dispus să încerc.

Mi-a aruncat o privire ciudată, mirată.

— Spui că Mona e convinsă că mie îmi plac lucrurile complicate, am continuat. Ca să fiu sincer, nu-mi plac. Uite, în ce te priveşte pe tine… tu eşti o făptură foarte simplă… dintr-o bucată, nu-i aşa? Integrată, cum se spune. Eşti atât de una cu tine însăţi şi cu întreaga lume din jur, încât, doar ca să-ţi confirmi acest lucru, te supui de bunăvoie observaţiei clinice. Sunt prea crud? Haide, nechează, dacă vrei. Lucrurile par stranii dacă le aşezi cu susu-n jos. Şi apoi, tu nu te-ai dus de capul tău la clinică, nu-i aşa? Asta-i încă una din scornelile Monei. Desigur, eu am înghiţit momeala cu undiţă cu tot, pentru că n-am vrut să stric prietenia dintre voi. Acum că ai ieşit, datorită eforturilor mele, vrei să-mi dovedeşti gratitudinea ta. Asta e? Nu vrei să mă vezi nefericit, mai ales când trăiesc cu cineva atât de apropiat şi de drag ţie.

A început să chicotească, în pofida faptului că era întărâtată.

— Ascultă-mă, am urmat eu, în caz că *tu* m-ai fi întrebat dacă sunt gelos pe tine, oricât de neplăcut îmi este să admit, ţi-aş fi răspuns că da. Nu mi-e ruşine să mărturisesc că găsesc umilitor faptul că cineva ca tine îmi poate stârni gelozia. Nu eşti nici pe departe genul de om pe care l-aş fi ales să-mi fie rival. Nu-mi plac hermafroditii, nu mai mult decât mi-ar plăcea oamenii cu două degete mari la acelaşi picior. Am prejudecăţi. Sunt *bourgeois,* dacă vrei. N-am iubit niciodată un câine, dar nici n-am urât vreodată unul. Am întâlnit curlandişti amuzanţi, inteligenţi,

talentaţi, antrenanţi, dar trebuie să mărturisesc că nu mi-ar plăcea să t*răiesc* cu ei. Nu-i vorba de morală, înţelegi, e vorba de ce-mi place şi ce nu-mi place. Anumite lucruri îmi repugnă. E o mare nefericire, ca să folosesc un eufemism, că soţia mea se simte atât de puternic atrasă de tine. Pare ridicol, nu? Are o rezonanţă de literatură. Mai mare ruşinea că, dacă a vrut să mă înşele, nu a ales un bărbat sută la sută, chiar dac-ar fi fost unul dintre cei pe care-i dispreţuiesc. Dar faptul că te-a ales pe tine – ce, pizda măsii – mă dezarmează colosal. Mă înfior la gândul că cineva ar putea să mă întrebe: „Ce-i în neregulă cu tine?”. Pentru că e musai să fie ceva în neregulă cu un bărbat a cărui soţie e violent atrasă de o altă femeie – cel puţin aşa gândeşte lumea. M-am străduit din răsputeri să descopăr ce-i în neregulă cu mine – dacă e ceva în neregulă –, dar nu reuşesc să-mi dau seama. Şi apoi, dacă o femeie e în stare să iubească o altă femeie la fel de mult ca pe bărbatul cu care e măritată, nu-i nimic rău în asta, nu-i aşa? Nu trebuie condamnată pentru că, întâmplător, a fost înzestrată cu o neobişnuită doză de afecţiune. Totuşi, să presupunem că soţul unei atât de extraordinare creaturi se îndoieşte de excepţionala capacitate de a iubi a soţiei sale? Să presupunem că soţul are motive să creadă că acel extraordinar surplus de iubire e un amestec de prefăcătorie şi de realitate. Să presupunem că, pentru a-şi prepara soţul, pentru a-i pregăti condiţia necesară, soţia se străduia să-i otrăvească mintea, în chip insidios, insinuant, născocind şi urzind cele mai fantastice poveşti; toate, desigur, nevinovate, despre experienţe trăite cu fete, înainte de măritiş. Nu recunoştea niciodată, deschis, că se *culcase* cu ele, dar sugera, insinua, mereu insinua că s-ar fi putut întâmpla şi aşa. Şi în clipa în care soţul – în speţă, *eu* – manifesta teamă sau alarmă, ea nega totul cu vehemenţă şi stăruia că întregul tablou a fost compus de propria mea imaginaţie… Mă urmăreşti? Sau totul e prea complicat?

S-a aşezat şi figura i-a devenit brusc gravă. Şedea pe marginea patului şi mă privea iscoditor. Deodată, faţa i s-a lăţit într-un zâmbet, un zâmbet satanic, şi a exclamat:

— Vasăzică ăsta ţi-e jocul! Acum încerci să-mi otrăveşti *mie* mintea!

Când a rostit aceste cuvinte, i-au dat lacrimile şi a izbucnit în plâns.

Şi soarta a vrut ca exact în acel moment să pice Mona.

— *Ce i-ai făcut?* au fost primele ei cuvinte.

A înconjurat-o pe Stasia cu braţul şi a început să o mângâie pe păr şi s-o consoleze cu vorbe de alint.

O scenă mişcătoare! Totuşi, puţin prea autentică pentru ca să mă impresioneze de-adevăratelea.

Deznodământul: Stasia nu trebuie să încerce să se ducă acasă. Trebuie să înnopteze la noi, ca să se odihnească în voie.

Stasia mi-a aruncat o privire întrebătoare.

— Desigur, desigur, am confirmat eu. Pe o noapte ca asta n-aş lăsa niciun câine afară.

Partea cea mai bizară a scenei, aşa cum mi-o amintesc acum, a fost apariţia Stasiei într-o cămaşă de noapte vaporoasă, diafană. Dacă-ar fi avut o pipă în gură, tabloul ar fi fost desăvârşit.

Să ne întoarcem la Feodor… Uneori femeile astea mă scot din sărite cu nesfârşitele lor nonsensuri legate de Dostoievski. Eu, unul, nu am pretins niciodată că-l *înţeleg* pe Dostoievski, în orice caz, nu în totalitate. (îl cunosc, aşa cum cunoşti un suflet înrudit.) Până în ziua de azi, nici măcar nu l-am citit în întregime. Am nutrit mereu gândul de a-mi lăsa ultimele îmbucături pentru lectura de pe patul de moarte. De pildă, nu sunt sigur dacă i-am citit *Visul unui om ridicol* sau dacă numai am auzit vorbindu-se despre el. După cum nu sunt sigur dacă ştiu cine a fost Marcion sau ce este marcionismul. Există multe lucruri legate de Dostoievski, ca şi de viaţa în sine, pe care le prefer să rămână mistere pentru mine. Îmi place să mă gândesc la Dostoievski ca la o persoană învăluită într-o aură de mister impenetrabil. De exemplu, nu mi-l pot închipui vreodată purtând o pălărie – aşa cum Swedenborg

i-a pus pe îngerii lui să poarte. Mai mult, mă fascinează întotdeauna să aud ce spun alţii despre el, chiar dacă vederile lor nu coincid cu ale mele. Mai deunăzi am dat peste o notă pe care am mâzgălit-o într-un carnet. Probabil că am copiat-o din Berdiaev: „După apariţia lui Dostoievski, omul nu a mai fost ce fusese înainte”.

Gând îmbucurător pentru o umanitate în suferinţă.

Cât despre următoarele rânduri, e cert că numai Berdiaev ar fi putut să le scrie: „Relaţia lui Dostoievski cu răul este puternic antinomică. Eretică, într-o oarecare măsură. Pe de o parte, răul e rău şi trebuie demascat în nimicnicia lui, trebuie să ardă în focul gheenei. Pe de altă parte, răul este o cale a omului, o cale tragică, o experienţă care îl poate înnobila, îl poate înălţa pe o treaptă superioară. Însă pentru aceasta trebuie să fie înţeles în mod corect. Nu răul în sine este cel care îmbogăţeşte omul, ci forţa spirituală care se naşte în el pentru înfrângerea răului. Omul care spune: «Mă voi deda la rău pentru a-mi îmbogăţi experienţa», nu şi-o îmbogăţeşte niciodată, ci piere. Dar răul este acela care pune la încercare libertatea omului…”

Şi acum încă un citat (tot din Berdiaev) care ne aduce cu un pas mai aproape de cer…

„Biserica nu este împărăţia Domnului. Biserica a apărut pe parcursul istoriei şi a avut rolul său în istorie; ea nu înseamnă transfigurarea lumii, apariţia unui paradis nou şi a unui pământ nou. Adevărata împărăţie a Domnului este cea care duce la transfigurarea lumii, nu numai a individului, ci şi a factorului social şi cosmic; aceasta ar însemna sfârşitul acestei lumi, a lumii nedreptăţii şi urâtului şi, totodată, principiul unei lumi noi, o lume a dreptăţii şi a frumosului. Când Dostoievski a spus că frumosul va mântui omenirea, s-a gândit la transfigurarea lumii şi la venirea împărăţiei Domnului, şi aceasta este speranţa escatologică…”

În ce mă priveşte, însă, trebuie să spun că dacă am avut vreodată unele speranţe escatologice sau de altă natură, acestea au fost anihilate chiar de Dostoievski. Sau

poate că ar trebui să-mi modific exprimarea spunând că Dostoievski a făcut ca aspiraţiile culturale generate de educaţia mea vestică să capete un caracter derizoriu. Partea mea asiatică, adică mongolul din mine, a rămas intact şi aşa va rămâne mereu. Această latură mongolă a mea nu e legată nici de cultură, nici de personalitate; reprezintă o rădăcină a cărei sevă curge îndărăt până la o ancestrală, fără de vârstă, ramură a arborelui meu genealogic. Un rezervor insondabil care a înghiţit toate elementele haotice ale propriei mele naturi şi ale moştenirii mele americane, aşa cum oceanul înghite râurile care se varsă în el. Lucrul ciudat e că eu, un american get-beget, l-am înţeles mai adânc pe Dostoievski sau, mai bine zis, i-am înţeles personajele şi problemele care le frământă mai bine decât dacă aş fi fost european. Am impresia că limba engleză e mai aptă să-l redea pe Dostoievski (dacă trebuie să-l citeşti în traducere), decât franceza, germana sau italiana, sau orice altă limbă neslavică. Şi chiar viaţa americană, începând cu nivelul ei gangsteresc şi până la cel intelectual, are paradoxale afinităţi cu viaţa multilaterală, de fiecare zi, din Rusia lui Dostoievski. Ce alt exemplu mai bun putem da decât New York-ul metropolitan în care orice idee dezmăţată, mârşavă, smintită, înfloreşte pe dată ca o buruiană? E suficient să te gândeşti la iernile de aici, la ce înseamnă să fii flămând, singur, disperat, în labirintul ăsta de străzi monotone mărginite de locuinţe monotone înţesate de indivizi monotoni îmbâcsiţi de idei monotone. Monotone şi, în acelaşi timp, nelimitate.

Deşi milioane de americani nu l-au citit pe Dostoievski şi nu i-ar recunoaşte numele dacă l-ar auzi rostit, totuşi, milioane întregi descind direct din paginile lui şi duc aici, în America, aceeaşi sinistră viaţă „nebunească”, pe care creaturile lui Dostoievski o trăiesc în Rusia imaginată de el. Dacă ieri toţi aceştia puteau fi consideraţi ca având încă o existenţă umană, mâine lumea în care trăiesc va dobândi un caracter şi nişte trăsături mai fantastic drăceşti decât toate creaţiile lui Bosch. Astăzi se

mişcă alături de noi, cot la cot, fără să frapeze pe nimeni prin aspectul lor antediluvian. Unii dintre ei continuă, într-adevăr, să-şi împlinească vocaţia: să propovăduiască Evanghelia, să machieze şi să gătească morţii, să-i îngrijească pe dementi – ca şi cum nimic important nu s-ar fi întâmplat. Nu încearcă nici cea mai vagă bănuială că „omul nu mai e ce fusese înainte”.

2

Ah, senzaţia de monotonie pe care o încerci bătând străzile într-o dimineaţă de iarnă, când traversele de oţel sunt îngheţate bocnă, iar laptele din sticlele lăsate în faţa uşilor s-a solidificat, ca o tulpină de ciupercă. O zi septentrională, să spunem, când nici cel mai bleg animal nu cutează să-şi scoată botul afară din vizuină. Pe o asemenea zi, e de neconceput să opreşti un străin şi să-i ceri de pomană. În gerul ăsta muşcător, pişcător, cu vântul îngheţat care mătură străzile mohorâte, troienite, niciun om normal nu s-ar opri să se scotocească în buzunar după o monedă. Într-o dimineaţă ca asta, pe care bancherul instalat confortabil ar numi-o „cristalină şi proaspătă”, un cerşetor nu are dreptul să fie flămând sau să aibă nevoie de un bilet de tramvai. Cerşetorii sunt buni pentru zilele calde, însorite, când până şi sadicii se opresc din drum să arunce firimituri păsărilor.

Pe o zi ca asta obişnuiam să adun, deliberat, un teanc de mostre de stofă din atelierul tatălui meu şi porneam să-i fac o vizită unuia dintre clienţii lui, ştiind bine că nu o să obţin nicio comandă, mânat însă de devoranta mea foame de conversaţie.

Exista un anume individ la care mă duceam pe asemenea vreme, pentru că ştiam că în compania lui pot sta o zi întreagă, ba chiar să-mi închei ziua în moduri din cele mai neaşteptate. Trebuie să adaug că omul ăsta îşi comanda foarte rar un costum şi, când o făcea, dura ani de zile până să-şi achite factura. Totuşi, tata îl socotea un client. Bătrânului meu îi spuneam că mă duc la John

Stymer ca să-l conving să cumpere costumul cu vestă de care presupunea mereu că va avea cândva nevoie. (Stanley ăsta ne împuia întruna capul că, într-o zi, va deveni judecător.) Ceea ce nu-i divulgam, însă, niciodată tatii era natura total necroitoricească a conversaţiilor pe care le purtam cu omul respectiv.

— Hello! De ce-ai venit la mine?

Aşa mă întâmpina de obicei.

— Nu eşti în toate minţile dacă-ţi închipui că mai am nevoie de haine. Nu ţi-am plătit nici ultimul costum pe care mi l-aţi confecţionat, nu-i aşa? Când a fost asta – acum cinci ani, nu?

Abia de-şi înălţa capul din maldărul de hârtii în care-şi îngropase nasul. În biroul lui plutea un miros neplăcut, pentru că omul avea obiceiul să tragă băşini – chiar şi în prezenţa stenografei. Şi se scobea tot timpul în nas. De altfel – ca înfăţişare – putea trece drept Domnul Nimeni. Un avocat ca oricare alt avocat.

Continuând să-şi ţină nasul îngropat într-un labirint de acte juridice, îmi bolborosea:

— Ce-ai mai citit în ultima vreme? Şi până să-i răspund, adăuga: Poţi să mă aştepţi în hol câteva minute? M-am încurcat în hârţoage… Dar să n-o ştergi… Vreau să stau la o şuetă cu tine.

Pe urmă îşi vâra mâna în buzunar şi scotea o bancnotă de un dolar.

— Uite aici, ia-ţi o cafea cât mă aştepţi. Şi vino înapoi peste o oră sau aşa ceva… o să luăm prânzul împreună.

În anticameră aşteptau vreo şase clienţi gata să-şi spună păsul. Îi ruga, pe fiecare dintre ei, să mai aştepte. Uneori îl aşteptau ziua întreagă.

În drum spre cafenea, schimb dolarul ca să cumpăr un ziar. Când îmi arunc ochii pe ştiri, am întotdeauna senzaţia extrasenzorială că aparţin altei planete. Şi apoi, trebuie să mă pregătesc să-i ţin piept lui John Stymer.

Răsfoind ziarul, îmi vine în minte una dintre marile probleme ale lui Stymer. *Masturbarea.* De ani de zile se luptă să renunţe la obiceiul ăsta păcătos. Îmi amintesc

frânturi din ultima noastră discuţie. I-am recomandat să apeleze la o casă serioasă de curve – şi ce mutră a făcut când i-am oferit sugestia.

— Cum, *eu,* un bărbat însurat să mă înhăitez cu nişte curve împuţite!

Nu am găsit alt răspuns decât că *nu toate* erau împuţite.

Dar momentul cel mai patetic, acum că vorbesc despre chestiunea asta, a fost la despărţire, când m-a rugat, m-a implorat cu toată sinceritatea, să-i dau de veste dacă mi-a venit vreo idee care l-ar putea ajuta… *orice ar fi!*

— Lasă-te păgubaş! aş fi vrut să-i spun.

S-a scurs o oră. Pentru el, o oră însemna cinci minute. În cele din urmă, m-am îndreptat spre uşă. De fapt, voiam să scap cât mai repede de peisajul polar.

Spre surprinderea mea, mă aştepta. Şedea cu mâinile împreunate pe tăblia biroului şi cu privirile fixate pe un ştiu ce punct din eternitate. Pachetul cu mostre de stofă pe care i-l lăsasem pe birou era deschis. M-a informat că hotărâse să-şi comande un costum.

— Nu mă grăbesc să-l capăt, a adăugat. N-am nevoie de haine noi.

— Atunci nu comandaţi. Ştiţi bine că nu am venit ca să vă vând un costum.

— Ştii, mi-a spus, eşti singura persoană cu care izbutesc să port o conversaţie adevărată! De fiecare dată când te văd, îmi dau frâu liber… De astă dată ce-mi mai recomanzi? În materie de lecturi. Ultima a fost *Oblomov,* nu? Nu m-a impresionat cine ştie ce.

A făcut o pauză, nu ca să audă ce aveam de răspuns, ci ca să-şi dea importanţă.

— De când ne-am văzut ultima oară, am avut o aventură amoroasă. Te miră? Da, o fată tânără, foarte tânără, şi nimfomană cât cuprinde. M-a lăsat fără vlagă. Dar nu ăsta-i necazul – ci nevastă-mea. Mă calcă pe nervi într-un mod torturant. Fac explozie.

Observându-mi rânjetul de pe buze, a adăugat:

— Dă-mi voie să-ţi spun că nu-i deloc amuzant.

A sunat telefonul. Şi-a ascultat apelantul cu atenţie. Pe urmă, după ce pe parcurs nu rostise decât „Da”, „Nu”, „Aşa cred”, a izbucnit deodată, ţipând în receptor:

— N-am nevoie de banii voştri împuţiţi! N-are decât să-şi ia pe altcineva să-l reprezinte!

— Imaginează-ţi c-au încercat să mă mituiască, a răcnit trântind receptorul în furcă. Şi încă un judecător, nu un terchea-berchea. Mare ştab. Şi-a suflat nasul cu furie – Unde rămăsesem? Ce-ar fi să mergem să îmbucăm ceva? Discuţia curge mai bine când ai în faţă mâncarea şi vinul, nu crezi?

A chemat un taxi şi ne-am dus la un local italienesc pe care-l frecventa el. Un loc intim, care mirosea puternic a vin, a rumeguş şi a brânză. Aproape pustiu.

După ce a făcut comanda, mi s-a adresat:

— N-ai nimic împotrivă dacă-ţi vorbesc despre mine, nu-i aşa? Bănuiesc că asta-i slăbiciunea mea. Nici atunci când citesc, chiar dacă-i o carte bună, nu mă pot împiedica să nu mă gândesc la mine, la problemele mele. Nu pentru că m-aş considera foarte important, mă-nţelegi? Dar sunt un obsedat, ăsta-i adevărul. Şi tu eşti obsedat, a continuat, dar într-un fel mai sănătos. Vezi tu, eu sunt plin de mine şi, în acelaşi timp, mă detest. Mă urăsc de-a binelea. N-aş putea nutri asemenea sentimente faţă de o altă fiinţă umană. Mă cunosc până-n ultima fibră, şi gândul că sunt aşa cum sunt, sau cum arăt în ochii altora, mă oripilează. Nu am decât o singură calitate reală: sunt onest. Dar nu-mi fac un merit din asta… e, pur şi simplu, o trăsătură instinctivă. Da, sunt onest cu clienţii mei – şi sunt onest cu mine însumi.

— Se poate că sunteţi onest cu dumneavoastră, l-am întrerupt eu, dar ar fi bine dacă aţi fi mai generos. Vreau să spun, mai generos cu *dumneavoastră înşivă.* Dacă dumneavoastră singur nu vă puteţi trata într-un mod decent, ce pretenţii aveţi de la alţii?

— Nu-mi stă în fire să gândesc în felul ăsta, mi-a răspuns prompt. Eu, la origine, sunt puritan. Un puritan degenerat, ce-i drept. Dar baiul e că nu sunt îndeajuns de

degenerat. Îţi aduci aminte că m-ai întrebat odată dacă l-am citit pe Marchizul de Sade? Ei bine, am încercat şi m-a plictisit de moarte. Poate că-i prea franţuz pentru gustul meu. Eu nu înţeleg de ce i se spune *divinul* Marchiz, tu înţelegi?

Degustasem deja vinul Chianti şi plonjasem până la urechi în spaghete. Vinul ne dezlega limbile. Stymer putea bea orice cantitate, fără să-şi piardă capul. Acesta era, de fapt, încă unul din necazurile lui: incapacitatea de a se pierde pe sine, chiar şi sub influenţa alcoolului.

Ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile, a început să-mi spună că el era un cerebral din cap până-n picioare.

— Un cerebral care-şi poate face şi pula să gândească. Iar râzi, dar e un lucru tragic. Tânăra despre care ţi-am vorbit – mi-a zis că sunt un futăreţ grozav. Nu-i adevărat. Ea, însă, este. O futăreaţă clasa întâi. Eu, în schimb, fut cu creierul. Ca şi cum aş conduce un interogatoriu la tribunal, dar cu pula, nu cu capul. Sună trăsnit, nu? Aşa şi este. Deoarece, cu cât fut mai mult, cu atât mă concentrez mai mult asupra mea. Din când în când – *cu ea* – reuşesc să juisez şi atunci mă întreb cine-i de partea cealaltă? Probabil că-i o deformaţie provenită din masturbare. Mă înţelegi, da? În loc să mi-o frec eu singur, cu mâna mea, mi-o freacă altcineva pentru mine. E mai bine decât când te masturbezi, pentru că eşti mai detaşat. Fata, desigur, se simte grozav. Poate face cu mine tot ce-i place. Asta o atrage… o excită. Dar ce nu ştie ea – lucru care ar speria-o dacă i l-aş spune – e că eu nu sunt acolo. Cunoşti expresia „a fi numai urechi”? Ei bine, eu sunt numai creier. Un creier la care e ataşată o pulă, dacă vrei s-o iei aşa… Apropo, uneori vreau să te întreb şi despre tine. Tu ce simţi când i-o tragi unei femei… care sunt reacţiile tale… şi aşa mai departe. Nu că mi-ar fi de mare ajutor. Vreau să te întreb doar din curiozitate.

Brusc, a schimbat subiectul. Dorea să ştie dacă am scris ceva până acum. Când i-am răspuns că nu, mi-a replicat:

— Ba scrii chiar acum, numai că nu-ţi dai seama.

Scrii tot timpul, nu ştii?

Surprins de această ciudată observaţie, am exclamat:

— Vă referiţi la *mine* – sau toată lumea o face?

— Bineînţeles că nu *toată* lumea o face. Mă refer *la tine, la tine.*

Vocea i-a devenit stridentă şi arţăgoasă.

— Mi-ai spus odată că ai dori să scrii. Ei bine, când ai de gând să începi?

S-a întrerupt ca să-şi umple gura cu mâncare. Apoi a continuat, înghiţind frenetic:

— De ce crezi tu că-ţi vorbesc aşa cum îţi vorbesc? Pentru că eşti un bun ascultător? Nici vorbă! Îmi deşert inima în faţa ta pentru că ştiu că eşti total dezinteresat. Nu te interesez eu, John Stymer, ci ceea ce-ţi povestesc sau felul în care-ţi povestesc. În schimb *eu* sunt interesat de *tine,* categoric. E o diferenţă.

O clipă a continuat să mestece în tăcere.

— Eşti aproape la fel de complicat ca şi mine, a continuat. Ştii lucrul ăsta, nu? Eu sunt întotdeauna curios ce-i incită pe oameni, ce-i face să funcţioneze, mai ales când e vorba de un tip ca tine. Nu te speria, n-am să te supun la interogatoriu, pentru că ştiu dinainte că n-ai să-mi dai răspunsuri sincere. Ai să te eschivezi. Iar eu, eu sunt un avocat. Treaba mea e să mânuiesc cazuri. Dar *tu,* nu-mi pot închipui cu ce te ocupi *tu,* nu văd care-i materia ta, decât aerul.

După aceste cuvinte s-a închis ca o scoică, mulţumindu-se să molfăie şi să înghită.

După un timp a reluat:

— Am de gând să te invit să vii cu mine în după-amiaza asta. Nu mă mai întorc la birou, mă duc la fata aia de care ţi-am vorbit. De ce să nu mă însoţeşti? E plăcută la vedere, plăcută la vorbă. Mi-ar plăcea să-ţi urmăresc reacţiile.

S-a oprit o clipă ca să vadă cum îi primesc propunerea, apoi a adăugat:

— Locuieşte în Long Island. E o bucată bună de drum până acolo, dar s-ar putea să merite. O să-i ducem nişte vin

şi nişte Strega. Îi plac băuturile dulci. Ce părere ai?

Am acceptat. Ne-am dus la garajul unde-şi ţinea maşina. A durat mult până să dezgheţe motorul şi abia parcurseserăm o mică distanţă când piesele au început să cedeze, una după alta. Din cauza opririlor repetate la garaje şi la ateliere de reparaţii, s-au scurs vreo trei ore până să ajungem la periferiile oraşului. Eram îngheţaţi bocnă. Mai aveam vreo sută de kilometri de mers şi se lăsase un întuneric de tăiat cu cuţitul. Odată ajunşi pe şosea, am făcut câteva halte de încălzire. Părea să fie cunoscut în toate locurile unde ne-am oprit şi toţi îl tratau cu deferenţă. Când porneam la drum, îmi povestea cum se împrietenise cu unul şi cu altul.

— Nu preiau niciodată un caz dacă nu sunt sigur c-am să-l câştig, mi-a explicat.

Am încercat să-l trag de limbă în legătură cu fata, dar mintea îi stătea la altceva. În mod curios, subiectul care-l preocupa acum era nemurirea. Ce rost are o viaţă de apoi dacă odată cu moartea îţi pierzi personalitatea – voia el să ştie. Era convins că o singură viaţă înseamnă o perioadă prea scurtă ca să-ţi poţi rezolva problemele.

— Nici n-am început bine să-mi trăiesc viaţa şi uite că mă şi apropii de cincizeci de ani, s-a lamentat. Omul ar trebui să trăiască o sută cincizeci sau două sute de ani, doar aşa ar putea ajunge la un capăt. Adevăratele probleme încep numai după ce-ai terminat cu sexul şi cu dificultăţile materiale. La douăzeci şi cinci de ani îmi imaginam că ştiu toate răspunsurile. Acum ştiu că nu ştiu nimic. Poftim, mergem să ne întâlnim cu o tânără nimfomană. Ce sens are?

Şi-a aprins o ţigară, a tras un fum sau două, pe urmă a aruncat-o. După care a scos din buzunarul de la piept un trabuc rotofei.

— Ai vrea să ştii câte ceva despre ea. Am să-ţi spun un singur lucru – dacă aş avea curajul necesar, aş înşfăca-o şi aş fugi cu ea în Mexic. Ce-aş face acolo, nu ştiu. Probabil că aş lua totul de la început. Dar ce mă leagă de mâini şi de picioare e lipsa de curaj. Sunt un laş moral, ăsta-i

adevărul. Şi-apoi, ştiu că mă joacă pe degete. De câte ori plec de la ea, mă întreb cu cine o să împartă patul de îndată ce dispar eu din raza vizuală. Nu c-aş fi gelos, dar nu-mi place să fiu luat drept fraier. Că sunt un aiurit, nu încape nicio îndoială. În orice problemă, cu excepţia cazurilor juridice, mă port ca un idiot desăvârşit.

O bucată de vreme, a continuat să conducă în această stare de spirit. În mod cert, îi făcea plăcere să se subaprecieze, să se minimalizeze. Iar eu stăteam în maşină şi înghiţeam totul.

O nouă schimbare de direcţie:

— Ştii de ce nu m-am făcut scriitor?

— Nu, am răspuns, mirat şi că îi trecuse un asemenea gând prin cap.

— Pentru că mi-am dat seama, de la bun început, că nu am nimic de spus. Nu mi-am trăit viaţa, asta-i. Cine nu riscă, nu câştigă. Ce spune zicala aia orientală? „A te teme înseamnă să nu semeni ogorul din cauza păsărilor”. Asta spune. Nebunii ăia de ruşi pe care mi-i dai să-i citesc au cu toţii experienţă de viaţă, chiar dacă nu s-au urnit din locul unde s-au născut. Pentru ca lucrurile să se poată întâmpla, e nevoie de un climat propice. Şi dacă nu există asemenea climat, îl creezi. Dacă posezi geniu. Eu niciodată n-am creat nimic. Joc jocul, respectând regulile jocului. Răspunsul la acest lucru, dacă nu-l cunoşti, e moartea. Da, eu, unul, sunt ca şi mort. Dar bagă-ţi în cap, când sunt cel mai mort, fut cel mai bine. Imaginează-ţi asemenea lucru dacă reuşeşti. Ca să-ţi dau un exemplu: ultima dată când m-am culcat cu ea, nici măcar nu mi-am dat osteneala să-mi scot hainele. Am intrat în pat cu paltonul, pantofii şi toate celelalte. Părea perfect natural, ţinând seama de starea mea de spirit. Iar pe ea nu a deranjat-o câtuşi de puţin. Aşa cum ţi-am spus, m-am urcat în pat complet îmbrăcat şi i-am zis:

— Ce-ar fi să zăcem aici şi să ne futem până murim?

O idee stranie, nu-i aşa? Mai ales când vine de la un avocat respectabil, cu familie şi aşa mai departe. În orice caz, abia rostisem cuvintele acelea, când mi-am spus mie

însumi: „Pe cine păcăleşti? Tu eşti deja mort! De ce te mai prefaci?”. *Ce părere ai?...* Şi cu asta m-am lăsat în voie… în voia fututului, vreau să spun.

La acest punct am intervenit şi eu cu o mică şicană. L-am întrebat dacă s-a închipuit vreodată având o pulă şi pe lumea cealaltă… şi folosind-o?

— Ori că m-am gândit! a exclamat. Asta-i ceea ce mă frământă, chiar gândul ăsta. O viaţă veşnică, cu o pulă, atârnată de creier, nu mă atrage deloc. Nu-i vorba c-aş vrea să duc o viaţă de înger. Dar aş vrea să fiu eu însumi, John Stymer, cu toate afurisitele mele de probleme. Vreau timp, am nevoie de timp ca să pot gândi. O mie de ani sau chiar mai mult. Sună cam neghiob, nu? Dar aşa sunt croit eu. Marchizul de Sade, ăsta a avut timp cu ghiotura. El s-a gândit la o mulţime de lucruri, recunosc, deşi nu pot fi de acord cu concluziile lui. Oricum, ceea ce vreau să spun este… că nu-i chiar atât de îngrozitor să petreci o viaţă în închisoare… d*acă ai o minte activă.* Îngrozitor este să devii propriul tău prizonier. Şi asta suntem cei mai mulţi dintre noi – prizonieri autocaptivi. Mă îndoiesc că într-o generaţie există o duzină de oameni care izbutesc să spargă barierele. Din momentul în care poţi privi viaţa cu un ochi limpede, vezi că e o farsă. O farsă grandioasă. Imaginează-ţi un om care-şi iroseşte viaţa apărându-i sau condamnându-i pe alţii. Afacerea asta juridică e complet dementă. Nimeni nu a dus-o vreodată cu o iotă mai bine datorită faptului că avem legi. Nu, nu-i vorba decât de un joc nebunesc, devenit demn pentru că i s-a conferit un nume pompos. Mâine s-ar putea să mă găsesc şi eu pe scaunul judecătorului. Şi crezi că o să am o părere mai bună despre mine pentru că am fost numit judecător? Şi crezi că voi izbuti să schimb ceva? Nici gând. Voi juca din nou jocul… de astă dată jocul judecătorului. De asta spun eu că ne naştem înfrânţi, una cu pământul. Sunt conştient că avem cu toţii un rol de jucat şi că maximum ce poate face fiecare dintre noi este să-şi joace cât mai bine rolul. Ei bine, mie nu-mi place rolul care mi s-a atribuit, însăşi ideea de a juca un rol nu-mi place. Chiar dacă rolurile ar fi

interşanjabile. Înţelegi ce vreau să spun? Eu cred că a venit timpul să schimbăm daravera, să dărâmăm şandramaua. Tribunalele trebuie să piară, legile trebuie să piară, poliţia trebuie să piară, închisorile trebuie să piară. Toată încrengătura asta e nesănătoasă. De asta îmi storc creierii. La fel ai face şi tu dacă ai vedea lucrurile aşa cum le văd eu.

Şi-a curmat vorba, scuipând şi pârâind ca o pocnitoare.

După o scurtă tăcere, m-a informat că în curând ajungem la destinaţie.

— Ţine minte, simte-te ca acasă. Fă tot ce ai chef, spune tot ce-ţi vine. Nimeni n-o să te oprească. Dacă vrei să i-o tragi, din partea mea ai toată libertatea. Numai să nu-ţi faci un obicei din asta.

Când am intrat pe alee, casa era învăluită în întuneric. Pe masa din sufragerie se găsea un bilet. Din partea lui Belle, marea futăreaţă. Se plictisise să ne tot aştepte, nu credea că vom izbuti să mai ajungem şi aşa mai departe.

— Dar unde e? am întrebat.

— S-a dus probabil în oraş să doarmă la o prietenă.

Trebuie să spun că nu părea prea dezamăgit. După câteva mormăieli, „târfa în sus”, „târfa în jos”… s-a îndreptat spre frigider să vadă ce merinde o fi lăsat.

— Ar fi bine să petrecem noaptea aici. Văd că ne-a lăsat nişte iahnie de fasole şi jambon rece. Te tentează?

În timp ce dădeam gata resturile din frigider m-a informat că la etaj se găseşte o cameră confortabilă, cu două paturi. Mă simţeam gata de culcare, dar în niciun caz gata de conversaţie. Cât despre Stymer, s-ar fi zis că nimic nu-i poate încetini maşinăria minţii, nici gerul, nici băutura, nici oboseala.

Eu, unul, aş fi căzut imediat cu capul pe pernă, dacă Stymer n-ar fi deschis focul discuţiilor. Şi, în scurt timp, m-am simţit treaz şi lucid de parcă aş fi luat o doză dublă de benzedrină. Primele lui cuvinte, rostite pe un ton ferm, calm, m-au galvanizat:

— Observ că pe tine nimic nu te surprinde prea tare. Bine, atunci află următoarele…

Aşa a început.

— Unul din motivele pentru care sunt un avocat atât de bun constă în faptul că am în mine şi ceva dintr-un criminal. Ţi-ar fi cu neputinţă să mă vezi punând la cale moartea cuiva, nu-i aşa? Ei bine, află că sunt în stare. Uite, de pildă, am hotărât să-i fac de petrecanie nevesti-mii. Numai că nu ştiu cum, deocamdată. Şi nu din cauza lui Belle. Ci pentru că mă plictiseşte de moarte. Nu o mai pot suporta. În douăzeci de ani n-am auzit un cuvânt inteligent pe buzele ei. Am ajuns la limita toleranţei, şi ea ştie foarte bine lucrul ăsta. Cunoaşte legătura mea cu Belle; n-am făcut niciun secret din chestia asta. Singurul lucru de care-i pasă este să nu se afle în mod public. Din cauza nevesti-mii, fir-ar să fie, am ajuns onanist. Încă de la bun început îmi făcea silă gândul că trebuie să mă culc cu ea. E drept, aş fi putut divorţa. Dar de ce să-mi leg o ghiulea de picioare pentru tot restul vieţii? De când m-am combinat cu Belle, am avut prilejul să cuget şi să fac unele planuri. Singura mea dorinţă este s-o şterg din ţara asta, să plec undeva departe şi să iau viaţa de la capăt. Dar cu ce anume să o iau de la capăt, nu ştiu. În niciun caz cu avocatura. Vreau să duc o viaţă izolată şi să muncesc cât mai puţin posibil.

A răsuflat adânc. Eu nu am făcut niciun comentariu. De altfel, nici nu se aştepta să fac vreunul.

— Ca să fiu sincer, mă întrebam dacă ai vrea să vii şi tu cu mine. Aş avea grijă de tine, atâta cât m-ar ţine banii, de la sine înţeles. La asta mă gândeam pe drum. Biletul acesta pe care l-a lăsat Belle, eu i l-am dictat. La început, nu aveam de gând să schimb lucrurile, te rog să mă crezi. Dar cu cât discutam mai mult cu tine, cu atât îmi dădeam seama că eşti exact persoana pe care aş vrea s-o am alături de mine dacă fac saltul.

A şovăit o clipă, apoi a adăugat:

— Trebuia să-ţi mărturisesc planul cu nevastă-mea… pentru că e chinuitor să fii foarte apropiat de cineva şi să

păstrezi un asemenea secret.

— Dar şi eu am o soţie! m-am pomenit exclamând. Deşi nu înseamnă mare lucru pentru mine, totuşi nu mă văd venindu-i de hac ca să fug în lume cu *dumneavoastră.*

— Înţeleg, a răspuns Stymer. M-am gândit şi la asta.

— Zău?

— Aş putea să-ţi aranjez un divorţ şi să te scutesc de plata pensiei alimentare. Ce părere ai?

— Nu mă prea atrage. Nici chiar dacă mi-aţi furniza altă femeie. Eu am planurile mele.

— Nu cumva mă crezi poponar?

— Nu, câtuşi de puţin. Sunteţi un ciudat, dar nu în sensul ăsta. Ca să fiu şi eu sincer, nu sunteţi genul de om alături de care mi-ar plăcea să petrec mai multă vreme. Şi-apoi, tot planul e mult prea vag. Ca un vis rău.

A primit spusele mele cu acelaşi calm imperturbabil. Drept care, simţindu-mă obligat să mai spun ceva, l-am întrebat ce anume aştepta de la mine, ce spera să obţină din relaţia noastră?

Fireşte, nici prin cap nu-mi trecea să mă las antrenat într-o asemenea aventură nebunească, dar am socotit cuviincios din partea mea să-l chestionez. În plus, eram, realmente, curios care considera el că ar fi rolul meu.

— Nu ştiu de unde să încep… mi-a răspuns tărăgănat. Să presupunem… doar să presupunem că am găsi un loc bun unde să ne ascundem. În Costa Rica, de exemplu, sau în Nicaragua, unde viaţa e uşoară şi clima agreabilă. Şi să presupunem că ai găsi o fată care să-ţi placă… Asta nu-i greu de imaginat, aşa-i? Mă rog… mi-ai spus că ai dori… că intenţionezi… ca într-o bună zi să scrii. Ştii bine că eu *nu pot* să scriu. Dar am idei, capul meu e doldora de idei. Nu degeaba am fost atâta amar de vreme criminalist. Cât despre tine, nici tu nu i-ai citit degeaba pe Dostoievski şi pe toţi ruşii ăia ţăcăniţi. Înţelegi unde vreau să ajung? *Uite.* Dostoievski e mort şi îngropat, s-a zis cu el. Asta-i punctul de la care trebuie să pornim. De la Dostoievski. El s-a ocupat de suflet; noi o să ne ocupăm de minte.

S-a întrerupt din nou.

— Continuaţi, l-am îndemnat. Pare interesant.

— Mă rog; nu ştiu dacă eşti conştient sau nu, dar pe lumea asta nu a mai rămas ceva ce poate fi numit suflet. Ceea ce explică, în parte, de ce-ţi vine atât de greu să te laşi urnit, să plonjezi în scris. Cum poţi scrie despre oameni care n-au suflet? Dar, eu, unul, pot. Pentru că am trăit alături tocmai de astfel de oameni, am lucrat pentru ei, i-am studiat, i-am analizat. Nu mă refer numai la clienţii mei. E uşor să-i consideri pe criminali oameni lipsiţi de suflet. Dar eu am să-ţi declar că pretutindeni suntem înconjuraţi de criminali, indiferent unde ţi-ai arunca privirile. Pentru a fi criminal, nu-i musai să fii vinovat de comiterea unei crime. Oricum, de la ideea asta am plecat… ştim că tu poţi să scrii. Şi, pe de altă parte, eu n-am nimic împotrivă ca altcineva să-mi scrie cărţile. Ţie, ca să ajungi la materialul pe care l-am acumulat eu, ţi-ar trebui şapte vieţi. Şi de ce să iroseşti atâta timp? A, da, mai e ceva ce-am uitat să-ţi menţionez… ceva ce-ar putea să te sperie… mie mi-e perfect indiferent dacă scrierile vor fi publicate sau nu. Eu nu vreau decât să scot totul afară din mine, nimic altceva. Ideile sunt un bun universal: nu le consider proprietatea mea.

A tras o duşcă de apă rece ca gheaţa din cana de lângă pat.

— Probabil că toate astea ţi se par fantastice, a urmat. Nu încerca să iei o hotărâre pripită. Gândeşte-te bine. Studiază chestiunea din toate unghiurile. N-aş vrea să accepţi şi pe urmă, după o lună sau două, să regreţi. Dar dă-mi voie să-ţi atrag atenţia asupra unui lucru. Dacă mai zaci mult în mocirla asta, n-o să mai ai niciodată curajul să te smulgi. N-ai nicio justificare ca s-o lungeşti cu modul tău actual de viaţă. Te supui legilor inerţiei, asta-i tot.

Şi-a limpezit gâtlejul, de parcă era jenat de propriile lui remarci. Apoi a continuat cu repeziciune şi cu limpezime:

— Eu nu sunt tovărăşia ideală pentru tine, de acord. Am toate cusururile posibile şi, aşa cum am recunoscut în

repetate rânduri, sunt un egocentric. Dar nu sunt invidios sau gelos, şi nici măcar ambiţios, în sensul obişnuit al cuvântului. În afara orelor de lucru – şi n-am de gând să mă omor cu munca – ai să fii aproape tot timpul singur şi liber să faci tot ce pofteşti. Alături de mine vei fi tot singur, chiar dacă o să împărţim aceeaşi cameră. Nu-mi pasă unde o să locuim, atâta timp cât va fi într-o ţară străină. Pentru mine, va fi ca pe lună. Mă despart de semenii mei, oameni. Nimic nu mă mai poate ispiti să particip la joc. După cum văd eu lucrurile, în prezent nu mai poate fi realizat nimic de valoare. Dar, ca să fiu sincer, s-ar putea ca nici eu să nu realizez nimic. Însă voi avea, cel puţin, satisfacţia că am făcut lucrul în care cred… E posibil să nu fi exprimat prea clar ce înţeleg eu prin treaba asta cu Dostoievski. Dacă ai răbdare, merită să adâncesc lucrurile. Din câte îmi dau eu seama, odată cu moartea lui Dostoievski lumea a intrat într-o fază de existenţă complet nouă. Dostoievski a sintetizat epoca modernă, aşa cum Dante a sintetizat Evul Mediu. Epoca modernă – de fapt o denumire greşită – este doar o perioadă de tranziţie, un interval de respiro, în timpul căruia omul se poate adapta la moartea sufletului. Deja ducem un soi de grotescă viaţă lunară. Crezurile, speranţele, principiile, convingerile care au susţinut civilizaţia noastră s-au spulberat. Şi nu vor mai fi resuscitate. Cel puţin, actualmente. Nu, de aici înainte, şi încă multă vreme, va trebui să trăim doar în minte. Asta înseamnă distrugere… autodistrugere. Dacă mă întrebi de ce, nu-ţi pot spune decât că din pricina faptului că omul a fost destinat să trăiască plenar, prin întreaga lui făptură. Dar natura acestei făpturi s-a pierdut, a fost uitată, îngropată. Scopul vieţii pe pământ este acela de a descoperi adevărata noastră fiinţă – şi de a trăi la înălţimea ei. Dar, pentru moment, nu ne preocupăm de lucrul ăsta. E ceva ce aparţine viitorului îndepărtat. Problema este, însă, ce facem *între timp.* Aici vreau eu să ajung. Să-ţi expun lucrurile cât mai pe scurt posibil… Tot ce am înăbuşit, ce am reprimat în noi, tu, eu, fiecare om, de la începutul civilizaţiei încoace, trebuie scos la lumină,

trebuie *trăit.* Trebuie să ne recunoaştem drept ceea ce suntem. Şi ce altceva suntem decât produsul final al unui pom care nu mai poate da roade? De aceea trebuie să ne dăm la fund, adânc, ca sămânţa, astfel încât să poată răsări din noi ceva nou, ceva complet diferit. Şi pentru asta nu-i nevoie de timp, ci de un fel cu totul nou de a privi lucrurile. Cu alte cuvinte, e nevoie de o nouă apetenţă pentru viaţă. În prezent, nu ducem decât un simulacru de viaţă. Trăim cu adevărat numai în vis. Mintea noastră e cea care refuză să se lase omorâtă. Mintea e dură şi mult mai misterioasă decât cele mai exaltate visuri ale teologilor. E posibil să nu existe nimic altceva decât minte… nu puţina minte pe care o cunoaştem noi, ci marea Minte în care plutim cu toţii, mintea care permeabilizează întreg universul. Dostoievski, dă – mi voie să-ţi spun, avea o extraordinară intuiţie nu numai în ce priveşte sufletul omului, ci şi mintea şi spiritul întregului univers. De asta e cu neputinţă să te debarasezi de el, deşi, aşa cum am mai spus, ceea ce reprezintă el e perimat. La acest punct, l-am întrerupt:

— Scuzaţi-mă, dar după părerea dumneavoastră, ce *anume* a reprezentat Dostoievski?

— La întrebarea asta nu pot răspunde prin câteva vorbe. Nimeni n-ar putea. El ne-a oferit o revelaţie şi depinde de fiecare dintre noi ce putem face din ea. Unii se pierd în Hristos. Dar la fel de bine te poţi pierde şi în Dostoievski. El te duce la capătul drumului… asta îţi spune ceva?

— Da şi nu.

— Pentru mine înseamnă că în ziua de azi nu mai există posibilităţi, aşa cum îşi imaginează oamenii. Înseamnă că suntem amăgiţi – din toate punctele de vedere. Dostoievski a explorat terenul, cu anticipaţie, şi a constatat că drumul e blocat, fără de ieşire. El era un grănicer, un om de frontieră, în sensul profund al cuvântului. A cercetat o poziţie după alta, în fiecare punct primejdios sau promiţător, şi a ajuns la concluzia că pentru noi, aşa cum suntem acum, nu mai există nicio ieşire şi, în

cele din urmă, s-a refugiat în Fiinţa Supremă.

— Asta nu prea sună a Dostoievski, l-am contrazis eu. Are o notă lipsită de orice speranţă.

— Nu, nu e deloc lipsit de orice speranţă. E un punct de vedere realist – într-un sens suprauman. Ultimul lucru în care ar fi putut crede Dostoievski ar fi fost o lume de apoi, aşa cum ne-o prezintă popii. Toate religiile ne cer să înghiţim o pilulă amară învelită în zahăr. Ne cer să înghiţim ceea ce nu putem sau nu vrem să înghiţim vreodată: *moartea.* Omul nu va accepta niciodată ideea morţii, nu va putea să se împace cu ea… Dar mă îndepărtez de la subiect. Vorbim despre soarta omului. Dostoievski a înţeles mai bine decât oricine că omul nu va accepta niciodată în mod necondiţionat viaţa decât dacă e ameninţat cu pieirea. Credinţa lui, aş spune adânca lui convingere, era că omul poate dobândi viaţa veşnică, dacă o doreşte din toată inima şi cu întreaga lui făptură. Nu există nicio raţiune să mori, absolut niciuna.

Murim pentru că nu avem încredere în viaţă, pentru că refuzăm să ne predăm cu totul în mâinile vieţii… Şi asta mă aduce la prezent, la viaţa aşa cum o cunoaştem azi. Nu e un lucru evident că întregul nostru mod de viaţă e dedicat morţii? Prin eforturile noastre disperate de a ne prezerva viaţa, de a prezerva ceea ce am creat, atragem moartea asupra noastră. Nu ne predăm vieţii, ne străduim doar să evităm moartea. Ceea ce nu înseamnă că ne-am pierdut credinţa în Dumnezeu, ci că am pierdut credinţa în viaţă. A trăi periculos, aşa cum spune Nietzsche, înseamnă a trăi nud şi fără ruşine. Înseamnă a-ţi pune încrederea în forţa vieţii şi a înceta să te lupţi cu o fantomă numită moarte, cu o fantomă numită boală, cu o fantomă numită păcat, cu o fantomă numită frică şi aşa mai departe. *Lumea fantomă!* Asta-i lumea pe care ne-am creat-o. Gândeşte-te la militari, cu perpetua lor vorbărie despre inamici. Gândeşte-te la preoţime, cu perpetua lor vorbărie despre păcat şi despre osândă. Gândeşte-te la frăţia legii, cu perpetua lor vorbărie despre amenzi şi închisoare. Gândeşte-te la medici, cu perpetua lor vorbărie despre

boală şi moarte.

Şi educatorii noştri, cei mai perfecţi imbecili care au existat vreodată, cu vorbăria lor papagalicească, cu incapacitatea lor morbidă de a accepta vreo idee care n-a făcut un stagiu de o sută sau de o mie de ani. Cât despre cei care guvernează lumea, ăştia formează clasa cea mai ipocrită, mai eronată, mai lipsită de imaginaţie care se poate concepe. Pretinzi că te preocupă soarta omului. E un miracol că omul s-a amăgit până şi cu iluzia libertăţii. Nu, oriunde te-ai răsuci, drumul e blocat. Şi fiecare zid, fiecare frână, fiecare obstacol care ne îngrădeşte e ridicat cu mâinile noastre. Nu-i nevoie să-i invocăm pe Dumnezeu, pe Diavol sau Soarta. Dumnezeul întregii Creaţii trage un pui de somn în timp ce noi ne dăm de ceasul morţii ca să soluţionăm marele puzzle. Şi ne-a îngăduit să ne privăm de tot în afară de minte. În mintea noastră s-a refugiat forţa vieţii. Totul a fost analizat până la punctul nulificării. Poate că acum însăşi găunoşenia vieţii o să capete un sens, o să ne furnizeze un indiciu.

Şi-a curmat vorba, a rămas un timp absolut nemişcat, apoi s-a ridicat, sprijinindu-se în cot.

— *Aspectul criminal al minţii umane.* Nu ştiu de unde sau cum am cules expresia asta, dar mă fascinează. Poate că este titlul generic al cărţilor pe care îmi propun să le scriu. Însuşi cuvântul „criminal” îmi dă fiori în tot trupul. E un cuvânt care astăzi nu înseamnă nimic, şi totuşi e cel mai… cum să spun? Cel mai *serios* cuvânt din vocabularul uman. Însăşi noţiunea de crimă te umple de veneraţie. Are rădăcini atât de adânci, atât de încârligate. Cândva, pentru mine, marele cuvânt era „rebel”. Dar când rostesc cuvântul „criminal” mă simt total răsturnat. Mărturisesc că, uneori, nu ştiu exact ce înseamnă cuvântul. Sau, dacă am impresia că ştiu, atunci mă simt nevoit să privesc întreaga rasă umană ca pe un monstru de nedescris, cu capete de hidră, al cărui nume este CRIMINAL. Alteori privesc problema sub altă prismă: *omul este propriul său criminal.* Ceea ce e aproape lipsit de sens. Ce încerc eu să spun, deşi poate că e un lucrul trivial, banal,

suprasimplificat, e că… dacă într-adevăr există noţiunea de criminal, atunci întreaga rasă umană e contaminată. Nu poţi extirpa elementul criminal din om efectuând o operaţie chirurgicală asupra societăţii. Elementul criminal e canceros, şi ceea ce e canceros e patologic. Crima nu a apărut numai odată cu legea şi cu ordinea, crima e prenatală, ca să spun aşa. E înrădăcinată în însăşi conştiinţa omului şi nu poate fi dislocată, stârpită, până când nu se naşte o nouă conştiinţă. E clar? întrebarea pe care mi-o pun, iar şi iar, este cum de-a ajuns omul să se privească pe sine şi pe semenul său ca pe un criminal? Ce l-a determinat să nutrească sentimente de culpabilitate? Să facă aşa încât până şi animalele să se simtă vinovate? Cu alte cuvinte, cum a ajuns să otrăvească viaţa chiar de la sursa ei? E foarte convenabil să dai vina pe preoţime. Dar nu pot să le atribui popilor meritul de a avea atâta putere asupra noastră. Dacă noi suntem nişte victime, atunci sunt şi ei la fel. *Darvictimele cui suntem?* Ce anume ne torturează pe toţi, tineri şi bătrâni, ştiutori şi nevinovaţi? Părerea mea este că acum când suntem împinşi să ne dăm la fund, vom descoperii tocmai acest lucru. Despuiaţi şi săraci, ne vom putea dedica marii probleme, neîmpiedicaţi de nimic. Chiar şi timp de o eternitate, dacă va fi necesar. Nu înţelegi că nimic altceva nu mai are importanţă? Poate că, într-adevăr, nu înţelegi. Poate că eu văd totul prea limpede ca să pot găsi cuvintele potrivite. Oricum, asta este perspectiva lumii noastre…

La acest punct, a coborât din pat ca să-şi prepare o băutură şi m-a întrebat dacă mai pot suporta logoreea lui. Am dat din cap afirmativ.

— După cum vezi, mi-am luat avânt, a continuat. De fapt, acum că m-am descărcat în faţa ta, am început să văd lucrurile atât de clar, încât aproape că aş putea să-mi scriu singur cărţile. Dacă nu am reuşit să-mi trăiesc viaţa mea, în mod ceert am trăit vieţile altora. Poate că atunci când o să încep să scriu, o să încep şi să-mi trăiesc viaţa. Ştii, acum că mi-am uşurat inima, parcă mă simt mai indulgent faţă de semenii mei. Poate că ai avut dreptate când mi-ai

spus să fiu mai generos faţă de mine însumi. Oricum, e un gând relaxant. Înăuntrul meu, sunt numai zăbrele de oţel. Trebuie să mă dizolv, să mă moi, să mă prefac în fibre, cartilaje, limfă şi muşchi. Cum e posibil ca un om să devină atât de rigid… e ridicol! Aşa se întâmplă când toată viaţa duci numai bătălii.

A făcut o pauză cât să dea pe gât o înghiţitură zdravănă, apoi a reluat:

— Ştii, pe lume nu există niciun lucru pentru care să merite să lupţi, cu excepţia liniştii sufleteşti. Cu cât aduni mai multe victorii în lumea asta, cu atât mai multe înfrângeri suferi în tine însuţi. Iisus avea dreptate. Trebuie să triumfi asupra lumii. „Biruie lumea!” Cred că aşa suna expresia. Dar, desigur, ca să izbuteşti aşa ceva înseamnă să dobândeşti o nouă conştiinţă, o nouă concepţie asupra lumii. Şi acesta este unicul sens ce poate fi atribuit libertăţii. Niciun om care aparţine acestei lumi nu poate concepe libertatea. Mori pentru lumea asta şi atunci vei cunoaşte viaţa veşnică. Ştii tu, eu cred că apariţia lui Hristos a fost de cea mai mare importanţă pentru Dostoievski. Dostoievski n-ar fi izbutit să-şi însuşească ideea de divinitate decât concepând un om-Dumnezeu. El a umanizat conceptul de Dumnezeu, l-a adus pe Dumnezeu mai aproape de noi, l-a făcut mai comprehensibil şi, în cele pin urmă, oricât ar părea de paradoxal, l-a făcut mai dumnezeiesc… Trebuie să mă întorc din nou la criminal – în ochii lui Iisus, singurul păcat sau crimă pe care ar putea-o săvârşi omul ar fi să păcătuiască împotriva Sfântului Duh. Adică să nege spiritul său, dacă vrei, forţa vieţii. Hristos nu recunoaşte noţiunea de criminal. El a ignorat toate nonsensurile, toată această confuzie, această superstiţie stătută la care s-a înjugat omul preţ de milenii. „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra!” Ceea ce nu înseamnă că Iisus considera că noi, toţi oamenii, suntem păcătoşi. Nu, doar că suntem cu toţii impregnaţi, pătaţi, atinşi de noţiunea păcatului. Aşa cum îi înţeleg eu cuvintele, din sentimentul nostru de vinovăţie am creat păcatul şi răul. Adică, păcatul şi răul nu au o

realitate a lor, proprie. Ceea ce mă aduce din nou la impasul de faţă. În pofida tuturor adevărurilor enunţate de Hristos, lumea este acum stăpânită şi saturată de păcătoşenie. Fiecare dintre noi se poartă faţă de aproapele lui ca un criminal. Şi astfel, ca să nu ajungem să ne omorâm unii pe alţii – ca să nu ajungem la masacre mondiale – trebuie să înfrânăm forţele demonice care operează în noi. Trebuie să le convertim într-o forţă dinamică, sănătoasă, care ne va elibera nu numai pe noi – pentru că noi nu suntem chiar atât de importanţi –, ci însuşi impulsul de viaţă întemniţat în noi. Numai atunci vom începe să trăim. Şi a trăi înseamnă viaţă eternă – nimic mai puţin. Omul, şi nu Dumnezeu, e cel care a creat moartea. Moartea e semnul vulnerabilităţii noastre, nimic mai mult.

Şi aşa a continuat să turuie fără încetare. Până în zori, nu am putut să fur o geană de somn. Dimineaţa, când m-am deşteptat, ia-l de unde nu-i. Am găsit pe masă o bancnotă de cinci dolari şi un bilet scurt în care-mi cerea să uit tot ce-am discutat peste noapte, întrucât erau lucruri lipsite de importanţă. „Totuşi, îmi comand un costum nou, adăuga. Alege tu materialul pentru mine”.

Fireşte, nu am putut uita totul, aşa cum îmi cerea el. De fapt, săptămâni întregi nu m-am putut gândi la altceva decât la „omul criminal” sau, cum se exprimase Stymer, „omul, propriul său criminal”.

M-a hăituit multă vreme una dintre numeroasele expresii pe care le-a formulat: „omul care şi-a găsit refugiul în minte”. Cred că a fost pentru prima oară când mi-am pus problema existenţei minţii umane ca un element de sine stătător. Gândul că s-ar putea ca totul să nu fie decât minte mă fascina. Mi se părea o idee mai revoluţionară decât tot ce auzisem până atunci.

În mod cert, era cel puţin curios ca un om de calibrul lui Stymer să fie obsedat de ideea de a se da la fund, de a-şi căuta refugiul în minte. Cu cât mă gândeam mai mult la acest subiect, cu atât îmi dădeam seama că el încerca să facă din cosmos o gigantică, stupefiantă cursă de şoareci.

Câteva luni mai târziu, când i-am trimis un bilet ca să-l invit la o probă şi am aflat că a murit de o hemoragie cerebrală, nu am fost deloc surprins. Mintea lui a respins, probabil, concluziile pe care a încercat să i le impună. S-a masturbat mintal până a murit. Din acel moment, am încetat să mai consider mintea umană un refugiu. Mintea este totul. Dumnezeu este totul. Ei şi?

3

Când o situaţie devine atât de dificilă încât nu se poate întrezări nicio soluţie, nu-ţi mai rămâne decât crima sau sinuciderea. Ori ambele. Dacă şi aceste două soluţii ratează, ajungi un măscărici.

E uimitor cât de activ poţi deveni când nu ai niciun ţel pentru care să te lupţi, când nu ai nimic altceva decât propria-ţi disperare. Evenimentele se îngrămădesc din propria lor iniţiativă. Totul se converteşte în dramă… În melodramă.

Pământul a început să-mi fugă de sub picioare treptat, pe măsură ce-mi dădeam seama că nicio izbucnire de mânie, nicio ameninţare, nicio manifestare de suferinţă, de duioşie sau de remuşcare, nimic din ce spuneam şi făceam nu avea vreo influenţă asupra ei. „Un bărbat”, în accepţia care se dă acestui cuvânt, desigur că şi-ar fi înghiţit orgoliul sau supărarea şi ar fi plecat trântind uşa. Dar nu şi acest mic Belzebut.

Eu nu mai eram un bărbat; eram o creatură reîntoarsă la starea de sălbăticie primară. Panica perpetuă, asta era starea mea normală. Şi cu cât mă simţeam mai nedorit, cu atât mă cramponam mai vârtos. Cu cât eram mai insultat şi mai umilit, cu atât mai mult râvneam după pedeapsă. Mă rugam întruna să se petreacă un miracol, dar nu mişcăm un deget ca să-l provoc. Ba mai mult, nu eram în stare să o condamn pe ea, pe Stasia, sau pe altcineva, nici măcar pe mine, deşi adeseori mă prefăceam că o fac. Şi nici nu izbuteam, în pofida înclinaţiei mele naturale, să mă conving că, pur şi simplu,

„aşa a fost să fie”. Îmi rămăsese destulă putere de înţelegere încât să-mi dau seama că o situaţie ca aceea în care ne găseam noi nu se întâmplă pur şi simplu. Nu, trebuia să recunosc în sinea mea că totul se pregătise treptat, de multă vreme. Ba chiar reconstituisem atât de des traiectoria prefacerilor, încât le cunoşteam pas cu pas. Dar când eşti frustrat până la limita disperării, la ce-ţi mai foloseşte să ştii când şi cum s-a produs primul fatal pas greşit? Ceea ce are importanţă – şi încă ce importanţă, Dumnezeule mare! – este momentul de *acum.*

Cum să te mişti când eşti prins într-o menghină?

Mă izbeam cu capul de pereţi, încercând să găsesc un răspuns la întrebare. Dac-aş fi izbutit să-mi crap capul, mi-aş fi scos creierii afară şi i-aş fi pus în storcătorul de rufe. Orice aş fi făcut, orice aş fi gândit, orice aş fi încercat, nu izbuteam să mă descătuşez din cămaşa de forţă.

Să fi fost dragostea cea care mă ţinea încătuşat?

Cum pot să ştiu? Emoţiile mele erau atât de învălmăşite, atât de caleidoscopice. A pune asemenea întrebare e ca şi cum ai întreba pe un muribund, în agonie, dacă îi este foame.

Poate că întrebarea ar putea fi pusă altfel. De pildă:

„Poţi redobândi vreodată ceea ce s-a pierdut?”

Omul raţional, omul cu bun-simţ ar răspunde: *Nu.* Dar nebunul spune că da. Şi ce altceva e nebunul decât un încrezător, un jucător împotriva sorţilor potrivnice?

Nu există nimic care să se fi pierdut şi să nu poată fi redobândit.

Cine a spus asta? Dumnezeul din noi. Adam care a supravieţuit focului şi năvalei apelor. Şi toţi îngerii.

Chibzuiţi un moment, zeflemiştilor! Dacă mântuirea ar fi într-adevăr imposibilă, nu ar dispărea şi iubirea? Chiar iubirea de sine.

Poate că acest Paradis pe care mă străduiam din răsputeri să-l redobândesc nu va mai fi acelaşi care a fost… Odată ieşită din cercul magic, plămada timpului dospeşte cu o repeziciune dezastruoasă.

Ce era, de fapt, Paradisul acela pe care l-am pierdut? Din ce era confecţionat? Să fi constat doar în abilitatea de a trăi, din când în când, un moment de beatitudine? Să fi fost încrederea pe care mi-a inspirat-o? (Mă refer la încrederea în mine însumi.) Sau să fi fost faptul că eram îngemănaţi ca surorile siameze?

Cât de simplu şi de clar părea cum totul! Câteva cuvinte conţin întreaga poveste: *Am pierdut puterea de a iubi.* M-a înfăşurat un nor de întuneric. Spaima de a o pierde m-a orbit. Aş fi acceptat mai curând moartea decât s-o pierd.

Rătăcit şi confuz, pribegeam prin bezna pe care mi-am creat-o, de parc-aş fi fost hăituit de un demon. În delirul meu, uneori cădeam în patru labe şi încercam, cu mâinile goale, să sugrum, să schilodesc, să zdrobesc tot ceea ce ameninţa vizuina noastră. Uneori înşfăcam, cu turbare, marioneta, alteori, un şobolan mort. Şi, câteodată, doar o felie de brânză râncezită. Dar zi şi noapte ucideam! Şi cu cât ucideam mai mult, cu atât sporeau vrăjmaşii şi asediatorii mei.

Cât de vastă este această lume fantomă! Cât de inepuizabilă!

Şi de ce nu mă ucideam pe mine? Am încercat, dar s-a dovedit un fiasco. Şi am constatat că e mai eficient să-ţi reduci viaţa la un vacuum.

Să trăieşti în minte, exclusiv în minte… aceasta este metoda cea mai sigură de a-ţi transforma viaţa într-un vacuum. Să devii victima unei maşinării care nu încetează nicio clipă să răsucească, să răzuiască, să macine.

Maşina minţii:

„A iubi şi a urî, a accepta şi a respinge, a înhăţa şi a dispreţui; a râvni şi a refuza, asta este maladia minţii”.

Nici înţeleptul Solomon nu ar fi putut-o defini mai bine.

„Dacă renunţi şi la victorie, şi la înfrângere, atunci dormi noaptea fără teamă”, aşa stă scris în *Dhammapada.*

Dacă!

Laşul, însă, şi ăsta eram eu, preferă neîncetatul

vârtej al minţii. Ştie foarte bine, aşa cum ştie şi vicleanul stăpân pe care îl slujeşte, că dacă maşinăria s-ar opri doar pentru o clipă, el ar exploda ca o stea moartă. Nu moartea… *anihilarea.*

Când Cervantes descrie deosebitele preocupări ale Cavalerului Rătăcitor, spune că acesta trebuie „să cate prin toate colţurile de pe lume, să intre-n hăţişurile cele mai neumblate, să încerce la fiece pas a săvârşi tot ce-i mai cu neputinţă, să rabde prin deserturile pustii razele cele arzătoare ale soarelui în dricul verii, iar iarna să îndure asprimea cea neîmblânzită a viforului şi a gerului; să nu se teamă de lei, să nu se înspăimânte de căpcăuni, să nu se înfricoşeze de zmei, fiindcă înfruntarea unora, izbirea altora, biruirea tuturor câtor sunt alcătuiesc adevăratele sale îndeletniciri de frunte”.

Ciudat cât de multe trăsături au în comun nebunul şi laşul cu Cavalerul Rătăcitor. Nebunul crede, în pofida a tot şi a toate; el crede chiar când e confruntat cu imposibilul, laşul bravează în faţa tuturor primejdiilor, îşi ia toate riscurile, nu se teme de nimic, de absolut nimic, decât de pierderea a ceea ce se străduieşte, neputincios, să păstreze.

Eşti ispitit să afirmi că iubirea nu a transformat pe nimeni într-un laş. Poate că iubirea adevărată, nu. Dar cine dintre noi a cunoscut vreodată iubirea adevărată? Cine dintre noi e atât de iubitor, de încrezător, de devotat încât mai curând şi-ar vinde sufletul diavolului, decât să-şi vadă făptura iubită torturată, sfârtecată, căzută în dizgraţie? Cine este atât de sigur de sine şi de puternic încât să nu coboare de pe tron ca să-şi revendice iubirea? E drept, au existat mari figuri care şi-au acceptat soarta, care s-au retras în tăcere şi solitudine şi şi-au mâncat inima din ei. Aceştia sunt oare de admirat sau de compătimit? Nici cel mai stoic dintre îndrăgostiţii părăsiţi nu a fost vreodată în stare să păşească vesel şi să strige: „Toate-s bune pe lumea asta!”

Cineva pe care îl admir a spus: „Când e vorba de iubire adevărată, cel care dăruieşte nu e conştient nici că

dăruieşte, nici de ceea ce dăruieşte şi nici cui dăruieşte, şi cu atât mai puţin de faptul că cel care primeşte îi apreciază darul sau nu”.

Spun şi eu din toată inima: *„D’acord!”.* Dar nu am cunoscut niciodată vreo fiinţă capabilă de asemenea dragoste. Poate doar aceia care nu mai au nevoie de dragoste sunt capabili să aspire la un asemenea rol.

Să te eliberezi de robia iubirii, să arzi ca o lumânare, să te topeşti în iubire, să te topeşti *de* iubire – ce beatitudine! Ar fi oare posibil aşa ceva pentru fiinţe ca noi, slabe, mândre, orgolioase, posesive, invidioase, geloase, neînduplecate, neiertătoare? Evident, nu. Pentru noi, rasa şobolanilor – în vacuumul minţii. Nouă ne este hărăzită doar osânda, nesfârşita osândă. Convinşi că avem nevoie de iubire, încetăm să mai dăruim iubire, încetăm să mai fim iubiţi.

Dar chiar şi noi, aşa nevolnici, vrednici de dispreţ cum suntem, trăim, uneori, câte ceva din această adevărată şi generoasă iubire. Care dintre noi, în adoraţia lui oarbă faţă de o făptură la care nu poate ajunge, nu şi-a spus: „Ce importanţă are că nu va fi niciodată a mea? Important este că există, astfel încât să o pot diviniza şi venera pe vecie!”. Şi chiar dacă o astfel de idee exaltată nu poate fi susţinută în fapt, totuşi îndrăgostitul care gândeşte în felul acesta se găseşte pe un teren sănătos. A cunoscut un moment de dragoste pură. Şi niciun alt fel de dragoste, indiferent cât ar fi de senină sau de durabilă, nu se poate compara cu aceasta.

Şi oricât de efemeră ar fi o asemenea iubire, o putem oare considera ca o pierdere? Singura pierdere posibilă – şi cât de bine cunoaşte îndrăgostitul acest lucru – ar fi lipsa acelei afecţiuni nemuritoare pe care ţi-o inspiră celălalt. Ce zi mohorâtă, posomorâtă, fatală e cea în care îndrăgostitul îşi dă brusc seama că nu mai e posedat, că e tămăduit, ca să spunem aşa, de marea lui iubire! Ziua în care se referă la iubire, chiar inconştient, numind-o „o nebunie”. Sentimentul de uşurare generat de o astfel de deşteptare te poate determina să crezi, cu toată

sinceritatea, că ţi-ai recâştigat libertatea. Dar cu ce preţ! Ce libertate săracă! Nu e, oare, o adevărată calamitate să priveşti din nou lumea prin prisma cotidianului, cu gândirea cotidiană? Nu ţi se rupe inima când te vezi din nou înconjurat de făpturi familiare şi anoste?

Nu e înspăimântător să gândeşti că trebuie să mergi înainte, aşa cum se spune, dar cu bolovani în pântece şi pietriş în gură? Să găseşti cenuşă, nimic decât cenuşă, acolo unde înainte scânteiau zori luminoşi, minuni, glorii, minuni după minuni, glorii după glorii, toate izvorâte spontan, ca dintr-o fântână magică?

Dacă există ceva care merită să fie numit miracol, atunci acel ceva nu e iubirea? Ce altă putere, ce altă forţă misterioasă poate conferi vieţii o asemenea negrăită splendoare? Biblia este plină de miracole, acceptate deopotrivă de credincioşi şi de necredincioşi. Dar miracolul care i se îngăduie fiecărui om să-l trăiască o dată în viaţă, miracolul care nu presupune intervenţii, intermediari sau chiar un suprem efort de voinţă, miracolul, care i se oferă atât nebunului, cât şi laşului, eroului şi sfântului, este iubirea. Născută într-o clipă, durează o eternitate. Dacă energia e nepieritoare, cu atât mai nepieritoare e iubirea. Asemenea energiei, care e încă o totală enigmă, şi iubirea e mereu prezentă, mereu gata să se reverse. Omul nu a creat niciodată un dram de energie, aşa cum nu a creat nici iubire. Dar iubirea şi energia nu existat dintotdeauna şi vor exista mereu. Poate că, în esenţă, sunt unul şi acelaşi lucru. De ce nu? Poate că această misterioasă energie care e identificată cu viaţa universului, această energie care, aşa cum a spus cineva, e Dumnezeu în acţiune, poate că această forţă tainică, atotpătrunzătoare, nu e decât o manifestare a iubirii. Mai teribil e gândul că, dacă în universul nostru nu există nimic care să nu fie pătruns de această forţă insesizabilă, atunci ce mai putem spune despre iubire? Ce se întâmplă când iubirea dispare (aparent)? Pentru că dintre cele două forţe niciuna nu e mai indestructibilă decât cealaltă. Se ştie că şi cea mai moartă particulă de materie are puterea de a

degaja energie explozivă. Şi dacă, după cum ştim, un cadavru are viaţă, la fel are şi spiritul care l-a însufleţit cândva. Dacă Lazăr a fost sculat din morţi, dacă Iisus a înviat din mormântul său, atunci universuri întregi care au încetat să mai existe ar putea fi resuscitate şi, fără îndoială, la momentul potrivit aşa vor fi. Cu alte cuvinte, când iubirea va triumfa asupra raţiunii.

Şi atunci, dacă asemenea lucruri ar deveni posibile, cum am mai putea vorbi sau măcar gândi despre pierderea iubirii? Chiar dacă am izbuti, un timp, să-i închidem uşa, iubirea tot ar găsi o cale să se strecoare. Deşi putem ajunge reci şi duri ca mineralele, totuşi nu putem rămâne mereu indiferenţi şi inerţi. Nimic din ce-i adevărat nu moare. Moartea e un simulacru. Moartea înseamnă, pur şi simplu, închiderea unei uşi.

Dar universul nu are uşi. Cu siguranţă, nu are niciuna care să nu poată fi deschisă şi penetrată de puterea iubirii. Acest lucru îl ştie nebunul în inima lui, când îşi exprimă cunoaşterea în manieră donchihotească. Şi ce altceva este Cavalerul Rătăcitor, cel care îşi caută prin toate colţurile lumii biruinţa, dacă nu un vestitor al iubirii? Şi cel care, în mod constant, se supune insultelor şi injuriilor, de ce anume fuge el dacă nu de invazia iubirii?

În literatura supremei dezolări, există întotdeauna un simbol, şi numai unul (care poate fi exprimat atât matematic, cât şi spiritual), şi care reprezintă orientarea generală*: iubire minus.* Pentru că viaţa *poate* fi trăită şi, de obicei, *este* trăită mai curând pe latura minus decât pe cea plus. Din momentul în care oamenii au ales să se dispenseze de iubire, pot lupta onest, dar lupta lor va fi zadarnică. „Acest insondabil jind după neant, această dorinţă de vid, de gol în care ai putea turna întreaga creaţie şi tot gol ar rămâne”, acest jind după Dumnezeu, cum a fost numit, ce altceva e dacă nu o descriere a stării sufletului lipsit de iubire?

Şi acum, eu mă vârâsem până la gât în ceva ce se învecina cu asemenea situaţie. Evenimentele se

îngrămădeau din proprie iniţiativă, dar într-un mod alarmant. Exista un element morbid în impetuozitatea cu care alunecam în jos şi îndărăt. Ceea ce avusese nevoie de veacuri ca să se clădească se năruia acum într-o clipită. Totul se dezagrega la o simplă atingere.

Unei maşini de gândire îi este indiferent dacă o problemă e exprimată în termeni de minus sau de plus. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu fiinţa umană când începe să alunece în jos, pe tobogan. Sau aproape acelaşi lucru. Maşina nu cunoaşte nici regretul, nici remuşcarea, nici vinovăţia. Dă semne de tulburare numai dacă nu a fost bine unsă. Dar un om înzestrat cu oribila maşină de gândire nu are parte de îndurare. Niciodată, oricât de insuportabilă ar fi situaţia în care se găseşte, nu are voie să se dea bătut. Atâta timp cât mai pâlpâie în el un licăr de viaţă, se va oferi ca victimă oricărui diavol ar dori să-l posede. Şi dacă nu se va găsi nimic sau nimeni care să-l hărţuiască, să-l trădeze, să-l umilească sau să-l compromită, atunci se va hărţui, trăda, umili şi compromite de unul singur.

A trăi într-un vacuum al minţii înseamnă a trăi „de cealaltă parte” a Paradisului, dar atât de total, atât de complet, încât până şi rigoarea morţii pare un soi de dans macabru. Oricât de sumbră, de pustie şi de sălcie ar părea viaţa de toate zilele, nimic nu se apropie de calitatea dureroasă a acestui vid nesfârşit prin care te târăşti şi bâjbâi în plină trezie. În sumbra realitate a cotidianului există totuşi soarele şi luna, copacii înfloriţi şi frunzele moarte, somnul şi trezia, visul şi coşmarul. Dar în acel vacuum al minţii nu există decât un cal mort care galopează cu picioare nemişcate, o stafie care se agaţă de un insondabil neant.

Şi aşa, asemeni unui cal mort pe care călăreţul îl cravaşează întruna, galopam şi eu până în cele mai îndepărtate cotloane ale universului şi nicăieri nu aflam pacea, tihna sau odihna. Şi ce fantome stranii întâlneam în aceste pribegii! Asemănările dintre noi erau monstruoase, şi totuşi nu exista nici cel mai mic *rapport.* Membrana

subţire a epidermei care ne separa slujea ca o armură magnetică, prin care nu putea răzbi nici cel mai puternic curent.

Diferenţa supremă dintre vii şi morţi constă în faptul că morţii au încetat să se mai mire. Dar, asemenea vacilor de pe câmp, morţii au la dispoziţie un timp nelimitat ca să rumege. Îngropate până la genunchi în trifoi, vacile continuă să rumege chiar şi când luna se duce la culcare. Morţii dispun de universuri după universuri pe care să le exploreze. Universuri din nimic altceva decât materie. Materie golită de substanţă. Materie prin care maşina minţii taie brazdă ca prin zăpada moale.

Îmi aduc aminte de seara în care mi-a murit mirarea. Venise la mine Kroński care mi-a dat să înghit nişte inofensive pilule albe. Le-am înghiţit şi, după plecarea lui, am deschis larg ferestrele, am dat la o parte păturile şi am rămas gol-puşcă. Afară, ninsoarea se învârtejea cu furie. Vântul îngheţat şuiera în cele patru colţuri ale camerei, ca un ventilator.

Am dormit paşnic ca o ploşniţă. Curând după ivirea zorilor, am deschis ochii, uimit să constat că nu mă găseam în marele dincolo. Totuşi, n-aş fi putut spune nici că mă găseam încă printre cei vii. Ce anume murise, nu ştiam. Ştiam doar atât, că tot ce contribuie să alcătuiască ceea ce se numeşte „viaţa ta”, se mistuise. Nu-mi rămăsese decât maşina… maşina minţii. Asemenea soldatului care până la urmă obţine lucrul pe care-l implorase, am fost expediat în spatele frontului. *Aux autres de faire la guerre!*

Din nefericire nu mi se agăţase pe carcasă indicaţia vreunei destinaţii speciale. Îndărăt, îndărăt era direcţia mea şi mă mişcam, adeseori, cu viteza unei ghiulele de tun.

Oricât de familiar îmi părea totul în jur, nicăieri nu găseam o portiţă de intrare. Când vorbeam, vocea mea suna ca o bandă derulată îndărăt. Întreaga mea făptură era descentrată.

ET HAEC OLIM MEMINISSE IUVABIT[2]

La vremea aceea am fost destul de clarvăzător încât să scriu acest vers de neuitat din *Eneida* pe trusa de toaletă atârnată deasupra patului de campanie al Stasiei.

Poate că v-am descris deja locul. Nu contează. O mie de descrieri n-ar putea reda atmosfera în care trăiam şi ne mişcăm. Pentru că aici, asemenea prizonierului din Chillon, asemenea divinului Marchiz, asemenea nebunului Strindberg, îmi consumam şi eu dementa. O lună moartă care nu se mai străduia să-şi mai arate adevărata faţă.

În general, era întuneric, de lucrul ăsta îmi aduc aminte cel mai bine. Întunericul rece al mormântului. Scrutându-l în timpul unei ninsori, aveam impresia că întreaga lume de dincolo de uşa noastră va rămâne îngropată pe vecie sub un covor din fetru moale, alb. Sunetele care răzbeau până la creierul meu clocit erau înăbuşite de eterna plapumă de zăpadă. Era o Siberie a minţii cea în care locuiam, nu încape îndoială. Aveam drept tovarăşi lupi şi şacali, iar jalnicele lor urlete erau întrerupte doar de clinchetul zurgălăilor săniilor sau de huruitul unui camion cu lapte destinat pruncilor orfani de mamă.

Către orele mici ale dimineţii, ştiam că cele două or să-şi facă apariţia, braţ la braţ, proaspete ca nişte margarete, cu obrajii aprinşi de ger şi de emoţiile unei zile bogate în întâmplări. Uneori, în intervale, mai apărea câte un agent încasator, bătea în uşă tare şi prelung, apoi se topea în zăpadă. Sau nebunul de Osiecki, care întotdeauna bătea încetişor în geam. Şi tot timpul zăpada continua să cadă, uneori cu fulgi mari, umezi, ca nişte stele topite, sau în rafale învârtejite, înarmate cu ace de seringi.

În timp ce aşteptam, îmi strângeam cureaua. Aveam răbdarea nu a unui sfânt sau a unei broaşte ţestoase, ci mai curând răbdarea rece, calculată, a criminalului.

Omoară timpul! Omoară-ţi gândurile! Omoară-ţi junghiurile de foame! Un omor lung, continuu… Sublim!

Dacă, privind prin perdeaua jigărită, recunoşteam

2 Şi cândva îşi va aminti de toate acestea (lat.).

silueta vreunui prieten, deschideam uneori uşa, mai curând ca să iau o gură de aer proaspăt decât ca să las să intre un suflet înrudit. Dialogul era întotdeauna acelaşi. Mă obişnuisem atât de mult cu el, încât după ce plecau toţi, mi-l repetam, întotdeauna o întrebare à la Ruy Lopez:

— Ce-ai mai făcut?

— Nimic.

— Eşti nebun. Dar ce faci toată ziua?

— Nimic.

Urmau inevitabilele mele tapări de câteva ţigări şi de ceva mărunţiş, după aceea o scurtă escapadă după o plăcintă cu brânză sau o pungă cu gogoşi. Uneori le propuneam câte o partidă de şah.

Curând ţigările se terminau, la fel şi lumânările, apoi şi conversaţia.

Rămas din nou singur, mă lăsam invadat de cele mai delicioase, de cele mai extraordinare amintiri ale unor persoane, locuri, conversaţii. Glasuri, grimase, gesturi, coloane, parapete, cornişe, câmpii, pâraie, munţi… mă inundau în valuri, mereu desincronizate, disparate… ca nişte cheaguri de sânge picând dintr-un cer senin. Aceştia erau, *in extenso,* nebunii mei tovarăşi de pat: cea mai prăpădită, mai aiuristică, mai bizară adunătură. Cu toţii dezrădăcinaţi, cu toţii vizitatori de pe tărâmuri ciudate. *Ausländeri,* alogeni, toţi şi fiecare dintre ei. Dar cât de tandri şi demni de iubit! Ca nişte îngeri vremelnic ostracizaţi, cu aripile discret ascunse sub dominourile zdrenţuite.

Uneori dădeam peste aceşti nimeni la câte o cotitură, în întuneric, pe străzile pustii, prin care vântul vuia ca nebunul. Mă acostau să le dau un foc sau să cerşească un bănuţ. Şi, nu ştiu cum se făcea, dar imediat ne luam de braţ, pe dată cădeam în jargonul acela folosit doar de eşuaţi, de îngeri, de surghiuniţi.

Uneori, roţile erau puse în mişcare printr-o simplă, directă recunoaştere a faptelor (crimă, jaf, viol, dezertare – toate astea prezentate ca nişte cărţi de vizită).

— Mă înţelegi, *a trebuit să…*

— Desigur.

— Toporul zăcea acolo, războiul era în toi, bătrânul întotdeauna beat turtă, soră-mea făcând trotuarul… Şi apoi, întotdeauna am vrut să scriu… înţelegi?

— Desigur.

— Şi apoi stelele… Stelele de toamnă. Şi orizonturi noi, stranii. O lume atât de nouă, şi totuşi atât de veche. Să mergi, să te ascunzi, să înfuleci. Să cauţi, să scotoceşti, să te rogi… să-ţi lepezi o piele după alta. În fiecare zi un nume nou, o chemare nouă. Şi, mereu, să fug de mine însumi, înţelegi?

— Desigur.

— Peste ecuator, sub ecuator… fără de odihnă, fără întrerupere. Nimic niciodată nicăieri. Lumi atât de strălucitoare, atât de clocotitoare, atât de bogate, dar legate între ele cu beton şi sârmă ghimpată. Întotdeauna locul următor, şi apoi iar următorul. Întotdeauna mâna întinsă, cerşind, implorând, conjurând. Dar lumea e surdă. Surdă toacă. Puşti care pârâie, tunuri care bubuie şi pretutindeni bărbaţi, femei şi copii zăcând ţepeni în propriul lor sânge negru. Şi, ici-colo, câte o floare. Poate că o violetă, şi un milion de stârvuri putrede menite să o fertilizeze. Mă asculţi?

— Desigur.

— Am înnebunit, înnebunit, înnebunit!

— Desigur.

Aşa încât ia toporul, atât de ascuţit, atât de strălucitor, şi începe să toace… ici un cap, colo un braţ sau un picior, pe urmă degetele de la mâini şi de la picioare. Pac, pac, pac. Aşa cum toci spanacul. Şi, desigur, acum e căutat. Şi când or să-l găsească, or să scoată untul din el. Justiţia va fi servită. La fiecare milion de oameni măcelăriţi ca porcii, câte un singur monstru nenorocit e executat omeneşte.

Dacă înţeleg? Desigur.

Ce altceva e un scriitor decât un tovarăş de crimă, un judecător, un călău. N-am fost eu versat încă din copilărie

în arta înşelăciunii? Nu sunt încărcat de traume şi de complexe?

Nu am fost pătat de întreaga vinovăţie şi de toate păcatele călugărului medieval? Ce poate fi mai natural, mai de înţeles, mai omenesc şi mai demn de iertare decât aceste monstruoase derapaje ale poetului izolat?

La fel de inexplicabil cum s-au înserat în sfera mea, tot aşa au şi dispărut aceste impulsuri normale. Când hoinăreşti pe străzi cu burta goală eşti *sur le qui-vive.* Ştii, instinctiv, ce drum trebuie să iei, unde să coteşti, ce să cauţi, şi întotdeauna recunoşti cine ţi-e tovarăş de drum.

Când totul e pierdut, sufletul iese la suprafaţă.

M-am referit la ei numindu-i îngeri sub acoperire. Asta erau, dar eu nu realizam faptul decât după ce plecau. Arareori un înger apare trăgând după el trena unui nor de glorii. Dar, din când în când, nerodul flecar la care te opreşti să te uiţi ţi se potriveşte ca o cheie în broască. Şi uşa se deschide.

Uşa numită Moarte era cea care se deschidea întotdeauna, şi puteam vedea că nu există moarte, nici judecători sau călăi, decât în imaginaţia noastră. Şi cu câtă disperare m-am străduit să repar greşeala. Şi am reparat-o. Pe deplin. Rajahul care se despoaie în pielea goală. Nu rămâne decât un eu, dar un eu pompat şi umflat ca o broască hidoasă. Şi atunci morbiditatea, demenţa întregii stări mă covârşea. Nimic nu poate fi dat sau luat; nimic nu s-a mai adăugat, nici nu s-a împuţinat; nimic nu a crescut, nici nu s-a micşorat. Ne găsim pe acelaşi ţărm al aceluiaşi imens ocean. Oceanul iubirii. E acolo – *în perpetuam.* Atât în floarea ruptă, în mugetul cascadei care se prăvale, în cârâitul ciorii, cât şi în artileria bubuitoare a profetului. Ne mişcăm cu ochii închişi şi urechile astupate; dărâmăm ziduri ale căror uşi aşteaptă să se deschidă doar la atingere, bâjbâim după scări, uitând că avem aripi; ne rugăm de parcă Dumnezeu ar fi surd şi orb, de parcă s-ar afla într-un vid. Nu-i de mirare că îngerii din mijlocul nostru nu pot fi recunoscuţi.

Într-o bună zi va fi plăcut să-mi amintesc de lucrurile

astea.

4

Şi aşa, prelingându-mă prin întuneric sau zăcând ore întregi într-un colţ al camerei, ca un cuier de pălării, mă scufundam din ce în ce mai adânc. Isteria a devenit starea normală. Şi zăpada nu se mai topea.

În timp ce urzeam cele mai diabolice tactici ca să o scot de-a binelea pe Stasia din minţi, şi în felul ăsta să mă descotorosesc definitiv de ea, ţeseam, în paralel, cel mai dobitocesc plan, anume de a porni o campanie de cucerire prin curtoazie. În fiecare vitrină pe lângă care treceam vedeam daruri pe care aş fi vrut să i le fac. Femeile adoră darurile, mai cu seamă darurile scumpe. Dar, după cum le dictează toanele, agreează şi unele nimicuri. Eram în stare să-mi petrec o zi întreagă, oscilând între o pereche de cercei antici, foarte scumpi, şi o lumânare mare, neagră; dezbăteam ce anume să aleg. N-aş fi admis niciodată că obiectul scump îmi era inaccesibil. Nu, dacă reuşeam să mă conving că obiectul scump o să-i placă mai mult, mă convingeam şi că o să găsesc eu mijloacele de a-l cumpăra. Izbuteam să mă conving, pentru că în inima mea ştiam că nu mă voi hotărî să iau niciunul. Nu era decât o trecere de vreme. Ce-i drept, aş fi putut să-mi trec timpul dezbătând probleme mai înalte, de exemplu dacă sufletul e pieritor sau nu, dar maşina minţii nu are preferinţe, orice problemă e la fel de bună ca şi o alta. În acelaşi spirit, eram în stare s-o întind pe jos zece sau cincisprezece kilometri ca să împrumut un dolar, şi mă simţeam la fel de triumfător dacă mă alegeam cu zece cenţi sau chiar cu cinci. Nu avea importanţă ce speram să pot face cu un dolar; conta doar faptul că încă eram capabil de un efort. În deteriorata mea concepţie asupra lucrurilor însemna că încă mai eram cu un picior pe pământ.

Da, era important să-mi amintesc din când în când asemenea lucruri. De asemenea îmi făcea plăcere să le trag câte un bobârnac celor două, când veneau acasă pe la

trei noaptea cu mâna goală.

— Nu vă faceţi griji pentru mine, o să mă duc să-mi cumpăr un sandvici.

Câteodată, mâncam doar un sandvici imaginar. Dar îmi plăcea să le fac să creadă că nu eram total lipsit de resurse. O dată sau de două ori le-am convins chiar că am mâncat un cotlet. Le-am spus lucrul ăsta, bineînţeles, ca să le zgândăr. (Ce treabă aveam eu să mănânc un cotlet când ele au zăcut ceasuri întregi într-o cafenea, aşteptând să pice vreun fraier care să le ofere ceva de îmbucat?)

Uneori le întâmpinam cu salutul:

— Ei, aţi reuşit să faceţi rost de ceva haleală?

Întrebarea părea întotdeauna să le deruteze.

— Credeam că sunteţi lihnite, continuam eu.

Drept care mă informau că nu aveau niciun interes să ţină post, după cum nici eu nu aveam vreo raţiune să flămânzesc, adăugau. O făceam doar ca să le irit. Dacă erau în toane bune, începeau să exploateze subiectul. Ce noi planuri drăceşti puneam la cale? M-am mai văzut în ultima vreme cu Krośnski? Şi apoi începea o vorbărie paravan – de – fum – despre descoperirea unor noi prieteni, a unor noi cârciumi, despre escapadele prin Harlem, despre studioul pe care intenţiona Stasia să-l închirieze, şi aşa mai departe. Ah, da, uitaseră să-mi povestească despre Barley, prietenul poet al Stasiei, pe care l-au întâlnit întâmplător seara trecută. Urma să vină la noi într-o după-masă. Dorea să mă cunoască.

Într-una din seri, Stasia s-a pornit să depene amintiri. Amintiri reale, din cât îmi dădeam seama. Despre copacii de care obişnuia să se frece în nopţile cu lună, despre milionarul pervers care se îndrăgostise de ea pentru că avea picioare păroase, despre rusoaica tânără care încercase să facă amor cu ea, dar pe care o refuzase pentru că era prea necoaptă. Şi-apoi, pe atunci avea o legătură cu o femeie măritată şi, ca să arunce praf în ochi soţului, îl lăsa să o fută… nu pentru că i-ar fi plăcut, ci pentru că soţia, pe care Stasia o iubea, socotea că asta era metoda cea mai bună.

— Nu ştiu de ce vă povestesc toate astea, a spus la un moment dat. Doar dacă…

Brusc şi-a adus aminte de ce. Din cauza lui Barley. Barley era un tip ciudat. Stasia nu putea înţelege ce soi de atracţie exista între ei. Barley pretindea mereu că vrea să se culce cu ea, dar niciodată nu se întâmplase nimic. În orice caz, era un poet foarte bun, în privinţa asta nu încăpea nicio îndoială. Din când în când, compusese şi ea câte un poem în prezenţa lui. După care a adăugat un comentariu curios:

— Reuşeam să continui să scriu în timp ce mă masturba… Chicoteli. Ce părere ai de lucrul *ăsta?*

— Sună ca o pagină din Krafft-Ebing, mi-am dat eu cu părerea.

A urmat o lungă discuţie cu privire la meritele respective ale lui Krafft-Ebing, Freud, Forel, Stekel, Weininger *et alia,* sfârşind cu remarca Stasiei că toţi ăştia erau nişte zaharisiţi.

— Ştii ce am de gând să fac pentru tine? m-a întrebat. O să-l las pe amicul tău Kroński să mă examineze.

— Ce înţelegi prin examinare?

— Să-mi exploreze anatomia.

— Credeam că vrei să-ţi examineze capul.

— N-are decât să facă şi asta, mi-a răspuns, rece ca un castravete.

— Şi dacă nu găseşte ceva în neregulă cu tine, înseamnă că eşti doar o perversă polimorfă, aşa-i?

Expresia, împrumutată din Freud, le-a flatat extraordinar. Stasiei i-a plăcut atât de mult, încât s-a jurat că o să scrie un poem cu titlul ăsta.

Parolistă cum era, l-a chemat pe Kroński să vină şi să procedeze la examenul cuvenit. A sosit bine dispus, frecându-şi mâinile şi pocnindu-şi încheieturile degetelor.

— Ce mai e de astă dată, *Mister* Miller. Ai nişte vaselină la îndemână? E o muncă serioasă, din câte pricep eu. Dar Ideea nu-i rea. Cel puţin, o să aflăm dacă e hermafrodită sau nu. Poate vom descoperi că-i atârnă o codiţă rudimentară…

Stasia îşi şi scosese bluza, dând la iveală sânii ei frumoşi cu sfârcuri de coral.

— Cu ăştia nu-i nimic în neregulă, a decretat Kroński, luându-i în cupele palmelor. Acum dă-ţi jos chiloţii!

La auzul acestor cuvinte, Stasia s-a împotrivit.

— Nu aici! a strigat.

— Oriunde doreşti, a replicat Kroński. La toaletă îţi convine?

— De ce nu o examinezi în camera ei? a intervenit Mona. Doar nu-i vorba de un spectacol exhibiţionist.

— Nu? a răspuns Kroński cu un rânjet libidinos. Eu credeam că asta vreţi.

S-a dus în camera alăturată să-şi ia geanta neagră.

— Mi-am adus instrumentele, pentru ca examenul să aibă un aer oficial.

— N-o s-o doară? s-a îngrijorat Mona.

— Doar dacă îmi opune rezistenţă. Ai găsit vaselina? Dacă n-ai, e bun şi uleiul de măsline… sau untul.

Stasia a făcut o mutră acră.

— Chiar sunt necesare toate astea? a întrebat.

— La latitudinea ta. Depinde cât eşti de sensibilă. Dacă stai liniştită, nu o să fie nicio dificultate. Şi dacă-ţi face plăcere, pot să-ţi vâr şi altceva în gaură.

— Nici să nu te gândeşti! a sărit Mona.

— De ce, eşti geloasă?

— Te-am chemat în calitate de medic. Aici nu-i bordel.

— V-ar merge mult mai bine dacă ar fi o casă de curve de lux, a ripostat Kroński rânjind. Sau, cel puţin, *ei* i-ar merge mai bine… Haide, s-o facem şi pe asta.

A luat-o pe Stasia de mână şi a condus-o în cămăruţa de lângă toaletă. Mona a dat să-i însoţească, pentru a se asigura că n-o să-i facă vreun rău Stasiei, dar Kroński nici n-a vrut să audă.

— E vorba de o vizită profesională, a spus, frecându-şi vesel mâinile. Cât despre tine, *Mister* Miller, mi s-a adresat aruncându-mi o privire cu subînţeles, în locul tău aş face o plimbare.

— Ba nu! Stai aici! m-a rugat Mona. N-am încredere în el.

Aşa încât am rămas, Mona şi cu mine, învârtindu-ne de-a lungul şi de-a latul camerei, fără să schimbăm un cuvânt între noi.

Au trecut cinci minute, apoi zece. Deodată, din camera alăturată a răzbit un strigăt pătrunzător:

— Ajutor! Ajutor! Mă violează!

Am dat buzna înăuntru. Într-adevăr, l-am găsit pe Kroński cu pantalonii în vine şi faţa roşie ca sfecla. Încercând să se urce pe ea. Mona s-a năpustit pe el ca o tigroaică şi l-a tras jos din pat. Pe urmă a sărit şi Stasia din pat şi s-a aruncat peste el, încălecându-l. Îl zgâria cu ghearele şi-l buşea cu pumnii. Nenorocitul era atât de uluit de asemenea asalt, încât abia de se mai putea apăra. Dacă n-aş fi intervenit eu, scorpiile i-ar fi scos ochii.

— Nemernicule! striga Stasia.

— Sadicule! ţipa Mona.

Făceau atâta gălăgie, încât mă temeam că o să ne trezim cu proprietăreasa cu un satâr în mână.

Reuşind cu greu să se proptească pe picioare, cu pantalonii la glezne, Kroński a putut, în sfârşit, să bolborosească:

— Ce-i tot tărăboiul ăsta? E normală, eram sigur că e. De fapt, e chiar prea normală. De-aia m-am excitat. Şi ce-i rău în asta?

— Sigur, ce-i rău în *asta?* l-am îngânat, privind de la una la cealaltă.

— Dă-l afară din casă! mi-au zbierat.

— Liniştiţi-vă! Luaţi-o mai uşor, a încercat Kroński să le calmeze, picurându-şi puţin sirop în glas. Mi-aţi cerut s-o examinez, ştiaţi la fel de bine ca şi mine că nu-i nimic în neregulă cu ea din punct de vedere *fizic.* Trebuie examinată la clopotniţă, nu la organele intime. Pot să fac şi lucrul ăsta, dar îmi cere timp. Şi ce-aţi vrea să vă dovedesc? Răspundeţi-mi la întrebarea *asta,* dacă puteţi. Vreţi să ştiţi ceva? Aş putea să vă închid pe toţi trei. A pocnit din degete în faţa noastră. *Uite aşa!* – a spus,

pocnind din nou. Pentru ce? Pentru dezmăţ moral. N-aţi avea niciun argument de care să vă agăţaţi, niciunul dintre voi.

A făcut o pauză ca să-i putem aprofunda spusele. Pe urmă a continuat:

— Dar nu sunt îndeajuns de meschin ca să vă trimit la pârnaie. Sunt un prieten prea bun, nu-i aşa, *Mister* Miller? Dar nu încerca să mă dai afară pentru că îţi fac un bine.

Stasia stătea în picioare, în pielea goală, cu chiloţii atârnaţi pe braţ. În cele din urmă, şi-a dat seama şi a încercat să-şi tragă pe ea pantalonii. S-a împiedicat însă şi a căzut. Mona s-a repezit pe dată să o ajute, dar s-a trezit îmbrâncită cu putere.

— Lasă-mă în pace! a strigat Stasia. Pot să mă ridic şi singură. Nu sunt un copil.

S-a ridicat în picioare, a stat un moment astfel proţăpită, apoi, aplecându-şi capul în faţă, s-a uitat la ea însăşi, s-a privit în chiar centrul anatomiei ei. După care a izbucnit într-un hohot de râs, un râs dement.

— Vasăzică sunt normală, a zis, râzând şi mai tare. Ce farsă! Normală, pentru că am o gaură destul de mare ca să vâri ceva în ea. Hei, daţi-mi o lumânare! Am să vă arăt cât de normală sunt.

A început să facă tot felul de gesturi obscene, îşi contorsiona pelvisul, se răsucea şi se zbătea de parcă era în toiul orgasmului.

— O lumânare! a strigat. Daţi-mi una neagră, mare, groasă! O să vă arăt cât de normală sunt.

— Te rog, Stasia, încetează! Te implor! a intervenit Mona.

— Da, lasă-te păgubaşă, i-a cerut şi Kroński pe un ton sever. Nu-i nevoie să ne oferi o probă de exhibiţionism.

Cuvântul „exhibiţionism” a părut să o incite şi mai tare.

— Asta-i exhibiţia *mea,* a strigat. Şi de astă dată o fac gratis. De obicei sunt plătită ca să mă fac de baftă, să mă prostesc, nu-i aşa? S-a întors spre Mona: Nu-i aşa? a

şuierat. Sau nu le-ai povestit cum strângem noi bani de chirie?

— Stasia, te rog! a stăruit Mona, cu lacrimi în ochi.

Dar nimic nu o mai putea opri acum. A înşfăcat o lumânare de pe birou şi şi-a băgat-o în crăcăna, răsucindu-şi frenetic pelvisul.

— Aşa ceva nu merită cincizeci de dolari? a strigat. Ăta, cum îi spune, mi-ar plăti şi mai mult, dar pe urmă ar trebui să-l las să mi-o sugă şi nu-mi place să fiu suptă. În niciun caz de un pervers.

— Încetează, Stasia! Încetează, dacă nu vrei să fug, ţipa Mona.

Pe urmă s-a calmat. Lumânarea a căzut pe podea. O expresie nouă i s-a aşternut pe faţă. În timp ce-şi îmbrăca bluza, mi s-a adresat, vorbind foarte liniştit:

— Vezi, Val, în casa asta, dacă cineva trebuie să fie insultat şi umilit, eu sunt acel cineva şi nu scumpa ta soţioară. Eu sunt cea lipsită de simţ moral. Eu n-am în mine decât dragoste. Dacă-i nevoie de bani, sunt întotdeauna gata să mă dau în spectacol. Din moment ce-s nebună, ce importanţă are?

A făcut o pauză, apoi s-a îndreptat spre scrinul din celălalt colţ al camerei. A deschis un sertar şi a scos un plic:

— Vezi ăsta? m-a întrebat fluturând plicul în aer. Conţine un cec pe care mi l-au trimis tutorii mei. Destul cât să plătim chiria pe luna viitoare. *Dar* – şi spunând acestea a început să rupă plicul în bucăţele – noi nu avem nevoie de asemenea bani. Noi ştim să ne câştigăm singure banii… oferind spectacole doar exhibiţioniste… prefăcându-ne că am fi lesbiene… prefăcându-ne că simulăm actele de lesbianism. Prefăcându-ne… prefăcându-ne… mi-e lehamite de atâta prefăcătorie. De ce nu ne prefacem că am fi doar nişte simple făpturi umane?

De astă dată a vorbit Kroński:

— Desigur că eşti o făptură umană, ba chiar una foarte neobişnuită. Undeva, pe parcursul evoluţiei tale, te-ai deteriorat – cum? Nu ştiu. Mai mult, nici nu vreau să

ştiu. Dacă aş crede că mi-ai da ascultare, te-aş sfătui să pleci cât mai repede de aici, să te desparţi de ăştia doi.

Ne-a aruncat o privire dispreţuitoare mie şi Monei.

— Da, a continuat, lasă-i să se spele singuri pe cap cu problemele lor. Ei n-au nevoie de tine şi tu, în niciun caz, nu ai nevoie de ei. Tu nu aparţii unui loc ca New York-ul. De fapt, nu aparţii nicăieri… dar vreau să spun următorul lucru… am venit aici în calitate de prieten. Tu ai nevoie de un prieten. În ce-i priveşte pe ăştia doi, ei nu cunosc sensul cuvântului prietenie. Dintre voi trei, tu eşti, probabil, cea mai sănătoasă la cap. Şi ai şi o scânteie de geniu…

Credeam că o să continue la nesfârşit. Dar, brusc, ne-a anunţat că trebuie să facă o vizită urgentă şi a plecat abrupt.

Mai târziu în acea seară – cele două hotărâseră să nu iasă în oraş – s-a petrecut un lucru curios. Eram după cină, în mijlocul unei discuţii plăcute. Ni se terminaseră ţigările şi Mona mi-a cerut să caut în poşeta ei. De obicei, se mai găsea acolo câte o ţigară rătăcită. M-am ridicat, m-am îndreptat spre scrin unde se găsea poşeta, am deschis-o şi am văzut înăuntru un plic cu scrisul Stasiei, adresat Monei. Cât ai zice peşte, Mona a fost lângă mine. Dacă n-ar fi dat dovadă de asemenea panică, probabil că aş fi ignorat plicul. Incapabilă să se reţină, Mona a dat să-l înşface. Eu i l-am smuls din mână. A încercat din nou să mi-l ia şi s-a iscat o mică încăierare, iar plicul, acum rupt, a căzut pe jos. Stasia s-a repezit să-l ridice, apoi i l-a înmânat Monei.

— Ce-i tot tărăboiul ăsta? am întrebat, repetând, inconştient, cuvintele lui Kroński.

Mi-au răspuns amândouă într-un glas:

— Nu-i treaba ta.

Nu am mai spus nimic, dar curiozitatea îmi fusese puternic stârnită. Bănuiam că, într-un fel sau altul, scrisoarea o să reapară. Mai bine să mă prefac că nu mă interesează. Într-adevăr, mai târziu, în aceeaşi seară, când m-am dus la toaletă, am văzut bucăţele din plic plutind în apa din bazinul closetului. Am chicotit! Ce cale naivă de a

mi se arăta că scrisoarea fusese distrusă! Dar nu mă las eu dus cu una, cu două. Am pescuit bucăţelele de hârtie din bazin şi le-am examinat cu atenţie. Nu exista nicio părticică din scrisoare. Eram convins că distruseseră doar plicul, iar scrisoarea fusese păstrată şi dosită pe undeva, într-un loc unde nu-mi trecea prin cap să o caut.

Câteva zile mai târziu, mi-a picat o informaţie bizară. Am surprins-o pe parcursul unei ciorovăieli aprinse între cele două. Se găseau în cămăruţa Stasiei, unde se retrăgeau de obicei ca să-şi discute chestiunile secrete. Nu ştiau că eu mă aflu în casă sau poate că erau prea întărâtate ca să vorbească în surdină, şi îşi aruncau cuvinte grele legate de ceva care n-ar fi trebuit să ajungă niciodată la urechile mele.

Mona o făcea cu ou şi cu oţet pe Stasia pentru că, din cât înţelegeam, aceasta din urmă îşi risipise banii ca o descreierată. *Ce bani?* mă întrebam eu. Să fi dat Stasia peste o avere? Se pare că ceea ce o înfuria cel mai mult pe Mona era faptul că Stasia îi dăduse unui oarecare idiot nevolnic – nu-i putusem auzi numele – o mie de dolari. O soma să încerce să recupereze măcar o parte din bani. Iar Stasia repeta că nici prin gând nu-i trece şi că nu-i pasă ce are de gând să facă dobitocul cu banii ei.

Pe urmă am auzit-o pe Mona spunând:

— Dacă nu bagi de seamă, o să te laşi prinsă într-o cursă. Şi Stasia i-a răspuns inocent:

— O să fie ghinionul lor. Nu mai am un ban.

— *Nu mai ai un ban?*

— Bineînţeles că nu. Niciun cent.

— Eşti nebună de legat!

— Ştiu. Dar la ce sunt buni banii decât ca să-i arunci pe fereastră?

Auzisem destul. Am hotărât să ies la o plimbare. Când m-am întors, Mona era plecată.

— Unde s-a dus? am întrebat-o pe Stasia, nu alarmat, ci doar curios.

Mi-a răspuns cu un mormăit.

— Era furioasă?

Alt mormăit, urmat de:

— Bănuiesc că era. Nu-ţi face griji, o să se întoarcă.

Felul în care vorbea sugera că, în sinea ei, era mulţumită. Altă dată ar fi fost mâhnită sau ar fi plecat în căutarea Monei.

— Vrei să-ţi fac o cafea? m-a întrebat.

Era pentru prima oară că-mi oferea asemenea favor.

— De ce nu? am răspuns afabil.

M-am aşezat la masă, în faţa ei. Hotărâse să-şi bea cafeaua în picioare.

— Ciudată femeie, nu? mi s-a adresat, sărind peste preliminarii. De fapt, ce ştii tu despre ea? I-ai cunoscut vreodată fraţii, sau mama, sau sora? Pretinde că soră-sa e mai frumoasă ca ea. Crezi aşa ceva? Dar o urăşte. *De ce?* Îţi spune ce-ţi spune, pe urmă te lasă în suspensie. Din cel mai mic lucru face un mister, ai observat?

S-a oprit o clipă ca să-şi soarbă cafeaua.

— Noi doi am avea de discutat o sumedenie de lucruri, dacă ni s-ar oferi şansa să stăm de vorbă. Poate că, împreună, am putea pune lucrurile cap la cap.

Eram pe cale să remarc că ar fi o încercare inutilă, când Stasia şi-a reluat monologul:

— Presupun că ai văzut-o pe scenă?

Am aprobat din cap.

— Ştii de ce te întreb? Pentru că mie nu mi se pare că ar fi actriţă. Şi scriitoare nici pe atât. Nimic nu se potriveşte nicăieri. La ea, totul face parte dintr-o uriaşă invenţie, inclusiv propria-i persoană. Singurul lucru real la ea e prefăcătoria. *Şi...* dragostea pe care ţi-o poartă.

Ultimele cuvinte m-au făcut să tresar.

— Crezi aşa ceva?

— Dacă cred? m-a îngânat. Dacă nu te-ar avea pe tine, ar fi lipsită de orice raţiune de existenţă. Eşti viaţa ei...

— Şi *tu*? Unde te încadrezi tu?

Mi-a răspuns cu un zâmbet straniu.

— Eu? Eu sunt doar o părticică din irealitatea pe care o creează în jurul ei. Sau o oglindă în care întrezăreşte, din

când în când, câte ceva din eul ei adevărat. O imagine distorsionată, desigur.

Pe urmă, virând discuţia pe un teren mai familiar, m-a întrebat:

— De ce n-o opreşti din veşnica ei goană după aur? Nu-i nevoie de aşa ceva. Şi apoi, foloseşte metode dezgustătoare. Nu ştiu ce o împinge. Nu banii sunt ţelul ei. Banii constituie doar un pretext pentru altceva. S-ar spune că sapă în buzunarul cuiva doar ca să-i trezească interesul faţă de persoana ei. Şi în momentul în care omul dă semne de interes real, îl umileşte. L-a torturat până şi pe bietul Ricardo: l-a făcut să se zbată ca un ţipar... Trebuie să facem ceva, tu şi cu mine. Trebuie să punem capăt la toate astea.

Dacă tu ţi-ai lua o slujbă, a continuat Stasia, n-ar mai fi nevoită să se ducă noapte de noapte în localul ăla oribil şi să-i asculte pe toţi netrebnicii cu guri spurcate care roiesc în jurul ei. Ce te împiedică? Ţi-e teamă că ar fi nefericită dacă ar duce o existenţă anodină? Sau poate consideri că eu sunt aceea care o împinge la pierzanie? Aşa e? Crezi că mie îmi place felul ăsta de viaţă? Indiferent ce gândeşti tu despre mine, cred că-ţi dai seama că eu nu am nimic comun cu toate lucrurile astea.

Şi-a curmat vorba.

— De ce nu-mi răspunzi? Spune ceva.

În clipa când eram pe cale să deschid gura, a intrat Mona cu un buchet de violete. O ofrandă de pace.

În scurt timp, atmosfera a devenit atât de paşnică, atât de armonioasă, încât aproape că se depăşiseră pe ele însele. Mona şi-a scos trusa de cârpit şi Stasia cutia cu vopsele. Iar eu priveam totul de parcă s-ar fi petrecut pe scenă.

Cât ai clipi, Stasia mi-a făcut un portret care semăna cu apaine – pe peretele din faţa mea. M-a pictat în chip de mandarin chinez, înveşmântat într-un chimono albastru, care scotea în evidenţă expresia austeră, de înţelept, pe care se vede că o arborasem în clipele acelea.

Mona a găsit portretul fascinant. Tot timpul îmi

recomandase, cu un ton matern, să stau liniştit în timp ce pozam şi să fiu drăguţ cu Stasia. Ştiuse ea dintotdeauna că într-o zi o să ajungem să ne cunoaştem mai bine unul pe celălalt şi că vom deveni buni prieteni. Şi aşa mai departe.

Era atât de fericită, încât în fervoarea ei, căutând o ţigară, a împrăştiat din greşeală pe masă conţinutul poşetei şi, iată scrisoarea căzând pe jos. Spre uimirea ei, am ridicat-o şi i-am dat-o, fără cea mai mică încercare de a trage cu ochiul la vreun rând.

— De ce nu-l laşi s-o citească? a întrebat-o Stasia.

— O să-l las, dar nu acum. Nu vreau să stric momentul ăsta minunat.

— În scrisoare nu există nimic de care să te ruşinezi, a stăruit Stasia.

— Ştiu.

— Lăsaţi-o baltă, am intervenit eu. Mi-a trecut curiozitatea.

— Sunteţi minunaţi, amândoi! a izbucnit Mona. Cum ar putea cineva să nu vă iubească? Eu vă ador pe amândoi.

În faţa acestei efuziuni, Stasia, stăpânită acum de o dispoziţie vag satanică, a întrebat-o:

— Spune-mi, la care dintre noi doi ţii mai mult?

Răspunsul a venit fără nicio ezitare.

— N-aş putea să iubesc pe unul dintre voi mai mult decât pe celălalt. Vă iubesc pe amândoi. Şi dragostea mea pentru unul nu are niciun fel de legătură cu dragostea pentru celălalt. Cu cât te iubesc mai mult pe tine, Val, cu atât mai mult o iubesc şi pe Stasia.

— Poftim, ai avut răspunsul, mi s-a adresat Stasia, reluându-şi penelul ca să finiseze portretul.

Au urmat câteva momente de tăcere, ruptă apoi de Mona:

— Despre ce naiba aţi discutat cât am fost eu plecată?

— Despre tine, bineînţeles, a lămurit-o Stasia. Nu-i aşa, Val?

— Da, tocmai remarcam ce creatură extraordinară eşti tu. Numai că nu putem înţelege de ce ascunzi unele

lucruri de noi.

Şi-a zbârlit imediat ţepii:

— Ce lucruri? Ce vrei să spui?

— Haide să nu vorbim acum despre asta, a intervenit Stasia, mânuindu-şi penelul. Dar în scurt timp va trebui să ne aşezăm toţi trei şi să clarificăm între noi unele lucruri, nu credeţi?

Pe urmă s-a răsucit şi a privit-o pe Mona în faţă.

— Nu am nimic împotrivă, a asigurat-o Mona.

— Vezi, e cu capsa pusă, a constatat Stasia.

— Nu înţelege, am apărat-o eu.

— Ce nu înţeleg? a explodat din nou Mona. Ce sunt toate astea? Unde vreţi să ajungeţi voi doi?

— În realitate, nu am avut prea multe să ne spunem cât ai fost tu plecată, am liniştit-o eu. Am discutat despre adevăr şi sinceritate… După cum ştii, Stasia e un om foarte sincer.

Un surâs vag a încolţit pe buzele Monei. A dat să spună ceva, dar i-am luat-o eu înainte.

— Nu ai motive de îngrijorare. Nu o să te supunem unui interogatoriu.

— Vrem doar să vedem cât poţi fi tu de onestă, a subliniat Stasia.

— Vorbiţi de parcă aş juca un joc cu voi.

— Exact, a confirmat Stasia.

— Deci aşa stau lucrurile. Vă las singuri câteva minute şi mă sfâşiaţi în lipsă. Ce-am făcut eu ca să merit să mă trataţi aşa?

La acest punct, am pierdut firul conversaţiei. Nu mă puteam gândi decât la această din urmă remarcă: „Ce-am făcut eu ca să merit să mă trataţi aşa?”. Era întrebarea favorită a mamei mele ori de câte ori se simţea frustrată. De obicei, îşi însoţea cuvintele cu o lăsare a capului pe spate, de parcă se adresa Atotputernicului. Prima dată când am auzit această frază – în copilărie – am fost inundat de spaimă şi dezgust. Mai curând tonul decât cuvintele mamei mi-a deşteptat resentimente. Atâta justiţiarism egocentric! Atâta milă de sine! De parcă Dumnezeu o

alesese tocmai pe ea, ea, o creatură model, ca să-i aplice o pedeapsă nemeritată.

Şi acum, auzind aceleaşi cuvinte pe buzele Monei, am avut impresia că pământul s-a despicat sub picioarele mele. „Deci eşti vinovat!”, mi-am spus în sinea mea. *De ce* anume eram vinovat nu mi-am dat osteneala să mă întreb. *Vinovat,* asta era tot.

Din când în când, venea pe la noi, după-amiaza, poetul Barley. Se închidea cu Stasia în cămăruţa ei, oua câteva poeme, după care pleca precipitat. De câte ori venea, răzbeau zgomote ciudate din dormitorul Stasiei. Strigăte animalice, în care se îmbinau spaima şi extazul. De parcă erau vizitaţi de o pisică de pripas în călduri.

Odată ne-a vizitat şi Ulric, dar atmosfera casei noastre i-a părut atât de deprimantă, încât am ştiut că nu avea să-şi mai repete vizita vreodată. Mi s-a adresat ca şi cum treceam printr-o nouă „fază”. Aborda atitudinea: „Când ai să ieşi la suprafaţă din tunel, caută-mă!”. Era prea discret ca să facă vreun comentariu legat de Stasia. A spus doar atât:

— Asta-i cam într-o ureche.

Ca să-mi menţin atitudinea de curtoazie, am hotărât într-o zi să cumpăr bilete la teatru. Ne-am înţeles să ne întâlnim în faţa sălii. Seara, am aşteptat afară o jumătate de oră după ridicarea cortinei, dar nici urmă de Mona. Ca un licean îndrăgostit, cumpărasem un bucheţel de violete ca să i-l ofer. Zărindu-mi, întâmplător, silueta cu violetele în mână reflectată în vitrina unui magazin, m-am simţit brusc atât de caraghios, încât am aruncat florile şi mi-am văzut de drum. Când am ajuns la colţ, am întors capul la timp ca să zăresc o fetişcană ridicând violetele. Le-a dus la nări, le-a aspirat adânc parfumul, apoi le-a aruncat din nou. Când am ajuns acasă, am găsit toate luminile aprinse. Am rămas câteva minute la uşă, uimit de cântecele care se auzeau dinăuntru. O clipă am crezut că aveam musafiri. Dar nu, erau numai ele două. Fără îndoială, extrem de bine dispuse. Cântau din fundul rărunchilor: „Dă-mi voie să te numesc iubită”.

— Să-l mai cântăm o dată, le-am propus când am intrat. Şi l-am cântat toţi trei.

„Dă-mi voie să te numesc iubită! De tine m-am îndrăgostit…”

L-am cântat din nou, şi din nou. Când am ajuns la a treia oară, am ridicat o mână în sus.

— Unde ai fost? am răcnit.

— Unde am fost? s-a mirat Mona. Aici.

— Şi întâlnirea noastră?

— Nu mi-am închipuit că ai vorbit serios.

— Nu ţi-ai închipuit?

Când am rostit aceste cuvinte, i-am ars o palmă direct în moacă. O labă pe cinste.

— Data viitoare, doamnă, am să te târăsc de coadă.

M-am aşezat la masă şi m-am uitat la ele. Furia mi se muiase.

— N-am vrut să te lovesc aşa de tare, am spus, scoţându-mi pălăria. În seara asta sunteţi neobişnuit de vesele. Ce s-a mai întâmplat?

M-au luat de braţ şi m-au condus în spate, în locul unde stătea de obicei albia de spălat.

— Asta s-a întâmplat, mi-a spus Mona, arătându-mi un maldăr de lăzi de băcănie. A trebuit să fiu aici când au sosit. Şi n-aveam cum să te anunţ. De asta n-am venit la întâlnire.

A plonjat în cutii şi a extras o sticlă de benedictină. Stasia scosese deja icrele negre şi pişcoturile prăjite.

Nu m-am sinchisit să le întreb prin ce mijloace ajunseseră la asemenea pradă. Taina o să se dezvăluie de la sine mai târziu.

— Vin n-aveţi? am întrebat.

Vin? Cum să nu fie. Ce pofteam – Bordeaux, vin de Rin, Moselle, Chianti, vin de Burgundia…?

Am deschis o sticlă de vin de Rin, un borcan cu stridii şi o cutie de biscuiţi englezeşti – din cei mai fini. Ne-am reluat locurile la masă.

— Stasia e însărcinată, m-a informat Mona.

Ca şi cum mi-ar fi spus că Stasia şi-a luat o rochie

nouă.

— Asta sărbătoriţi?

— Bineînţeles că nu.

M-am întors spre Stasia.

— Povesteşte-mi tot. Sunt numai urechi. S-a înroşit şi s-a uitat, neajutorată, la Mona.

— Să-ţi povestească ea.

M-am întors spre Mona.

— Ei?

— E o poveste lungă, Val, dar o să ţi-o spun în câteva cuvinte. Stasia a fost atacată de o bandă de haidamaci, în Village. Ăştia au violat-o.

— Ăştia? câţi au fost?

— Patru, mi-a precizat Mona. Îţi aduci aminte de noaptea când n-am venit acasă? Atunci s-a întâmplat.

— Deci nu se ştie cine e tatăl?

— *Tatăl?* m-a îngânat. Nici nu ne pasă cine e *tatăl.*

— Aş fi bucuros să-i port eu de grijă fătului, m-am oferit.

Trebuie numai să învăţ să produc lapte.

— Am vorbit cu Kroński, a reluat Mona. A promis să se implice. Dar mai întâi vrea s-o examineze.

— Iarăşi?

— Trebuie să fie sigură.

— *Tu* eşti sigură?

— Stasia e. I s-a oprit menstruaţia.

— Asta nu înseamnă nimic, am replicat eu. E nevoie de probe mai serioase.

De astă dată mi-a răspuns Stasia:

— Mi s-au umflat sânii. Şi-a descheiat bluza şi şi-a scos un sân. *Uită-te!*

Şi-a stors uşor sânul. A apărut o picătură ca de puroi gălbui.

— Ăsta-i lapte, m-a asigurat.

— De unde ştii?

— L-am gustat.

I-am cerut Monei să-şi stoarcă şi ea sânii ca să vedem ce o să iasă, dar a refuzat. A spus că e jenant.

— *Jenant!* Stai cu picioarele crăcănate şi ne arăţi tot ce ţi-a dăruit natura, dar nu vrei să-ţi scoţi ţâţele? Nu-i jenant, e pervers.

Stasia a izbucnit în râs.

— Are dreptate. Ce-i rău să-ţi arăţi sânii?

— Tu eşti cea însărcinată, nu eu.

— Când vine Kroński? am întrebat.

— Mâine.

Mi-am mai turnat un pahar de vin şi l-am înălţat:

— În cinstea celui nenăscut.

Apoi, coborându-mi vocea, le-am întrebat dacă au sesizat poliţia cu privire la viol.

Nu mi-au răspuns şi, pentru a-mi da a înţelege că subiectul *e* încheiat, m-au anunţat că au de gând ca, în scurt timp, să se ducă la teatru. Dacă doream să vin şi eu, le-ar face plăcere.

— Ce o să vedeţi?

— *Captiva,* mi-a răspuns Stasia. E o piesă franţuzească despre care vorbeşte toată lumea.

În timpul discuţiei, Stasia încercase să-şi taie unghiile de la picioare. Dar era atât de stângace, încât am rugat-o să mă lase pe mine să i le tai. Când am terminat, i-am cerut să mă lase să-i pieptăn părul. Era încântată.

În timp ce o pieptănam, mi-a citit cu glas tare *Le bäteau ivre.* Văzând că ascult cu plăcere, s-a repezit în camera ei să-mi aducă o biografie a lui Rimbaud. Anume, *Un anotimp în infern,* de Carré. Dacă împrejurările n-ar fi conspirat la devierea stării de lucruri, aş fi devenit, atunci şi acolo, un adorator al lui Rimbaud.

Trebuie să recunosc că nu se întâmpla des să petrecem împreună o seară într-o asemenea manieră şi s-o sfârşim într-o notă atât de cordială.

Dar odată cu vizita de a doua zi a lui Kroński şi cu rezultatul negativ al examenului ginecologic, lucrurile au început să meargă iar de-a-ndoaselea. Uneori eram nevoit să plec de acasă, în timp ce ele primeau câte un prieten foarte special, de obicei un binefăcător care aducea câte o provizie de delicatese sau lăsa un cec pe masă. Când

discutau în faţa mea, vorbeau adeseori cu două înţelesuri sau schimbau bileţele pe care le scriau sub ochii mei. Ori se închideau în camera Stasiei şi acolo tăifăsuiau în şoaptă, la nesfârşit. Până şi poemele pe care le scria Stasia erau din ce în ce mai neinteligibile. Cel puţin cele pe care catadicsea să mi le arate. Influenţa lui Rimbaud, aşa îmi spunea. Sau a rezervorului closetului, care gâlgâia întruna.

O uşurare o constituiau vizitele ocazionale ale lui Osiecki, care descoperise un plăcut bar clandestin, plasat deasupra unei întreprinderi de pompe funebre, la câteva străzi depărtare.

Luam împreună câteva beri – până când ochii îi deveneau sticloşi şi începea să se scarpine în neştire. Uneori îmi venea ideea să mă duc în Hoboken şi, în timp ce vagabondam amărât pe acolo, încercam să mă conving singur că e un burg interesant. Weehawken era alt loc uitat de Dumnezeu unde mă duceam din când în când, de obicei ca să văd un spectacol de cabaret. Eram gata de orice numai ca să evadez din atmosfera smintită a subsolului nostru, din continua fredonare a cântecelor de dragoste – cele două începuseră să cânte în ruseşte, în nemţeşte, ba chiar şi în idiş –, să uit de misterioasele taifasuri din camera Stasiei, de minciunile sfruntate, de sinistrele discuţii despre droguri, de partidele de trântă…

Da, din când în când, se luau la trântă, chipurile ca să-mi ofere mie o plăcere. Se *luau doar la trântă?* Greu de spus. Alteori, ca să mai sparg monotonia, împrumutam penelul şi vopselele şi schiţam o caricatură a Stasiei.

Întotdeauna pe pereţi. Ea îmi răspundea cu aceeaşi monedă. Într-o zi am pictat pe uşa ei un craniu cu două oase încrucişate dedesubt. A doua zi, deasupra craniului atârna un cuţit de măcelărie. Odată mi-a arătat un revolver cu mânerul bătut în perle.

— Pentru orice eventualitate, mi-a spus.

Începuseră să mă acuze că mă furişez în camera ei şi-i scotocesc printre lucruri.

Într-o seară, când îmi plimbam singurătatea prin cartierul polonez din Manhattan, am intrat într-o sală de

biliard, unde, spre surprinderea mea, am dat peste Curley, jucând biliard cu un prieten al lui. Un tinerel ciudat, prietenul ăsta, şi proaspăt eliberat din închisoare. Plin de elan şi de imaginaţie. Au stăruit să vină cu mine acasă, pentru ca să putem flecari pe îndelete.

În metrou, i-am împuiat lui Curley urechile vorbindu-i despre Stasia. A reacţionat ca şi cum situaţia i-ar fi fost pe deplin familiară.

— Trebuie să facem ceva, a remarcat laconic. Prietenul lui părea să fie de aceeaşi părere.

Acasă, când am aprins luminile, au sărit amândoi în sus.

— E nebună! a exclamat Curley.

Prietenul lui pretindea că e speriat de picturile de pe pereţi. Nu-şi mai putea lua ochii de la ele.

— Am mai văzut eu undeva din astea, a spus, referindu-se la balamuc.

— Unde doarme muierea? a întrebat Curley.

I-am condus în camera ei. Totul era alandala – o învălmăşeală de cărţi, prosoape, chiloţi, bucăţi de pâine, toate împrăştiate pe pat şi pe jos.

— Ţicnită! Curat ţicnită! a apreciat prietenul lui Curley.

Între timp, Curley începuse să-şi vâre nasul peste tot. Deschidea un sertar după altul, îi golea conţinutul, pe urmă îl punea la loc.

— Ce cauţi? l-am întrebat. S-a uitat la mine rânjind.

— Nu se ştie niciodată, mi-a răspuns.

În cele din urmă, şi-a fixat privirea pe cufărul mare din colţ.

— Ce are acolo?

Am ridicat din umeri.

— Hai să vedem.

A tras zăvoarele, dar capacul era încuiat. S-a întors către prietenul lui:

— Hei, unde-i şmecheria aia a ta? Treci la treabă! Miros eu că aici o să găsim ceva interesant.

Cât ai zice peşte, prietenul a descuiat lacătul. Au

ridicat capacul cu o smucitură. Primul obiect care ne-a apărut a fost un mic coşciug de fier – o casetă de bijuterii, fără îndoială. Dar nu se deschidea. Prietenul şi-a pus din nou şmecheria la treabă şi într-o clipă a deschis racla.

În mijlocul unui teanc de *billets-doux* – scrisori de amor de la prieteni necunoscuţi mie – am descoperit scrisoarea care, chipurile, fusese aruncată la closet. Era scrisul Monei. Începea astfel:

„Disperata mea dragoste…”

— Ţine-o, mi-a spus Curley, s-ar putea să-ţi prindă bine mai târziu.

A îndesat la loc celelalte scrisori în cutie. Pe urmă s-a întors către prietenul lui şi l-a sfătuit să închidă lacătul la loc.

— Vezi să funcţioneze bine. Nu trebuie să suspecteze nimic.

După aceea, ca doi maşinişti de scenă, au reconstituit exact debandada din cameră, până la felul în care fuseseră distribuite firimiturile de pâine. S-au contrazis câteva minute dacă o anumită carte zăcuse pe jos deschisă sau închisă.

Când am părăsit încăperea, tânărul a stăruit că uşa fusese întredeschisă, nu închisă.

— Las-o baltă! l-a sfătuit Curley. N-or să mai ţină minte amănuntul ăsta.

Intrigat de asemenea observaţie, l-am întrebat:

— Ce te face să crezi?

— Nasul meu. Nu ţii minte aşa ceva decât dacă ai avut un motiv special să laşi uşa întredeschisă. Şi ce motiv ar fi putut ea să aibă? Niciunul. Simplu ca bună ziua.

— E mult prea simplu, am stăruit eu. Uneori, fără să ai niciun motiv, îţi aminteşti de unele lucruri lipsite de importanţă.

Răspunsul lui Curley a fost că cineva care trăieşte în asemenea murdărie şi dezordine nu poate avea o memorie bună.

— Gândeşte-te la un hoţ, mi-a argumentat el. Hoţul ştie ce face, chiar când face o greşeală. El îşi controlează

fiecare mişcare. E nevoit, că altfel îl ia dracu'. Întreabă-l pe ăsta.

— Are dreptate, mi-a confirmat prietenul lui. Greşeala mea a fost că eram prea prudent.

A vrut să-mi istorisească povestea lui, dar le-am cerut s-o şteargă.

— Las-o pe data viitoare, l-am sfătuit.

Când a ieşit în stradă, Curley a întors capul şi m-a informat că pot conta pe ajutorul lui oricând am nevoie.

— O s-o aranjăm noi, m-a asigurat.

5

Situaţia începea să semene cu secvenţele unui vis de drogat, aşa, cu scormonirea măruntaielor sufleteşti, cu vălmăşagul de minciuni, cu micile chefuri cu Osiecki, cu hoinărelile mele nocturne, solitare, pe malul râului, cu întâlnirile cu „maeştrii" de la biblioteca publică, cu dialogurile purtate în întuneric cu propriul meu eu şi aşa mai departe. Nimic nu mă mai putea surprinde, nici măcar sosirea unei ambulanţe. Cineva, după toate probabilităţile Curley, a avut asemenea idee pentru a mă scăpa de Stasia. Din fericire, eram singur când s-a oprit ambulanţa în faţa casei. L-am informat pe şofer că la adresa aceasta nu se găsea niciun bolnav mintal. Părea dezamăgit. Cineva le telefonase să vină să ridice o nebună. O greşeală, l-am asigurat.

Din când în când, picau şi cele două surori olandeze, proprietarele casei, care veneau să controleze dacă totul e în ordine. Nu stăteau niciodată mai mult de un minut sau două. De câte ori le vedeam, arătau neţesălate şi şleampete. Una dintre surori purta ciorapi albaştri, cealaltă ciorapi roz cu dungi albe. Dungile spiralau, ca pe stâlpii coloraţi din faţa frizeriilor.

În legătură cu piesa *Captiva,* m-am dus singur s-o văd, fără să le spun. O săptămână mai târziu au văzut-o şi ele şi s-au întors de la teatru cu violete în mână şi cântece în cap. De astă dată fredonau tot timpul: „Doar un sărut în

întuneric”.

Şi pe urmă, într-o seară – cum naiba s-a întâmplat? – ne-am dus toţi trei să luăm masa la un restaurant grecesc. Acolo, cele două au făcut-o de oaie, s-au lansat în discuţii despre *Captiva,* ce piesă grozavă, ar trebui să mă duc s-o văd şi eu, poate că mi-ar mai lărgi ideile.

— Dar am văzut-o, le-am mărturisit. Am văzut-o acum o săptămână.

Drept care ne-am avântat într-o dezbatere asupra meritelor piesei, dezbatere care a degenerat într-o ciorovăială pentru că părerile mele difereau de ale lor şi pentru că, spuneau ele, eu interpretam totul într-un mod prozaic, vulgar. În toiul discuţiei, am scos scrisoarea şterpelită din casetă. Departe de a se arăta necăjite sau umilite, s-au năpustit pe mine cu atâta venin, au dezlănţuit asemenea zarvă şi agitaţie, încât, în scurt timp, întregul restaurant a fost cuprins de indignare şi noi am fost invitaţi, deloc politicos, să-l părăsim.

Ca şi cum ar fi vrut să-şi răscumpere greşeala, Mona mi-a cerut a doua zi să ieşim într-o seară numai noi doi, fără Stasia. La început am amânat, dar ea a devenit foarte stăruitoare.

Mi-am imaginat că o fi având un motiv al ei, pe care o să mi-l dezvăluie la momentul potrivit, aşa încât am acceptat. Urma ca a treia seară să ieşim împreună.

Şi a venit seara respectivă, dar chiar când ne pregăteam de plecare, a început să dea semne de nehotărâre. E drept că o mustrasem aspru pentru înfăţişarea ei – rujul de buze strident, pleoapele verzi, obrajii parcă pudraţi cu făină albă, pelerina lungă până la pământ şi fusta scurtă deasupra genunchilor şi, mai cu seamă, marioneta cea rânjită, degeneratul conte Bruga, pe care-l strângea la piept şi pe care ţinea cu tot dinadinsul să-l ia cu noi.

— Nu! am strigat. *Ăsta,* nu! Pentru numele lui Dumnezeu!

— De ce?

— Pentru că… fir-ar să fie, nu!

I l-a dat pe conte Stasiei, şi-a scos pelerina şi s-a aşezat să chibzuiască asupra situaţiei. Ştiam, din experienţă, că asta însemna sfârşitul serii. Dar, spre surprinderea mea, s-a apropiat de noi Stasia, ne-a cuprins umerii cu braţele – ca o soră mai mare – şi ne-a implorat să nu ne mai certăm.

— Duceţi-vă! ne-a îndemnat ea. Duceţi-vă şi distraţi-vă! Şi cât lipsiţi voi, eu fac curăţenie în casă.

Aproape că ne-a împins pe uşă şi, când am ieşit, ne-a strigat:

— Petrecere frumoasă! Distraţi-vă din plin!

Era un start cam anemic, dar amândoi am hotărât să mergem. În timp ce coboram scările în grabă – de ce? unde ne grăbeam? – simţeam că sunt gata să fac explozie. Dar nu eram în stare să articulez un cuvânt, parcă aveam limba legată. Iată-ne pe amândoi, braţ la braţ, ducându-ne „să ne distrăm”, fără să ne fi făcut vreun plan. Oare ieşiserăm doar ca să luăm aer?

Ceva mai târziu mi-am dat seama că ne îndreptam spre metrou. Am coborât, am aşteptat un tren, am urcat în el, ne-am aşezat. Nu schimbaserăm încă niciun cuvânt între noi. Când am ajuns la Times Square, ne-am ridicat amândoi, ca nişte roboţi conectaţi la aceeaşi lungime de undă, şi am urcat scările. Broadway. Acelaşi bătrân Broadway, aceleaşi bătrâne lumini de neon – flăcările iadului. Ne-am îndreptat, instinctiv, spre nord. Oamenii se opreau şi se uitau la noi. Dar ne făceam că nu observăm.

În cele din urmă, am ajuns în faţă la Chin Lee.

— Urcăm? m-a întrebat Mona.

Am aprobat din cap. S-a îndreptat direct spre separeul în care am stat în acea primă seară – cu o mie de ani în urmă.

În momentul în care ni s-a adus mâncarea, i s-a dezlegat limba. Au invadat-o amintirile: ce am mâncat în seara aceea, felul în care stăteam faţă-n faţă, melodiile pe care le-am ascultat, cuvintele pe care ni le-am spus unul celuilalt… Nu-i scăpa niciun detaliu.

Şi amintirile se înşirau una după alta, iar noi

deveneam tot mai sentimentali.

— Mă îndrăgostesc din nou… niciodată n-aş fi vrut… ce trebuie să fac…?

S-ar fi zis că nimic nu se întâmplase între timp… nici Stasia, nici viaţa de pivniţă, nicio neînţelegere. Doar noi doi, o pereche de turturele, cu iubire veşnică.

O repetiţie cu costume, asta era. A doua zi aveam să ne jucăm rolurile – într-o sală arhiplină.

Dacă cineva m-ar fi întrebat care e adevărata realitate, acest vis de dragoste, acest cântec de leagăn sau drama dură care l-a inspirat, aş fi răspuns:

— *Asta!* Asta-i adevărul.

Vis şi realitate – oare nu sunt două noţiuni interşanjabile? Ieşiseră din pielea noastră, ne dăduseră frâu liber, ne priveam unul pe celălalt cu ochi noi, ochi mai flămânzi, mai lacomi ca oricând, crezând, făgăduind, de parc-ar fi fost ultimul nostru ceas petrecut pe pământ. În sfârşit, ne regăsiserăm, ne înţelegeam unul pe altul şi ne vom iubi unul pe altul în vecii vecilor.

Încă înrouraţi, încă ameţiţi de aburii fericirii, am plecat braţ la braţ şi am pornit să pribegim pe străzi. Nimeni nu s-a mai oprit să se uite la noi.

Am intrat într-o cafenea braziliană, ne-am aşezat şi ne-am reluat dialogul. Aici, fluidul dintre noi a început să fluctueze. Au apărut recunoaşteri ezitante, tincturate de culpabilitate şi de remuşcări. Tot ce făcuse ea, ba făcuse chiar lucruri mai rele decât îmi imaginam eu, dar totul pornit din frica de a nu pierde dragostea mea. Credul cum eram, am stăruit să o conving că exagerează. Am implorat-o să uite trecutul, i-am declarat că nu are nicio importanţă dacă e adevărat sau fals, real sau imaginat. I-am jurat că niciodată nu va exista pentru mine altcineva decât ea.

Masa la care şedeam avea formă de inimă. În faţa acestei inimi de onix am schimbat jurăminte de credinţă eternă.

În cele din urmă, n-am mai putut îndura. Auzisem prea multe.

— Să mergem, am rugat-o.

Ne-am întors cu un taxi, prea epuizaţi ca să ne mai spunem ceva.

Acasă, am intrat într-o scenă total transformată. Totul era pus la punct, curat, frecat, strălucitor. Masa era aşternută pentru trei persoane. În centrul mesei trona o vază uriaşă din care răsărea un buchet enorm de violete. Totul ar fi fost perfect, dacă nu erau violetele. Prezenţa lor părea să cântărească mai greu decât toate cuvintele pe care ni le spuseserăm.

Limbajul lor mut era extrem de elocvent, de necombătut. Fără să-şi mişte măcar buzele, ne comunicau clar că iubirea e ceva ce trebuie neapărat împărtăşit de amândoi.

„Iubeşte-mă aşa cum te iubesc şi eu”. Ăsta era mesajul lor.

Se apropia Crăciunul şi, în spiritul sărbătorilor, au hotărât să-l invite pe Ricardo la noi. De luni de zile omul se tot ruga să i se acorde acest privilegiu; cum de izbutiseră să tot amâne vizita unui amorez atât de stăruitor, îmi depăşea înţelegerea.

Dat fiind că în repetate rânduri îi vorbiseră lui Ricardo despre mine – eu eram prietenul lor, un scriitor excentric, poate chiar un geniu –, au aranjat ca eu să-mi fac apariţia la scurt timp după sosirea lui. O strategie cu scop dublu: obiectivul principal era să se asigure că Ricardo o să plece curând.

Când am sosit, l-am găsit pe Ricardo cârpind o cămaşă. Era o atmosferă ca într-un Vermeer. Sau ca o copertă din ediţia de duminică a ziarului *Saturday Evening Post,* prezentând activităţile „Ajutoarelor gospodinelor”.

Ricardo m-a cucerit pe loc. Era tot ce-mi spuseseră ele că e, plus ceva ce nu putuse fi detectat de antenele lor. Am început să vorbim de parcă am fi fost prieteni de o viaţă. Sau fraţi. Ele mă informaseră că e cubanez, dar am descoperit că era un catalan care emigrase în adolescenţă în Cuba. Ca toţi cei din rasa lui, era, aparent, grav, aproape sumbru. Dar în clipa când surâdea, îşi dezvăluia

inima de copil. Accentul gutural dădea vorbirii lui o sonoritate specială. La înfăţişare semăna leit cu Pablo Casals. Era de o seriozitate profundă, ba chiar mortală, din cât înţelesesem de la fete.

Observându-l, aşa cum stătea aplecat peste cămaşa pe care o repara, mi-am adus aminte de discursul pe care mi-l ţinuse cândva Mona în legătură cu el. Mai ales de cuvintele acelea pe care i le spusese atât de calm: „Într-o zi, am să te omor”.

Părea într-adevăr omul capabil de asemenea act. Dar, în chip straniu, încercam senzaţia că, orice ar fi făcut Ricardo, ar fi fost justificat, ar fi fost îndreptăţit să o facă. În cazul lui, a ucide n-ar constitui o crimă, ci un act de dreptate. Era incapabil să comită o acţiune impură. Arăta, într-adevăr, un om de inimă, inimă din cap până-n picioare.

Din când în când, sorbea din ceaiul pe care i-l serviseră. Mi-am spus că ar fi sorbit la fel de liniştit, de imperturbabil, şi dacă i-ar fi dat să bea spirt. Executa un ritual. Până şi felul în care vorbea părea să facă parte dintr-un ritual.

În Spania fusese muzician şi poet; în Cuba se făcuse cârpaci, în America nu mai era nimeni. Oricum, a fi nimeni i se potrivea perfect. Era nimeni şi, în acelaşi timp, toţi. Nu avea nimic de dovedit, nimic de împlinit. Era deplin, ca o stâncă.

Simplu şi comun ca păcatul, respira prin toţi porii bunătate, compasiune, îngăduinţă. Şi acesta era omul căruia îşi imaginau ele că-i fac o mare favoare. Cum îi subapreciau subtila înţelegere! Le era cu neputinţă să creadă că omul ăsta, ştiind şi înţelegând totul, nu putea da din el decât afecţiune. Sau că nu aştepta nimic altceva de la Mona decât privilegiul de a-şi trăi pasiunea lui nebună.

— Într-o zi, i-a spus liniştit Monei, o să mă căsătoresc cu tine. Şi atunci, toate astea or să-ţi pară c-au fost doar un vis.

Şi-a îndreptat încet privirea întâi spre Mona, apoi spre Stasia, pe urmă spre mine. De parcă ar fi vrut să spună: „Sunteţi martori, m-aţi auzit”.

— Ce om norocos eşti dumneata, mi s-a adresat, fixându-mă cu ochii lui blânzi, hotărâţi. Ce om norocos eşti că te bucuri de prietenia acestora două. Eu încă nu am fost admis în cercul lor intim.

Apoi, întorcându-se spre Mona, i-a vorbit:

— În curând ai să te saturi să faci tot timpul pe femeia misterioasă. E ca şi cum ai sta întreaga zi în faţa oglinzii. Dar eu te văd de dincolo de oglindă. Misterul nu constă în ceea ce faci, ci în ceea ce eşti. Când o să te scot din viaţa asta morbidă, ai să fii nudă ca o statuie. Acum, frumuseţea ta e numai decor. Şi a fost prea mult trambalată de colo-colo. Trebuie să o punem la loc, acolo unde aparţine – adică pe mormanul de gunoi. Cândva, de mult, credeam că totul trebuie exprimat poetic sau muzical. Nu-mi dădeam seama că există un loc şi o raţiune şi pentru lucrurile urâte. În concepţia mea de atunci, cel mai îngrozitor lucru era vulgaritatea. Dar am descoperit că vulgaritatea poate fi onestă, chiar agreabilă. Nu-i necesar să ridicăm totul la nivelul stelelor. În fond, tot ce există îşi are temelia în lut. Chiar şi Elena din Troia.

Nimeni, nici cele mai frumoase dintre femei, nu au voie să se ascundă în spatele frumuseţii lor…

În timp ce vorbea astfel, în felul lui calm, domol, continua să cârpească. Iată adevăratul înţelept, mi-am spus în sinea mea. În el, trăsăturile masculine şi cele feminine sunt egal distribuite; e pasionat, dar calm şi răbdător; detaşat, şi totuşi se dăruieşte total; citeşte clar în sufletul femeii pe care o iubeşte, căreia i se dedică, pe care aproape că o idolatrizează, totuşi e conştient până şi de cele mai mărunte defecte ale ei. Un suflet cu adevărat nobil, cum ar spune Dostoievski.

Şi cele două care au crezut că individul ăsta o să-mi placă pentru că eu am o slăbiciune faţă de prostălăi…

În loc să-i vorbească, ele îl torturau cu întrebări, întrebări prosteşti, prin care intenţionau să scoată la suprafaţă absurda inocenţă a naturii lui. Şi, la toate întrebările, el răspundea cu aceeaşi calmă stare de spirit. Le vorbea de parcă ar fi răspuns observaţiilor lipsite de

noimă ale unui copil. Deşi perfect conştient de totala lor indiferenţă faţă de explicaţiile lui, pe care le expunea amănunţit, li se adresa în felul în care adultul se comportă faţă de un copil: le sădea în minte sămânţa care avea să încolţească mult mai târziu; şi când va da rod, îşi vor da şi ele seama de cruzimea, de ignoranţa lor îndărătnică şi de calitatea benefică a adevărului.

De fapt, nu erau chiar atât de nesimţitoare cum ai fi dedus din comportarea lor. Erau atrase de el, s-ar putea spune chiar că-l iubeau, într-un fel unic, care le era specific. Niciunul dintre cunoscuţii lor nu se bucura de atâta sinceră afecţiune, de atâta adâncă consideraţie. Nu-i ridiculizau dragostea, dacă dragoste se numea. Erau doar deconcertate de asemenea dragoste. Era genul de sentiment pe care îl poate încerca doar un animal. Pentru că numai animalele, pare-se, sunt capabile să manifeste faţă de rasa umană acea totală acceptare care duce la o supunere desăvârşită a întregii lor fiinţe – o capitulare, o obedienţă fără întrebări şi fără de tăgadă, aşa cum un om rareori poate manifesta faţă de alt om.

Mi se părea mai mult decât straniu ca o asemenea scenă să se petreacă în jurul unei mese care era martora unui constant schimb de palavre despre iubire. Din pricina acestor continue erupţii lăuntrice o poreclisem „masa măruntaielor”. Mă întrebam adeseori în ce altă casă ar mai putea exista o asemenea perpetuă frământare, un asemenea infern al emoţiilor, o asemenea devastatoare vorbărie despre dragoste, încheiată întotdeauna pe o notă de discordie? Abia acum, în prezenţa lui Ricardo, ieşea la iveală realitatea dragostei. În mod curios, cuvântul respectiv abia dacă fusese rostit. Dar dragostea, nimic altceva, era cea care radia prin toate gesturile lui, pe care o exalau toate cuvintele lui.

Spun dragoste. Dar ar fi putut să fie şi Dumnezeu.

Acest Ricardo, mi se spusese, era un ateu convins. La fel de bine ar fi putut să mi se spună că era un criminal convins. Poate că cei mai mari iubitori de Dumnezeu şi de oameni au fost atei convinşi şi criminali convinşi. Nebunii

iubirii, ca să spunem aşa.

Dar pentru Ricardo nu avea nicio importanţă felul în care era privit. Îţi dădea iluzia că este ceea ce doreai tu să fie. Şi totuşi, era permanent el însuşi.

Îmi spuneam că, de-ar fi să nu-l mai întâlnesc niciodată, nu am să-l pot uita. E suficient, chiar dacă numai o dată în viaţă ne este dat să ne găsim în prezenţa unui om autentic, plenar. E chiar mai mult decât suficient. Nu e greu de înţeles de ce un Hristos sau un Buddha izbuteau ca, printr-un singur cuvânt, o privire sau un gest, să afecteze profund destinul sufletelor strâmbe care vieţuiau în sfera lor. De asemenea, puteam înţelege şi de ce unii rămâneau impermeabili.

În mijlocul acestor reflecţii m-a săgetat gândul că poate şi eu am jucat un rol similar, deşi la un nivel mai scăzut, în acele zile de neuitat când, în biroul meu, se scurgeau puhoaie neîntrerupte de nefericiţi, bărbaţi, femei şi tineri de toate soiurile, implorând un dram de înţelegere, un semn de iertare, o fărâmă de graţie. Aşa cum stăteam acolo, în scaunul meu de şef al angajărilor, trebuie să le fi apărut fie ca o zeitate binefăcătoare, fie ca un judecător sever, poate chiar un călău. Aveam puteri nu numai asupra vieţii lor, ci şi a celor dragi lor. Se pare că aveam puteri şi asupra sufletelor lor. Când mă căutau după orele de serviciu, aşa cum se întâmpla adeseori, îmi făceau impresia unor puşcăriaşi care se furişează în confesional prin uşa din dos a bisericii. Nu-şi dădeau seama că, cerşindu-mi mila, mă dezarmau, mă privau de forţa şi de autoritatea mea. În asemenea momente, nu eu eram cel care le oferea ajutor lor, ci ei îmi ofereau ajutor mie. Mă umileau, pentru că mă învăţau ce înseamnă compasiunea, mă învăţau cum să dau din mine.

De câte ori, după o seară sfâşietoare, simţeam nevoia să mă plimb pe pod ca să mă readun! Cât de enervant, de exasperant este să fii privit ca o fiinţă atotputernică! Şi câtă ironie, cât absurd în faptul că, în împlinirea îndatoririlor mele de rutină, eram obligat să joc rolul unui mic Iisus. La jumătatea plimbării pe pod, mă opream şi mă

aplecam peste parapet. Priveliştea apei întunecate, uleioase, mă îmbărbăta, îmi deşertam gândurile răvăşite şi emoţiile tulburi în valurile care se încălecau.

Dar şi mai reconfortante, şi mai fascinante pentru spiritul meu erau reflexele colorate care dansau pe suprafaţa apei de dedesubt. Dansau ca nişte felinare festive legănate de vânt; îşi băteau joc de gândurile mele sumbre şi iluminau hăurile de jale care se căscau în mine. Suspendat sus, deasupra râului, aveam senzaţia că mă detaşam de toate problemele, că lepădăm toate grijile şi responsabilităţile. Niciodată râul nu se oprea să cumpănească sau să pună întrebări, niciodată nu-şi devia cursul. Mereu înainte, înainte, plin şi ferm. Şi când întorceam privirea îndărăt, spre mal, toţi zgârie-norii care-l mărgineau îmi apăreau ca nişte case de jucărie. Cât de efemere, de meschine, de vane şi de arogante! În aceste grandioase morminte, femei şi bărbaţi îşi croiau drum cu coatele, înăuntru şi afară, ucigându-şi sufletul pentru o pâine, vânzându-se, vânzându-i pe ceilalţi, vânzându-l chiar şi pe Dumnezeu; iar noaptea tălăzuiau din nou, ca furnicile, se înfundau în rigole, se vârau sub pământ sau şontâcăiau târâş-grăpiş îndărăt spre case, pentru a se îngropa din nou, de astă dată nu în morminte grandioase, ci ca prăpădiţii buimaci, sleiţi, înfrânţi ce erau, în bordeie şi găuri de şobolani pe care le numeau „acasă”. Peste zi, groapa istovirii şi a sudorii lipsite de noimă; noaptea, cimitirul copulării şi al disperării. Şi aceste creaturi care au învăţat cu atâta zel să alerge, să cerşească, să se vândă pe ei şi pe semenii lor, să joace ca ursul, să facă sluj ca nişte pudeli dresaţi, renegându-şi întruna propria natură, tot ei, aceleaşi creaturi vlăguite, uneori se frâng, plâng ca un izvor de jale, se târăsc ca şerpii, scot vaiete de lighioane rănite. Şi, prin asemenea scălâmbăieli odioase, vor să spună că au ajuns la capătul puterii de îndurare, că forţele care-i mânuiau de sus i-au părăsit şi, dacă nu se va găsi cineva care să vorbească pe limba lor şi să le înţeleagă jargonul deznădejdii, atunci vor fi pe vecie pierduţi, nimiciţi, trădaţi. Cineva trebuie să le răspundă,

cineva pe care ei să-l recunoască, cineva atât de şters şi de neremarcabil, încât până şi un vierme i-ar linge ghetele fără şovăială.

Şi genul acesta de vierme eram eu. Viermele desăvârşit. Înfrânt în dragoste, oţelit nu pentru luptă, ci pentru insulte şi injurii, eu eram cel ales să fiu Consolatorul. Ce ironie ca tocmai mie, cel osândit şi izgonit, mie, cel neadaptat şi lipsit de ambiţii, să mi se atribuie fotoliul judecătorului, să mi se confere puterea de a pedepsi şi de a răsplăti, să mi se aloce rolul tatălui, al preotului, al binefăcătorului – sau al călăului! Eu, care bătusem ţara în lung şi-n lat mereu sub şfichiuirea biciului, eu care eram în stare să urc dintr-un salt scările de la Woolworth când era vorba de-un prânz gratuit, eu care învăţasem să dansez după orice muzică, să pretind că am toate abilităţile şi capacităţile, eu care încasasem atâtea şuturi în cur doar ca să revin să mai primesc şi altele, eu care nu înţelegeam o iotă din nebunească orânduire decât că era strâmbă, păcătoasă, bolnavă, eu, dintre toţi oamenii din lume, fusesem chemat să ofer înţelepciune, iubire şi înţelegere. Nici Dumnezeu însuşi n-ar fi putut alege un ţap mai bun. Numai un cetăţean dispreţuit şi singuratic putea să se califice pentru asemenea rol delicat. Am vorbit de *ambiţii* acum un minut? În cele din urmă, m-a vizitat şi pe mine ambiţia de a salva ce se mai putea salva din naufragiu. Să fac pentru amărâţii ăştia ceea ce nu se făcuse pentru mine. Să pompez un dram de spirit în sufletele lor dezumflate. Să-i eliberez de jug, să-i onorez ca pe nişte fiinţe umane, să mi-i fac prieteni.

Şi acum, în timp ce aceste gânduri (venite parcă dintr-o altă viaţă) mi se învălmăşeau în minte, nu mă puteam împiedica să nu compar situaţia *aceea,* atât de oficială cum mi se păruse atunci, cu cea prezentă. Pe atunci cuvintele mele aveau greutate, sfaturile mele erau ascultate; acum, nimic din ce spuneam sau făceam nu avea nici cea mai mică pondere.

Devenisem prostia întruchipată. Din orice încercare a mea, din orice propunere se alegeau praful şi pulberea.

Chiar dacă m-aş fi zvârcolit pe jos sau aş fi făcut spume la gură ca un epileptic, rezultatul ar fi fost acelaşi. Nu eram decât un câine care latră la lună.

De ce oare nu învăţasem să capitulez total, ca Ricardo? De ce nu am atins umilinţa totală? Ce încercam să mai apăr în această bătălie pierdută?

Pe măsură ce urmăream farsa pe care o jucau cele două în onoarea lui Ricardo, îmi dădeam seama că acesta din urmă nu se lăsa prins. Şi propria mea atitudine, când mă adresam lui, era perfect clară. Deşi nu era necesar, pentru că intuiam că ştie că nu vreau să-l amăgesc. Dar nu bănuia că ceea ce ne unea era dragostea amândurora pentru Mona, lucru care făcea ca jocul nostru să fie ridicol de absurd.

Eroul iubirii, îmi spuneam eu, nu poate fi amăgit sau trădat de prietenul lui de inimă. De ce ar trebui să se teamă două spirite înfrăţite? O asemenea relaţie nu ar putea fi zădărnicită decât de teama femeii, de propria ei îndoială de sine. Ceea ce nu înţelege femeia iubită este că, din partea celor care o iubesc, nu poate exista niciun semn de trădare, nicio lipsă de loialitate. Nu-şi dă seama că propriul ei impuls feminin de a trăda este cel care îi uneşte atât de strâns pe adoratorii ei, este cel care le ţine eurile posesive în şah şi le îngăduie să împărtăşească împreună ceea ce n-ar fi împărtăşit niciodată dacă n-ar fi fost stăpâniţi de o pasiune chiar mai puternică decât iubirea. Când e prins în ghearele unei asemenea pasiuni, bărbatul cunoaşte doar capitularea totală. Cât despre femeia care este obiectul unei astfel de iubiri, trebuie să recurgă, pentru a o menţine, la o scamatorie spirituală. Zona cea mai lăuntrică a sufletului ei e chemată să răspundă. Şi sufletul ei se dilată. Pe măsură ce i se inspiră dragoste. *Dar dacă obiectul acestei sublime adoraţii se dovedeşte a nu fi vrednic de ea!* Rareori bărbatul este cel afectat de asemenea îndoieli. De obicei, cea care a inspirat asemenea rară şi copleşitoare pasiune cade victimă îndoielii. De vină nu e natura ei feminină ci, mai curând, o anume carenţă spirituală, care nu iese la suprafaţă decât atunci când e

pusă la încercare. Asemenea creaturi, mai cu seamă când sunt înzestrate cu o frumuseţe ieşită din comun, nu sunt conştiente de adevărata lor forţă de atracţie: sunt oarbe faţă de orice, în afară de ispita cărnii. Pentru eroul iubirii, tragedia constă în deşteptarea adeseori brutală, în realizarea faptului că frumuseţea, deşi un atribut al sufletului, poate fi prezentă doar în trăsăturile fiinţei iubite şi absentă în rest.

6

Efectul vizitei lui Ricardo s-a prelungit asupră-mi zile întregi. Şi ca să-mi sporească deprimarea, iată că se apropia şi Crăciunul. Era perioada din an pe care nu numai că o detestam, dar de care mi-era de-a dreptul groază. De când păşisem în viaţa de adult, nu mai cunoscusem un Crăciun bun. Şi, oricât m-aş fi împotrivit, ziua de Crăciun mă găsea întotdeauna în sânul familiei – Cavalerul Tristei Figuri înveşmântat în armura-i neagră, obligat, ca orice alt idiot din creştinătate, să-şi umple burdihanul şi să asculte trăncănelile inepte ale rudelor.

Deşi încă nu pomenisem nimic în legătură cu apropiatul eveniment – de-ar fi fost măcar sărbătoarea naşterii unui spirit liber! – mă întrebam mereu în ce circumstanţe, în ce condiţii de spirit şi de inimă o să ne găsim noi doi în această blestemată zi festivă. O vizită complet neaşteptată a lui Stanley, care ne descoperise adresa din întâmplare, nu a făcut decât să-mi adâncească depresia, stânjeneala lăuntrică. E drept, nu a stat mult. Dar destul cât să-mi înfigă nişte ghimpi urzicători în carne. S-ar fi zis că venise ca să coroboreze imaginea de ratat sub care apărusem întotdeauna în ochii lui. Nici măcar nu şi-a dat osteneala să mă întrebe ce fac, cum ne descurcăm, Mona şi cu mine, ori dacă mai scriu sau nu scriu. O privire aruncată încăperii a fost de ajuns ca să-i spună întreaga poveste.

— Ce decădere! aşa a sintetizat situaţia.

Nu am făcut nicio încercare de întreţinere a

conversaţiei. Mă rugam să plece cât mai repede, să plece înainte de a se întoarce cele două într-una din stările lor pseudoextatice.

Aşa cum am spus, nici el nu a zăbovit. Când era gata de plecare, atenţia i-a fost atrasă de o foaie mare de hârtie de ambalaj pe care o prinsesem pe perete, lângă uşă. Lumina era atât de slabă, încât ar fi fost cu neputinţă să citeşti ce scria pe ea.

— Ce-i asta? m-a întrebat, apropiindu-se de perete şi adulmecând hârtia, ca un câine.

— *Asta?* Nimic. Câteva idei răzleţe.

A aprins un chibrit ca să se convingă. Pe urmă a mai aprins un al doilea şi un al treilea. În cele din urmă s-a îndepărtat.

— Vasăzică acum scrii o piesă de teatru. Hmmm! Am avut impresia că e gata să scuipe.

— Nici n-am început încă, am răspuns neobrăzat. Deocamdată, cochetez cu ideea. Probabil că n-am s-o scriu niciodată.

— Aşa cred şi eu, mi-a răspuns arborând expresia lui de gropar. Niciodată n-ai să scrii o piesă sau altceva de care să merite să vorbim. Ai să scrii, ai să scrii, şi n-ai să ajungi nicăieri.

Ar fi trebuit să fiu furios, dar nu eram. Mă simţeam, pur şi simplu, strivit. Mă aşteptam să mai toarne puţin gaz peste foc – adică să-mi vorbească despre noul „roman” pe care-l scria el. Dar nu, niciun cuvânt. În schimb, până la urmă mi-a mărturisit:

— Eu, unul, am renunţat. Nici măcar nu mai citesc. La ce bun?

Şi-a urnit picioarele şi s-a îndreptat spre uşă. Cu mâna pe clanţă, a vorbit solemn şi pompos:

— Dar dac-aş fi în locul tău, n-aş renunţa, nu, chiar dacă *totul* mi-ar sta împotrivă. Nu spun că eşti scriitor, dar… A ezitat o secundă, neştiind cum să formuleze ideea: „Dar soarta ţine cu tine”.

A urmat o pauză, atât cât să umpli o fiolă cu vitriol. După care a adăugat:

— Şi n-ai mişcat un deget ca s-o atragi. Bine, la revedere, a spus, trântind uşa.

— La revedere, am răspuns.

Asta a fost tot. Dacă m-ar fi doborât la pământ, nu m-aş fi simţit mai turtit. Eram gata să mă îngrop în ţărână atunci şi acolo. Infima cuirasă pe care o mai avusesem se dizolvase. Mă prefăcusem într-o pată de grăsime, nimic altceva. O pată pe faţa pământului. Învăluit din nou în întuneric, am aprins automat o lumânare şi, asemenea unui somnambul, m-am plantat în faţa ideii mele despre o piesă de teatru. Urma să fie în trei acte şi cu trei personaje. Inutil să mai spun cine erau cei trei actori ambulanţi. Am aruncat o privire proiectului în care prevăzusem scenele, punctele de maximă intensitate, fundalul şi tot ce mai era nevoie. Îl cunoşteam pe de rost. Dar de astă dată l-am citit de parcă piesa ar fi fost deja scrisă. Mi-am dat seama ce se putea face cu asemenea material. (Ba chiar auzeam şi aplauzele care urmau după fiecare cădere de cortină.) Totul îmi era acum perfect clar. Clar ca un as de pică. Singurul lucru pe care *nu-l* puteam vedea era eu scriind piesa. Nu o să pot. niciodată să o transpun în cuvinte. Trebuia scrisă cu sânge.

Când cădeam la fund, ca acum, vorbeam în monosilabe sau deloc. Ba chiar mă şi mişcăm mai puţin. Eram în stare să rămân locului, în aceeaşi poziţie, aşezat, aplecat sau în picioare, un timp nemăsurat.

Când cele două s-au întors, m-au găsit în această formă inertă. Eram rezemat de perete, cu capul lipit de foaia de hârtie. Pe masă, picura o lumânare leşinată. Au năvălit în cameră, fără să mă observe, aşa cum eram una cu peretele. Câteva minute, s-au foit în tăcere. Deodată, Stasia m-a zărit. A scos un strigăt:

— Ia te uită! Ce-i cu el?

Numai ochii mi se mai mişcau. În rest, puteam fi o statuie. Sau mai rău, un stârv!

M-a scuturat de braţul care-mi atârna moale. A tresărit şi a zvâcnit uşor. Dar niciun sunet nu mi-a ieşit de pe buze.

— Vino aici! a strigat, şi Mona a alergat în galop.

— Ia uită-te la el!

Venise timpul să dau un semn de viaţă. Fără să mă dezlipesc de perete sau să-mi schimb poziţia, mi-am descleştat falca şi am vorbit – asemenea omului cu masca de fier:

— Nu s-a întâmplat nimic, scumpelor. Nu vă alarmaţi. Pur şi simplu… meditam.

— Meditai? au strigat.

— Da, îngeraşilor, meditam. Ce-i atât de curios?

— Stai jos! mi-a cerut Mona, trăgând în grabă un scaun.

M-am prăbuşit pe scaun ca într-o cadă cu apă caldă. Ce bine era să te mişti! Dar eu nu voiam să mă simt bine. Voiam să-mi gust amărăciunea. Oare din cauză că zăcusem o veşnicie lipit de perete devenisem atât de profund liniştit? Cu toate astea mintea îmi era activă, dar domol activă. Nu mai alerga odată cu mine. Gândurile veneau şi plecau, agale, tărăgănat, oferindu-mi răgaz să le îmbrăţişez, să le alint. În această delicioasă lentoare reuşisem, cu un moment înainte de sosirea lor, să-mi formulez, cu claritate, actul final al piesei. Începuse să se scrie în capul meu, fără cel mai mic efort din parte-mi.

Acum, cu spatele pe jumătate întors spre ele, aşa cum îmi erau şi gândurile, am început să vorbesc ca un automat. Nu dialogam, ci, mai curând, îmi debitam replicile. Ca un actor în cabină, care continuă să-şi joace rolul, deşi cortina a căzut.

Am observat că deveniseră ciudat de tăcute. De obicei, se fâţâiau, aranjându-şi părul, pilindu-şi unghiile. Acum erau atât de liniştite, încât pereţii îmi reverberau cuvintele. Izbuteam să vorbesc şi să mă ascult în acelaşi timp. Încântător. Plăcut halucinant, ca să spun aşa.

Mi-am dat seama că, dacă m-aş opri o clipă din vorbă, s-ar rupe vraja. Dar acest gând nu-mi crea anxietate. O să continui, mi-am spus, până o să termin. Sau până „o să se termine”.

Şi aşa, am continuat şi am tot continuat să vorbesc

prin crăpătura măştii de fier, pe acelaşi ton egal, măsurat, găunos. Aşa cum gândeşti, cu gura închisă, când termini de citit o carte incredibil de bună.

S-ar fi spus că, făcut praf şi cenuşă de cuvintele necruţătoare ale lui Stanley, m-am pomenit faţă-n faţă cu însăşi sursa, cu impulsul auctorial. Şi ce deosebire între acest flux domol, izvorât chiar de la sursă, şi stridentul act de creaţie care e scrisul! „Scufundă-te adânc şi nu mai ieşi la suprafaţă” ar trebui să fie mottoul celor care râvnesc să creeze prin cuvinte. Pentru că numai în adâncurile tăcute ni se îngăduie să vedem şi să auzim, să ne mişcăm şi să fim. Ce favoare să te scufunzi în adâncurile fiinţei tale şi să nu te mai mişti de acolo!

Revenind la suprafaţă, am lopătat lenevos, ca un uriaş peşte trândav, şi le-am fixat cu ochii mei imobili. M-am simţit ca un monstru din adâncuri care nu a cunoscut vreodată lumea umană, căldura soarelui, mireasma florilor, cântecul păsărilor, fiarele sau oamenii. M-am holbat la ele cu orbite uriaşe, voalate, deprinse să privească doar spre înăuntru. Ce straniu de minunată era lumea în acea clipă! Le-am privit, pe ele şi încăperea în care se găseau, cu ochi insaţiabili: le vedeam în veşnicia lor, pe ele şi camera, de parc-ar fi fost singura cameră din lumea întreagă; am văzut pereţii camerei retrăgându-se şi oraşul de dincolo de ei dizolvându-se în nimic; am văzut câmpuri brăzdate în infinit, lacuri, mări, oceane topite în spaţiu, un spaţiu smălţuit de corpuri cereşti în flăcări, iar în lumina pură, neclintită, nesfârşită, se învolburau, în faţa ochilor mei, cohorte radioase de făpturi cereşti, îngeri, arhangheli, serafimi, heruvimi.

Şi, ca şi cum o pânză de ceaţă ar fi fost brusc destrămată de un vânt aspru, am picat cu ambele picioare pe pământ şi cu mintea preocupată de un gând absolut irelevant: că vine Crăciunul peste noi.

— Ce-o să facem? am gemut.

— Continuă să vorbeşti, m-a îndemnat Stasia. Niciodată până acum nu te-am văzut în asemenea formă.

— Crăciunul! am oftat. Ce să ne facem cu Crăciunul?

— *Crăciunul?* a strigat.

O clipă a gândit că vorbesc simbolic. Când şi-a dat seama că nu mai eram persoana care o fermecase, a exclamat:

— Doamne! Nu vreau să mai aud un cuvânt în plus!

— Foarte bine, am spus când am văzut-o repezindu-se în camera ei. Acum putem discuta.

— Stai, Val, stai aşa! a strigat Mona cu ochii înceţoşaţi. Nu strica momentul ăsta, te implor!

— A trecut, am răspuns. E mort şi îngropat. S-a mistuit. *Cortina!*

— O, dar mai este, trebuie să mai fie! a pledat ea. Uite, stai liniştit… aşază-te acolo… o să-ţi aduc ceva de băut.

— Foarte bine, adu-mi ceva de băut! Şi ceva de mâncare. Sunt lihnit. Unde-i Stasia aia? Haide, vino să mâncăm şi să bem şi să vorbim până ameţim. Îl bag în pizda mă-sii de Crăciun. Îl bag în pizda mă-sii pe Moş Crăciun. Hai, o dată să fie Stasia Moş Crăciun.

Acum, amândouă se întreceau să-mi fie pe plac. Erau atât de doritoare să-mi satisfacă cea mai mică toană… s-ar fi zis că li se arătase profetul Ilie din ceruri.

— A mai rămas ceva din vinul acela de Rin? am răcnit. Stoarceţi sticla!

Eram teribil de flămând şi de însetat. Ardeam de nerăbdare să le văd punându-mi ceva în faţă.

— Afurisitul ăla de polac! am îngăimat.

— Ce? a întrebat Stasia.

— Despre ce vorbeam? Acum totul mi se pare că a fost un vis… La ce mă gândeam – asta aţi vrea să ştiţi? – asta-i… cât de minunat ar fi… dacă…

— Dacă ce?

— N-are importanţă… O să vă spun mai târziu. Grăbiţi-vă şi aşezaţi-vă şi voi.

Acum eram galvanizat. Peşte, asta eram? Mai curând un ţipar electric. Scăpăram tot. Şi lihnit. Probabil că de aceea scânteiam şi scăpăram. Aveam din nou un trup. Ah, ce bine e să te simţi din nou în carnea ta! Ce bine e să

mănânci, să bei, să respiri, să strigi!

— E ciudat, am început după ce am înfulecat ceva, e ciudat cât de puţin scoatem la iveală din noi înşine când ne aflăm în cea mai bună formă. Bănuiesc că aţi vrea să continui de unde m-am întrerupt. Probabil că vi s-au părut incitante toate reziduurile pe care le-am dragat din adâncuri. Dar acum nu a mai rămas decât aura lor. De un singur lucru sunt însă convins – ştiu că nu am *ieşit* din mine însumi. Eram *înăuntru* – mai adânc înăuntru decât am fost vreodată… ţâşneam şi împroşcam ca un peşte – aţi observat? Şi nu ca un peşte obişnuit, ci ca unul din speciile care trăiesc pe fundul oceanului.

Am luat o înghiţitură de vin. Admirabil vin. Vin de Rin.

— Partea curioasă e că totul a ieşit la suprafaţă datorită acelui schelet de piesă de pe perete. Am văzut-o şi am auzit-o în întregime. La ce bun să mai încerc s-o scriu? Nu există decât o singură raţiune pentru care aş fi vrut s-o fac, anume să-mi uşurez suferinţa. Voi ştiţi cât sufăr, nu?

Ne-am uitat unii la alţii. *Static.*

— Alt lucru ciudat: în starea în care mă aflam, totul părea să fie aşa cum trebuie să fie. Nu era necesar să fac cel mai mic efort ca să înţeleg – toate lucrurile aveau sens, erau justificabile şi etern reale. Şi nici voi nu eraţi diavolii sub chipul cărora vă văd uneori. Nu eraţi nici îngeri, pentru că am avut o viziune a îngerilor adevăraţi. Sunt cu totul altceva. N-aş putea spune că mi-aş dori să văd tot timpul lucrurile în felul ăsta. Numai statuile…

— *În care fel?* m-a întrerupt Stasia.

— Adică totul deodată. Trecutul, prezentul, viitorul. Pământul, aerul, focul şi apa. O roată nemişcată. O roată de lumină, aş spune. Şi de învârtit se învârtea lumina, nu roata.

Stasia a întins mâna după un creion, de parcă voia să-şi facă o notă.

— Nu! am oprit-o eu. Cuvintele nu pot reproduce acea lealitate. Ce vă povestesc eu e egal cu zero. Vorbesc numai pentru că nu mă pot abţine, dar nu înseamnă decât

a vorbi *despre...* Ce s-a întâmplat cu adevărat nu sunt în stare să redau... Ar însemna să joc din nou piesa asta. Piesa pe care am văzut-o şi am auzit-o eu nu o poate scrie nimeni. Ceea ce se scrie reprezintă ceea ce *doreşti* să se întâmple. Să ne luăm, de exemplu, pe noi, noi nu ne-am *întâmplat,* nu-i aşa?

Nimeni nu ne-a ticluit, nimeni nu ne-a gândit. Pur şi simplu, suntem; asta-i tot. Şi întotdeauna am fost. E o deosebire, nu găsiţi?

M-am întors spre Mona:

— Am de gând ca în curând să-mi iau o slujbă. Doar nu crezi că voi putea să scriu atâta timp cât duc genul ăsta de viaţă? Să o dăm dracului, asta-i ideea mea acum.

I-a scăpat de pe buze un murmur, ca şi cum ar fi încercat să protesteze, dar s-a stins imediat.

— Da, de îndată ce se termină cu sărbătorile, încep să mă agit. Mâine le telefonez alor mei că vom fi împreună cu ei de Crăciun. Să nu mă lăsaţi baltă, vă rog. Nu mă pot duce singur la ei. Nu vreau. Şi, Mona, încearcă şi tu o dată să arăţi naturală, da? Fără fard... fără trenă după tine. Dumnezeule, chiar şi în cele mai bune condiţii, tot e greu să le ţii piept.

— Ai să vii şi tu, i s-a adresat Mona Stasiei.

— Iisuse Hristoase, nu!

— Trebuie să vii, a stăruit Mona. Nu pot să trec singură prin parascovenia asta.

— Da, am intervenit. Vino şi tu. Cu tine în preajmă, nu vom fi în pericol să adormim. Numai că, te rog, îmbracă o rochie sau o fustă. Şi strânge-ţi părul ăla într-un coc, dacă poţi.

Cuvintele mele le-au adus în pragul isteriei. Cum, Stasia să se poarte ca o doamnă? Absurd!

— Încerci să o transformi într-un clovn! a strigat Mona.

— Eu, pur şi simplu, nu sunt o doamnă, a mârâit Stasia.

— Nu-ţi cer să fii altceva decât dulcea persoană care eşti. Dar nu vreau să te îmbraci ca o iapă nebună, asta-i

tot.

Întocmai cum m-am aşteptat, în Ajunul Crăciunului, cele două au venit acasă la trei dimineaţa, împleticindu-se, bete turtă. Păpuşica, pe care o târâseră cu ele, arăta de parcă fusese snopită în bătaie. A trebuit să le dezbrac şi să le vâr în pat. Când credeam că dorm buştean, le-a tăiat un pişat. Clătinându-se şi poticnindu-se, şi-au bâjbâit drumul până la closet. În drum, s-au izbit de mese şi de scaune, au căzut, s-au ridicat, au ţipat, au mormăit, au mârâit, au horcăit, în stilul pur al beţivanilor. Ba au şi vomitat, ca să fie tot tacâmul. Când s-au trântit din nou în pat, le-am avertizat să se grăbească să prindă cât somn mai era cu putinţă. Le-am informat că am pus deşteptătorul să le scoale la nouă şi jumătate.

Eu, aproape că n-am închis un ochi – toată noaptea m-am zvârcolit în aşternut şi am scos fum pe nări.

La nouă şi jumătate a sunat deşteptătorul. Foarte strident, aşa mi s-a părut. Într-o clipită am fost în picioare. Ele zăceau ca două buturugi. Le-am înghiontit, le-am îmbrâncit, am tras de ele; alergam de la una la alta, le ardeam palme, trăgeam aşternutul de sub ele, le înjuram cât mă ţinea gura, le ameninţam că le trosnesc cu cureaua dacă nu se mişcă. Mi-a luat o jumătate de oră până să le văd ţinându-se pe picioare, fără să mi se prăbuşească în braţe.

— Faceţi un duş! le-am zbierat. Grăbiţi-vă! Eu fierb cafeaua.

— Cum poţi fi atât de crud? a gemut Stasia.

— De ce nu le telefonezi să le spui că o să venim diseară, la cină? a propus Mona.

— Nu pot! am răcnit. Şi nu vreau. Ne aşteaptă la prânz, la unu fix, nu la cină.

— Telefonează-le că sunt bolnavă, s-a rugat Mona.

— Nu vreau. Ai să vii chiar de-ar fi să mori, înţelegi?

La cafea mi-au povestit ce cadouri au cumpărat. Din cauza cadourilor se îmbătaseră, mi-au explicat. Cum aşa? Păi, ca să facă rost de banii pentru cadouri, au trebuit să

se înhăiteze cu un grăsan larg la mână care o ţinea de trei zile tot într-un chiolhan. Şi în felul ăsta s-au matolit şi ele. Nu c-ar fi vrut. Nu, ele avuseseră de gând să se descotorosească de el de îndată ce-au cumpărat cadourile, dar individul era un vulpoi bătrân care nu se lăsa dus cu una cu două. Până la urmă, au avut noroc că au mai venit acasă.

O invenţie bună şi, probabil, pe jumătate adevărată. Am înghiţit-o odată cu cafeaua.

— Şi acum, am revenit eu la subiect, ce are de gând Stasia să poarte?

Mi-a aruncat o privire atât de neajutorată, de derutată, că eram gata să-i spun: „Poartă orice porcărie doreşti!”

— O să am eu grijă de ea, m-a asigurat Mona. Nu te nelinişti. Lasă-ne câteva minute singure, da?

— OK. Dar prânzul e la unu fix, *ţine minte.*

Am decis că cel mai bun lucru pe care-l puteam face ar fi fost o plimbare. Ştiam că era nevoie de cel puţin un ceas ca să i se înjghebe Stasiei o formă prezentabilă. Şi apoi, simţeam şi eu nevoia de o gură de aer proaspăt.

— Ţine minte, am repetat când am deschis uşa să plec, aveţi la dispoziţie o oră, nu mai mult. Dacă nu terminaţi până atunci, o să vă iau cu mine aşa cum sunteţi.

Afară era un aer cristalin, pişcător. Peste noapte căzuse o zăpadă uşoară, atât cât să prefacă ziua într-un Crăciun alb, curat. Străzile erau aproape pustii. Bunii creştini – ca şi cei răi – erau adunaţi în jurul bradului, tot verde, desfăcând pachetele cu cadouri, sărutându-se şi strângându-se în braţe unii pe alţii, luptându-se cu mahmureala şi pretinzând că totul e extraordinar. („Slavă Domnului că în sfârşit s-a terminat.”) Am hoinărit alene pe la docuri, privind la navele rânduite una lângă cealaltă, ca nişte câini legaţi. Pe aici, linişte de mormânt. Zăpada, scânteind în soare ca nişte bucăţi de mica, îmbrăca velele în fuioare de vată. Scena avea un aer fantomatic.

M-am îndreptat spre cartierele străinilor. Aici, efectul nu era doar fantomatic, ci lugubru. Nici măcar Ajunul

Crăciunului nu izbutise să împrumute bordeielor şi dărăpănăturilor din locurile astea un aer de locuinţe umane. Dar cui îi păsa? Cei mai mulţi de pe aici erau păgâni: arabi murdari, chinezi cu ochi piezişi, hinduşi, negri… Individul care venea spre mine, un arab, după toate probabilităţile, îmbrăcat într-o salopetă, o şapcă ponosită şi o pereche de papuci de pânză, scâlciaţi. „Alah fie lăudat!”, îi murmur în treacăt. Puţin mai departe, am dat peste doi mexicani gălăgioşi, beţi, mult prea beţi ca să se încaiere de-adevăratelea. O ceată de puşti în zdrenţe le fac galerie şi-i aţâţă: *„Trage-i! Arde-l în moacă!”.* Şi acum, pe uşa laterală a unui *saloon* de modă veche, au ieşit două dintre cele mai împuţite curve imaginabile, împleticindu-se în lumina însorită a unei zile de Crăciun alb. Una dintre ele s-a aplecat să-şi tragă ciorapii şi a căzut jos, pe burtă, ca o plăcintă; cealaltă s-a zgâit la ea, de parcă nu-i venea a crede, şi s-a împiedicat la rândul ei, cu un picior încălţat şi cu celălalt desculţ; pe urmă a pornit senină, pe trei cărări, fredonând un cântecel.

O zi splendidă, realmente! Atât de clară, de proaspătă, de înviorătoare! Numai de n-ar fi Crăciun! Mă întreb dacă cele două or fi terminat cu îmbrăcatul. Mă simt reînsufleţit. O să pot face faţă, mă îmbărbătez singur – numai creaturile alea două să n-o facă de oaie. Îmi trec prin cap tot felul de poveşti – basmul cu cocoşul roşu – pe care va trebui să le depăn ca să-i liniştesc pe ai mei, veşnic îngrijoraţi de ceea ce ni se întâmplă. Când or să mă întrebe: „Ai mai scris ceva în ultima vreme?”, am să răspund: „Desigur. Am dat drumul la vreo duzină de povestiri. Întrebaţi-o pe Mona”. *Şi Mona se descurcă bine cu slujba ei? (*Am uitat. Ştiu ei unde lucrează? Nu mai ţin minte ce le-am spus data trecută.) Cât despre Stasia, nu mai ştiu ce să brodez. O veche prietenă a Monei, poate că asta o să meargă. O colegă de şcoală. O artistă.

Revin acasă şi o găsesc pe Stasia în lacrimi, încercând să intre într-o pereche de pantofi cu tocuri înalte. Goală până la brâu, cu un jupon alb, Dumnezeu ştie de pe unde l-a scos, cu jartierele atârnându-i şi părul o

harababură.

— N-o să reuşesc să-i încalţ! geme. De ce trebuie să vin şi eu? Mona găseşte situaţia colosal de amuzantă. Peste tot pe jos, haine, piepteni, ace de păr.

— N-o să fie nevoie să mergi, o încurajează Mona. O să luăm un taxi.

— Trebuie să port şi pălărie?

— O să vedem, iubito.

Încerc să le ajut, dar nu fac decât să înrăutăţesc lucrurile.

— Lasă-ne în pace, îmi cer ele.

Aşa încât mă aşez într-un colţ şi urmăresc desfăşurarea. Cu un ochi la ceas. (E aproape douăsprezece.)

— Ascultă-mă, îi spun Monei, nu te mai omorî atâta, strânge-i părul şi trage-i o fustă pe ea.

Acum încearcă tot felul de brăţări şi de cercei.

— Opreşte-te! strig. Arată ca un pom de Crăciun.

Era aproape douăsprezece şi jumătate când, în sfârşit, am ieşit în stradă să chemăm un taxi. Desigur, nu se vedea niciunul. Am pornit pe jos. Stasia şchiopăta. Renunţase la pălărie şi îşi pusese o beretă. Arăta aproape normal. Şi mai curând patetică. Trăia un calvar.

În cele din urmă, am izbutit să găsim un taxi. „Slavă Domnului, am murmurat în gând. Nu o să întârziem mai mult de câteva minute”.

În maşină, Stasia şi-a scos pantofii. Au pornit să chicotească. Mona a sfătuit-o pe Stasia să-şi dea o umbră de ruj pe buze, ca să arate mai feminină.

— Dacă o să arate mai feminină, le-am avertizat eu, o să li se pară artificială.

— Cât trebuie să stăm acolo? m-a întrebat Stasia.

— Nu pot să-ţi spun exact. O să plecăm cât mai repede posibil. Pe la vreo şapte, opt.

— Seara?

— Da, seara, doar nu mâine-dimineaţă.

— Iisuse! N-o să fiu în stare să rezist!

Când ne-am apropiat de destinaţie, i-am cerut

şoferului să oprească la colţul străzii, nu în faţa casei.

— De ce? a întrebat Mona.

— Uite-aşa.

Maşina a oprit şi am coborât. Stasia în ciorapi, cu pantofi în mână.

— Încalţă-i! îi strig.

În faţa întreprinderii de pompe funebre din colţ se găsea o ladă mare din lemn de brad.

— Aşază-te pe asta şi pune-ţi pantofii! i-am poruncit.

S-a supus ca un copil. Picioarele îi erau umede, desigur dar se pare că faptul nu o deranja. În timp ce se chinuia să încalţe pantofii, bereta i-a alunecat şi părul i s-a desfăcut, Mona s-a străduit frenetic să i-l strângă la loc, dar nu mai găsea niciun ac de păr.

— Lasă-l aşa! Ce mai contează? am gemut eu.

Stasia şi-a scuturat capul, ca o mânzişoară vioaie, şi părul lung i s-a răspândit pe umeri. A încercat să-şi aranjeze bereta, care acum arăta ridicol, în orice parte ar fi sucit-o.

— Haideţi. Să mergem!

— E departe? a întrebat, pornind iar să şchioapete.

— La jumătatea străzii. Ţine-te tare!

Şi am pornit-o toţi trei pe Via Dolorosa. Un trio ciudat, ar fi spus Ulric. Simţeam ochii vecinilor holbându-se la noi pe după perdelele ţepene, bine scrobite. Băiatul familiei Miller!

Aia trebuie să fie nevastă-sa. *Care din ele?*

Tata a ieşit în faţa casei, să ne întâmpine.

— Aţi cam întârziat, ca de obicei, ne-a spus cu o voce jovială.

— Da, ce mai faceţi? *Crăciun fericit.*

M-am aplecat să-l sărut pe obraz, aşa cum făceam întotdeauna.

I-am prezentat-o pe Stasia, ca pe o veche prietenă a Monei. Nu puteam să o lăsăm singură, i-am explicat.

Tata a salutat-o călduros pe Stasia şi ne-a poftit în casă. În vestibul ne aştepta sora mea, cu ochii deja plini de lacrimi.

— Crăciun fericit, Lorette! Lorette, ţi-o prezint pe Stasia.

Lorette a sărutat-o afectuos.

— *Mona!* a strigat apoi. Ce mai faci? Credeam că nu mai veniţi!

— Unde-i mama? am întrebat.

— La bucătărie.

Curând a apărut şi mama, cu zâmbetul ei trist, îngândurat. Era limpede ca un cristal ce-şi spunea în sinea ei: „Bineînţeles, ca de obicei. Mereu în întârziere. Şi mereu cu ceva la care nu te aştepţi”.

Ne-a îmbrăţişat pe toţi, pe rând.

— Luaţi loc, curcanul e gata.

Pe urmă, a adăugat, zâmbind maliţios, zeflemitor:

— Sper că aţi luat micul dejun?

— Desigur, mamă. Cu ore în urmă.

Mi-a aruncat o privire care spunea „Ştiu că minţi”, apoi s-a răsucit pe călcâie.

Între timp, Mona împărţea cadourile.

— Vai, nu trebuia! a exclamat Lorette. O frază moştenită de la mama. Apoi a adăugat: Avem un curcan de şapte kilograme. Henry, preotul mi-a cerut să-ţi transmit salutări.

I-am aruncat Stasiei o privire să văd cum reacţionează la toate astea. Pe faţa ei adia o vagă urmă de zâmbet. Părea, realmente, mişcată.

— Ce ziceţi să începem cu un pahar de Porto? a întrebat tata. A turnat trei pahare pline vârf cu vin de Porto şi ni le-a servit.

— Şi dumneavoastră? l-a întrebat Stasia.

— Eu am renunţat de mult.

Pe urmă, înălţând un pahar gol, ne-a spus:

— *Prosit!*

Şi aşa a început masa de Crăciun. Crăciun fericit, la mulţi ani tuturor, cai, catâri, turci, surzi, muţi, orbi, schilozi, păgâni şi convertiţi. *Crăciun fericit!* Slavă Celui de Sus. Osana! Pace pe pământ – şi fie să vă regulaţi în fund şi să vă măcelăriţi unii pe alţii până în împărăţia Cerurilor!

(Asta a fost toastul meu mut.)

Ca de obicei, am început să mă înec cu propria mea salivă. O rămăşiţă din vremea adolescenţei. Mama şedea ca întotdeauna în faţa mea, ţinând în mână cuţitul de tranşat curcanul, în dreapta mea şedea tata, căruia îi aruncam câte o privire cu coada ochiului, temându-mă că, fiind cherchelit, o să facă explozie la una din înţepăturile sarcastice ale mamei. Se lăsase de băutură de mulţi ani, doar eu încă mă mai înecam, deşi nu aveam nicio fărâmă de mâncare în gură. Tot ce spunea fusese spus, de o mie de ori, exact în acelaşi fel, exact cu acelaşi ton. Şi răspunsurile mele erau aceleaşi, dintotdeauna. Vorbeam de parcă aveam doisprezece ani şi tocmai învăţasem să înşir catehismul pe de rost. Dar, ca să fiu drept, nu mai menţionam, aşa cum făceam în adolescenţă, nume odioase ca Jack London, Karl Marx, Balzac sau Eugene V. Debs. Acum eram puţin nervos pentru că, deşi eu cunoşteam toate tabuurile, Mona şi Stasia erau încă „spirite libere” şi, cine ştie, ar fi putut să se comporte ca atare. S-ar fi putut ca, la un moment dat, Stasiei să-i scape unele nume exotice – ca, de pildă, Kandiński, Marc Chagall, Zadkine, Brâncuşi sau Lipschitz. Ori, mai grav, ar fi putut evoca nume ca Ramakrishna, Swami Vivekananda sau Buddha Gautama. Mă rugam din fundul inimii ca nici măcar când o să fie cu chef să nu pomenească numele unor anarhişti ca Emma Goldman, Alexander Berkman sau Kropotkin.

Din fericire, sora mea nu mai contenea să înşire nume de comentatori de ştiri, vedete de radio, cântăreţi de romanţe, staruri de comedii muzicale, vecini şi rude, întregul pomelnic al celor implicaţi sau interimplicaţi într-un val de catastrofe care, invariabil, o făceau să plângă, să se lamenteze, să lăcrimeze, să se smiorcăie, să se tânguie. „Se descurcă bine, scumpa noastră Stasia, mi-am spus. Excelente maniere de masă. *Dar oare cât or s-o ţină!*”

Încetul cu încetul, mâncarea bogată, plus deliciosul Moselle, au început să-şi facă efectul. Dormiseră puţin, amândouă. Mona se lupta din răsputeri să-şi suprime căscăturile care o năpădeau în valuri.

Bătrânul, conştient de situaţie, a întrebat:

— Probabil că v-aţi culcat târziu?

— Nu, nu foarte târziu, am răspuns eu, vioi. Dar, ştii, noi nu ne culcăm niciodată înainte de miezul nopţii.

— Bănuiesc că scrii noaptea, a intervenit mama.

Am tresărit. În general, nu făcea nicio referire la scrisul meu care să nu fie însoţită de un reproş sau de un semn de dezgust.

— Da, am răspuns, lucrez noaptea. Pentru că atunci am linişte şi pot gândi mai clar.

— Şi peste zi ce faci?

Eram gata să răspund „Muncesc, desigur!”, dar mi-am dat seama că, dacă aş pomeni de o slujbă, lucrurile s-ar complica. Aşa încât, m-am grăbit să adaug:

— Muncă de documentare… de obicei la bibliotecă.

Şi acum, rândul Stasiei. Ea cu ce se *ocupă?* Spre totala mea surprindere, l-am auzit pe tata izbucnind:

— E artistă, se vede de la o poştă.

— Ah! a făcut mama, de parcă simplul cuvânt „artistă” ar fi speriat-o. Şi e profitabil?

Stasia a zâmbit cu indulgenţă. Arta nu e niciodată lucrativă… cel puţin la început… a explicat ea cu amabilitate. Adăugând că, din fericire, tutorii ei îi trimit, din când în când, mici sume de bani.

— Presupun că ai un studio, a îmboldit-o tata.

— Da, într-un pod tipic din Village.

Aici, spre necazul meu, a intervenit Mona, care, în felul ei obişnuit, a început să fabuleze. I-am tăiat vorba cât de repede am putut, pentru că babacul, care înghiţise momeala cu undiţă cu tot, a dat de înţeles că ar dori să-i facă o vizită Stasiei, într-o zi, la studio.

M-am grăbit să virez discuţia la Homer Winslow, Bouguereau, Ryder şi Sisley. (Favoriţii tatii.) Stasia şi-a înălţat sprâncenele la auzul acestor nume atât de incompatibile între ele. A părut şi mai mirată când bătrânul a început să-i enumere pictorii americani faimoşi ale căror tablouri, i-a spus el, atârnau în atelierul de croitorie. (Asta, înainte ca predecesorul lui să-l fi vândut.)

Din moment ce jocul se declanşase, de dragul Stasiei i-am amintit babacului de Ruskin… *Pietrele Veneţiei,* singura carte pe care o citise el vreodată. Pe urmă l-am făcut să-şi aducă aminte de P.T. Barnum, Jenny Lind şi alte celebrităţi din vremea lui.

În timpul unei pauze de conversaţie, Lorette a anunţat că, la trei şi jumătate, se transmite o operetă la radio… dorim s-o ascultăm?

Dar acum sosise momentul plăcintei cu prune – plutind în sosul ei închegat, delicios – şi, momentan, Lorette a uitat de operetă.

Menţionarea orei „trei şi jumătate" m-a făcut să mă gândesc că mai aveam încă mult de îndurat. Mă întrebam cum dracu' o să reuşim să întreţinem conversaţia până va veni ora să plecăm. Şi *când* o să vină această oră, fără să pară că ne grăbim? De pe acum mă mânca pielea capului.

În timp ce depanam asemenea gânduri, am observat că Mona şi Stasia erau cotropite de somn. Abia de-şi mai puteau ţine ochii deschişi. Ce subiect aş fi putut să atac care să le incite, fără să le facă să-şi piardă capul? Ceva obişnuit, dar nu prea obişnuit. *(Treziţi-vă, ticăloaselor!)* Poate că ceva despre egiptenii antici?

De ce despre egipteni? Dar pentru nimic în lume nu mă puteam gândi la ceva mai bun. Încearcă! Încearcă!

Deodată mi-am dat seama că se lăsase o tăcere deplină. Până şi Lorette închisese gura. Oare de cât timp? Gândeşte iute! Orice, care să rupă amorţeala. *Ce,* iar Ramses? îi bag în pizda mă-sii de Ramseşi. Gândeşte-te iute, idiotule! Gândeşte-te! *Orice!*

— V-am povestit vreodată… am început.

— Scuzaţi-mă, a spus Mona, sculându-se greoi şi răsturnând scaunul de pe care se ridicase. Dacă nu vă supăraţi, am să mă întind pentru câteva minute. Am o migrenă de-mi plesneşte capul.

Canapeaua se găsea la jumătate de metru depărtare. Fără niciun alt comentariu, s-a trântit pe ea şi a închis ochii. (Pentru Dumnezeu, nu te apuca să sforăi!)

— Probabil că e epuizată, a observat tata. Apoi,

uitându-se la Stasia: De ce să nu tragi şi dumneata un pui de somn? O să-ţi prindă bine.

Zis şi făcut. Nu era nevoie să mai fie ademenită. Pe dată s-a întins lângă Mona cea inertă.

— Adu o pătură, a spus mama, adresându-se Lorettei. Pătura subţire, de sus, din debara.

Canapeaua era puţin prea strâmtă ca să le cuprindă, confortabil, pe amândouă. Se suceau, se răsuceau, gemeau, chicoteau, căscau dizgraţios. Şi, deodată, bang! Arcurile canapelei au cedat, şi Stasia a căzut pe jos. Mona a găsit că întâmplarea avea un haz irezistibil. Se prăpădea de râs. Râdea mult prea tare pentru gustul meu. Dar cum putea ea să ştie că această preţioasă canapea care zăcea acolo de aproape cincizeci de ani ar mai fi ţinut încă zece sau douăzeci de ani dacă n-ar fi fost bruscată? La noi „acasă” nu se râdea nesimţit de o asemenea tristă întâmplare.

Între timp, mama, cu membrele ei ţepene, se lăsase în patru labe ca să vadă cum şi unde cedase canapeaua. (Ei o numeau „sofa”.) Stasia rămăsese pe jos, unde căzuse, de parcă aştepta instrucţiuni. Mama se mişca pe lângă ea şi în jurul ei ca un castor pe lângă un trunchi de copac prăbuşit. A apărut şi Lorette cu pătura. Văzând scena a rămas cu gura căscată. (Niciodată nu s-ar fi putut întâmpla aşa ceva.) Pe de altă parte, bătrânul, care în viaţa lui nu s-a priceput să repare ceva, s-a dus în curtea din spate, să caute nişte cărămizi.

— Unde-i ciocanul? întreba mereu mama.

Când tata a apărut cu un braţ de cărămizi, l-a privit cu dispreţ. Ea avea de gând să repare canapeaua aşa cum trebuie şi imediat.

— Mai târziu, a potolit-o tata. Lasă-le acum să mai moţăie. Drept care, s-a lăsat şi el în patru labe şi a început să proptească arcurile rupte cu cărămizi.

În sfârşit, Stasia s-a ridicat de pe podea, doar atât cât să se transfere din nou pe canapea, unde s-a întors cu faţa spre perete. Zăceau lipite una de alta, ca două veveriţe cuminţi, ostenite. Mi-am reluat locul la masă şi am urmărit

ritualul strângerii farfuriilor. Asistasem de o mie de ori la acest ritual şi felul în care se desfăşura nu varia cu o iotă. La fel se întâmpla şi în bucătărie. Să începem „cu ce-i mai important!”. „Ce putori parşive!”, mi-am spus eu. Ele ar fi trebuit să strângă masa şi să spele vasele. O *migrenă!* Ce simplu! Acum va trebui să ţin eu piept de unul singur. Poate-i mai bine aşa, din moment ce cunoşteam toate mişcările. Nu mai conta despre ce discutam – mâţe moarte, gândacii de anul trecut, ulcerul lui madam Schwabenhof, predica de duminica trecută, spălătorii de covoare, balada celui din urmă trubadur. O să-mi ţin ochii deschişi cât o fi să fie, chiar până la miezul nopţii. (Cât, naiba, au de gând să doarmă, beţivanele?) Poate că dac-or să se simtă odihnite când s-or trezi, n-or să mai facă mutre că stăm mai târziu. Ştiam că, înainte de plecare, va trebui să mai luăm o gustare. Nu era cu putinţă s-o ştergem pe la cinci sau şase. Nu în ziua de Crăciun. Şi nici nu puteam pleca înainte de a ne strânge în jurul pomului şi de a cânta oribilul *„O, Tannenbaum!”*. Şi după aceea va urma, cu certitudine, catalogul tuturor brazilor de Crăciun pe care i-am avut vreodată, şi comparaţiile dintre ei, şi ce nerăbdător eram eu în copilărie să văd cadourile care mă aşteptau la poalele pomului de Crăciun. (Despre Lorette, fiind fată, nu se povestea nimic.) Ce băiat minunat fusesem! Cât de mult citeam, ce frumos cântam la pian! Şi bicicletele pe care le-am avut, şi patinele cu rotile! Şi arma cu aer comprimat. (Niciun cuvânt despre revolverul meu.) îl mai ţineau oare în sertarul cu furculiţe şi cuţite? Ce ne-a mai băgat în sperieţi mama în noaptea când s-a dus să ia revolverul! Din fericire era complet descărcat. Probabil că ştiuse ea lucrul ăsta. Totuşi…

Nu, nimic nu se schimbase. Ceasul s-a oprit când am împlinit doisprezece ani. Orice le-ar fi susurat cineva la ureche, pentru ei eram încă băieţaşul scump care avea să ajungă, într-o zi, un croitor de mare rang. Toată nebunia asta cu scrisul… mai devreme sau mai târziu o să-mi treacă… şi soţia asta nouă a lui, atât de bizară… cu timpul

o să se termine şi cu ea. O să-mi vină minţile la cap. Mai devreme sau mai târziu, toţi se aşază la locul lor. Nu se temeau că aş putea să mă sinucid, ca dragul nostru unchi Paul. Nu era genul meu. Şi apoi, eu aveam capul pe umeri. Eram cu picioarele pe pământ, cum se spune. Exaltat şi refractar, doar atât. Citea prea mult… şi avea prea mulţi prieteni derbedei. Vor avea grijă să nu rostească numele, dar ştiam că, în scurt timp, o să vină întrebarea, furişă, pe un ton scăzut, capul la dreapta, capul la stânga: *„Şi ce mai face aia mică?”.* Adică fiică-mea. Şi eu care habar n-aveam, care nici nu eram sigur dacă mai trăieşte sau nu, aveam să răspund calm, precis: „A, e foarte bine, da”.

„Da?”, o să spună mama. „Ai mai auzit ceva de ele?” Prin *ele* o includea şi pe fosta mea soţie.

— Pe cale indirectă, am să-i răspund. Stanley îmi aduce din când în când veşti de la ele.

— Şi *el,* Stanley, ce mai face?

— Foarte bine…

Tare aş vrea să le vorbesc despre Johnny Paul. Dar o să li se pară curios, foarte curios. Vai de mine, nu l-am mai văzut pe Johnny Paul de când aveam şapte sau opt ani. Adevărat. Dar ceea ce nu bănuiau ei, mai cu seamă tu, scumpa mea mamă, e că îi păstrasem o amintire vie. Da, şi pe măsură ce se scurgeau anii, Johnny Paul îmi apărea tot mai luminos. Uneori, un lucru care depăşeşte imaginaţia noastră – uneori mă gândesc la el ca la un mic zeu. Unul dintre cei foarte puţini pe care i-am întâlnit vreodată. Presupun că nu mai ţineţi minte că Johnny Paul avea cea mai dulce, cea mai plăcută voce pe care o poate avea cineva. Şi voi nu ştiţi că, deşi pe atunci eram doar un puşti necioplit, am văzut, prin ochii lui, ceea ce nu mi-a revelat niciodată nimeni. Pentru voi, el era doar fiul cărbunarului, copilul unui imigrant, un italian murdar care nici nu vorbea prea bine englezeşte, care-şi ducea un deget la pălărie, politicos, ori de câte ori vă vedea trecând. Cum puteaţi voi bănui că un asemenea specimen poate fi un zeu în ochii scumpului vostru fiu? Aţi ştiut voi vreodată ce gânduri treceau prin mintea fiului vostru refractar? Voi nu

eraţi de acord nici cu cărţile pe care le citea, nici cu prietenii pe care şi-i alegea, nici cu fetele de care se îndrăgostea, nici cu jocurile pe care le juca, nici cu ceea ce voia să fie. Voi ştiaţi întotdeauna mai bine, nu-i aşa? Dar nu l-aţi presat prea tare. Metoda voastră era să vă faceţi că n-aţi auzit, că n-aţi văzut. Gândeaţi că, odată cu trecerea timpului, o să mă lecuiesc de toate nebuniile. Dar nu m-am lecuit. Ba, cu fiecare an care trecea, eram tot mai rău. Aşadar, aţi oprit ceasul la doisprezece ani. Pur şi simplu aţi refuzat să vă vedeţi fiul aşa cum era. L-ai ales, mamă, pe acel eu care-ţi convenea ţie. Băiatul de doisprezece ani. După el, potopul. Şi anul viitor, la aceeaşi sărbătorire drăcească, probabil că ai să mă întrebi din nou dacă scriu, şi eu am să-ţi răspund că da, şi tu ai să-mi ignori răspunsul sau ai să-l tratezi ca pe o picătură de vin vărsată din greşeală pe cea mai bună faţă de masă. Nu vrei să ştii de ce scriu, şi dacă eu ţi-aş mărturisi de ce, nu ţi-ar păsa nici cât negru sub unghie. Tu ai vrea să mă ţintuieşti de scaun ca să ascult inepţiile debitate la căcăciosul de radio. Ai vrea să stau locului şi să ascult bârfele tale stupide despre vecini şi despre rude. Şi ai continua să pălăvrăgeşti chiar dacă aş fi destul de grosolan, sau destul de curajos, încât să te informez în termeni categorici că toate balivernele tale n-au mai multă valoare pentru mine decât baliga de cal. Poftim, stau aici înfundat până la gât în baligă. Poate că o să adopt altă tactică şi-o să pretind că-ţi aştept cu nerăbdare spusele, că mă perpelesc de curiozitate şi le aud: „Cum se cheamă opereta asta? Frumoasă voce! Efectiv, frumoasă! Cere-le să o mai pună o dată… şi încă o dată… şi încă o dată!”. Sau o să mă reped până sus şi o să aduc discurile alea antediluviene cu Caruso. Avea o voce *atât* de magnifică, nu găseşti? („Da, mulţumesc, o să iau un trabuc”) Dar nu-mi mai oferi şi un pahar în plus, te rog. Simt cum mi se adună nisip în ochi; numai străvechea mea răzvrătire mă mai ţine treaz. Ce n-aş da să mă strecor sus în dormitorul acela strâmt, dezordonat, fără un scaun, fără o scoarţă pe jos sau un tablou pe perete şi să dorm, să dorm somnul morţilor. Doamne, de câte ori, de câte ori,

când mă trânteam pe patul acela, mă rugam să nu mai deschid ochii! Odată, mai ţii minte, scumpa mea mamă, mi-ai turnat în cap o găleată cu apă rece, pentru că mă socoteai un trândav, un pierde-vară, un bun-de-nimic. E drept, zăcusem acolo patruzeci şi opt de ore. Dar să fi fost lenea cea care mă lipise de saltea? Ce n-ai ştiut tu, mamă, e că era disperarea. Ai fi râs şi ţi-ai fi bătut joc, dac-aş fi avut naivitatea să-ţi mărturisesc. Dormitorul acela oribil, oribil! Cred că am murit acolo o mie de morţi! Dar am avut acolo şi visuri, şi viziuni! Da, când mă rugam în patul acela, în timp ce lacrimile mi se prelingeau pe obraji. *(Cum o mai doream, şi numai pe ea.)* Şi când nu reuşeam să mor, când, în cele din urmă, eram în stare să mă ridic din nou şi să dau ochi cu lumea, nu aveam decât o unică, dragă, prietenă la care găseam refugiu: bicicleta mea. Plimbările acelea lungi, aproape interminabile, în care eram doar eu cu mine, pedalându-mi gândurile amare în braţe şi în picioare, împingându-mă înainte, îmboldindu-mă, zburând ca vântul peste aleile pietruite, dar fără niciun rezultat. În clipa când descâlceam de pe bicicletă, imaginea ei era prezentă, pe acelaşi fundal de durere, îndoială, teamă. Dar când alergam călare pe şaua bicicletei, în loc să trebuiască să muncesc, consideram că era o adevărată binecuvântare. Bicicleta făcea parte din mine, răspundea dorinţelor mele. Ceea ce nu-mi putea oferi nimic altceva sau nimeni altcineva. Nu, scumpii mei părinţi orbi şi lipsiţi de suflet, nimic din ce mi-aţi spus voi vreodată, nimic din ce aţi făcut voi pentru mine nu mi-a oferit plăcerea şi consolarea pe care mi-o dădea aparatul ăsta de alergare. Dacă măcar aş fi putut să vă desfac şi pe voi în bucăţi, aşa cum făceam cu bicicleta, să vă descompun, să vă curăţ şi să vă ung!

— N-ai vrea să faci o plimbare cu tata?

Glasul mamei m-a trezit din reverie. Cum mă târâsem până la fotoliu, nu-mi mai aminteam. Probabil că şi moţăisem fără să-mi dau seama. Oricum, la sunetul glasului ei, am sărit în sus.

După ce m-am frecat la ochi, am observat că îmi întindea un baston. Bastonul bunicului meu. Din abanos

solid, cu un mâner de argint care reprezenta o vulpe – sau poate o marmotă.

Într-o fracţiune de secundă, am fost în picioare şi am intrat în palton. Tata era gata şi juca în mâini bastonul lui cu mâner de fildeş.

— Aerul curat o să te mai învioreze, m-a asigurat el. Instinctiv, ne-am îndreptat spre cimitir. Îi plăcea să se plimbe prin cimitir, nu de dragul morţilor, ci de dragul copacilor, al florilor şi al păsărilor, şi al amintirilor pe care i le trezea liniştea morţilor. Aleile erau mărginite de bănci pe care te puteai aşeza ca să comunici cu natura sau cu Dumnezeul lumii subpământene, dacă aveai chef. Nu era necesar să mă străduiesc să întreţin o conversaţie cu tata; era obişnuit cu răspunsurile mele evazive şi laconice, cu firavele mele subterfugii. Niciodată nu încerca să mă pistoneze. Îi era suficient să aibă pe cineva alături.

Pe drumul de întoarcere, am trecut pe lângă şcoala unde învăţasem eu. Peste drum de şcoală, se înşira o serie de apartamente rebegite, cu vitrine de prăvălii la parter, ademenitoare ca un şirag de dinţi cariaţi. Într-unul din apartamentele acestea locuise Tony Marella. Nu ştiu din ce cauză, tata se aştepta întotdeauna să mă entuziasmez la auzul numelui de Tony Marella şi nu omitea niciodată să mă informeze, de câte ori îi pomenea numele, de fiecare nouă treaptă pe care o urca pe scara faimei acest fiu de imigrant. Acum, Tony ocupa un post important în nu ştiu ce ramură a Administraţiei de Stat, de asemenea, candida şi pentru statutul de congresman sau aşa ceva. Nu citisem în ziare despre chestia asta? N-ar strica dacă l-aş căuta din când în când pe Tony, era tata de părere… nu se ştie niciodată ce-ar putea ieşi dintr-o întrevedere cu el.

Când ne-am apropiat de casă, am trecut pe lângă locuinţa familiei Gross. Şi cei doi băieţi Gross făcuseră o carieră frumoasă, m-a informat tata. Unul era căpitan în armată, celălalt comandant de escadron. Nu mi-ar fi trecut prin cap, în timp ce-l ascultam pe tata trăncănind, că, într-o zi, unul dintre cei doi fraţi o să ajungă general. (Ideea unui general născut în cartierul nostru, pe strada noastră,

era de neconceput.)

— Ce mai ştii de băiatul ăla ţicnit care locuia în capul străzii? Ştii unde, la grajduri, am întrebat.

— A fost muşcat la mână de un cal şi a făcut o cangrenă.

— Adică a murit?

— De multă vreme. De fapt, au murit cu toţii, toţi fraţii. Unul a fost lovit de un trăsnet, altul a alunecat pe gheaţă şi a suferit o fractură de craniu… Da, şi unul a trebuit legat în cămaşă de forţă… şi, curând, a făcut o hemoragie şi a murit. Tatăl le-a supravieţuit tuturor. Era orb, ţii minte? Spre sfârşit, a ajuns şi el într-o doagă. Nu făcea altceva decât curse de şoareci.

De ce oare, m-am întrebat, nu m-am gândit niciodată să pornesc pe strada mea, din uşă-n uşă, şi să scriu o cronică a vieţii locuitorilor de aici? Ce mai carte ar fi ieşit! *Cartea ororilor!* Nişte orori atât de familiare! Tragediile de zi cu zi care nu ocupă niciodată prima pagină a ziarelor! Guy de Maupassant s-ar fi simţit în elementul său aici, pe strada noastră…

Când ne-am înapoiat, toată lumea era trează, prinsă într-o conversaţie amicală. Mona şi Stasia beau cafea. Probabil că ele o ceruseră, mamei nu i-ar fi dat niciodată prin cap să servească o cafea între mese. Cafeaua era bună doar la micul dejun, la jocurile de cărţi şi la *Kaffee-klatches.* Oricum, însă…

— Aţi făcut o plimbare plăcută?

— Da, mamă. Am hoinărit prin cimitir.

— Frumos. Mormintele sunt în stare bună?

Se referea la locurile de veci ale familiei. Mai cu seamă la mormântul tatălui ei.

— Există acolo un loc de veci şi pentru tine. Şi pentru Lorette.

I-am aruncat o privire Stasiei, să văd ce mutră face. A intervenit Mona. Cu o observaţie cât se poate de inoportună:

— Val nu o să moară niciodată.

Mama s-a crispat, de parcă muşcase o prună acră. Pe

urmă a zâmbit compătimitor, uitându-se întâi la Mona, apoi la mine. Era aproape gata să izbucnească în râs, când a răspuns:

— Nu-ţi face probleme, o să se ducă şi el, ca noi toţi. Uită-te la el, e aproape chel şi abia a trecut de treizeci de ani. Nu se îngrijeşte. Nici tu nu prea ai grijă de tine.

Acum arborase o expresie de dojana binevoitoare.

— Val e un geniu, a urmat Mona, călcând în continuare pe bec.

Era gata să dezvolte ideea, dar mama a frânat-o.

— Trebuie să fii un geniu ca să scrii istorioare?

Tonul ei avea o notă provocatoare, care nu prevestea nimic bun.

— Nu, a răspuns Mona, dar Val ar fi un geniu chiar dacă nu ar scrie nimic.

— Ţţţţ, ţţţţ! În orice caz, în priceperea de a face bani nu-i un geniu.

— El nu trebuie să se gândească la bani, a sunat răspunsul prompt al Monei. Procurarea banilor mă priveşte pe *mine.*

— În timp ce el stă acasă şi mâzgăleşte, asta vrei să spui? (Veninul începuse să picure.) Şi tu, o femeie tânără şi frumoasă, eşti nevoită să roboteşti la o slujbă. Vremurile s-au întors pe dos. Când eram eu fată, tatăl meu trudea din zori şi până-n noapte. *El* câştiga banii. Şi pentru asta nu avea nevoie de inspiraţie… nici de geniu. Era prea ocupat ca să ne menţină pe noi, copiii, în viaţă, şi să ne dea ce ne trebuie. Noi n-am avut mamă… era internată într-un spital de boli mintale. Dar l-am avut pe *el* – şi l-am iubit din toată inima. Era, pentru noi, şi tată, şi mamă. Şi n-am dus niciodată lipsă de ceva.

A făcut o pauză, ca să-şi ia avânt.

— Dar individul ăsta – a arătat cu capul în direcţia mea – geniul ăsta, cum îl numeşti tu, e prea trândav ca să-şi ia o slujbă. Aşteaptă ca nevastă-sa să aibă grijă de el – de el şi de prima lui soţie şi de copil. Dacă ar scoate ceva bani din scris, n-aş avea nimic de spus. Dar să scrii întruna şi să nu ajungi nicăieri, *asta* nu mai pot înţelege.

— Dar, mamă… a dat Mona să spună.

— Uite ce-i, am intervenit eu, n-ar fi mai bine să schimbăm subiectul? Am discutat şi răsdiscutat toate astea de nenumărate ori. Degeaba. Nu mă aştept să înţelegi. Dar ar trebui să înţelegi *măcar* un lucru… tatăl tău nu a devenit peste noapte croitor de lux. Mi-ai povestit chiar tu că a făcut o lungă ucenicie, că a cutreierat din oraş în oraş, prin toată Germania şi, în cele din urmă, ca să scape de serviciul militar, a poposit la Londra. Acelaşi lucru se întâmplă şi în materie de scris. Îţi trebuie ani şi ani ca să dobândeşti măiestrie. Şi mulţi alţi ani ca să dobândeşti recunoaştere. Tatăl tău, când confecţiona un palton, avea întotdeauna pe cineva gata să-l poarte; nu era nevoit să meargă cu săru-mâna până când găsea pe unul care să-l admire şi să i-l cumpere.

— Vorbe-n vânt! a exclamat mama. M-am săturat de ele. S-a ridicat să se ducă la bucătărie.

— Nu pleca! a rugat-o Mona. Ascultă-mă şi pe mine, *te rog.* Eu cunosc toate cusururile lui Val. Dar ştiu şi ce are bun în el. Nu-i un visător cu capu-n nori, el lucrează într-adevăr. Lucrează mai istovitor la scrisul lui decât ar lucra la oricare slujbă. Asta-i slujba lui, *mâzgălitul,* cum îi spui dumneata. Asta e menirea lui. Mi-aş fi dorit şi eu, din toată inima, să am o vocaţie, ceva ce să pot urmări cu tot sufletul din mine, ceva în care să cred cu toată fiinţa mea. Numai cât îl văd cum lucrează şi îmi creşte inima. Când scrie, e cu totul altă persoană. Câteodată nici nu-l mai recunosc. E atât de serios, atât de îngândurat, atât de absorbit în el însuşi… Da, şi eu am avut un tată bun, un tată pe care l-am iubit mult. Şi el visa să fie scriitor. Dar a avut o viaţă mult prea grea. Noi eram o familie mare de imigranţi foarte săraci. Şi inima mea era extrem de exigentă. Eram mult mai apropiată de tata decât de mama. Poate tocmai din pricină că era un ratat. Pentru mine nu era un ratat, înţelegi, îl iubeam. Pentru mine nu conta ce era sau ce făcea. Uneori, ca şi Val, se scălâmbăia ca un clovn.

La aceste cuvinte mama a tresărit, i-a aruncat Monei

o privire curioasă şi a emis un:

— Da?

Evident, nimeni până atunci nu se referise la acest aspect al personalităţii mele.

— Ştiu că are simţul umorului, a protestat mama. Dar de aici şi până a se comporta ca un clovn…

— Asta e doar un fel de a vorbi, a intervenit bătrânul.

— Ba nu, a răspuns Mona cu îndărătnicie. Am vrut să spun chiar… clovn.

— N-am auzit niciodată ca un scriitor să fie şi un clovn, a sunat remarca sentenţioasă şi tâmpă a mamei.

Ajunşi la acest punct, oricine altcineva ar fi depus armele. Nu şi Mona. Mă uimea prin perseverenţa ei. Şi de astă dată era sinceră până-n vârful unghiilor. (Sau se folosea de prilejul de faţă ca să-mi dovedească loialitatea şi devotamentul ei?) În orice caz, am decis s-o las să-şi dea frâu liber. E preferabilă o discuţie în contradictoriu, oricât risc ar presupune, decât celălalt soi de limbaj al ei. Era, cel puţin, încurajator, dacă nu mai mult.

— Când se comportă ca un bufon, a continuat Mona, înseamnă că a fost rănit. E foarte sensibil, ştii bine. Prea sensibil.

— Eu credeam că are un obraz destul de gros, a insistat mama.

— Probabil că glumeşti. E omul cel mai sensibil din lume. Toţi artiştii sunt nişte mari sensibili.

— Asta-i adevărat, a apreciat tata.

Poate că se gândea la Ruskin – sau la nenorocitul de Ryder, ale cărui peisaje erau de o sensibilitate morbidă.

— Uite ce e, mamă, a concluzionat Mona. Nu are importanţă cât o să dureze până când Val va fi recunoscut şi i se va acorda ceea ce i se cuvine. Pentru că întotdeauna mă va avea pe *mine.* Şi eu n-am să-l las să moară de foame sau să sufere. (Am simţit-o pe mama îngheţând din nou.) Eu am văzut ce i s-a întâmplat tatălui meu. Şi aşa ceva nu o să i se întâmple şi lui Val. El o să facă tot ce-i place. Am încredere în el. Şi aş continua să am încredere în el, chiar dacă întreaga omenire l-ar renega.

A făcut o pauză mai lungă, după care a reluat:

— De ce să fii tocmai dumneata cea care nu doreşte ca Val să scrie, nu pot să înţeleg. Doar nu pentru că nu-şi câştigă existenţa prin scris? Asta-i problema *lui* şi a mea. Nu vreau să te jignesc prin cuvintele mele, dar trebuie să ţi-o spun: dacă nu-l accepţi pe Val ca scriitor, nu-l vei avea niciodată ca fiu. Cum l-ai putea înţelege dacă nu-i cunoşti această latură? Poate că ar fi putut să ajungă şi altceva, ceva ce ţi-ar fi plăcut mai mult; deşi e greu de spus ce-ar fi putut să fie, când îl cunoşti… cel puţin aşa cum îl cunosc eu. Şi ce i-ar folosi lui dacă ne-ar dovedi, dumitale, sau mie, sau oricui altcuiva, că poate fi la fel ca oricare altul? Te întrebi dacă e un soţ bun, un tată bun, şi aşa mai departe. *Este,* de asta pot să te asigur… Dar e mult mai mult de atât! Ce are el de dat aparţine lumii întregi, nu numai familiei, copiilor lui, mamei şi tatălui său. Poate că lucrul ăsta ţi se pare straniu. Sau crud?

— Fantastic! a răspuns mama, şi cuvântul a tăiat aerul ca o plesnitură de bici.

— Bine, atunci e *fantastic.* Dar asta e. S-ar putea ca într-o bună zi să citeşti ce scrie şi să fii mândră că ţi-e fiu.

— În niciun caz! Aş prefera să-l văd săpând şanţuri.

— S-ar putea ca într-o zi să facă şi lucrul ăsta, a urmat Mona. Unii artişti se sinucid înainte de a fi fost recunoscuţi. Rembrandt şi-a sfârşit zilele în stradă, ca cerşetor. Şi a fost unul dintre cei mai mari.

— Ce să mai spunem de Van Gogh? a izbucnit şi Stasia.

— Ăsta cine mai e? a întrebat mama. Alt mâzgălici?

— Nu, un pictor. Ba chiar un pictor nebun.

Stasiei începea să-i sară muştarul.

— Mie, toţi ăştia mi se par o liotă de zănateci, a declarat mama.

Stasia a izbucnit în râs. Râdea din ce în ce mai tare.

— Şi *eu* ce sunt? a strigat. Nu ştiţi că şi eu sunt o zănatecă?

— Dar o zănatecă adorabilă, a completat-o Mona.

— Sunt nebună de legat, ăsta-i adevărul, a adăugat

Stasia, chicotind de zor. Toată lumea ştie.

Mi-am dat seama că mama era alarmată. E simplu să vorbeşti la modul abstract despre zănateci, dar să-ţi declare cineva făţiş că e nebun de legat, asta e cu totul altceva.

Tata a fost cel care a salvat situaţia.

— Vasăzică el e un clovn şi ea e o zănatecă. Şi tu ce eşti? a întrebat-o pe Mona. Şi tu ai vreo doagă săritră?

Mona a zâmbit şi i-a răspuns veselă:

— Eu sunt perfect normală. Asta-i necazul cu *mine.*

Bătrânul s-a întors spre mama.

— Toţi artiştii sunt la fel. Trebuie să fie puţin săriţi ca să poată picta sau scrie. Cum s-a întâmplat cu vechiul nostru prieten John Imhof?

— Ce-i cu el? a răspuns mama, privindu-l fără să înţeleagă. A fost nevoie să fugă cu altă femeie, a fost nevoie să-şi părăsească nevasta şi copiii doar pentru a dovedi că e artist?

— Nu asta am vrut să spun.

Tata era din ce în ce mai agasat de ea, ştiind-o cât de încăpăţânată şi de obtuză putea fi.

— Nu-ţi aminteşti ce expresie avea faţa lui când îl surprindeam lucrând? Stătea acolo, în cămăruţa lui, pictând acuarele, după ce toată lumea se dusese la culcare.

Apoi, întorcându-se spre Lorette:

— Dă o fugă până sus şi adu tabloul acela din salon, da? Ştii care, cel cu femeia şi bărbatul într-o barcă… bărbatul are în spate o legătură de fân.

— Da, a reluat mama, furată de gânduri, John a fost un om bun, până când nevastă-sa a căzut în patima beţiei. Deşi, trebuie să recunosc, niciodată nu a manifestat mare interes faţă de copiii lui. Nu se gândea la nimic altceva decât la arta lui.

— A fost un artist bun, a decretat tata. Are opere frumoase, îţi aduci aminte de vitraliile pe care le-a pictat pentru bisericuţa din colţ? Şi cu ce-a fost răsplătit pentru munca lui? Cu o nimica toată. Nu, eu o să-mi amintesc

întotdeauna cu drag de John Imhof, indiferent de ce-a făcut. Îmi pare rău că nu avem mai multe tablouri de-ale lui.

A apărut şi Lorette cu tabloul. Stasia i l-a luat din mâini şi l-a examinat, aparent, cu mult interes. Mă temeam ca de moarte că o să declare că-i prea academic; dar nu, Stasia era plină de tact şi discreţie. A remarcat că era bine executat… cu dibăcie.

— E greu de apreciat o acuarelă, a comentat ea. În ulei nu a pictat? Eu nu mă prea pricep la acuarele. Dar îmi dau seama că ştia ce face.

A făcut o pauză, apoi, ca şi cum ar fi nimerit pista cea bună, a rostit:

— Există un singur acuarelist pe care-l admir mult. E vorba de…

— John Singer Sargent! a exclamat tata.

— Exact! De unde aţi ştiut? Vreau să spun cum de-aţi ştiut că la el mă gândesc?

— Nu există decât un singur Sargent, a răspuns tata.

Era un nume pe care-l auzise de multe ori de la predecesorul său, Isaac Walher.

— Nu există decât un singur Sargent, aşa cum nu există decât un singur Beethoven, un singur Mozart, un singur Da Vinci… Adevărat?

Stasia radia. Acum se simţea încurajată să spună ce gândeşte. Mi-a aruncat o privire, înainte de a mi se adresa:

— De ce nu mi-ai povestit lucrurile astea despre tatăl tău? Eu am studiat toţi maeştrii, a urmat Stasia, şi acum încerc să mă găsesc pe mine însămi. Nu sunt chiar atât de nebună cum pretindeam cu puţin în urmă. Dar cunosc mai multe lucruri decât pot digera, asta-i tot. Am talent, dar nu am geniu. Şi fără geniu, nimic nu mai are importanţă. Aş dori să fiu un Picasso… un Picasso *femeie.* Nu o Marie Laurencin. Înţelegeţi diferenţa?

— Fireşte, a asigurat-o tata.

Întâmplător, mama părăsise încăperea. O auzeam la bucătărie, zăngănind oale şi tigăi. Suferise o înfrângere.

— A copiat tabloul ăsta după un pictor celebru, a

explicat tata, referindu-se la acuarela lui Imhof.

— Nu are importanţă, l-a liniştit Stasia. Mulţi artişti au copiat operele unor pictori pe care i-au iubit... dar ce-aţi spus că i s-a întâmplat... acestui John Im...?

— A fugit cu o femeie. A dus-o în Germania, unde o cunoscuse el în tinereţe. Pe urmă a venit războiul şi nu am mai auzit nimic despre el. A fost, probabil, omorât.

— Şi ce părere aveţi despre Rafael? Vă place opera lui?

— Nu a existat vreodată un desenator mai mare, a replicat prompt tata. Şi Correggio – alt mare pictor. Şi Corot! Nimeni nu-l poate întrece pe Corot, nu-i aşa? Gainsborough nu mi-a spus niciodată mare lucru, dar Sisley...

— S-ar spune că-i cunoaşteţi pe toţi, a replicat Stasia, gata să continue jocul întreaga noapte. Dar ce părere aveţi despre moderni... vă plac?

— Te referi la John Sloan, George Luks... oamenii ăştia?

— Nu. Mă refer la artişti ca Picasso, Miro, Matisse, Modigliani...

— N-am prea ţinut pasul cu ei, a mărturisit tata. Dar îmi plac impresionişti, adică ce-am văzut eu din opera lor. Şi Renoir, bineînţeles. Dar el nu e un modern, nu-i aşa?

— Într-un fel este, a răspuns Stasia. A contribuit la netezirea drumului.

— E clar că-i plăcea vopseaua, a apreciat tata. Şi el era un bun desenator. Toate portretele lui de femei şi de copii sunt extrem de frumoase; ţi se lipesc de suflet. Şi florile, şi costumele... totul e atât de vesel, de tandru, de viu. Şi-a pictat epoca, trebuie să admiţi lucrul ăsta. Şi a fost o epocă frumoasă – Gay Parte, pe malurile Senei, Moulin Rouge, grădinile superbe...

— Mă duceţi cu gândul la Toulouse-Lautrec, a spus Stasia.

— Monet, Pissarro...

— Poincaré! m-am interferat eu.

— *Strindberg,* s-a pronunţat şi Mona.

— Da, şi ăsta a fost un nebun adorabil, a încurajat-o Stasia. La acest punct, şi-a băgat mama capul pe uşă.

— Tot despre nebuni vorbiţi? Credeam că aţi terminat cu subiectul ăsta.

Şi-a plimbat privirea de la unul la celălalt, a constatat că ne amuzăm şi a făcut cale întoarsă. Situaţia o depăşea. Oamenii n-au de ce să se amuze când vorbesc despre artă. Şi apoi, însăşi pomenirea numelor acelora ciudate, străine, o ofensa. Era ceva neamerican.

Şi astfel se scurgea după-masa, mult mai bine decât mă aşteptasem eu, datorită Stasiei. În mod cert, îl dăduse gata pe bătrân. Chiar şi când acesta a observat, glumeţ, că Stasia ar fi trebuit să fie bărbat, nimeni nu s-a sesizat.

Când a fost dezgropat şi prezentat albumul de familie, Stasia a reacţionat aproape extatic. Şi ce galaxie de aiuriţi! Unchiul Theodore din Hamburg – un snob tont şi spilcuit. Georg Schinder din Bremen: un soi de dandy Beau Brummell, mai soldăţoi, care se cramponase în moda anilor 1880 până la sfârşitul Primului Război Mondial. Heinrich Müller, tatăl tatălui meu, originar din Bavaria: un fan al împăratului Franz Joseph. Georg Insei, idiotul familiei, care se zgâia ca un ţap de după o pereche de mustăţi în furculiţă à la Kaizerul Wiihelm. Femeile erau ceva mai enigmatice. Mama mamei mele, care-şi petrecuse jumătate din viaţă într-un ospiciu de boli mintale, arăta ca o eroină dintr-un roman de Walter Scott. Tante Lizzie, monstrul care se culcase cu propriul ei frate: o hârcă bătrână, hlizită, cu bucle ca nişte şobolani umflaţi şi un zâmbet tăios ca o lamă de cuţit. Tante Armie, într-un costum de baie din recolta antebelică, arătând ca într-o comedie de Mack Sennett, o figură grotescă, gata să fie trecută la remorcă. Tante Amelia, sora tatălui meu: un înger cu ochi duioşi, cafenii… cuprinsă de beatitudine. Doamna Kicking, bătrâna menajeră: o zgripţuroaică, urâtă ca păcatul, cu un rât încercuit de negi şi de furuncule…

Ceea ce ne-a adus la subiectul arborelui genealogic. Degeaba am încercat să-i sfredelesc cu întrebări. Dincolo de părinţii lor, totul plutea în vag şi îndoială.

Dar părinţii nu le-au vorbit niciodată de rudele lor?

Da, dar acum totul se înceţoşase.

— Exista printre ei vreun pictor? a întrebat Stasia.

Nici mama, nici tata nu credeau să fi existat.

— Dar au existat poeţi şi muzicieni, a afirmat mama.

— Şi căpitani de vapor şi ţărani, a adăugat tata.

— Eşti sigur? l-am întrebat.

— De ce te interesează atât de mult treaba asta? a stăruit mama. Toţi ăştia sunt acum morţi şi îngropaţi.

— Vreau să aflu, am răspuns. Într-o bună zi am să plec în Europa şi am să-mi descopăr singur rădăcinile.

— Potcoave de cai morţi, a ripostat mama.

— Nu-mi pasă. Vreau să ştiu mai multe despre străbunii mei. Poate că nu erau cu toţii germani.

— Da, a intervenit Mona, poate că a existat şi ceva sânge slav în familie.

— Câteodată, are o înfăţişare de mongol, a adăugat Stasia cu inocenţă.

Toate acestea i s-au părut mamei absolut ridicole. Pentru ea, un mongol însemna un idiot.

— E american, a susţinut ea. Acum suntem cu toţii americani.

— Da, a sărit şi Lorette.

— Da, ce? a întrebat tata.

— Şi el e american, a subliniat Lorette, adăugând: „Numai că citeşte prea mult”.

Au izbucnit cu toţii în râs.

— Şi nu mai merge la biserică.

— Ajunge! a potolit-o tata. Nici noi nu mergem la biserică, şi totuşi suntem creştini.

— Are prea mulţi prieteni evrei.

Din nou un hohot de râs general.

— Hai să mai mâncăm ceva, a propus tata. Sunt sigur că în curând or să vrea să meargă acasă. Şi mâine e o zi.

Din nou s-a pus masa. De astă dată, o gustare rece, cu ceai şi mai multă plăcintă cu prune. Lorette o adulmeca. Un ceas mai târziu, le uram noapte bună.

— Vezi să nu răceşti, m-a avertizat mama. Sunt trei

străzi până la staţia de trenuri suspendate.

Ştia bine că o să luăm un taxi, dar acesta era un cuvânt pe care îl detesta la fel de mult ca şi cuvântul „artă”.

— O să vă revedem curând? a întrebat Lorette la poartă.

— Aşa sper, i-am răspuns.

— De Anul Nou?

— Poate.

— Nu amâna prea mult, a adăugat tata, cu blândeţe. Şi spor la scris.

Când am ajuns la colţ, am chemat un taxi.

— Uuuf! a făcut Stasia când ne-am îngrămădit înăuntru.

— N-a ieşit prea rău, nu? am întrebat.

— Nu-u-u! Slavă Domnului că eu nu am rude de vizitat.

Ne-am aşezat pe banchetă şi Stasia şi-a zvârlit pantofii din picioare.

— Doamne, albumul ăla de familie! În viaţa mea n-am văzut asemenea colecţie de retardaţi. E un miracol că tu ai ieşit întreg la minte, îţi dai seama?

— Majoritatea familiilor sunt aşa, am ripostat eu. Arborele genealogic nu-i decât un uriaş *Tannenbaum,* încărcat cu maniaci răscopţi şi bine lustruiţi. Până şi Adam trebuie să fi fost un monstru strâmb, cu un singur ochi… Acum se impune o băutură. Mă întreb dacă a mai rămas ceva Kummel.

— Mie îmi place tatăl tău, a spus Mona. Şi tu, Val, ai moştenit multe de la el.

— Dar maică-sa! a exclamat Stasia.

— Ce-i cu ea? am întrebat.

— În locul tău aş fi sugrumat-o cu mulţi ani în urmă.

Mona a găsit observaţia extrem de hazoasă.

— E o femeie ciudată, a apreciat. Într-un fel, îmi aduce aminte de mama mea. Amândouă ipocrite. Şi încăpăţânate ca nişte catâri. Tiranice, cu vederi înguste. N-au dragoste în ele, nicio ţârâ.

— Eu, una, n-am să fiu niciodată mamă, a declarat Stasia. Am râs cu toţii. Nici soţie n-am să fiu vreodată; Doamne, e destul de complicat să fii femeie. Urăsc femeile! Toate-s nişte căţele scârboase, chiar cele mai bune dintre ele. Eu o să fiu ceea ce sunt: o impostoare care joacă rolul de femeie. Şi nu mă mai puneţi vreodată să mă îmbrac aşa, *vă rog.* Mă simt ca o dobitoacă şi o escroacă.

Ajunşi în subsolul nostru, am scos sticlele. Mai rămăsese şi Kummel, şi coniac, rom, benedictină şi Cointreau. Am fiert nişte cafea neagră foarte tare, ne-am aşezat la masa „măruntaielor" şi ne-am pornit pe vorbă, ca nişte vechi prieteni. Stasia îşi scosese portjartierul care atârna acum pe speteaza scaunului, ca o relicvă de muzeu.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă, o să-mi las liberi şi sânii. I-a mângâiat tandru. Nu-s urâţi, ce părere aveţi? Poate că ar trebui să fie ceva mai plini… Sunt încă virgină. Nu vi s-a părut ciudat, a continuat ea, că bătrânul a vorbit despre Correggio? Credeţi că ştie, într-adevăr, ceva despre Correggio?

— E posibil, am răspuns. Obişnuia să se ducă la licitaţii împreună cu predecesorul lui, Isaac Walher. E posibil să fie familiarizat şi cu Cimabue şi cu Carpaccio. Ar trebui să-l auziţi când vorbeşte despre Tiziano. S-ar crede că a studiat cu el.

— Eu sunt năucită, a mărturisit Stasia, turnându-şi încă o doză de coniac. Taică-tău vorbeşte despre pictură, soră-ta vorbeşte despre muzică şi maică-ta vorbeşte despre vreme. Şi, de fapt, niciunul dintre ei nu ştie nimic despre nimic. Sunt ca nişte ciuperci care vorbesc laolaltă… Probabil că plimbarea voastră prin cimitir a fost cam sinistră. Eu mi-aş fi ieşit din minţi.

— Pe Val nu-l supără, s-a amestecat Mona. Nu-l deranjează.

— De ce? a întrebat Stasia. Pentru că e scriitor? Adună material, de asta?

— Poate că da, am răspuns eu. Poate că trebuie să te bălăceşti în râuri de căcat ca să descoperi un germene de realitate.

— Pe mine nu mă atrage. Eu prefer Village, aşa contrafăcut cum e. Cel puţin aici îţi poţi da drumul la idei.

Acum s-a băgat şi Mona în vorbă. Avea o idee strălucită:

— De ce nu plecăm toţi trei în Europa?

— Sigur, a secondat-o Stasia, de ce să nu plecăm?

— Se poate aranja, a întărit Mona.

— Desigur, a continuat Stasia. Pot oricând să împrumut banii de drum.

— Şi ce-o să facem acolo? m-am interesat eu.

— Ceea ce facem şi aici, m-a lămurit Mona. E simplu.

— Şi ce limbă o să vorbim?

— Val, toată lumea ştie englezeşte. Şi apoi, în Europa sunt americani cu duiumul. Mai ales în Franţa.

— Şi o să-i mulgem şi pe ăştia, asta-i ideea?

— N-am spus lucrul ăsta. Am spus că dacă vrem să plecăm, există întotdeauna o cale.

— Am putea fi manechine, şi-a dat Stasia cu părerea. Sau Mona ar putea fi. Eu sunt prea păroasă.

— Şi eu, eu ce-o să fac? am întrebat.

— Ai să scrii, a replicat Mona. Asta-i tot *ce poţi* tu să faci.

— Aş dori să fie adevărat.

M-am ridicat de pe scaun şi am început să mă învârtesc prin cameră.

— Ce te frământă? m-au întrebat.

— *Europa!* Mi-o balansaţi sub nas ca pe o momeală. Voi sunteţi visătoarele, nu eu! Desigur că aş vrea să plec. Voi nu ştiţi ce înseamnă pentru mine să aud doar numele *Europa.* E ca o făgăduinţă de viaţă nouă. Dar cum să-mi câştig existenţa acolo? Nu cunoaştem o boabă de franceză, nu suntem pricepuţi… Tot ce ştim e să jumulim oamenii… şi nici măcar la asta nu ne pricepem ca lumea.

— Eşti prea serios, mi-a reproşat Mona. Foloseşte-ţi imaginaţia.

— Da, a susţinut-o Stasia, trebuie să-ţi încerci norocul. Gândeşte-te la Gauguin.

— Sau la Lafcadio Heam, a completat Mona.

— Sau la Jack London, a urmat Stasia. Nu poţi sta să aştepţi cu degetul în gură până când totul devine roz şi catifelat.

— Ştiu, ştiu!

M-am aşezat şi mi-am îngropat capul în mâini. Deodată, Stasia a exclamat:

— Am găsit soluţia… o să plecăm întâi Mona şi cu mine, şi o să te chemăm şi pe tine când totul o să fie aranjat. Ce părere ai?

Am bombănit. Nu ascultam decât cu o ureche. Nu le urmăream, le-o luasem înainte. De multă vreme cutreieram străzile Europei, stăteam la o parolă cu trecătorii, sorbeam câte o băutură pe o terasă înţesată de lume. Eram singur, dar în niciun caz nu mă simţeam însingurat. Aerul avea altfel de miros, oamenii arătau altfel. Până şi copacii şi florile erau altfel. Cum mai tânjeam după acest *altfel*! Să poţi vorbi liber, să fii înţeles, să fii acceptat. Un tărâm al unor suflete înrudite, asta însemna Europa pentru mine. Căminul artiştilor, vagabonzilor, visătorilor. Da, Gauguin avusese parte de o viaţă aspră, iar Van Gogh de una şi mai cumplită. Fără îndoială, existau mii şi mii pe care nu-i ştiam, de care nu auzisem niciodată şi care se dădeau la fund, se eclipsau, dispăreau din raza vizuală, fără să fi realizat nimic…

M-am ridicat greoi, mai epuizat de perspectiva plecării în Europa, fie chiar numai în imaginaţie, decât de ceasurile plicticoase petrecute în sânul familiei.

„O să răzbesc şi eu acolo”, mi-am spus în timp ce mă pregăteam de culcare. „Dacă pot *ei,* o să pot şi eu. (în *ei* îi includeam atât pe cei iluştri, cât şi pe rataţi.) Până şi păsările reuşesc”.

Transportat de asemenea gând, am avut o viziune a persoanei mele ca un nou Moise, călăuzindu-mi poporul afară din deşert. Să înoţi împotriva curentului, să răstorni evoluţia procesului, să mărşăluieşti îndărăt, înapoi, către sursă! Goliţi această vastă sălbăticie care se numeşte America, drenaţi-o de toate feţele palide, stopaţi întreaga zarvă, gâlceava şi pleavă… daţi înapoi indienilor

continentul lor… Doamne, ce triumf ar fi! Europa ar privi spectacolul cu gura căscată. Au înnebunit ăştia de părăsesc ţara unde curge lapte şi miere? Deci n-a fost decât un vis, America. *Da!* aş striga eu. Ba chiar un vis rău. Haideţi să luăm totul de la capăt. Să înălţăm noi catedrale, să cântăm din nou la unison, să scriem poeme, nu despre moarte, ci despre viaţă. Să înaintăm ca un talaz, umăr la umăr, înfăptuind numai ce e necesar şi vital, clădind numai ce poate dăinui, creând numai pentru plăcere. Haideţi să ne rugăm din nou Dumnezeului necunoscut, dar cu sinceritate, din toată inima şi din tot sufletul. Fie ca gândul la viitor să nu ne mai transforme în sclavi! Fie ca ziua să-şi fie suficientă ei însăşi! Haideţi să ne deschidem inimile şi casele! Să nu mai amestecăm naţionalităţile în creuzet. Să folosim doar metale pure, din cele mai nobile, din cele mai străvechi. Daţi-ne din nou conducători, şi ierarhii, şi bresle, meşteri, poeţi, giuvaiergii, oameni de stat, cărturari, vagabonzi, saltimbanci! Şi carnavaluri, nu parade. Festivaluri, procesiuni, spectacole! vorbire de dragul vorbirii; muncă de dragul muncii; onoare de dragul onoarei…

Cuvântul „onoare” m-a făcut să mă scutur. Suna ca un ceas deşteptător în urechile mele. Închipuiţi-vă, păduchele în ascunzişul lui, vorbind despre onoare. M-am înfundat în pat şi, în timp ce moţăiam, mă vedeam ţinând în mână un miniatural steag american şi fluturându-l: bătrânele stele şi dungi! îl ţineam cu mândrie, în mâna dreaptă, în timp ce alergam cu limba scoasă după o slujbă. Nu era oare privilegiul meu să cer o slujbă, eu, un american sadea, fiul unor părinţi respectabili, un devotat adorator al radioului, un huligan democratic angajat în slujba progresului, a prejudecăţilor rasiale şi a succesului? Mărşăluind înainte spre slujbă, murmurând promisiunea de a-mi face copiii şi mai americani decât părinţii lor şi, dacă va fi nevoie, să-i transform în cobai pentru bunăstarea glorioasei noastre republici. Daţi-mi o puşcă pe umăr şi o ţintă în care să trag. Şi o să vă dovedesc dacă sunt patriot sau nu. America pentru americani! *Marş*

înainte! Daţi-mi libertatea sau, dacă nu, daţi-mi moartea! (Care-i deosebirea?) o singură naţiune, indivizibilă et caetera, et caetera. Viziune 20 – 20, ambiţie nemărginită, trecut neprihănit, energie inepuizabilă, viitor miraculos. Fără boli, fără dependenţe, fără complexe, fără vicii. Născut să munceşti ca un automat, să te aliniezi, să saluţi steagul – steagul *american* – să fii mereu gata să denunţi inamicul. Tot ce solicit, domnule, e să-mi daţi o şansă. „Prea târziu", se aude o voce din umbră. „Prea târziu? Pentru ce?"

„*Pentru că!* Pentru că înaintea ta sunt 26.595.493 de alţii, cataleptici în floare, din oţel inoxidabil până în măduva oaselor, toţi şi fiecare dintre ei aprobat de Consiliul Sănătăţii, de Societatea Trudei Creştine, de Fiicele Revoluţiei şi de Ku Klux Klan".

„Daţi-mi o armă!", implor. „Daţi-mi un pistol ca să-mi zbor creierii! E infam!"

Şi, într-adevăr, era infam. Mai rău, baligă de cal, certificată.

— Te bag în pizda mă-tii! am scheunat. Îmi cunosc drepturile!

7

Gândul că cele două ar putea să mă lase în urma lor, ca pe un câine, în timp ce ele ar explora Europa pe cont propriu, îmi muşca sufletul, mă făcea să fiu irascibil, mai ciudat ca oricând şi, uneori, pur şi simplu diabolic în comportamentul meu. Într-o zi, băteam drumurile în căutarea unei slujbe, hotărât ca de acum înainte să stau pe propriile mele picioare, a doua zi nu mă mişcam din casă şi mă luptam cu piesa de teatru. Serile, când ne adunam în jurul „mesei măruntaielor", le ascultam conversaţiile, luându-mi note.

— De ce-ţi faci note? mă întrebau.

— Ca să vă verific minciunile, le răspundeam. Sau: Pentru că s-ar putea să folosesc în piesă unele dintre spusele voastre.

Aceste observaţii făceau ca dialogurile lor să fie şi mai condimentate. Se străduiau să mă inducă în eroare. Uneori discutau în maniera lui Strindberg, alteori în maniera lui Maxwell Bodenheim. Pentru a spori confuzia, le citeam câteodată unele însemnări incitante din carnetul de note, de care acum nu mă mai despărţeam în peregrinările mele prin Village. În unele cazuri, le reproduceam, cuvânt cu cuvânt, o conversaţie pe care o surprinsesem în faţa unei cafenele sau a unui club de noapte sau, alteori, le înfăţişam o descriere a ceea ce se petrecea prin astfel de bombe. Totul iscusit interferat cu frânturi de observaţii privitoare la ele două, pe care le auzisem sau pretindeam că le-aş fi auzit. De obicei erau imaginare, dar suficient de credibile încât să le pună pe gânduri sau să le determine să dea la iveală adevărul pe care urmăream să-l aflu.

Când îşi pierdeau controlul, începeau să se contrazică între ele şi îmi dezvăluiau unele lucruri pe care n-ar fi trebuit să le cunosc. În cele din urmă, pretindeam că sunt complet absorbit de realizarea piesei şi le rugam să mă lase să le dictez. Le-am anunţat că hotărâsem să scriu întâi ultimul act – în felul ăsta mi-ar veni mai uşor. Dar, desigur, adevăratul motiv era dorinţa de a le arăta cum vedeam eu deznodământul acestui *ménage à trois.* Ceea ce presupunea puţină actorie din partea mea şi o gândire rapidă.

Stasia a decis că ea va scrie replicile, în timp ce Mona va asculta şi va face sugestii. Pentru a schiţa o figură de dramaturg cât mai plauzibilă, străbăteam podeaua în lung şi-n lat, fumam ţigară de la ţigară, trăgeam, din când în când, câte o duşcă din sticlă, gesticulam ca un regizor de film, interpretam rolurile personajelor, le imitam, pe rând, ceea ce le stârnea istericale, mai ales când descriam scene pseudoamoroase, în care le înfăţişam doar *prefăcându-se* că ar fi îndrăgostite una de cealaltă. Câteodată mă opream brusc şi le întrebam dacă nu considerau scenele respective neplauzibile, prea exagerate şi aşa mai departe. Altă dată mă opreau ele, contestând

acurateţea felului în care le portretizam sau a dialogurilor pe care le reproduceam, şi atunci se întreceau în a-mi furniza noi indicii, aluzii, sugestii; vorbeam toţi trei deodată şi ne jucam rolurile, fiecare în felul lui; şi uneori nu se mai făceau însemnări, astfel încât, atunci când ne domoleam, nimeni nu-şi mai aducea aminte ce spusese sau ce făcuse celălalt, ce se întâmplase mai întâi şi ce venise pe urmă. Pe măsură ce înaintam în piesă, introduceam, treptat, tot mai mult adevăr, tot mai multă realitate, recreând, cu perfidie, scene la care nu fusesem prezent şi uimindu-le când le făceam să-şi recunoască felul lor insidios, comportamentul clandestin. Am observat că unele dintre aceste săgeţi trase pe nevăzute le derutau şi le răscoleau în asemenea măsură, încât ajungeau să se acuze, reciproc, de trădare. Şi câteodată, fără să-şi dea seama de implicaţiile cuvintelor, mă acuzau pe mine că le spionez, că trag cu urechea pe la uşile lor şi aşa mai departe. Uneori se uitau uluite una la cealaltă, nefiind în stare să-şi amintească dacă, într-adevăr, spuseseră sau făcuseră lucrurile pe care le imputam eu. Dar, indiferent de faptul că detestau felul în care le interpretam purtările, se simţeau aţâţate, voiau să audă mai mult, tot mai mult. De parcă s-ar fi văzut pe scenă, jucându-şi adevăratele roluri. Era irezistibil.

Şi, în toiul acţiunii, întrerupeam uneori totul, deliberat, pretinzând că mă doare capul sau că m-au părăsit ideile sau că întreaga chestie e o porcărie, că nu merită să-mi mai pierd timpul cu ea. Atunci le apuca tremuriciul. Ca să mă îmbuneze, veneau încărcate cu tot felul de bunătăţi de mâncat şi de băut. Îmi aduceau şi trabucuri.

De dragul variaţiei, mă apucam să povestesc, când tocmai începusem lucrul, că pe parcursul acelei zile trăisem o experienţă extraordinară şi, prefăcându-mă distrat, mă pierdeam în digresiuni, fabulând, elaborat, o întâmplare mitică. Într-o seară le-am informat că va trebui să amânăm un timp lucrul la piesă, pentru că îmi luasem o slujbă de portar la un teatru de varietăţi. Au fost

scandalizate. Câteva zile mai târziu, le-am anunţat că renunţasem la slujba de portar pentru una de liftier. Ceea ce le-a dezgustat.

Într-o dimineaţă, m-am trezit cu intenţia fermă de a vâna o slujbă, una serioasă. Nu aveam vreo idee ce slujbă anume căutam, decât că ar fi trebuit să fie ceva care să merite, ceva important. În timp ce mă bărbieream, mi-a venit inspiraţia să fac o vizită preşedintelui consiliului de administraţie al unui mare lanţ de magazine şi să-i cer să-mi găsească şi mie un loc. Nu o să-i vorbesc despre slujbele mele anterioare; o să pun accentul pe faptul că sunt scriitor, un liber profesionist care doreşte să-şi pună talentul la dispoziţia lor. Un tânăr foarte călătorit, care s-a săturat să se împrăştie peste tot; gata să se statornicească, să-şi găsească un loc permanent într-o organizaţie înfloritoare, promiţătoare, ca a lor. (Lanţul de magazine era la început.) Dacă mi s-ar da prilejul, aş putea demonstra… aici îngăduiam imaginaţiei mele să prindă aripi.

În timp ce mă îmbrăcam, am mai cosmetizat discursul pe care aveam de gând să i-l ţin domnului W.H. Higginbotham, preşedintele lanţului de magazine Hobson & Holbein. (Mă rugam la Dumnezeu ca nu cumva să fie surd.)

Am pornit la o oră mai târzie, dar colcăiam de optimism şi arătam mai îngrijit şi mai plin de vervă ca oricând. M-am înarmat cu o servietă a Stasiei, fără să mă uit măcar ce conţinea. Un accesoriu menit să-mi dea o înfăţişare de „om de afaceri”.

Afară era un ger năprasnic şi birourile organizaţiei se găseau într-o clădire comercială din apropierea canalului Gowanus. A durat o eternitate până am ajuns acolo şi, când am coborât din tramvai, am pornit-o în pas alergător. Am ajuns la intrare, cu obrajii îmbujoraţi şi respiraţia îngheţată. Când am intrat în holul sobru, am văzut un anunţ uriaş, prins peste ghişeul de la recepţie, care spunea: „Biroul de angajări se închide la orele 9.30 a.m”.

Acum era unsprezece, în timp ce priveam anunţul, am observat că liftierul se uita la mine într-un chip ciudat. Când am urcat în lift, mi-a arătat, printr-un gest, anunţul, şi m-a întrebat:

— Ai citit ce scrie acolo?

— N-am venit pentru o slujbă, i-am răspuns. Mi-am fixat o întâlnire la secretara domnului Higginbotham.

Mi-a aruncat o privire iscoditoare şi nu a mai rostit un cuvânt. A trântit uşa şi liftul a început să urce tacticos.

— Etajul opt, te rog.

— Nu mă învăţa pe mine. Şi despre ce fel de treabă e vorba? Liftul, în lenta lui ascensiune, gemea şi scârţâia ca un fierăstrău în plină acţiune. Aveam impresia că omul îi încetinise deliberat urcuşul. Acum se zgâia la mine, aşteptându-mi răspunsul. „Ce-l roade oare?”, m-am întrebat. Sau poate, pur şi simplu, nu-i place mutra mea.

— E dificil să explic în câteva cuvinte despre ce e vorba, am început eu.

Îngrozit de oribila încruntare cu care mă privea, mi-am curmat vorba. Mă străduiam să-i susţin privirea fără să mă clintesc.

— Da, am reluat, edifi…

— Gura! mi-a zbierat, oprind liftul între două etaje. Dacă mai scoţi o vorbă… a ridicat o mână, vrând parcă să spună: „Te strâng de gât!”

Convins că am de-a face cu un dement, am tăcut mâlc.

— Vorbeşti prea mult, a continuat el.

A dat un brânci manivelei şi liftul a pornit să urce din nou, dârdâind.

Stăteam mut, privind drept înainte. La etajul opt a deschis uşa liftului şi am păşit afară, cu mare precauţie, de parcă mă aşteptam să-mi tragă un şut în fund.

Din fericire, uşa biroului pe care-l căutam era chiar în faţa mea. Când am pus mâna pe clanţă, mi-am dat seama că mă urmărea. M-a încercat neagra presimţire că va fi tot acolo, gata să mă prindă, când mă vor zvârli afară din birou, ca pe o găleată goală. Am deschis uşa şi am

intrat. M-am pomenit faţă-n faţă cu o tânără, îndărătul unui ghişeu, care m-a întâmpinat zâmbind.

— Aş dori să-l văd pe domnul Higginbotham, am spus.

De pe acum, discursul meu se feştelise şi gândurile îmi jucau ca nişte popice.

Spre uimirea mea, nu mi-a pus nicio întrebare. A ridicat, pur şi simplu, receptorul telefonului şi a şoptit câteva cuvinte inaudibile. Când a lăsat jos receptorul, s-a întors spre mine şi mi-a spus cu o voce numai miere:

— Secretarul domnului Higginbotham o să vă primească în câteva minute.

Un moment mai târziu, a apărut secretarul. Un bărbat între două vârste, cu o mină plăcută, curtenitor, afabil. I-am comunicat numele meu şi l-am urmat la biroul lui, aflat în capătul unei încăperi lungi, împănată cu măsuţe şi aparate de toate felurile. S-a aşezat îndărătul unei mese mari, lustruite, aproape goale, şi mi-a indicat un scaun confortabil, în faţa lui; m-am aşezat, cu un suspin de uşurare.

— Domnul Higginbotham e în Africa, m-a anunţat, şi nu se va întoarce decât peste câteva luni.

— Înţeleg, am spus, gândind în mine că asta-i portiţa mea de scăpare – nu pot discuta decât cu domnul Higginbotham în persoană. Dar mi-am dat pe moment seama că n-ar fi prudent s-o şterg atât de repede – desigur că liftierul atâta aştepta.

— Domnul Higginbotham ia parte la o mare expediţie de vânătoare, a adăugat secretarul, în timp ce mă cântărea şi, fără îndoială, se întreba dacă să mă expedieze rapid sau să continue să tatoneze.

În orice caz, îşi păstra afabilitatea şi aştepta să-mi dau drumul.

— Înţeleg, am repetat. Îmi pare foarte rău. Poate că ar trebui să aştept până se întoarce…

— Nicidecum – decât dacă-i vorba de ceva foarte confidenţial. Şi chiar dac-ar fi fost aici, ar fi trebuit să discutaţi întâi cu mine. Ştiţi, domnul Higginbotham are o

activitate foarte diversificată; lanţul de magazine nu reprezintă decât unul dintre domeniile de care e interesat. Daţi-mi voie să vă asigur că orice aţi dori să i se comunice, se va bucura de întreaga mea atenţie şi consideraţie.

Aici s-a oprit. Urma rândul meu.

— Ei bine, domnule, am început şovăielnic, dar respirând ceva mai liber, ştiţi, nu mi-e uşor să explic scopul vizitei mele.

— Scuzaţi-mă, m-a întrerupt, pot să vă întreb ce firmă reprezentaţi?

S-a înclinat în faţă, aşteptând parcă să-i întind o carte de vizită.

— Mă reprezint pe mine… domnule *Larrabee,* dacă nu mă înşel? Sunt scriitor… liber profesionist. Sper că acest lucru nu vă dezamăgeşte!

— Câtuşi de puţin! Câtuşi de puţin. (Acum gândeşte rapid! Ceva original!)

— Dacă aveţi în vedere o campanie de publicitate, să ştiţi că noi…

— O, nu! am răspuns. Nu-i vorba de aşa ceva. Ştiu că aveţi o întreagă reţea de oameni capabili care se ocupă de problema asta. Am zâmbit slab. Nu, e ceva mult mai general… mai experimental, aş spune.

Am zăbovit o clipă, ca o pasăre în zbor care se roteşte, nehotărâtă, deasupra unui par cam şubred. Domnul Larrabee s-a înclinat în faţă, cu urechile ciulite ca să prindă acel „ceva” atât de important.

— Lucrurile stau aşa, am început, întrebându-mă ce dracu’ să-i spun mai departe. În decursul carierei mele, am venit în contact cu tot felul de oameni, cu tot felul de idei. Din când în când, în deplasările mele, îmi încolţeşte o idee… Nu e nevoie să vă spun că scriitorii au uneori idei care oamenilor cu simţ practic le apar ca nişte himere. Da, le consideră himere, până în clipa când le supun la probă.

— Aşa este, a răspuns domnul Larrabee, cu o faţă binevoitoare şi deschisă, gata să primească impactul ideii mele, fie ea himeră sau practicabilă. Era cu neputinţă să mai prelungesc tactica de tergiversare. „Afară cu ea!”, mi-

am poruncit. Dar, afară cu ce?

Din fericire, în acest moment a apărut un om dintr-un birou alăturat, cu un teanc de scrisori în mână:

— Scuzaţi-mă, a spus, îmi pare rău, dar va trebui să vă întrerupeţi o clipă şi să semnaţi hârtiile astea. Sunt foarte urgente.

Domnul Larrabee a luat hârtiile, apoi m-a prezentat omului.

— Domnul Miller e scriitor. Are un anumit plan pe care doreşte să i-l înfăţişeze domnului Higginbotham.

Ne-am strâns mâna în timp ce domnul Larrabee îşi îngropa nasul în teancul de corespondenţă.

— Ei bine, a spus omul – cred că numele lui era Mcauliffe –, ce să zic, nu prea vedem mulţi scriitori pe aici pe la noi.

A scos o tabacheră şi mi-a oferit o ţigară Benson and Hedges.

— Mulţumesc, i-am răspuns, lăsându-l să-mi aprindă ţigara.

— Reluaţi-vă locul, vă rog. Sper că nu aveţi nimic împotrivă să stăm un pic de vorbă. Nu ai în fiecare zi şansa să întâlneşti un scriitor.

A mai debitat câteva amabilităţi, după care m-a întrebat:

— Scrieţi cărţi sau sunteţi corespondent la un ziar?

I-am răspuns că am făcut câte puţin din amândouă. Pe un ton care dădea de înţeles că modestia mă obliga să formulez astfel răspunsul.

— Aha! Şi romane?

Pauză. Îmi dădeam seama că voia să afle mai mult. Am aprobat din cap.

— Aţi scris şi romane poliţiste?

— Specialitatea mea, am afirmat, o constituie jurnalele de călătorie şi cercetările.

Şi-a îndreptat brusc spinarea.

— *Călătoriile!* Ah, mi-aş da braţul drept să pot avea un an de concediu în care să călătoresc! Un an de călătorii! *Tahiti!* Asta-i locul pe care aş vrea să-l văd! Aţi

fost pe acolo?

— Ca să fiu sincer, am fost. Deşi nu pentru multă vreme. Câteva săptămâni – atâta tot. M-am oprit în Tahiti pe drumul de întoarcere din insulele Caroline.

— În *Caroline*! Părea electrizat. Pot să vă întreb ce-aţi căutat acolo?

— Am fost într-o misiune, din păcate cam sterilă.

I-am explicat că am fost ademenit să mă alătur unei (expediţii antropologice. Nu pentru că aş fi fost calificat. Dar expediţia a fost condusă de un vechi prieten al meu – un fost coleg de şcoală – care m-a convins să vin şi eu. Urma să procedez cum aş fi. dorit. Dacă putea ieşi o carte din asta, cu atât mai bine. Dacă nu, niciun bai… şi aşa mai departe.

— Da, da! Şi ce s-a întâmplat?

— După câteva săptămâni ne-am îmbolnăvit cu toţii. Mi-am petrecut tot restul timpului în spital.

Telefonul de pe masa domnului Larrabee a sunat imperativ.

— Scuzaţi-mă, a spus respectivul domn, ridicând receptorul.

Am aşteptat în tăcere cât timp a purtat o lungă convorbire în legătură cu nişte importuri de ceaiuri. Când s-a terminat convorbirea, a sărit în picioare, i-a înmânat domnului Mcauliffe corespondenţa semnată şi, ca împuns cu o seringă, s-a întors spre mine:

— Şi acum, domnule Miller, planul dumneavoastră.

M-am ridicat de pe scaun ca să dau mâna cu domnul Mcauliffe care era gata să dispară, apoi m-am aşezat din nou şi, fără multă zăbavă, m-am lansat într-una din extravaganţele mele. Numai că de astă dată eram înclinat să spun adevărul. O să spun adevărul, şi numai adevărul. Şi, pe urmă, pa şi pusi.

Oricât de expeditivă şi de comprimată ar fi fost această relatare a aventurilor şi tribulaţiilor din tinereţea mea, eram totuşi conştient că abuzez de timpul domnului Larrabee, ca să nu mai vorbesc de răbdarea lui. Mi-am dat seama de acest lucru din felul în care mă asculta, stând ca

pe ghimpi sau ca o broască ce se holbează la tine de pe malul jilav al unui lac. Toate astea mi-au dat ghes. Ceilalţi funcţionari se evaporaseră – era ora prânzului. M-am oprit o clipă ca să-l întreb dacă nu-l împiedicam să-şi ia masa. Mi-a îndepărtat întrebarea cu un gest al mâinii:

— Spune mai departe! Sunt cu totul al dumitale.

Şi aşa, după ce l-am adus la momentul actual, m-am lansat în confesiuni. Acum nu m-aş mai fi putut opri chiar dacă domnul Higginbotham ar fi apărut brusc şi inopinat din Africa.

— Nu am nicio scuză că v-am irosit timpul, am început eu. În realitate, nu am niciun plan şi niciun proiect pe care să vi-l propun. Totuşi, nu am dat buzna peste dumneavoastră doar ca să fac pe nebunul. Vine o vreme când, pur şi simplu, trebuie să-ţi asculţi impulsurile. Chiar dacă vi se pare ciudat... În fond, v-am povestit toată viaţa mea... şi totuşi, continui să cred că în această lume a industriei trebuie să se găsească un loc şi pentru unul ca mine. Procedeul uzual, când încerci să spargi barierele, este acela de a cere o muncă de jos. Dar intenţia mea este să încep de sus. Am explorat ceea ce e jos – nu te duce nicăieri. Vă vorbesc dumneavoastră, domnule Larrabee, aşa cum i-aş vorbi domnului Higginbotham. Sunt convins că aş putea fi realmente de folos acestei organizaţii, dar în ce calitate anume, nu ştiu. Presupun că tot ce pot oferi este imaginaţia mea – şi energia mea inepuizabilă. Nu e vorba numai de o slujbă, pentru mine este un prilej de a-mi soluţiona o problemă imediată, o problemă pur personală, vă asigur, dar de o importanţă disperată. Aş fi gata să mă avânt în orice, mai ales într-un domeniu care mi-ar solicita ingeniozitatea. Cariera mea atât de pestriţă, atât de labilă, pe care v-am schiţat-o succint, a avut şi avantajele ei. Eu nu sunt un târâie-brâu, şi niciun individ instabil. Poate cam donchihotesc şi, uneori, impulsiv, dar sunt un muncitor înnăscut. Şi cel mai bine muncesc când sunt ţinut în frâu. Ce încerc eu să vă spun, domnule Larrabee, este că omul care va crea un loc pentru mine nu o să regrete niciodată. Organizaţia dumneavoastră e formidabilă, o maşinărie cu

roţi în interiorul roţilor. Ca dinte al unei rotiţe dinţate, n-aş folosi la nimic. Dar de ce să fac parte dintr-o maşină? De ce să nu fiu cel care insuflă energie maşinii? Chiar dacă în momentul de faţă nu am niciun plan, ceea ce recunosc, nu înseamnă că n-aş putea veni mâine cu unul. Credeţi-mă, e o chestiune de maximă importanţă ca în conjunctura de faţă cineva să-mi arate încredere. Nu am trădat niciodată încrederea pe care mi-a acordat-o cineva, vă rog să mă credeţi. Nu vă cer să mă angajaţi pe loc, vă sugerez doar să-mi daţi o rază de speranţă, să-mi făgăduiţi că îmi veţi da o şansă, dacă e posibil, şansa de a vă demonstra că ceea ce vă declar nu sunt vorbe goale.

Spusesem tot ce am avut de spus. M-am ridicat în picioare şi i-am întins mâna.

— Aţi fost extrem de amabil, i-am spus.

— Stai aşa. Dă-mi voie să ţin pasul cu dumneata.

Timp de un lung moment s-a uitat pe fereastră, apoi s-a întors spre mine:

— Ştii, niciun om din zece mii n-ar fi avut curajul sau neobrăzarea, să mă antreneze într-o astfel de propunere. Nu ştiu dacă să te admir sau să te… Uite ce-i, aşa vagă cum e cererea dumitale, îţi promit să mă gândesc serios la ea. Desigur, nu pot face nimic până nu se întoarce domnul Higginbotham. Numai *dânsul* poate crea un loc pentru dumneata…

A şovăit o clipă înainte de a relua:

— Dar vreau să-ţi spun un lucru, în numele meu. Eu nu ştiu mare lucru despre scriitori şi scris, dar cred că numai un scriitor ar fi putut vorbi în felul ăsta. Şi aş adăuga că numai un om excepţional ar fi cutezat să-şi facă un confident dintr-o persoană în poziţia mea. Îţi sunt îndatorat: m-ai făcut să mă simt mai mare şi mai bun decât aş fi crezut că sunt**.** S-ar putea să fi deznădăjduit, cum spui că eşti, dar în niciun caz nu duci lipsă de resurse. O persoană ca dumneata nu poate să se scufunde. Nu-mi va fi uşor să te uit. Orice s-ar întâmpla, sper că ai să vezi întotdeauna un prieten în mine. Dar bănuiesc că, peste o săptămână, interviul ăsta va fi istorie antică pentru

dumneata.

Roşisem până la rădăcina părului. Un asemenea răspuns îmi dădea mult mai multă satisfacţie decât găsirea unui locşor în întreprinderile Hobson & Holbein.

— Vreţi să-mi acordaţi o ultimă favoare? am întrebat. Sunteţi bun să mă conduceţi până la lift?

— Ai avut necazuri cu Jim?

— Deci e un lucru cunoscut? M-a luat de braţ.

— Nu ar trebui să se mai ocupe de liftul ăla. E un om absolut imprevizibil. Dar şeful insistă să-l menţină în slujbă. E veteran de război şi, după câte am înţeles, o rudă îndepărtată a familiei. Dar e o adevărată ameninţare.

A apăsat pe buton şi liftul a urcat încet. Jim, cum se pare că se numea nebunul, a părut surprins când ne-a văzut împreună. Când am intrat în lift, domnul Larrabee mi-a întins din nou mâna şi a spus – indiscutabil, pentru urechile lui Jim:

— Nu uita, oricând – şi a accentuat cuvântul *oricând* – te afli prin apropiere, vino să-mi faci o vizită. Poate că data viitoare o să luăm masa împreună. Da, o să-i scriu chiar în seara asta domnului Higginbotham. Sunt convins că va fi profund interesat. Şi acum, la revedere.

— La revedere, am răspuns, şi mii de mulţumiri.

În timp ce liftul se angajase în lenta-i coborâre, mi-am ţinut ochii fixaţi drept înainte. Arborasem o expresie de om absorbit în gânduri. Dar în mintea mea nu aveam decât un singur gând: *„Când o să explodeze?”.* Intuiam că acum era şi mai pornit împotriva mea – pentru că fusesem atât de înşelător. Stăteam la pândă, alert ca o pisică. Mă întrebam ce o să fac – *ce puteam* să fac – dacă, deodată, o să oprească liftul între etaje şi o să se repeadă la mine? Dar n-a scos un sunet, n-a făcut o mişcare. Am ajuns la parter, uşa s-a deschis şi am ieşit… un Pinocchio cu ambele picioare arse.

Am observat că holul era pustiu. M-am îndreptat spre uşă, care se găsea la câţiva metri mai încolo. Jim a rămas la postul lui, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Cel puţin bănuiam că asta era atitudinea pe care o adoptase. Când

m-am apropiat de uşă, m-am întors din drum, mânat de un impuls. Expresia inscrutabilă de pe faţa lui Jim îmi spunea că se aşteptase exact la acest lucru. M-am îndreptat spre el şi am observat că faţa îi era acum total lipsită de expresie. Se retrăsese oare în eul lui pietrificat sau îmi întindea o cursă?

— De ce mă urăşti? l-am întrebat, privindu-l drept în ochi.

— Eu nu urăsc pe nimeni, a sunat răspunsul neaşteptat.

Pe faţa lui nu se clintiseră decât muşchii gurii; până şi pleoapele îi erau imobile.

— Scuză-mă, am spus şi am dat să mă întorc spre uşă.

— Nu te urăsc, a urmat, însufleţindu-se subit. Te *compătimesc!* Pe mine nu mă păcăleşti. Nimeni nu mă păcăleşte pe mine.

Am simţit cum mă crispează o spaimă lăuntrică.

— Ce vrei să spui? am îngăimat.

— Nu-mi înşira mie vorbe. Ştii foarte bine ce vreau să spun**.** Acum simţeam un fior rece străbătându-mi şira spinării. Era ca şi cum mi-ar fi spus: „Eu am un al şaselea simţ. Citesc în tine ca într-o carte deschisă”.

— Şi ce-i cu asta? l-am întrebat, uimit de propria mea neruşinare.

— Du-te acasă şi pune-ţi mintea în ordine, asta-i tot. Încremenisem. Dar ce a urmat, a fost absolut imprevizibil, aşa cum îl caracterizase domnul Larrabee.

L-am urmărit, ca hipnotizat, suflecându-şi o mânecă şi expunând o cicatrice oribilă; pe urmă şi-a suflecat un crac de pantalon şi a dat la iveală alte cicatrici oribile; după care, ţi-a descheiat cămaşa. Când i-am văzut pieptul, aproape am leşinat.

— Toate astea mi-au deschis ochii, mi-a declarat. Du-te acasă şi pune-ţi mintea în ordine. Pleacă, înainte să-ţi crap capul!

M-am răsucit pe călcâie şi m-am dus la uşă. Mi-a trebuit mult curaj ca să n-o iau la fugă. Cineva venea din

stradă. Asta însemna că n-o să dea în mine – sau o să dea? Am înaintat în acelaşi ritm şi am grăbit pasul numai când m-am apropiat de uşă.

Uuuf! În stradă, am aruncat servieta pe jos şi mi-am aprins o ţigară. Transpiram prin toţi porii. Mă întrebam ce să fac acum. Ar fi fost o laşitate să fug cu coada între picioare, şi a mă întoarce ar fi însemnat curată sinucidere. Veteran de război sau nu, dement sau nu, e clar că avea de gând să facă ce spusese. Mai mult, *mă dibuise.* Asta mă ardea.

Am plecat, bombănind de unul singur în timp ce mergeam. Da, mă catalogase exact: un pierde-vară, un impostor cu vorba dulce, un nemernic. Nimeni, încă, nu mă înjosise în asemenea hal. Îmi venea să-i scriu domnului Larrabee o scrisoare în care să-i spun că, indiferent de impresia pe care i-o lăsaseră cuvintele mele, totul, în ce mă privea, era fals, lipsit de onestitate, nevrednic. Devenisem atât de indignat de propria mea persoană, încât întreaga fiinţă mi-a luat-o la fugă. Dacă ar fi apărut un vierme în faţa mea şi ar fi repetat cuvintele lui Jim, mi-aş fi înclinat, ruşinat, capul, şi i-aş fi spus: „Ai perfectă dreptate, domnule Vierme. Dă-mi voie să vin alături de tine şi să scobesc pământul”.

Când am ajuns în Borough Hall, am dat pe gât o cafea şi un sandvici, apoi m-am îndreptat instinctiv spre „The Star”, un vechi teatru de varietăţi, care cunoscuse şi zile mai bune.

Spectacolul începuse, dar asta n-avea nicio importanţă: niciodată nu poate să apară ceva nou nici în materie de glume, nici în maniera de a te prosti. Când am intrat în sală, m-a năpădit amintirea primei mele vizite aici. Mă invitaseră să vin cu ei vechiul meu prieten Al Burger şi tovarăşul lui de suflet, Frank Schofâeld. Să tot fi avut pe atunci nouăsprezece sau douăzeci de ani. Ce îmi aminteam mai pregnant era căldura prietenească pe care o radia Frank Schofield. Îl mai întâlnisem doar de două de sau trei ori până atunci. Pentru Frank, eu reprezentam ceva cu

totul şi cu totul special. Îi plăcea să mă audă vorbind, se crampona de fiecare cuvânt pe care-l rosteam. De fapt, nu ce spuneam eu îl fascina. El, Frank, era unul dintre cei mai banali oameni din lume, dar colcăia de afecţiune. Avea o siluetă de mamut – cântărea vreo sută cincizeci de kilograme – bea ca un peşte şi avea întotdeauna un trabuc lipit de buze. Râdea cu uşurinţă şi, când hohotea, burta îi tremura ca o piftie.

— De ce nu vii şi tu să locuieşti cu noi? mă întreba. Am avea grijă de tine. Eu mă simt bine numai cât te privesc.

Cuvinte simple, dar cinstite şi sincere. Niciunul din gaşca mea de atunci nu avea căldura şi tandreţea lui Frank. Sufletul lui nu fusese încă ros de niciun vierme. Era inocent, duios, generos.

Dar de ce ţinea atât de mult la mine?

Asta mă întrebam, orbecăind prin sală după un loc. Am trecut repede în revistă numele celorlalţi buni prieteni ai mei, întrebându-mă ce gândea fiecare dintre ei despre mine. Şi pe urmă mi-am amintit de un coleg de şcoală, Lester Kaber, ale cărui buze se arcuiau într-un surâs dispreţuitor ori de câte ori mă vedea, adică în fiecare zi. Nimeni din clasa noastră nu-l simpatiza, nici profesorii. Era o acriturâ din născare. Îl bag în pizda mă-sii. Mă întrebam cu ce s-o fi ocupând acum? Şi Lester Prink? Ăsta ce-o mai fi ajuns? Brusc, mi-a apărut în faţa ochilor întreaga clasă, aşa cum arăta în fotografia făcută în ziua absolvirii. Mi-i aminteam pe toţi, numele, înălţimea, greutatea, alura, unde locuiau, cum vorbeau, tot ce-i privea. Ciudat, niciodată nu mă întâlnisem întâmplător cu vreunul din ei…

Spectacolul era îngrozitor; aproape că am adormit. Dar în sală era cald şi tihnit. Şi-apoi, nu aveam niciun zor să ajung undeva. Trebuia să mai omor şapte, opt sau nouă ore până când cele două să se întoarcă acasă.

Când am ieşit din teatru, gerul se mai muiase. Cădea o ninsoare uşoară, diafană. Nu ştiu ce impuls inexplicabil mi-a dirijat paşii spre un magazin de arme din capătul

străzii. În vitrina acestui magazin era un revolver la care mă uitam de câte ori treceam pe acolo. O armă cu un aspect aprig ucigaş.

De obicei, mă opream şi-mi turteam nasul de geamul vitrinei. Dar un ghiont amical în spate m-a făcut să sar în sus. Am avut impresia că s-a descărcat o armă. Când m-am răsucit, o voce jovială a exclamat:

— Ce dracu' cauţi *tu* pe aici? Henry, băiete, ce mai faci? Era Tony Marella. Cu un trabuc de mult stins în gură, pălăria moale trântită şmechereşte pe o parte, şi ochii mici, ca nişte mărgele, scânteind ca pe vremuri.

Ia te uită, ia te uită, şi altele de felul ăsta. Obişnuitele schimburi de întrebări, câteva amintiri duioase, şi apoi întrebarea:

— Cu ce te ocupi *acum?*

În câteva cuvinte, mi-am deşertat tot sacul de amărăciuni.

— Nu-i bine, Henry. Doamne, n-aş fi bănuit niciodată că te lupţi cu atâtea greutăţi. De ce nu mi-ai dat de veste? Eu sunt întotdeauna gata să dau o mână de ajutor.

Mi-a înconjurat umerii cu braţul.

— Ce-ai zice să bem ceva? Poate reuşesc să-ţi fiu de folos, Am încercat să-i spun că nimic nu mi-ar mai putea fi de folos.

— N-o să faci decât să-ţi pierzi timpul.

— Haide, haide, fără mofturi. Te cunosc prea bine. Nu ştii că întotdeauna te-am admirat şi te-am invidiat? Cu toţii trecem prin suişuri şi coborâşuri. Uite, aici e un local prietenos. Hai să intrăm să mâncăm şi să bem un pahar.

Era un bar (care nu se vedea din stradă), unde, evident, el era bine cunoscut şi respectat. M-a prezentat tuturor, de jur-împrejur, până şi lustruitorului de ghete.

— Un fost coleg de şcoală, spunea, recomandându-mă fiecăruia în parte. Un scriitor, pe Dumnezeul meu! Ce ştiţi voi?

Mi-a oferit un cocteil de şampanie:

— Hai să bem! Doamne, ce-ai zice de un sandvici dolofan cu friptură de vacă, înecată în sos… şi cu ceapă

crudă? Ce părere ai, Henry? Doamne, nu-ţi dai seama ce bucuros sunt să te revăd. Mă întrebam de multe ori ce-oi fi făcând. Credeam că ai şters-o în Europa. Curios, nu? Şi tu care te ascundeai chiar sub nasul meu.

Îi dădea aşa înainte, vesel ca o ciocârlie, comandând mereu noi băuturi, cumpărând trabucuri, informându-se asupra rezultatelor de la cursele de cai, salutând nouveniţii, prezentându-mă iar şi iar, împrumutând nişte fise de la barman, dând telefoane şi aşa mai departe. Un mic dinam. Un băiat de zahăr, ce mai! Prietenul tuturor, jubilând de bucurie, radiind de bunătate.

Mai târziu, cu un cot sprijinit de tejgheaua barului şi un braţ trecut în jurul umerilor mei, mi-a spus, coborându-şi vocea:

— Ascultă-mă, Henry, haide să discutăm lucrurile esenţiale. Eu am acum o slujbă bănoasă. Dacă vrei, pot să-ţi fac rost şi ţie de un post. Nu-i ceva care să te entuziasmeze, dar te-ar ajuta să te menţii pe linia de plutire. Bineînţeles, până ai să găseşti ceva mai bun. Ce părere ai?

— Desigur. Despre ce-i vorba?

O slujbă la Departamentul Parcurilor, mi-a explicat. El era secretarul Comisiei respective. Ceea ce însemna că el, Tony, făcea toată munca de rutină, în timp ce bossul îşi făcea apariţiile protocolare. Politică! O treabă murdară, mi-a mărturisit, întotdeauna te pândeşte cineva să-ţi înfigă cuţitul în spate.

— N-o să fie mâine sau poimâine, a adăugat Tony. Trebuie să fac jocurile, înţelegi? Dar te trec imediat pe listă. S-ar putea să mai dureze o lună până o să te chem. Poţi să rezişti atâta?

— Cred că da.

— Nu-ţi face griji din cauza banilor. Pot să-ţi împrumut cât ai nevoie ca să rezişti până atunci.

— Nu-i nevoie! Mă descurc eu…

— Eşti un tip ciudat, mi-a spus strângându-mă de braţ. Dar cu *mine* nu trebuie s-o faci pe sfiosul. În ce mă priveşte, toate vin şi trec… uite aşa. Când intri, însă, în

şleahta asta, trebuie să fii bine garnisit. Politicieni săraci nu există, ştii bine. Cum se ajunge la asta, e altă mâncare de peşte. Până acum, mi-am ţinut rangul. Deşi nu mi-a fost uşor… Okay, dacă nu vrei să primeşti acum ceva de la mine, ştii unde mă găseşti când o să ai nevoie. *Oricând!* Ţine minte!

I-am strâns mâna.

— Hai să mai bem un pahar înainte de plecare.

Am fost de acord.

— A, mai e ceva ce-am omis să-ţi spun. S-ar putea ca, la început, să te pun la o muncă de gropar. Ai ceva împotrivă? Doar o săptămână sau două. Nu va trebui să-ţi frângi spinarea, o să am eu grijă de asta. Pe urmă am să te trec la munca de birou. O să mă mai descarci de poverile mele. Crede-mă că o să mă folosesc cât o să pot de tine. Tu te-ai născut scriitor – şi scrisorile sunt jumătate din munca mea.

Apoi, pe drumul de ieşire:

— Ţine-te de scris, Henry. Tu te-ai născut ca să scrii. Dacă aş fi avut talentul tău, n-aş fi intrat niciodată în clica asta. Dar eu a trebuit să lupt din greu pentru tot ce-am obţinut. Ştii tu, *„micul dago”.*

Ne-am strâns mâna.

— De astă dată n-ai să mai dai bir cu fugiţii… îmi promiţi? Şi salută-l pe taică-tău din partea mea. La revedere!

— La revedere, Tony.

L-am văzut chemând un taxi şi sărind în el. Ce baftă! Să dau peste Tony Morella, nici mai mult, nici mai puţin. Tocmai când credeam că pământul stă gata să mă înghită.

8

Ce întorsătură ciudată iau uneori lucrurile! Poţi să blestemi, să te rogi, să bodogăneşti, să urli, să scânceşti, şi nimic nu se întâmplă. Şi, deodată, chiar când te-ai împăcat cu inevitabilul, se deschide o trapă. Saturn alunecă pe un alt vector şi marea problemă se rezolvă. Sau aşa s-ar

spune.

În felul acesta simplu, neaşteptat, Stasia m-a informat, într-o bună zi, când Mona nu era acasă, că are de gând să ne părăsească. Dacă nu mi-ar fi spus-o chiar ea, nu mi-ar fi venit a crede.

Eram atât de înmărmurit şi, în acelaşi timp, atât de încântat, încât nici n-am întrebat-o de ce vrea să plece. Iar ea nu părea grăbită să-mi ofere asemenea informaţie. Faptul că se săturase de cabotinismul Monei, cum sugerase la un moment dat, nu era un motiv suficient pentru o astfel de ruptură bruscă.

— Ai vrea să faci o plimbare cu mine? m-a întrebat. Doresc să-ţi spun câteva lucruri între patru ochi, înainte de plecare. Bagajele mele sunt făcute.

Când am ieşit din casă, m-a întrebat dacă am ceva împotrivă să hoinărim pe pod.

— Nu am nimic împotrivă.

Aş fi acceptat să mă plimb şi pe Calea Lactee dacă mi-ar fi cerut.

Gândul că se hotărâse să plece îmi deşteptase simpatia faţă de ea. Era o făptură stranie, dar nu şi un om rău. Când ne-am oprit ca să-şi aprindă o ţigară, am măsurat-o într-un mod detaşat. Avea aerul unui ostaş confederat, întors din război. În ochi i se citea o expresie rătăcită, dar nu lipsită de curaj. Nu aparţinea nicăieri, era evident.

Am parcurs o bucată de drum în tăcere. Pe urmă, când ne-am apropiat de pod, cuvintele au început să ţâşnească din ea. Vorbea simplu şi punea suflet în ceea ce spunea. Vorbire nesofisticată, de astă dată. Ca şi cum s-ar fi destăinuit în faţa unui câine. Îşi ţinea privirea aţintită drept înainte, de parcă trebuia să-şi croiască drum.

Mi-a declarat că, în ansamblu, eu nu fusesem chiar atât de crud pe cât aş fi putut să fiu. Situaţia fusese crudă, nu eu. Şi n-am fi ajuns nicăieri, chiar dacă am fi fost toţi trei de o mie de ori mai buni decât eram. Ar fi trebuit să-şi dea de mult seama. A recunoscut că a jucat şi mult teatru. O iubea pe Mona, da, dar nu era îndrăgostită nebuneşte de

ea. Nu fusese niciodată. Mona era cea disperat de îndrăgostită. Şi apoi, pe ele nu le unea atât de mult dragostea cât nevoia de tovărăşie. Erau suflete singuratice, amândouă. Poate că în Europa relaţia lor ar fi evoluat altfel. Dar acum era prea târziu. Spera ca, într-o zi, să plece singură în Europa.

— Şi acum unde ai de gând să te duci? am întrebat-o.

— În California, probabil. Unde în altă parte?

— De ce nu în Mexic?

A fost de acord că şi asta ar fi o alternativă. Dar poate pentru mai târziu. În primul rând, avea nevoie să se readune. Nu i-a fost uşor să ducă viaţa asta haotică, boemă. Fundamental, ea era o persoană simplă. Singura ei problemă era nevoia de a avea relaţii bune cu cei din jur. Ce a deranjat-o cel mai mult în modul nostru de viaţă, a ţinut să-mi spună, era faptul că nu avea prea multă posibilitate să lucreze.

— Eu trebuie să-mi folosesc mâinile, mi-a explicat. Chiar dac-ar fi să sap şanţuri. Vreau să fiu sculptor, nu pictor sau poet.

S-a grăbit să adauge că nu trebuie să o judec după marionetele pe care le-a confecţionat – pe astea le-a făcut de dragul Monei.

Pe urmă a spus ceva ce mi-a sunat ca o înaltă trădare. Mi-a mărturisit că Mona era absolut ignorantă în materie de artă, că era incapabilă să deosebească o operă bună de una proastă.

— Ceea ce n-are importanţă sau, mai curând, nu *ar trebui* să aibă importanţă, dacă ar avea măcar curajul să-şi recunoască ignoranţa. Dar ea pretinde că ştie totul, că înţelege totul. Iar eu *detest* prefăcătoria. Asta-i una dintre raţiunile pentru care nu mă pot acomoda cu cei din jur.

A făcut o pauză, ca să-mi îngăduie să mă pătrund de spusele ei.

— Nu ştiu cum poţi suporta tu, a urmat. E drept că tu eşti un om care face uz de trucuri scârboase, comiţi uneori fapte respingătoare, ai idei preconcepute şi ştii să fii foarte nedrept, dar, cel puţin, eşti onest. Niciodată nu ai pretins

că ai fi altul decât eşti. Pe când Mona… mă rog, nici nu se poate spune cine sau ce este ea. E un teatru ambulant. Oriunde s-ar duce, orice ar face, cu oricine ar sta de vorbă, se comportă ca pe scenă. Îmi face greaţă… Ţi-am mai spus toate astea şi altă dată. Şi cunoşti lucrurile la fel de bine ca şi mine.

Un surâs ironic i-a traversat faţa.

— Uneori… – a ezitat o clipă – uneori mă întreb cum e la pat. Şi acolo joacă teatru?

O întrebare ciudată, la care n-am răspuns.

— Eu sunt mult mai normală decât îţi închipui, a continuat. Defectele mele sunt toate vizibile. Dar în străfundurile mele, sunt o fetiţă timidă, care n-a crescut mare niciodată. Poate că e vorba de o tulburare glandulară. Ar fi nostim dacă, luând zilnic câte o doză de hormoni, aş deveni şi eu o femeie tipică. Oare ce mă face să urăsc atât de aprig femeile? Aşa am fost dintotdeauna. Nu râde, dar zău aşa, îmi vine să vărs când văd o femeie lăsându-se pe vine ca să facă pipi. E atât de caraghios… Scuză-mă că-ţi înşir asemenea trivialităţi. Aveam de gând să-ţi vorbesc despre lucruri mari, lucrurile care mă frământă cu adevărat. Dar nu ştiu de unde să încep. Şi apoi, acum că plec, ce rost mai are?

Ajunseserăm la jumătatea podului; în câteva minute aveam să ne amestecăm printre vânzătorii cu cărucioare şi tarabe, pe urmă o să trecem pe lângă prăvălioarele cu vitrine înţesate cu peşte afumat, legume, chifle cu ceapă, pâini uriaşe, rotocoale de brânză, covrigi săraţi şi alte merinde apetisante. Printre prăvăliile cu de-ale gurii, răsăreau buticuri cu rochii de mireasă, costume bărbăteşti, jobene, corsete, lenjerie, cârje, instalaţii de duş şi tot soiul de mărunţişuri.

Mă întrebam ce vrea să-mi spună, care era chestiunea aceea vitală.

— Când o să ne întoarcem acasă, am spus, o să ne facă probabil, o scenă de zile mari. În locul tău, aş pretinde că m-am răzgândit şi pe urmă aş şterge-o cu primul prilej. Altminteri o să stăruie să te însoţească, dac-ar fi numai ca

să te vadă ajunsă acasă cu bine.

A găsit că e o idee excelentă. A zâmbit:

— Mie nu mi-ar fi dat niciodată prin minte aşa ceva. N-am niciun pic de simţ strategic.

— Cu atât mai bine pentru tine.

— Şi pentru că veni vorba de strategii, mă întreb dacă m-ai putea ajuta să fac rost de nişte bani. Sunt lefteră. Şi nu pot să încerc autostopul prin toată ţara cu o valiză grea şi cu un cufăr după mine, nu-i aşa?

(Nu poţi, mi-am spus în gând. Dar am putea să ţi le expediem noi mai târziu.)

— O să fac tot posibilul, i-am răspuns. Ştii bine că nu mă prea pricep să fac rost de bani. Asta-i specialitatea Monei. Dar o să încerc.

— În ordine. De fapt, câteva zile în plus sau în minus nu contează.

Ajunseserăm la capătul drumului. Am zărit o bancă goală şi am cârmit-o într-acolo.

— Hai să ne odihnim puţin, i-am spus.

— N-am putea lua undeva o cafea?

— Toată averea mea sunt şapte cenţi. Şi două ţigări.

— Cum te descurci când eşti singur?

— Asta-i altceva. Când sunt singur mi se întâmplă diverse lucruri.

— Adică are bunul Dumnezeu grijă de tine, asta vrei să spui?

I-am aprins o ţigară.

— Mi-e îngrozitor de foame, mi-a spus cu elanul pleoştit.

— Dacă-i aşa, hai să ne întoarcem.

— Nu pot. E prea departe. Aşteaptă o clipă.

M-am scotocit prin buzunare, am scos o monedă de cinci cenţi şi i-am dat-o:

— Tu ia metroul şi eu am să vin pe jos. Pentru mine nu-i greu.

— Nu, s-a împotrivit Stasia. O să ne întoarcem împreună… Mi-e teamă să-i ţin piept singură.

— *Teamă?*

— Da, Val, mi-e *teamă.* O să plângă şi o să mă înduplece.

— Dar e nevoie să te laşi înduplecată, ai uitat? Las-o să plângă… pe urmă îi spui că te-ai răzgândit. Aşa cum ne-am înţeles.

— Am uitat…

Ne-am odihnit un timp picioarele ostenite. Un porumbel s-a lăsat în picaj şi a poposit pe umărul ei.

— N-am putea cumpăra nişte alune? m-a întrebat. Am hrăni păsările şi am mai ciuguli şi noi.

— Las-o baltă! Fă-te că nu ţi-e foame. Ai să vezi că-ţi trece. Nu-mi aduc aminte să fi traversat vreodată podul ăsta cu stomacul plin. Eşti nervoasă, asta-i tot.

— Uneori îmi aduci aminte de Rimbaud. Şi el era mereu flămând**...** şi mereu pe drum, cât îl ţineau picioarele.

— Nu-i un fapt unic, am răspuns. Rimbaud, şi câte alte milioane de oameni?

M-am aplecat să-mi leg un şiret de la pantof şi, chiar sub bancă**,** am văzut două arahide în coajă. Le-am înhăţat.

— Una ţie, una mie, i-am spus. Vezi cum are providenţa grijă de noi?

Aluna i-a dat curaj să-şi dezmorţească picioarele. Ne-am ridicat, cam înţepeniţi, şi am pornit-o înapoi, pe pod.

— Nu eşti chiar atât de rău, mi-a repetat în timp ce înaintam. A existat o vreme când, pur şi simplu, te-am detestat. Nu din pricina Monei, nu pentru c-aş fi fost geloasă, ci pentru că nu-ţi păsa de nimeni decât de scumpa ta persoană. Te consideram brutal, lipsit de omenie. Dar acum îmi dau seama că ai o inimă, nu-i aşa că ai?

— Ce te face să crezi?

— Nu ştiu. Nimic special. Poate că încep să văd lucrurile într-o nouă lumină. Oricum, nici tu nu te mai uiţi la mine în felul cum te uitai. Acum ai început să mă vezi. Înainte, parcă priveai prin mine. S-ar fi zis că eşti în stare să calci pe mine… sau peste mine. Mă întreb, a continuat îngândurată, cum o să vă împăcaţi voi doi din momentul în care o să dispar eu. Într-un anumit fel, eu sunt cea care v-a

ţinut împreună. Dac-aş fi fost mai vicleană, dacă, într-adevăr, aş fi vrut-o pe Mona numai pentru mine, aş fi plecat, aş fi aşteptat să vă despărţiţi, şi apoi m-aş fi întors s-o iau.

— Credeam că ai terminat cu ea, am răspuns. Totuşi, trebuia să recunosc că spusele ei aveau logică.

— Da, toate astea ţin de trecut. Acum nu vreau decât să-mi construiesc viaţa mea. Vreau să fac ceea ce îmi place, chiar dacă am să ratez jalnic… Dar ce o să facă *ea?* Asta mă întreb. Nu reuşesc să o văd realizând ceva coerent. Îmi pare rău pentru *tine.* Crede-mă că vorbesc sincer. După ce o să plec eu, viaţa ta o să fie un iad. Poate că acum nu-ţi dai seama, dar ai să vezi.

— Chiar şi aşa, tot e mai bine că pleci.

— Vasăzică doreşti categoric să plec, da? Indiferent de ce o să se întâmple după aceea?

— Da, categoric. Şi dacă nu pleci de bunăvoie, am să te dau afară.

A râs uşor.

— Şi dac-ar fi nevoie, m-ai ucide, nu-i aşa?

— N-am spus aşa ceva. Nu – vreau doar să afirm că a venit timpul să…

— Zise contele…

— Da. Ce se va întâmpla după plecarea ta, mă priveşte pe *mine.* Important e să pleci. Fără retractări şi reveniri.

A înghiţit cuvintele mele aşa cum înghiţi un nod în gât. Ajunsesem în partea cea mai înaltă a arcadei podului şi ne-am oprit să privim linia orizontului care părea să se retragă.

— Cum mai urăsc locul ăsta! a exclamat Stasia. L-am urât din clipa când am sosit aici. Uită-te la stupii ăştia de albine, a spus, arătând spre zgârie-nori. Inuman! A făcut un gest, cu braţul întins, ca şi cum ar fi vrut să mături clădirile din drum. Dacă există un singur poet în masa asta de beton şi de oţel, atunci eu sunt Papa de la Roma. Numai monştrii pot vieţui în asemenea cuşti.

S-a apropiat de marginea parapetului şi a scuipat în

râu.

— Până şi apa e puturoasă. Poluată.

Ne-am reluat mersul.

— Ştii, mi-a spus. Eu am fost crescută cu poezie. Whitman, Wordsworth, Amy Lowell, Pound, Eliot. Pe vremuri, eram în stare să recit poeme întregi. Mai ales din Whitman. Acum nu mai pot decât să scrâşnesc din dinţi. Trebuie să plec din nou în vest, cât mai curând posibil. *Joaquín Miller…* l-ai citit vreodată? Poetul Sierrelor. Da, vreau să alerg din nou goală şi să mă frec de copaci. Nu-mi pasă de ce gândesc ceilalţi… Pot să fac dragoste cu un copac, dar nu cu ororile împuţite care se târăsc afară din clădirile astea hidoase. Bărbaţii sunt acceptabili doar în spaţiile deschise. Dar *aici* – Dumnezeule mare! mai curând m-aş masturba decât să-i las să se urce în patul meu. Sunt o vermină – cu toţii! *Put!*

Părea gata să facă spume la gură. Dar, brusc, s-a calmat. I s-a schimbat întreaga expresie. Arăta aproape angelică.

— O să-mi cumpăr un cal, a început să viseze, şi o să mă adăpostesc în munţi. Poate că o să învăţ să mă rog din nou. În adolescenţă obişnuiam să pribegesc zile în şir de una singură. Vorbeam cu Dumnezeu, printre arborii înalţi de sequoia. Nu fiindcă aş fi avut o imagine specifică a Lui; pentru mine era doar o mare Prezenţă. Îl recunoşteam pe Dumnezeu pretutindeni şi în orice. Cât de frumoasă mi se părea pe atunci lumea. Debordam de dragoste, de afecţiune. Şi eram atât de *conştientă* de tot ce mă înconjura! Uneori mă lăsam în genunchi ca să sărut o floare. „Eşti atât de desăvârşită, îi spuneam. Atât de satisfăcută de tine însăţi. Tu nu ai nevoie decât de soare şi de ploaie. Şi dobândeşti lucrurile de care ai nevoie, fără să le ceri. Niciodată nu râvneşti la luna de pe cer, nu-i aşa, micuţă viorea? Şi niciodată nu doreşti să fii altfel decât eşti”. Aşa le vorbeam florilor. Da, ştiam să comunic cu natura. Şi totul era firesc. Real. Teribil de real.

S-a oprit din vorbă şi mi-a aruncat o privire iscoditoare. Acum arăta parcă şi mai angelică. Chiar dac-ar

fi purtat pălărie trăsnită, tot serafică ar fi arătat. Pe urmă, pe măsură ce-şi descărca sufletul, înfăţişarea i se schimba. Dar aureola continua să o învăluie. Elementul care a făcut-o să deraieze a fost arta, mi-a mărturisit. Cineva i-a înşurubat în cap ideea că ar fi artistă.

— Şi nu-i pe deplin adevărat! a exclamat. Am avut întotdeauna talent, şi talentul meu a rodit de timpuriu. Dar nu exista nimic excepţional în ceea ce făceam. Fiecare persoană sinceră are un grăunte de talent.

Încerca să-mi explice cum s-a produs prefacerea, cum a devenit conştientă de artă şi de ea însăşi, ca artistă. Să fi fost oare din pricină că era atât de diferită de cei din jur? Din pricină că ea vedea totul cu alţi ochi? Nu era sigură. Ce ştia sigur era doar că, într-o bună zi, s-a întâmplat. Peste noapte şi-a pierdut inocenţa. Şi de atunci încolo, totul a îmbrăcat alt aspect. Florile nu i-au mai vorbit, sau ea nu le-a mai vorbit lor. Când se uita la natură, o vedea ca pe un poem sau un peisaj. Nu se mai simţea una cu natura. Începuse să analizeze, să disece, să recompună, să-şi manifeste propria voinţă.

— Cât de proastă am fost! Într-o clipită, am devenit prea mare pentru papucii mei. Natura nu-mi mai ajungea. Tânjeam după viaţa de oraş. Mă consideram un spirit cosmopolit, încercam o nevoie imperioasă să-mi frec coatele de alţi artişti, să-mi lărgesc orizontul prin discuţii cu intelectuali. Eram hămesită după marile opere de artă despre care auzisem atât de multe sau despre care citisem, pentru că nimeni dintre cei pe care-i cunoşteam eu nu discuta vreodată despre artă. Cu excepţia unei singure persoane, femeia măritată despre care v-am povestit odată. Era o femeie de vreo treizeci de ani, purtată prin lume. Nu avea niciun dram de talent, dar era o mare iubitoare de artă şi avea un gust extraordinar. Ea mi-a deschis ochii, nu numai asupra lumii artistice, ci şi asupra altor lucruri. Fireşte, m-am îndrăgostit de ea.

Cum altfel? îmi era mamă, profesoară, protectoare, amantă, toate la un loc. De fapt, era întregul meu univers. S-a întrerupt ca să mă întrebe dacă nu mă plictiseşte.

— Partea ciudată e, a continuat, că ea a fost cea care mi-a dat brânci în lume. Nu soţul ei, cum poate v-am lăsat să înţelegeţi. Nu, ne împăcăm foarte bine toţi trei. Nu m-aş fi culcat niciodată cu el dacă nu m-ar fi îndemnat ea. Era o bună strategă, ca şi tine. Desigur, bărbatul n-a ajuns nicăieri cu mine; maximum ce obţinea era să mă strângă în braţe şi să-şi lipească trupul de al meu. Când încerca să mă forţeze, mă retrăgeam. Evident, nu-l supăra prea tare sau se prefăcea că nu-l supără. Presupun că ţi se pare curios, dar toată treaba asta era inocentă. Bănuiesc că sunt destinată să rămân virgină. Virgină în inimă.

Uf! Ce mai poveste fac din toate astea! Oricum, important e că ei, amândoi, au fost cei care mi-au dat banii să vin aici, în est. Intenţia era să urmez o şcoală de artă, să muncesc serios şi să-mi fac un nume.

Şi-a curmat vorba abrupt.

— Şi acum, uită-te la mine! Ce sunt? Ce-am ajuns? Un soi de haimana, mai deformată decât Mona ta.

— Nu eşti deformată. Numai neadaptată, i-am spus.

— Nu-i nevoie să fii bun cu mine.

O clipă, am crezut că o să izbucnească în plâns.

— Spune-mi, a reluat, ai să-mi scrii din când în când?

— De ce nu? Dacă-ţi face plăcere, sigur că da.

Pe urmă mi-a spus cu o expresie de fetiţă:

— O să-mi fie dor de voi amândoi. O să-mi fie teribil de dor.

— Mă rog, s-a terminat. Trebuie să priveşti înainte, nu îndărăt.

— Uşor de spus. Tu o ai pe ea. Eu o să…

— Tu ai să te simţi mult mai bine singură, crede-mă. E preferabil să fii singur decât alături de cineva care nu te înţelege.

— Ai dreptate, a răspuns cu un râs sfielnic. Ştii, o dată am încercat să determin un câine să mă încalece. A fost grotesc. Până la urmă, m-a muşcat de pulpă.

— Ar fi trebuit să încerci cu un măgar – sunt mult mai docili. Am ajuns la capătul podului.

— Ai să încerci să faci rost de ceva bani pentru mine,

da? mi-a repetat ea.

— Bineînţeles. Şi nu uita să te prefaci că te-ai răzgândit şi că rămâi. Altfel o să avem parte de o scenă de groază.

Într-adevăr, a avut loc o scenă, aşa cum am prevăzut, dar în momentul când Stasia a dat îndărăt, tărăboiul s-a oprit brusc, ca o ploaie de primăvară. Pentru mine, însă, era nu numai deprimant, dar de-a dreptul umilitor să văd suferinţa Monei. Când am sosit acasă, am găsit-o la toaletă, plângând ca un porc. Găsise valiza împachetată, cufărul încuiat şi camera Stasiei într-o dezordine sălbatică. A ştiut că de astă dată era definitiv.

În mod firesc pentru ea, mă învinovăţea pe mine că provocasem mişcarea. Din fericire, Stasia a dezminţit vehement acuzaţia. Atunci de ce hotărâse să plece? La această întrebare, Stasia a răspuns slab că s-a săturat de tot. După care, bang, bang, asemenea gloanţelor, s-a dezlănţuit rafala întrebărilor pline de reproşuri ale Monei: *Cum poţi spune aşa ceva? Unde ai să te duci? Ce-am făcut eu ca să te întorci împotriva mea?* Ar fi putut să scuipe încă o sută de astfel de întrebări. Oricum, cu fiecare reproş, isteria ei se înteţea; lacrimile i s-au prefăcut în sughiţuri şi sughiţurile în gemete.

Faptul că urma să mă aibă pe *mine* în exclusivitate, era lipsit de orice importanţă. Evident, eu nici nu existam, decât ca un ghimpe în carnea ei.

După cum ne-am înţeles, Stasia s-a îmbunat, dar nu înainte ca Mona să fi tunat şi fulgerat şi turbat şi implorat şi pledat. Mă întrebam de ce oare lăsase ca scena să se prelungească atâta? O gusta? Sau era atât de dezgustată încât devenise aproape fascinată? Mă întrebam ce s-ar fi întâmplat dacă eu n-aş fi fost de partea ei?

Până la urmă, eu am fost cel care n-a putut îndura erupţia; m-am întors spre Stasia şi am rugat-o să se mai gândească.

— Nu pleca încă, am rugat-o. Mona are nevoie de tine. Te *iubeşte,* nu-ţi dai seama?

Iar Stasia a răspuns:

— Tocmai de asta trebuie să plec.

— Nu, am contrazis-o eu, dacă cineva trebuie să plece, eu sunt acela.

(Când am rostit aceste cuvinte, le gândeam cu adevărat.)

— Te rog, s-a revoltat Mona. Nu pleca şi tu. De ce ar trebui să plece unul din voi doi? De ce? De ce? Eu vă vreau pe amândoi. Am nevoie de voi. Vă iubesc.

— Am mai auzit toate astea, a răspuns Stasia, prefăcându-se c-ar fi încă neînduplecată.

— Vorbesc foarte serios. Fără voi, eu nu sunt nimic. Şi acum că, în sfârşit, v-aţi împrietenit, de ce n-am putea trăi toţi trei împreună, în pace şi armonie? Sunt gata să fac tot ce-mi cereţi voi. Dar nu mă părăsiţi, *vă rog.*

M-am întors din nou spre Stasia.

— Are dreptate. Poate că de astă dată relaţiile noastre or să funcţioneze. Tu nu eşti geloasă pe mine… de ce-aş fi eu gelos pe tine? Mai chibzuieşte. Dacă te simţi prost din cauza mea, linişteşte-te. Eu vreau să o ştiu pe Mona fericită, nimic altceva. Dacă prezenţa ta alături de noi o face fericită, atunci îţi cer să *rămâi*! Poate că o să învăţ şi eu să fiu fericit. Cel puţin, am devenit mai tolerant, nu găseşti? (I-am zâmbit cu subînţeles.) Haide, ce zici? Doar n-ai de gând să ruinezi trei vieţi, nu?

S-a prăbuşit pe un scaun. Mona a îngenuncheat la picioarele ei, şi-a lăsat capul în poala Stasiei, apoi şi-a înălţat ochii, cu o privire de implorare.

— Rămâi, nu-i aşa? a conjurat-o. Stasia a îndepărtat-o cu blândeţe.

— Da, a răspuns, rămân. Dar cu o singură condiţie. Nu mai vreau scene.

Acum, amândouă îşi fixaseră privirile asupra mea. La urma urmei, eu eram vinovatul. Eu care le instigasem la scene. *Aveam de gând să mă port cuviincios?* Asta era întrebarea mută din ochii lor.

— Ştiu ce gândiţi, am spus. Nu pot să vă răspund decât că am să fac tot ce-mi stă în putinţă.

— Mai spune-ne şi altceva, a insistat Stasia. Spune-ne

ce simţi acum?

Cuvintele ei mi-au redeşteptat vigilenţa. Aveam senzaţia neplăcută că se lăsase prinsă de propria ei simulare. Era oare necesar să mă perpelească tocmai în acest moment? Ce simţeam eu acum, dacă aş fi avut curajul să spun adevărul, era că asist la o infamie. Efectiv, o infamie. Când îi făcusem Stasiei sugestia simulării, nu mă gândeam nicio clipă că voi fi obligat să duc farsa atât de departe. Ca Stasia să se lase înduplecată, conform înţelegerii noastre, era una, dar ca să extragă promisiuni solemne de la mine, să scormonească în inima mea, era cu totul altceva. Poate că, de fapt, tot timpul nu fusesem decât nişte actori, chiar când crezusem că suntem perfect sinceri. Sau invers. Eram derutat. Brusc m-a bătut gândul că Mona, actriţa, era, probabil, cea mai sinceră dintre noi. Cel puţin, ea ştia ce vrea.

Toate acestea mi-au trecut prin cap cu o viteză de fulger.

Răspunsul meu, absolut sincer, a fost:

— Ca să-ţi spun drept, nu ştiu ce simt. Nu cred că mai sunt capabil de simţiri. În orice caz, nu vreau să mai aud vreodată vorbindu-se despre dragoste…

Şi cu asta, totul s-a terminat cu un fâs. Dar Mona era perfect mulţumită şi Stasia la fel.

Niciunul dintre noi nu fusese vătămat. Veterani, asta eram.

Şi acum, bat străzile ca un copoi, ca să fac rost de bani pentru ca Stasia să o poată întinde. Am vizitat vreo trei spitale, ca să-mi donez sângele. Acum, însă, sângele uman se vinde la douăzeci şi cinci de dolari o jumătate de litru. Până de curând se plătea cincizeci de dolari, dar a fost o inflaţie de donatori flămânzi.

Inutil să mai pierd timpul în direcţia asta. Mai curând să încerc să împrumut bani. Dar de la cine? Nu mă puteam gândi la nimeni care să-mi poată oferi mai mult de un dolar sau doi. Ori ea avea nevoie de cel puţin o sută de dolari. Două sute ar fi fost şi mai bine.

Dacă aş şti cum să ajung la milionarul acela pervers al lor! M-am gândit şi la Ludwig, controlorul de bilete – alt pervers –, dar cu o inimă de aur, aşa pretindea Mona. Dar ce să-i spun?

Treceam pe lângă Gara Centrală. O să dau o raită prin subsoluri, acolo unde se adună curierii, să văd dacă mai e printre ei vreunul care să-şi amintească de mine. (Câştigan, cel pe care mă puteam bizui întotdeauna, murise.) Am coborât şi m-am uitat la întreaga echipă. Niciunul pe care să-l recunosc.

Când am urcat din nou în stradă, mi-am adus aminte că doctorul Zabriskie locuia pe undeva pe aici. Cât ai zice peşte, am răsfoit cartea de telefon. Bineînţeles, uite-l, pe Forty-fifth Street vest. Am simţit că mi se ridică moralul. Era omul pe care, cu certitudine, puteam conta. Doar dacă n-o fi ajuns şi el falit. Dar era improbabil, acum că îşi stabilise cabinetul în Manhattan.

Am grăbit pasul. Nu-mi dădeam osteneala să ticluiesc basmul pe care urma să-l îndrug. O să născocesc eu ceva… În trecut, când mă duceam să-mi facă o plombă, el era cel care mă întreba dacă n-am nevoie de ceva lovele. Uneori îi răspundeam că nu, pentru că mi-era ruşine de mine însumi să profit de un asemenea om. Dar asta se petrecea prin secolul al optsprezecelea.

În timp ce mă grăbeam să ajung, mi-am amintit de *vechiul* lui cabinet. Era plasat într-o clădire cu trei etaje, din cărămidă roşie, unde locuia o văduvă cu care trăiam eu, Carlotta. În fiecare dimineaţă, scoteam din pivniţă cenuşarele şi găleţile cu gunoi şi le duceam la marginea trotuarului. Ăsta era unul din motivele pentru care Doc Zabriskie mă simpatiza – faptul că nu mă jenam să-mi murdăresc mâinile. Eram atât de rus, după părerea lui. Ca o pagină din Gorki… Ce mult îi plăcea să discute cu mine despre scriitorii lui ruşi şi ce entuziasmat a fost când i-am arătat poemul meu în proză despre Jim Londos. Londos, micul Hercule, cum era poreclit. Formidabil, scriam ca un poet – nu-şi mai revenea din admiraţia faţă de stilul meu – tocmai despre atletul lui favorit, Jim Londos. Îmi aduc

aminte că în după-amiaza aceea, când am plecat de la el, mi-a îndesat în mână o bancnotă de zece dolari. A insistat să păstreze manuscrisul poemului – ca să-l arate unui cronicar sportiv pe care-l cunoştea. M-a rugat să-i dau şi alte lucruri scrise de mine. Despre Scriabin, am scris ceva? Sau despre Alekin, campionul de şah?

— Mai vino pe la mine, m-a îndemnat. Vino ori de câte ori dinţii tăi au nevoie de un retuş.

Şi, într-adevăr, mă duceam din când în când la el, nu doar ca să mă piseze cu campioni de şah, atleţi şi compozitori, ci în speranţa că, la plecare, o să se lase cu o hârtie de cinci sau chiar de un dolar.

Acum, când am intrat în noul lui cabinet, încercam să-mi aduc aminte câţi ani trecuseră de când nu-l mai văzusem. În sala de aşteptare erau doar doi sau trei pacienţi. Nu ca pe vremuri, când la uşa lui stăteau în picioare femei cu broboade pe cap şi ochii roşii de plâns, cu mâna la falca umflată, altele cu ţânci în braţe, toţi pacienţi calici, umili, călcaţi în picioare, în stare să zacă acolo ore întregi. Noul cabinet era cu totul altfel. Mobilierul arăta nou-nouţ şi luxos, confortabil, tablouri pe pereţi – bune – şi totul silenţios, până şi freza. Şi niciun samovar.

Abia mă aşezasem când uşa camerei de tortură s-a deschis ca să lase să iasă un client. Doctorul a venit imediat la mine, mi-a strâns mâna cu căldură şi m-a rugat să-l aştept câteva minute. Nimic serios? a întrebat. I-am cerut să nu se întrerupă. Doar câteva carii, nimic mai mult, l-am asigurat. M-am aşezat din nou şi am răsfoit o revistă. Privind ilustraţiile, am decis că pretextul cel mai bun era să-i spun că Mona trebuie să sufere o operaţie. O tumoare vaginală, sau aşa ceva.

Pentru Doc Zabriskie, câteva minute însemnau o oră sau două. Dar nu şi de data asta. Totul a decurs lin şi eficient. M-am aşezat în fotoliul dentar şi am deschis larg gura. Nu a descoperit decât o singură carie mică; avea s-o plombeze imediat. În timp ce mă sfredelea cu maşina, mă bombarda cu întrebări: cum stăteau lucrurile? Mai scriam?

Aveam copii? De ce n-am mai dat pe la el? Ce mai face cutareşi-cutare? Mai mergeam pe bicicletă? La toate întrebările răspundeam cu grohăieli şi învârtindu-mi ochii în cap.

În cele din urmă a terminat.

— Nu pleca! Hai să bem un pahar împreună!

A deschis un dulăpior, a scos o sticlă de scotch foarte bun şi şi-a tras un taburet lângă mine.

— *Acum povesteşte-mi totul despre tine.*

A trebuit să fac un preambul înainte să atac problema. Adică, să-i descriu situaţia noastră actuală, din punct de vedere financiar şi din alte puncte de vedere. În cele din urmă, am spus-o – *tumoarea.* M-a informat pe dată că are un bun prieten, un chirurg, care ar putea s-o opereze pe o nimica toată. Ceea ce m-a pus în încurcătură. N-am putut să-i răspund decât că aranjamentele fuseseră deja făcute şi că dădusem un avans de o sută de dolari în contul operaţiei.

— Păcat. S-a gândit o clipă, apoi m-a întrebat. Când trebuie să achiţi restul?

— Poimâine.

— Uite ce-i, am să-ţi dau un cec antedatat. Întâmplător, în momentul de faţă contul meu bancar e scăzut, foarte scăzut. De ce sumă ai nevoie?

I-am răspuns că de două sute cincizeci de dolari.

— Mai mare păcatul! Te puteam scuti de toate cheltuielile astea.

M-am simţit brusc invadat de remuşcări.

— Ascultă-mă, i-am spus. Uită ce-am vorbit. Nu vreau să-ţi iau ultimul bănuţ.

Dar nici n-a vrut să audă. Pacienţii întârziau să-şi plătească facturile, asta era problema, mi-a explicat. A scos un dosar mare şi a început să-l răsfoiască.

— La sfârşitul lunii, ar trebui să-mi intre trei mii de dolari. Vezi, a rânjit, nu sunt chiar sărac.

Cu cecul în buzunar, am mai zăbovit puţin, pentru salvarea aparenţelor. Când m-a condus la lift şi eram cu un picior în cabină, mi-a spus:

— Ai face bine să-mi dai un telefon înainte de-a te duce să încasezi cecul… doar ca să te asiguri că are acoperire. Da?

— Aşa am să fac, i-am promis şi i-am spus la revedere.

A rămas acelaşi tip cu inima largă, mi-am spus. În timp ce liftul cobora. Păcat că nu i-am cerut şi nişte bani gheaţă. O cafea şi o plăcintă erau lucrurile de care aveam cea mai mare nevoie în clipa aceea. M-am scotocit prin buzunare, îmi lipseau câteva *pence* ca să mi le pot cumpăra. Eterna poveste.

Când m-am apropiat de biblioteca de pe Fifth Avenue, colţ cu 42nd Street, m-am pomenit cântărind argumentele pro şi contra iniţiativei de a mă face lustragiu de ghete. Mă întrebam de unde dracu' îmi venise asemenea idee. Mă apropiam de patruzeci de ani şi mă gândeam să lustruiesc pantofii altora. Cum o mai ia razna mintea mea!

Ajuns pe esplanada străjuită de placizii lei de piatră, am simţit impulsul de a intra în bibliotecă. În sala de lectură e întotdeauna plăcut şi tihnit. Şi apoi, mă apucase brusc curiozitatea de a afla cum au scos-o la capăt alţi oameni de litere la vârsta mea? (Mai exista şi posibilitatea să nimeresc peste o cunoştinţă şi, până la urmă, să-mi pot lua cafeaua şi plăcinta la care visam.) Un lucru era sigur. Nu era nevoie să răscolesc vieţile intime ale unor scriitori ca Gorki, Dostoievski, Andreev sau alţii din speţa lor. Şi nici viaţa lui Dickens. *Jules Verne!*

Asta era un scriitor despre a cărui viaţă nu cunoşteam absolut nimic. S-ar putea să fie interesantă. Se pare că unii autori nu au avut niciodată o viaţă privată; au trăit totul în cărţile lor. Alţii, însă, ca Strindberg, Nietzsche, Jack London… le cunoşteam biografiile cum mi-o cunoşteam pe a mea.

Ce speram eu, fără îndoială, era să dau peste una din vieţile acelea care începe de nicăieri, ne poartă prin mlaştini şi mocirle, scurgându-se la întâmplare, fără niciun plan, fără direcţie sau ţel, pentru ca, deodată, să erupă la

suprafaţă, izbucnind ca un gheizer, neîncetând niciun moment să ţâşnească, nici măcar după moarte. Aş fi vrut să sesizez – ca şi cum ai putea materializa vreodată asemenea impalpabilităţi – acel punct crucial din evoluţia unui geniu, în care din piatra seacă izvorăşte brusc apa. Aşa cum aburii cerului sunt colectaţi în vaste depozite de apă, şi de acolo convertiţi în fluvii şi râuri, tot astfel simţeam că şi în minte şi suflet trebuie să existe un rezervor care aşteaptă să fie prefăcut în cuvinte, fraze, cărţi, să fie redizolvat în oceanul gândirii.

Se spune că ne deschidem orizontul numai prin încercări şi suferinţe. Oare asta e tot ce voi găsi? – nimic în plus – studiind paginile biografice? Oare creatorii sunt nişte fiinţe chinuite care-şi găsesc salvarea doar în lupta cu mijloacele artei? În lumea oamenilor, frumosul e legat de suferinţă, şi suferinţa de mântuire? Nimic altceva nu se poate obţine direct de la Natură?

M-am aşezat în sala de lectură, cu un uriaş dicţionar biografic în faţă. După ce am spicuit pe ici, pe colo, am căzut într-o reverie. Găseam mai incitant să-mi urmăresc propriile gânduri decât să iscodesc în vieţile rataţilor de succes. Dacă aş putea să descopăr propriile mele meandre, care şerpuiesc pe sub rădăcini, poate aş ajunge la curentul care m-ar împinge la suprafaţă. Mi-au venit în minte cuvintele Stasiei – nevoia de a întâlni un spirit înrudit, pentru a putea să creşti şi să rodeşti. A susţine discuţii (sau a coresponda) cu iubitori de literatură era o activitate sterilă. Am întâlnit numeroşi oameni care puteau vorbi despre literatură mai strălucit decât orice scriitor. (Oameni care n-au scris un rând în viaţa lor.) Dar există oare cineva care să poată discuta, în cunoştinţă de cauză, despre procesele oculte ale creaţiei?

Marea întrebare era mereu aceeaşi şi, aparent, fără de răspuns: ce-aş putea eu să spun lumii, ceva care să fie de imperioasă importanţă? Ce anume aş putea spune care să nu fi fost spus de mii de ori până acum, de către oameni infinit mai talentaţi? Să fi fost doar simplu egoism, nevoia aceasta stringentă de a te face auzit? În ce fel eram eu

unic? Căci dacă nu eşti unic, înseamnă doar să adaugi o cifră la o sumă astronomică, incalculabilă.

Trecând de la un gând la altul – un delicios *Traumerei* – m-am pomenit meditând la aspectul cel mai interesant al problemei scriitorului: începutul. Felul în care începe o carte – în acest început zace o lume întreagă. Cât de diferite, cât de unice sunt paginile de început ale marilor cărţi! Unii autori par nişte uriaşe păsări de pradă; se rotesc deasupra creaţiilor lor, aruncând peste cuvinte umbre imense, dinţate. Alţii, asemenea pictorilor, încep cu tuşe delicate, întâmplătoare, ghidaţi de un instinct sigur al cărui ţel devine vizibil abia mai târziu, când se aplică masiv culoarea. Şi alţii te iau de mână, ca nişte visători, mulţumiţi să zăbovească pe muchia reveriei, şi numai încetul cu încetul, amăgitor, îşi îngăduie să reveleze ceea ce e evident inexprimabil. Şi mai sunt unii care, cocoţaţi parcă în turnuri de semnalizare, se amuză din plin să apese pe butoane şi pe întrerupătoare, să emită lumini intermitente; la aceştia totul e conturat distinct şi apăsat, de parcă gândurile lor ar fi tot atâtea vagoane trase la triaj. Şi apoi mai sunt acei scriitori – dementi sau halucinaţi – care îşi încep cărţile la întâmplare, cu strigăte răguşite, cu zeflemele sau înjurături, izbind cu gândurile lor nu în podea, ci în pagină, ca nişte maşinării care şi-au pierdut minţile. Aşa diverse cum se înfăţişează, toate aceste metode de spargere a gheţii sunt simptomatice pentru personalitatea scriitorului; nu sunt doar nişte mostre de tehnică deliberată. Felul în care începe o carte este felul în care autorul merge şi vorbeşte, felul în care priveşte viaţa, felul în care îşi face curaj sau îşi camuflează temerile. Unii încep având o perspectivă limpede până la sfârşit; alţii încep orbeşte, fiecare rând constituind o rugă mută ca să ducă la rândul următor. Ce calvar, această lentă ridicare a vălului! Ce risc cutremurător, expunerea mumiei goale. Niciunul, nici chiar cel mai mare dintre ei, nu poate fi sigur de ceea ce i s-ar putea cere să prezinte ochiului profan! Odată angajat în scris, se poate întâmpla orice. Ca şi cum, din momentul în care a luat condeiul în mână, ar fi

fost invocaţi „arhonii”. Da, arhonii! Acele entităţi misterioase, acele enzime cosmice care operează în fiecare sămânţă, care proiectează, din punct de vedere structural şi estetic, procesul de creaţie a fiecărei flori, fiecărei plante, fiecărui copac, fiecărui univers. Forţele lăuntrice. Un ferment indestructibil din care-şi trag seva legea şi ordinea.

Şi în timp ce aceste entităţi invizibile îşi înfăptuiesc misiunea lor, autorul – ce denumire greşită! – trăieşte şi respiră, îşi împlineşte îndatoririle de gospodar, de prizonier, de vagabond, oricare i-ar fi rolul, şi pe măsură ce se scurg zilele sau anii, şi sulul se derulează, tragedia (a lui sau a personajelor) se articulează, umorile scriitorului oscilând, ca şi vremea, de la zi la zi, energia lui ba înteţindu-se, ba pleoştindu-se, gândurile clocotindu-i ca un maelstrom, sfârşitul romanului apropiindu-se din ce în ce, un paradis pe care chiar dacă nu l-a dobândit trebuie să-l forţeze, pentru că tot ce e început trebuie şi terminat, consumat, fie şi pe cruce.

La ce bun, deci, să citeşti paginile de biografie? La ce bun să studiezi viermii şi furnicile? Gândiţi-vă, fie şi o clipă, la victimele voluntare care au fost Blake, Bohme, Nietzsche, Hölderlin, Şade, Nerval, gândiţi-vă la Villon, Rimbaud, Strindberg, la Cervantes şi la Dante sau chiar, la Heine şi Oscar Wilde! Şi eu, urma oare ca şi eu să-mi adaug numele la această cohortă de martiri iluştri? Ce adâncuri de degradare trebuie să ating înainte de a cuceri dreptul de a mă alătura acestor ţapi ispăşitori?

Aşa cum se întâmpla în acele interminabile drumuri pe care le făceam de la şi la atelierul de croitorie, am fost brusc apucat de o criză de scris. Totul petrecându-se în minte, bineînţeles. Dar ce pagini minunate scriam, ce magnifică frazeologie! Cu ochii pe jumătate închişi, m-am înfundat mai comod în scaun şi am ascultat muzica ce se înălţa din adâncuri. Ce carte mai era şi asta! Şi dacă nu era a mea, a cui să fi fost? Eram vrăjit. Vrăjit, dar şi întristat, umilit, pedepsit. Ce-mi folosea să-i evoc pe truditorii ăştia invizibili? Din plăcerea de a mă îneca în

oceanul creaţiei? Niciodată nu voi fi capabil să zămislesc gânduri ca ale lor, nu printr-un efort conştient, nu cu condeiul în mână. Orice scriere care va purta semnătura mea va fi marginală, periferică: trăncăneala unui idiot care se chinuieşte să înregistreze zborul hoinar al unui fluture… Şi totuşi e reconfortant să ştii că poţi fi ca un fluture.

Să te gândeşti că tot acest tezaur, această bogăţie a haosului primordial trebuie infuzată, trebuie făcută comestibilă şi potabilă, trebuie acordată cu minuţia homerică a cotidianului, cu drama repetitivă a oamenilor mărunţi, ale căror suferinţe şi aspiraţii emit, chiar şi pentru urechile muritorilor, uruitul monoton al roţilor de moară care se învârtesc în spaţiul necruţător. Cei mici şi cei mari: despărţiţi prin distanţe infinitezimale. Alexandru cel Mare murind de pneumonie în întinderile dezolante ale Asiei; Cezar, cu toată măreţia lui, dovedindu-se muritor sub mâinile unei bande de trădători… Blake, cântând în timp ce-şi dădea sufletul; părintele Damian tras pe roată şi urlând de parcă o mie de vulturi i-ar fi… ce importanţă aveau toate astea şi pentru cine? Un Socrate înhămat la o soţie cicălitoare, un sfânt năpăstuit cu o mie de calamităţi, un profet uns cu smoală şi tăvălit în fulgi… cu ce scop? Toate acestea, grăunţe pentru moară, date pentru istorici şi cronicari, otravă pentru copii, caviar pentru profesori! Şi *prin* acestea şi *printre* acestea, spiralându-şi drumul ca un beţiv inspirat, scriitorul îşi povesteşte povestea, trăieşte şi respiră, e onorat sau dezonorat. Ce rol! Iisus să ne ocrotească!

9

Adio cafea, adio plăcintă cu mere! Când am ieşit de la bibliotecă, se întunecase şi străzile erau pustii. Eram lihnit. Cu cei câţiva cenţi pe care-i aveam, mi-am cumpărat un baton de ciocolată şi m-am îndreptat spre casă. O călătorie cumplită, mai ales pe stomacul gol. Dar capul îmi zumzăia ca un stup de albine. Mă însoţeau pe drum martirii, acele păsări ciudate, îndărătnice, de mult

devorate de viermi.

Am intrat direct în pat. Ce rost avea să le mai aştept, chiar dacă sosirea lor însemna o făgăduinţă de hrană. După ospăţul biografic de care avusesem parte, orice ar fi venit de pe buzele lor nu putea fi decât vorbărie goală.

Am aşteptat câteva zile până să-i dau Stasiei marea veste. A rămas înmărmurită când i-am înmânat cecul. Nu m-ar fi crezut în stare de asemenea performanţă. Dar nu însemna, oare, că o grăbeam? Şi cecul, cum putea fi sigură că are acoperire? Ce întrebare! Nu i-am spus nimic despre sugestia doctorului Zabriskie de a-i telefona înainte să încasez cecul. De ce să-mi iau riscul de a auzi lucruri dezagreabile? întâi încasează-l, şi pe urmă fă-ţi griji – asta era ideea mea.

Nu m-am gândit nicio clipă să o întreb dacă nu cumva se răzgândise în privinţa plecării. Eu îmi făcusem datoria, acum era rândul ei să şi-o împlinească.

Nu întreba nimic, pe nimeni; e prea riscant. Mergi înainte, cu orice preţ!

Totuşi, câteva zile mai târziu, am primit vestea cea rea. A fost ca o puşcă cu două ţevi care s-ar fi descărcat. În primul rând, aşa cum ar fi trebuit să-mi imaginez, cecul nu avea acoperire. În al doilea rând, Stasia hotărâse să nu mai plece – cel puţin deocamdată. Şi, colac peste pupăză, Mona m-a făcut harcea-parcea pentru că am încercat să mă descotorosesc de Stasia. Îmi încălcasem din nou cuvântul. Cum ar mai fi putut să aibă încredere în mine? Şi aşa mai departe. Aveam mâinile legate – sau mai bine zis, limba legată. Era cu neputinţă să-i spun ce hotărâsem eu împreună cu Stasia, în taină. Aş fi apărut ca un trădător şi mai feroce.

Când am întrebat cine s-a dus să încaseze cecul, mi s-a răspuns că nu-i treaba mea. Presupun că a fost cineva care-şi putea permite pierderea. (Milionarul acela împuţit, probabil.)

Şi ce trebuia să-i spun doctorului Zabriskie? Nimic. Nu aveam curajul să mai dau ochii cu el. Într-adevăr, nici nu l-am mai văzut vreodată. Încă un nume şters de pe lista

mea.

În timp ce lucrurile fierbeau, a avut loc un episod bizar, într-o seară, cineva mi-a ciocănit uşor în geam şi, când m-am uitat, era acelaşi şovăielnic, alunecos, sinuos, josnic Osiecki.

M-a informat că era ziua lui de naştere. Cele câteva pahare pe care le dăduse pe gât nu avuseseră un efect prea dramatic. E drept că nu avea un echilibru foarte stabil, însă continua să bombăne pe sub mustaţă şi continua să se scarpine, dar, s-ar putea spune, într-un fel mai atrăgător ca de obicei.

I-am refuzat invitaţia de a sărbători împreună cu el evenimentul. Am murmurat o scuză firavă care nu cred să fi răzbit prin ceaţa în care era învăluit. Dar avea un aer de câine bătut care m-a înduioşat şi, în loc să-l gonesc, l-am lăsat să-mi înfrângă rezistenţa. La urma urmei, de ce să nu merg cu el? Avea vreo importanţă că pantalonii mi-erau şifonaţi, cămaşa necălcată şi boţită şi paltonul plin de pete? Mi-a răspuns: „Prostii!”. A fost ideea lui să mergem în Village, să bem câteva pahare amicale şi să ne întoarcem devreme acasă. Doar de dragul vremurilor de altă dată. N-ar fi fost frumos să-i cer omului să-şi sărbătorească ziua de naştere de unul singur. Şi-a zornăit monedele în buzunar, ca pentru a-mi da a înţelege că e bine garnisit. N-o să mergem într-un loc luxos, m-a asigurat.

— Poate că vrei să îmbuci ceva înainte? Mi-a rânjit cu toţi dinţii lui stricaţi.

Am zâmbit. În Borough Hall, am mâncat un sandvici şi am luat o cafea, două, trei. Pe urmă, ne-am dus la metrou. Mormăia şi bodogănea de unul singur, ca de obicei. Din când în când, prindeam câte o frază distinctă. Ce reuşeam să desluşesc, în uruitul vagonului, suna cam aşa:

— Da, da, o dată permite-ţi şi tu… chefuieşte şi pişă-te… o ocheadă fetelor şi o parolă la ureche… nu prea vârtos… ştii… scutură ploşniţele din covor.

Am coborât la Sheridan Square. Nu ne-a fost greu să

găsim o bombă. Întregul Square părea să râgâie fum de tutun şi pe fiecare fereastră răzbeau ţipete de jazz, urlete de femei isterice care se bălăceau în propria urină; pederaşti, unii în uniformă, se plimbau braţ la braţ, ca pe Promenade des Anglais, lăsând în urma lor câte o dâră de parfum, destul de pătrunzătoare cât să asfixieze o pisică. Din loc în loc, exact ca în bătrâna Anglie, zăcea câte un beţiv culcat pe trotuar, sughiţând, borând, bolborosind obişnuitele „pizda mă-sii” şi „căcat”. Prohibiţia era un lucru extraordinar. Făcea ca toată lumea să fie însetată, răzvrătită şi pusă pe gâlceava. Mai cu seamă femeile. Ginul scotea la iveală zgripţuroaica din ele. Şi ce limbă spurcată aveau! mai dezmăţată decât limbajul curvelor englezoaice.

Ne-am oprit într-o speluncă cu o muzică gălăgioasă ca iadul şi ne-am croit drum până la bar, destul de aproape cât să putem, măcar, comanda. Localul era înţesat de gorile cu căni între labe. Unii încercau să danseze, alţii se chirceau pe vine de parcă se căcau, alţii îşi dădeau ochii peste cap parcă gata să leşine, unii stăteau în patru labe sub masă, gâfâind ca un câine în călduri, alţii îşi deschideau şi îşi închideau calm prohabul. La un capăt al barului stătea cocoţat un poliţist în cămaşă cu mâneci scurte şi bretele, cu ochii pe jumătate închişi şi poalele cămăşii ieşindu-i din pantaloni. Tocul pistolului, cu arma în el, zăcea pe bar, acoperit de pălărie. (Probabil ca să arate că era în exerciţiul funcţiunii.) Osiecki, văzându-l în ce hal de blegeală era, a dat să schimbe o glumă cu el. L-am tras brutal şi l-am văzut împiedicându-se şi căzând peste o masă murdară, pătată de băutură. O fată l-a încercuit cu braţele şi a început să danseze cu el, bineînţeles fără să se mişte din loc. Ochii lui Osiecki priveau hăt departe, de parcă număra o turmă de oi.

Am hotărât să plecăm de acolo. Prea mult zgomot. Am pornit pe o stradă laterală, ornamentată cu cenuşare, lăzi goale şi gunoiul de anul trecut. Altă bombă. Acelaşi lucru doar că mai rău. Aici, aşa să-mi ajute Dumnezeu, nu erau decât poponari. O crâşmă luată în stăpânire de marinari. Unii erau îmbrăcaţi în fuste. Ne-am strecurat

afară printre ei, însoţiţi de cuvinte de batjocură şi miorlăituri.

— Ciudat cum s-a schimbat Village, a oftat Osiecki. Acum nu-i decât o găoază gigantică, nu?

— Ce-ar fi să mergem undeva în nord?

A stat un moment locului şi şi-a scărpinat ţeasta. Evident chibzuia.

— Da, mi-am adus aminte, a mormăit, coborându-şi mâna de la cap la crăcăna. Ştiu eu un loc plăcut şi liniştit unde am fost o dată… cu ring de dans, lumini voalate… şi nici nu e foarte scump.

Chiar atunci a apărut un taxi, care a oprit lângă noi.

— Căutaţi un restaurant? a întrebat şoferul.

— Da, a răspuns Osiecki, continuând să se scarpine şi să chibzuiască.

— Urcaţi în maşină.

Am urcat. Taxiul a pornit ca o rachetă. Nu i-am dat şoferului nicio adresă. Nu-mi plăcea să fiu dus valvârtej spre o destinaţie necunoscută. I-am tras un ghiont lui Osiecki.

— Unde mergem?

Mi-a răspuns şoferul:

— Nu te impacienta, ai să vezi. Şi crede-mă pe cuvânt, nu-i o tavernă de ţigani.

— O fi ştiind el ceva, a spus Osiecki. Vorbea ca în transă.

Ne-am oprit în faţa unei clădiri impozante de pe străzile treizeci. Nu departe de bordelul franţuzesc unde m-am pricopsit cu primul meu sculament. Era o împrejurime posomorâtă – somnolentă, îngheţată, traumatizantă. Mâţele se târau pe jumătate moarte. Prin ferestrele oarbe nu se auzea nicio muzică discretă.

— Sunaţi la uşă şi spuneţi-i patronului că v-am trimis eu, ne-a spus şoferul, întinzându-ne o carte de vizită ca s-o prezentăm.

Ne-a cerut un dolar în plus pentru pontul pe care ni l-a vândut. Osiecki a dat să se împotrivească.

— Pentru ce? l-am întrebat eu. Ce mai contează un

dolar în plus? Vino, pierdem timpul degeaba. Pare să fie locul pe care ni l-am dorit.

— Nu-i localul la care m-am gândit eu, s-a lamentat Osiecki, uitându-se după taxiul care se îndepărta cu dolarul lui în plus.

— Ce importanţă are? E ziua ta de naştere, adu-ţi aminte.

Am sunat la uşă, a apărut portarul, i-am prezentat cartea de vizită. (Ca doi fraieri din stepele din Nebraska.) Ne-a condus la lift şi am urcat – vreo opt sau zece etaje. (Nu mai era chip să sărim pe fereastră.) Uşa a glisat fără zgomot, de parcă era unsă cu unt. O clipă, am rămas încremenit. Unde ne aflam – în albastrul paradis celest?

Pretutindeni stele – pe pereţi, pe tavan, pe uşi, pe ferestre. Câmpiile Elizee – zău aşa. Şi creaturile acelea plutitoare, vaporoase, înveşmântate în voaluri, superbe şi diafane, cu braţele întinse pentru a ne întâmpina. Ce ar fi putut să fie mai încântător? Erau hurii, pe un fundal de noapte înstelată. Ce-mi vrăjea oare urechea, muzica sau fluturarea armonioasă a aripilor serafice? O muzică ce părea să vină de departe – discretă, difuză, celestă. Iată ce îţi poate aduce banul, mi-am spus în sinea mea, şi ce minunat e să ai bani orice fel de bani, banii oricui. Bani, bani… paradisul meu albastru.

Escortaţi de două dintre huriile cele mai islamice – aşa cum însuşi Mahomed le-ar fi putut alege –, am păşit ca pe ouă până la locul plăcerilor, unde totul înota într-un siniliu noptatic, ca o lumină din Asia filtrată printr-un bol de acvariu. Ne aştepta o masă, acoperită cu o faţă de masă din damasc, în centrul căreia se găsea o vază cu trandafiri roz-pal – trandafiri adevăraţi. Luciul satinat al feţei de masă reflecta sclipirea stelelor de deasupra. Şi în ochii huriilor scânteiau iţele, şi sânii lor, doar vag camuflaţi de voal, păreau nişte păstăi de aur gata să plesnească de seva stelelor. Până şi vorbirea lor era astrală – vagă, deşi intimă, mângâietoare, dar îndepărtată. O moliciune strălucitoare, aromată cu roşcove şi aloe din cartea bunelor maniere. Şi prin această învăluire, am auzit cuvântul şampanie. Cineva

comanda şampanie.

Şampanie! Dar ce eram noi, conţi? Mi-am trecut un deget peste gulerul meu ros.

— Sigur! a strigat Osiecki. *Şampanie,* de ce nu?

— Poate şi puţin caviar? a întrebat huria din stânga lui.

— Desigur! Şi caviar!

S-a ivit şi fata cu ţigări, de parcă s-ar fi deschis o trapă. Deşi eu mai aveam în buzunar câteva ţigări răzleţe, şi cu toate că Osiecki fuma numai trabucuri, a cumpărat trei pachete de ţigări cu filtru aurit, pentru că aurul se asorta cu stelele, cu luminile domoale, cu harpele cereşti care cântau undeva în spatele nostru ori în jurul nostru, Dumnezeu ştie unde, pentru că totul era cufundat în semiobscuritate, totul era discret şi secret, ultra eteric.

Abia gustasem şampania când le-am auzit pe amândouă întrebând simultan, ca prin laringele unui medium:

— Nu vreţi să dansăm?

Osiecki şi eu ne-am ridicat în picioare, ca nişte foci dresate. Desigur că o să dansăm, de ce nu? Niciunul dintre noi nu ştia care picior trebuia pus înaintea celuilalt. Podeaua era atât de lustruită, încât aveam senzaţia că păşesc pe blană de castor. Fetele dansau încet, foarte încet, cu trupurile lor calde, înrourate – numai polen şi pulbere de stele – lipite de corpurile noastre, şi membrele unduind ca nişte plante de cauciuc. Ce parfum îmbătător degajau braţele lor catifelate, satinate! Nu dansau, leşinau în braţele noastre.

Ne-am întors la masă şi am mai băut din delicioasa şampanie clipocitoare. Ne-au pus câteva întrebări politicoase. Eram de mult în oraş? Ce fel de mărfuri vindeam? După care:

— Nu doriţi să mâncaţi ceva?

Instantaneu, un chelner în smoching s-a materializat lângă noi. (Nici nu era nevoie să pocneşti din degete sau să faci semn cu capul ori cu mâna; totul funcţiona ca printr-un radar.) Acum ne privea în faţă un meniu uriaş.

Chelnerul ni-l dăduse în mână fiecăruia dintre noi, apoi se retrase un pas, în aşteptare. Cele două demoazele studiau meniul. S-ar fi zis că le era foame. Ca să nu ne pună în încurcătură, au comandat şi pentru noi, şi pentru ele.

Se pricepeau la mâncăruri aceste făpturi cu vorba dulce. Trebuie să recunosc că au comandat feluri delicioase. Stridii, homari, un supliment de caviar, brânzeturi, toast englezesc, cornuri cu seminţe – o varietate foarte îmbietoare. Am observat că Osiecki avea o expresie ciudată. Care a devenit şi mai ciudată când a reapărut chelnerul cu o nouă frapieră cu şampanie (comandată tot prin radar), o şampanie şi mai înviorătoare, şi mai spumoasă decât prima.

Mai doream ceva? întrebarea a venit de la o voce din spate. O voce suavă, cultivată, antrenată încă din leagăn.

Nimeni nu a răspuns. Aveam gurile pline, îndopate. Vocea s-a retras în umbrele pitagoreene.

În mijlocul luxuriantului festin, una dintre fete s-a scuzat. Trebuia să-şi execute numărul din program. A apărut în centrul ringului, scăldată într-o lumină portocalie. O adevărată liană umană. Cum reuşea toate contorsionările acelea când avea burta plină de homari, caviar şi şampanie, nu puteam să înţeleg. Era ca un şarpe boa care se autodevora.

În timpul spectacolului, cea care rămăsese la masă ne bombarda cu întrebări. Cu aceeaşi voce moale, catifelată, numai lapte şi miere, dar am observat că fiecare întrebare era tot mai directă, mai succintă. Aparent, voia să afle care era cheia bogăţiei noastre. Cu ce ne ocupam? Ochii îi rătăceau, elocvent, asupra vestimentaţiei noastre. Exista o discrepanţă care o intriga, dacă s-ar putea spune astfel. Sau poate că eram prea vizibil mulţumiţi, prea dezinteresaţi de factorii mondeni care alcătuiau conjunctura. O intriga în special Osiecki, cu rânjetul lui evaziv, cu răspunsurile lui întâmplătoare, incoerente. Eu mi-am concentrat atenţia pe contorsionistă. N-are decât să se ocupe Osiecki de sectorul întrebări-şi-răspunsuri.

Spectacolul atinsese acum punctul crucial, când

trebuia stimulat orgasmul. Fireşte, într-o manieră rafinată. Ţineam într-o mână cupa de şampanie şi în cealaltă tartina cu caviar.

Totul se desfăşura lin, până şi orgasmul de pe ring. Aceleaşi stele, acelaşi albastru noptatic, aceeaşi sexualitate înăbuşită a orchestrei, acelaşi chelner, aceeaşi faţă de masă. Brusc s-a terminat. Un slab ropot de aplauze, o înclinare, şi iat-o înapoi la masa festivă. Fără îndoială un nou rând de şampanie, o nouă doză de caviar, o nouă porţie de pulpe de pasăre. Ah, dacă viaţa ar putea fi trăită aşa douăzeci şi patru de ore din zi! Acum transpiram din belşug. Simţeam o nevoie inexorabilă să-mi scot cravata. („Nu trebuie să faci una ca asta”, mi-a şoptit o voce dinlăuntrul meu.)

Contorsionista s-a ridicat de la masă.

— Vă rog să mă scuzaţi. Mă întorc într-un minut.

Fireşte, am scuzat-o. După asemenea performanţă, desigur că trebuia să facă pipi, să-şi pudreze faţa, să se împrospăteze un pic. Mâncarea o s-o aştepte! (Doar nu eram nişte lupi hămesiţi!) Şi şampania. *Şi noi.* Muzica a început să cânte din nou, undeva, în siniliul miezului de noapte, tainică, intimă, o chemare obsedantă, murmurată. O muzică spectrală, adiată de sfera elevată a gonadelor. M-am ridicat pe jumătate în picioare şi mi-am mişcat buzele. Spre surprinderea mea, îngerul nostru solitar nu s-a urnit. Mi-a spus că nu are chef de dans. Osiecki şi-a încercat şi el farmecele. Acelaşi răspuns. Chiar mai laconic. Şi mâncarea îşi pierduse tentaţia în ce-o privea. A căzut într-o muţenie mortală.

Osiecki şi eu am continuat să mâncăm şi să bem. Chelnerii încetaseră să ne mai sâcâie. N-au mai apărut din senin frapiere cu şampanie. Celelalte mese au început să se golească treptat. Până la urmă, şi-a dat duhul şi muzica.

Femeia mută s-a ridicat abrupt de la masă şi a dispărut fără un cuvânt de scuză.

— În curând o să vină şi nota, a observat Osiecki, vorbind, parcă, cu el însuşi.

— Şi? Ai destul cât s-o achiţi?

— Depinde, a răspuns, zâmbind iepureşte.

Într-adevăr, aşa cum prevăzuse, şi-a făcut apariţia chelnerul în smoching, cu nota în mână. Osiecki a luat-o, a examinat-o pe îndelete, a mai zăbovit asupra ei, făcând de câteva ori adunarea cu glas tare, pe urmă l-a întrebat pe chelner:

— Unde-l pot găsi pe patron?

— Vă rog să mă urmaţi, a răspuns chelnerul, cu o expresie imobilă.

— Mă întorc imediat, mi-a spus Osiecki, fluturând nota ca pe un important mesaj de pe front.

O să se întoarcă peste un minut sau peste un ceas, ce mai conta? Eram şi eu complice la crimă. Nu exista nicio ieşire. Totul era pierdut.

Încercam să-mi imaginez suma pe care voiau să o sugă de la noi. Oricât ar fi fost, Osiecki nu avea banii. Stăteam acolo, ca un popândău în gaura lui, aşteptând să se deschidă capcana.

Mi s-a făcut sete. Am întins mâna să iau sticla de şampanie, când a apărut un alt chelner, într-o cămaşă cu mâneci scurte şi a început să debaraseze masa. Primul lucru, a înşfăcat sticla. Pe urmă a strâns resturile. Nu i-a scăpat nicio firimitură. În cele din urmă, a smuls şi faţa de masă.

O clipă, m-am întrebat dacă n-o să vină cineva să-mi tragă scaunul de sub mine – sau să-mi vâre o mătură în mână şi să-mi poruncească să trec la treabă.

Când eşti într-un impas, du-te şi te pişă. Bună idee, mi-am spus. Poate că o să-l zăresc pe Osiecki.

Am găsit toaleta la capătul holului, după lift. Stelele se stinseseră. Paradisul albastru se mistuise. Din nou urâta realitate cotidiană – şi un început de barbă care-mi crescuse. Când m-am întors de la toaletă, am văzut vreo patru, cinci indivizi adunaţi într-un colţ. Arătau înspăimântaţi. Peste ei trona o matahală, o brută în uniformă. Exact mutra de bătăuş profesionist.

Şi nici urmă de Osiecki.

M-am întors la masă şi m-am aşezat. Mi-era şi mai

sete. Mi-ar fi prins bine şi un pahar cu apă de la robinet, dar nu îndrăzneam să cer. Albastrul serafic se prefăcuse în cenuşiu de scrum. Acum puteam să disting obiectele mai clar. Era ca sfârşitul unui vis, când marginile se topesc în realitate.

„Ce-o fi făcând? mă întrebam. Încearcă să-i ducă cu vorba?”

Mă cutremuram la gândul că individul acela în uniformă ar putea să ne ia şi pe noi în primire.

A trecut mai bine de jumătate de oră până să reapară Osiecki. Nu arăta mai rău, în pofida admonestărilor îngrozitoare prin care bănuiam că trecuse. De fapt zâmbea, chicotea.

— Să mergem, mi-a spus. S-a aranjat totul. Am sărit în picioare.

— Cât a fost? am întrebat când ne-am îndreptat spre garderobă.

— Ghici!

— Nu pot.

— Aproape o sută.

— Nu!

— Aşteaptă, aşteaptă până ieşim în stradă.

Localul arăta acum ca un atelier de confecţionat coşciuge. Nu circulau prin el decât fantome. În lumina soarelui, probabil că arăta şi mai lugubru. M-am gândit la indivizii aceia îngrămădiţi în colţul localului. Mă întrebam cum or să arate după ce li se va aplica tratamentul.

Când am ieşit în stradă se crăpa de ziuă. Nu se desluşea nimic decât o serie de pubele supraîncărcate, din care debordau gunoaiele. Dispăruseră până şi mâţele. Ne-am dus glonţ la prima staţie de metrou.

— Acuma spune-mi şi mie, cum naiba te-ai descurcat? A chicotit, pe urmă mi-a declarat:

— Nu ne-a costat niciun ban.

A început să-mi explice ce s-a petrecut în biroul directorului.

„Pentru un nebun, mi-am spus în sinea mea, e iscusit ca un catâr”.

Iată ce s-a întâmplat… După ce s-a scotocit prin buzunare şi a pescuit tot ce avea – vreo doisprezece, treisprezece dolari – s-a oferit să semneze un cec pentru rest. Patronul restaurantului i-a râs în nas. L-a întrebat pe Osiecki dacă a observat ceva în drum spre birou.

— Vă referiţi la tipii ăia înghesuiţi într-un colţ?

Da, şi ăştia se oferiseră să plătească cu cecuri de cauciuc. Patronul i-a făcut semn să se uite la ceasurile şi la inelele adunate pe birou. Osiecki a înţeles şi această aluzie. După care, nevinovat ca un mieluşel, i-a propus patronului să ne reţină pe amândoi până la ora când se deschid băncile. O convorbire telefonică o să stabilească dacă cecul lui e valabil sau nu. A urmat un interogatoriu. Unde lucra? La ce? De când locuia în New York? Era căsătorit? Avea un cont şi la Casa de Economii? Şi aşa mai departe.

Ce a făcut ca lucrurile să ia o întorsătură favorabilă, gândea Osiecki, a fost faptul că i-a prezentat patronului o carte de vizită pe care era tipărit acelaşi nume ca şi pe carnetul de cecuri – numele unui cunoscut arhitect, unul dintre prietenii lui Osiecki. Din momentul acela, presiunea s-a înmuiat. I-a restituit carnetul de cecuri şi Osiecki a completat pe dată un cec – care includea şi un bacşiş generos pentru chelner.

— Curios, a comentat Osiecki, amănuntul ăsta – bacşişul – i-a impresionat. *Mie* mi-ar fi trezit bănuieli. A rânjit, rânjetul lui obişnuit, de astă dată condimentat cu scuipat. Asta a fost tot.

— Şi ce-o să spună prietenul tău când o să descopere că i-ai semnat numele pe un cec?

— N-o să spună nimic, mi-a răspuns calm Osiecki. Pentru că-i mort. A murit acum două zile.

Desigur, am dat să-l întreb cum a ajuns în posesia carnetului de cecuri al prietenului său, dar pe urmă mi-am spus: „Rahat! Un tip care-i nebun şi pişicher în acelaşi timp poate găsi un răspuns la orice. Las-o baltă i”. Aşa încât m-am mulţumit să-l întreb:

— Îţi cunoşti interesele, aşa-i?

— N-am încotro. Cel puţin în oraşul ăsta.

În timp ce ne hurducam în metrou, s-a aplecat şi mi-a strigat în urechea mea surdă:

— Frumoasă petrecere pentru ziua mea de naştere, nu? Ţi-a plăcut şampania? Tipii ăia de acolo erau nişte naivi… oricine ar fi putut să-i ducă de nas.

La Borough Hall, unde am ieşit iar la suprafaţă, Osiecki a rămas locului, uitându-se la cer, cu o mutră care radia de plăcere şi mulţumire.

— *Cucurigu!* a cotcodăcit şi apoi şi-a zornăit monedele în buzunar. Ce-ai zice de un mic dejun la Joe?

— Perfect. Nişte ouă cu şuncă mi-ar prinde bine.

Când am intrat în restaurant m-a întrebat:

— Vasăzică eşti de părere că m-am dovedit şmecher? Asta n-a fost nimic. Ar fi trebuit să mă vezi la Montreal. Când eram patron de bordel.

Brusc, am intrat în panică. Banii… cine avea banii? Nu mai voiam să trec a doua oară prin aceeaşi păţanie.

— De ce te frământi? m-a întrebat. Bineînţeles că am bani.

— Bani gheaţă. Nu mi-ai spus tu că ţi-ai golit buzunarele?

— Aiurea! Mi-au dat banii înapoi când am semnat cecul.

Mi s-a tăiat răsuflarea.

— Ptiu, drace! Asta le întrece pe toate! Nu eşti şmecher, eşti un vrăjitor.

Acum, nu se mai discută în casă despre altceva decât despre Paris. Parisul o să ne rezolve toate problemele. Între timp, toată lumea trebuie să-şi vadă de treabă. Stasia o să revină la confecţionatul marionetelor şi a măştilor mortuare; Mona o să-şi vândă sângele *ei,* dat fiind că al meu nu face doi bani.

Şi, întrucât suntem nişte lipitori, noi fraieri se oferă să se lase supţi. Unul dintre aceştia e un indian, un cherokee. Un indian netrebnic – tot timpul beat şi scârbos. Dar când e beat, aruncă cu banii… Mai e şi un altul care a

promis să ne plătească în fiecare lună chiria. Prima rată a lăsat-o într-un plic, sub uşă, acum câteva nopţi, în timp ce noi dormeam tun. Mai e şi un chirurg evreu, şi ăsta gata să ne ajute – un expert în judo. Lucru care mi se părea curios, ţinând seama de poziţia lui. Era bun de exploatat numai în situaţii de forţă majoră. Şi mai era controlorul de bilete pe care îl resuscitaseră. Tot ce cerea ăsta în schimbul donaţiilor lui era câte un sandvici pe care una dintre ele să facă puţin pipi.

Pe parcursul acestei noi izbucniri de frenezie, pereţii au fost redecoraţi: casa arăta acum ca muzeul Madame Tussaud. Pretutindeni schelete, măşti mortuare, arlechini degeneraţi, pietre de mormânt şi idoli mexicani – totul în culori lugubre.

Din când în când, fie din cauza excitabilităţii sau a activităţilor lor exaltate, cele două trec prin crize de vomitat. Care alternează cu crize de diaree. Una după alta, ca în *Rāmāyana.*

Într-o bună zi, scârbit de toată această agitaţie lipsită de noimă, mi-a venit o idee strălucită. La naiba, mi-am spus, o să intru în legătură cu fratele Monei – nu cu războinicul din West Point, ci cu celălalt, mai tânăr. Mi l-a descris mereu ca foarte sincer, foarte deschis şi drept. Un om care nu ştie să mintă, aşa mi l-a prezentat.

Da, de ce să nu-mi iau inima în dinţi şi să nu stau de vorbă cu el? Câteva fapte simple pe care o să le aflu, câteva vechi adevăruri or să constituie o plăcută paranteză în puhoiul ăsta neştirbit de fantasmagorii şi de sofisticării înăcrite.

Aşa încât l-am sunat. Spre mirarea mea, s-a arătat nerăbdător să vină să mă vadă. Mi-a spus că dorise de mult să ne facă o vizită, dar Mona nici nu voise să audă de aşa ceva. La telefon, părea să fie un om deschis, franc, *simpatic.* Adolescentin, când mi s-a lăudat că speră ca în curând să ajungă avocat.

Când a aruncat o singură privire la muzeul ororilor în care locuiam noi, a rămas îngrozit. Părea să se mişte în transă, uitându-se la una şi la alta şi clătinând din cap,

dezaprobator.

— Vasăzică aşa trăiţi? repeta întruna. Ideea *ei,* fără îndoială. Dumnezeule, trăsnită mai e!

I-am oferit un pahar de vin, dar m-a informat că niciodată nu a atins alcoolul. Cafea? Nu, un pahar cu apă e perfect suficient.

Îl întreb dacă Mona a fost întotdeauna aşa. Îmi răspunde că nimeni din familie nu ştie mare lucru despre ea. A fost întotdeauna foarte independentă, şi foarte secretoasă, şi mereu pretindea că lucrurile erau altfel decât erau. Nimic decât minciuni, minciuni, minciuni.

— Dar înainte de a pleca la colegiu, cum era?

— La *colegiu?* Dar ea n-a terminat nici liceul. A fugit de acasă la şaisprezece ani.

Am insinuat, într-un mod cât mai diplomatic, că, probabil, condiţiile de acasă erau apăsătoare.

— Probabil că nu putea să se împace cu mama vitregă, am adăugat.

— *Mama vitregă?* Ţi-a spus că a avut o mamă vitregă? Ce căţea!

— Aşa mi-a spus, că nu a putut niciodată să se împace cu mama vitregă. Pe de altă parte, îşi iubeşte foarte mult tatăl. Spune că e foarte apropiată de tatăl ei.

— Şi ce altceva mai spune? Buzele îi erau încleştate de furie.

— O, spune o sumedenie de lucruri. De pildă, că sora ei o urăşte. *De ce,* nu a înţeles niciodată.

— Taci! Opreşte-te! Lucrurile stau exact pe dos. Exact invers. Mama mea e cea mai bună mamă din lume. Şi e mama ei adevărată, nu mamă vitregă. Cât despre tata, se înfuria atât de tare pe ea, încât uneori o bătea fără milă. În primul rând din cauza minciunilor pe care le îndruga… Ai vorbit de sora ei. Da, sora noastră e o persoană normală, convenţională, foarte frumoasă şi ea. Nu i-a purtat niciodată cea mai mică ură. Dimpotrivă, a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să ne uşureze viaţa – la toţi. Dar nimeni nu reuşea nimic cu o căţea ca asta. Voia să facă totul numai după capul ei. Şi când nu era lăsată, ameninţa

că fuge.

— Nu mai înţeleg nimic, am spus. Ştiu că e o mincinoasă înnăscută. Dar chiar să întoarcă lucrurile în halul ăsta, de ce? Ce încearcă să dovedească?

— A considerat întotdeauna că ne este superioară. Noi eram prea prozaici, prea convenţionali pentru gustul ei. Ea se crede cineva – o actriţă. Dar n-avea pic de talent. Era prea teatrală, dacă înţelegi ce vreau să spun. Trebuie să recunosc, însă, că s-a priceput întotdeauna să facă impresie bună celorlalţi. Avea darul de a amăgi oamenii. După cum ţi-am spus, ştim foarte puţine despre ea sau chiar nimic din momentul când a zburat din colivie. O vedem o dată pe an, poate şi mai rar. Vine întotdeauna încărcată de cadouri, ca o prinţesă. Şi mereu ne toarnă o droaie de minciuni despre marile ei realizări. Dar niciodată nu putem şti exact cu ce anume se ocupă.

— Trebuie să te întreb ceva. Spune-mi, nu-i aşa că sunteţi evrei?

— Sigur că da. De ce, a încercat să te convingă că suntem creştini? Ea era singura dintre noi nemulţumită de faptul că e evreică. Ceea ce o înnebunea pe mama. Presupun că nu ţi-a spus niciodată care-i numele nostru adevărat. Ştii, tata şi-a schimbat numele pentru că în poloneză însemna „moarte”.

Acum, avea şi el o întrebare pentru mine. Nu ştia cum să o pună. În cele din urmă, a vorbit, roşind.

— Îţi face necazuri? Vreau să spun, aveţi dificultăţi conjugale?

— O, desigur, avem şi noi necazurile noastre… ca toate cuplurile căsătorite. Da, avem necazuri cu duiumul. Dar asta nu trebuie să te îngrijoreze.

— Nu se ţine… cu alţi bărbaţi? Asta am vrut să spun.

— Nu-u-u.

Doamne, dacă ar fi ştiut!

— Mă iubeşte şi o iubesc. Indiferent de defectele ei, pentru *mine* e singura.

— Atunci despre ce e vorba?

Nu ştiam cum să mă exprim fără să-l şochez prea

tare. Era greu să-i explic, i-am spus.

— Nu trebuie să te reţii, m-a încurajat. Pot să suport orice.

— Ei bine… În casa asta locuim trei persoane. Toate chestiile astea de pe pereţi sunt opera celeilalte. E o faţă de aceeaşi vârstă cu sora ta. O persoană excentrică, pe care sora ta o idolatrizează. (îmi sunau stranii cuvintele „sora ta”.) Uneori, simt că e mult mai ataşată de această prietenă decât de mine… Şi lucrurile sunt neplăcute, dacă înţelegi ce vreau să spun.

— Înţeleg, mi-a răspuns. Dar de ce n-o dai afară?

— Tocmai asta e, că nu pot. Deşi am încercat. Dar nu merge. Dacă pleacă ea, pleacă şi sora ta.

— Nu mă mir. Asta-i seamănă. Dar nu cred că e lesbiană, ştii. Însă îi place să se implice. E gata de orice ca să stârnească senzaţie în jurul ei.

— Ce te face să crezi că nu e îndrăgostită de femeia aceea? Ai spus singur că în ultimii ani nu te-ai prea văzut cu ea.

— E o femeie căreia îi plac bărbaţii. Asta ştiu, mi-a răspuns.

— Pari foarte sigur.

— Sunt sigur. Nu mă întreba de ce. Pur şi simplu, ştiu. Nu uita, fie că recunoaşte sau nu, în vinele ei curge sânge evreiesc. Şi femeile evreice sunt loiale, chiar când sunt bizare şi năbădăioase ca ea. Are loialitatea în sânge…

— Mă bucur să aud aşa ceva. Sper numai să fie adevărat.

— Ştii ce mă gândesc? Ar trebui să vii la noi şi să stai de vorbă cu mama. Ar fi fericită să te cunoască. Habar n-are cu ce fel de om s-a măritat fiica ei. În orice caz, o să te lămurească.

Şi asta o s-o facă şi pe ea să se simtă bine.

— Poate că o să vin. Adevărul nu poate să facă rău. Şi-apoi, sunt curios să văd cum arată mama ei adevărată.

— Bine. Hai să fixăm o întâlnire.

Am fixat data pentru câteva zile mai târziu. Ne-am strâns mâna.

Când trăgea uşa în urma lui, mi-a spus:

— De-o cotonogeală zdravănă ar avea ea nevoie. Dar dumneata nu eşti genul de om care s-o facă.

Câteva zile mai târziu, băteam la uşa lor. Era seară şi trecuse de ora cinei. Mi-a deschis fratele ei mai mare. (Nu exista pericolul să-şi amintească de faptul că, în urmă cu câţiva ani, când venisem să mă conving dacă Mona locuieşte într-adevăr acolo sau îmi dăduse o adresă falsă, el îmi trântise uşa în nas.) Am intrat. Mă simţeam uşor emoţionat. De câte ori încercasem să-mi închipui interiorul ăsta, căminul ei; de câte ori încercasem să o încadrez în sânul familiei, să mi-o imaginez copil, adolescentă, femeie.

Mama ei mi-a ieşit în întâmpinare. Aceeaşi femeie pe care o zărisem cu ani în urmă atârnând rufe. Persoana pe care i-o descrisesem Monei, când mi-a râs în faţă („Aia a fost mătuşa mea!”).

Mama ei avea o expresie tristă, măcinată de griji. Parcă de ani de zile n-ar mai fi râs, n-ar mai fi zâmbit. Vorbea cu puţin accent, dar glasul îi era plăcut. În niciun caz nu semăna cu cel al fiicei ei. Şi n-am putut detecta nici cea mai mică asemănare fizică.

Se pare că-i stătea în fire – n-aş putea spune de ce – să treacă direct la subiect. Era mama ei adevărată sau mama vitregă? (Asta o rodea cel mai mult.) S-a dus la un scrin şi a scos câteva acte. Unul era certificatul ei de căsătorie, celălalt, actul de naştere al Monei. Pe urmă, fotografii – întreaga familie.

M-am aşezat la masă şi am studiat totul cu atenţie. Nu pentru că aş fi bănuit că actele sunt false. Dar eram tulburat. Pentru prima oară mă găseam faţă-n faţă cu faptele reale.

Am notat numele satului din Munţii Carpaţi unde se născuseră tatăl şi mama ei. Am studiat fotografia casei în care locuiseră la Viena. M-am uitat lung şi drăgăstos la toate fotografiile Monei, începând cu copilaşul în faşă, apoi fetiţa stranie, cu înfăţişare străină şi bucle lungi, negre şi, în cele din urmă, fata de cincisprezece ani, genul actriţei

Modjeska, îmbrăcată în rochii care arătau grotesc, dar care, totuşi, reuşeau să-i contureze personalitatea. Uite-l şi pe tatăl ei – care o iubea atât de mult! Un bărbat chipeş, distins. Ar fi putut să fie medic, ministru de finanţe, compozitor sau un cărturar itinerant. Cât despre sora ei, da, era într-adevăr şi mai frumoasă decât Mona. Dar avea o frumuseţe placidă. Făceau parte din aceeaşi familie, dar una aparţinea rasei ei, iar cealaltă era un fruct sălbatic, rodit dintr-o sămânţă purtată de vânt.

Când, în sfârşit, mi-am înălţat ochii, am văzut că mama plângea.

— Vasăzică, ţi-a spus că sunt mama ei vitregă? Ce-o fi făcut-o să spună aşa ceva? Şi că am fost crudă cu ea… că am refuzat să o înţeleg. Nu înţeleg… nu pot!

Plângea amarnic. Fratele Monei s-a apropiat de ea şi i-a înconjurat umerii cu braţul.

— Nu pune la inimă, mamă. A fost întotdeauna bizară.

— Bizară, da, dar asta… asta e trădare. Se ruşinează cu mine? Ce-am făcut eu, spune-mi, ca să merit să mă trateze în felul ăsta?

Aş fi vrut să o consolez, dar nu găseam nimic de spus.

— Îmi pare rău pentru *dumneata,* a continuat mama. Probabil că-ţi face multe neplăceri. Dacă n-aş fi născut-o eu, aş fi putut crede că e copilul altcuiva, nu al meu. Crede-mă, când era mică nu era aşa. Era un copil bun, ascultător, respectuos, care ţinea să-ţi facă pe plac. Schimbarea s-a produs brusc, de parcă ar fi pus diavolul stăpânire pe ea. Nimic din ce spuneam sau făceam noi nu-i mai convenea. A devenit o străină în mijlocul nostru. Am încercat totul, dar degeaba.

S-a prăbuşit din nou, şi-a prins capul în mâini şi a început iar să plângă. Trupul i se scutura de spasme pe care nu le putea controla.

Aş fi vrut să plec cât mai repede cu putinţă. Auzisem destul. Dar au insistat să-mi servească un ceai. Aşa încât am stat şi am ascultat. Am ascultat povestea vieţii Monei, pe când era copil. Curios, nimic neobişnuit sau remarcabil

în această poveste. (Un singur detaliu mi s-a părut familiar: „Întotdeauna îşi ţinea capul sus”.) într-un fel, era reconfortant să cunosc toate lucrurile astea mărunte. Acum puteam privi ambele feţe ale monedei… Cât despre schimbarea subită, aceasta nu mi s-a părut prea greu de înţeles. La urma urmei, şi eu trecusem prin aşa ceva. Ce ştiu mamele despre odraslele lor? îmbie ele copiii mai stranii să le împărtăşească dorurile lor tainice? Sondează ele inima unui copil? Recunosc vreodată că şi ele sunt nişte monştri? Şi dacă un copil se ruşinează de ce are în sânge, cum poate să-i mărturisească aşa ceva propriei sale mame?

Privind-o pe femeia asta, pe mama asta, ascultând-o, nu găseam la ea nimic care, dacă i-aş fi fost fiu, să mă atragă. Ca să nu mai vorbim de mândria ei. Era evident că fiii se purtaseră bine cu ea; în general evreii sunt fii buni. Şi cealaltă fiică, Iehova fie lăudat, se măritase şi făcuse o partidă bună. Dar mai era oaia cea neagră, spinul din coastă. Gândul la această fiică o făcea să se simtă vinovată. Ratase. Adusese pe lume un fruct vătămat. Şi sălbatica asta o renegase. Ce umilinţă mai mare poate suferi o mamă decât aceea de a fi numită mamă vitregă?

Da, cu cât o ascultam mai mult, cu cât plângea şi sughiţa mai mult, cu atât mai mult simţeam că nu-i poartă o dragoste adevărată fiicei ei. Dacă a iubit-o vreodată, s-a întâmplat când era copil. Niciodată nu a făcut vreun efort ca să-şi înţeleagă fiica. Se simţea o notă falsă în protestele ei. Tot ce voia era ca fiica ei să se întoarcă şi să-i ceară iertare în genunchi.

— Adu-o aici, m-a implorat când le-am spus noapte bună. Vreau s-o văd aici, în prezenţa dumitale, repetând grozăviile acelea, dacă o să mai aibă curaj. În calitate de soţie, ar trebui să-ţi acorde măcar această favoare.

Din felul în care-mi vorbea, am înţeles că nu era deloc convinsă că suntem soţ şi soţie. Eram tentat să-i spun: „Da, când o să venim, o să-ţi aduc şi certificatul de căsătorie”.

Dar mi-am ţinut gura.

La urmă, când mi-a strâns mâna, şi-a amendat spusele:

— Comunică-i că, în ce mă priveşte, am dat totul uitării, a murmurat.

Cuvinte de mamă, am gândit. Şi totuşi goale.

Am hoinărit prin împrejurimi, până la staţia trenului suspendat. Lucrurile se mai schimbaseră de când Mona şi cu mine vagabondam pe aici. Mi-a fost greu să recunosc casa unde, cândva, am proptit-o de perete şi am futut-o. Şi locul viran, unde ne-am futut în noroi până n-am mai ştiut pe ce lume suntem, nu mai era loc viran. Pretutindeni, clădiri noi, străzi noi. Totuşi continuam să mă învârtesc pe acolo. De astă dată mă plimbam cu o altă Mona – acea *tragedienne* de cincisprezece ani, a cărei fotografie o văzusem pentru prima oară cu câteva minute în urmă. Cât de frapantă era, chiar şi la vârsta aceea stângace! Câtă puritate avea în privire! Atât de francă, de iscoditoare, de autoritară!

Mă gândeam la Mona pe care o aşteptam la ieşirea sălii de dans. Încercam să le îmbin pe cele două. Nu reuşeam! Rătăceam pe străzile dezolante cu câte o Mona la fiecare braţ. Niciuna dintre cele două nu mai exista. Şi poate că nici eu.

10

Era evident, chiar şi pentru un neghiob ca mine, care se lăsa înşelat, că noi trei nu o să ajungem niciodată împreună la Paris. De aceea, când am primit o scrisoare de la Tony Marella să mă prezint în câteva zile la serviciu, am profitat de ocazie ca să le anunţ că, în ce mă priveşte, pun capăt iniţiativei. Într-o discuţie de la inimă la inimă, aşa cum nu mai avusesem de multă vreme, le-am sugerat că ar fi mai înţelept ca ele să facă saltul de îndată ce le vor permite finanţele, iar eu să le urmez mai târziu. Acum, că slujba se materializase, puteam să locuiesc la ai mei şi să pun bani deoparte pentru călătoria mea. Sau, dacă se va ivi necesitatea, să le trimit lor ceva bani. Dar în mintea

mea, nu vedeam pe niciunul dintre noi plecând la Paris în următoarele câteva luni. Sau poate nici mai târziu.

Nu trebuia să te pricepi la cititul gândurilor ca să-ţi dai seama ce uşurate s-au simţit auzind că n-am de gând să le însoţesc. Desigur, Mona a încercat să mă convingă să renunţ la ideea de a locui cu părinţii mei. Dacă trebuia să mă mut undeva, ea propunea să încerc la Ulric. I-am făgăduit că o să mă mai gândesc.

Oricum, discuţia noastră de la inimă la inimă părea să le fi dat un nou elan de viaţă. În fiecare seară veneau cu veşti bune. Toţi prietenii lor, precum şi fraierii, promiseseră să contribuie la strângerea banilor de drum. Stasia cumpărase un mic ghid de conversaţie în limba franceză şi eu eram momâia cu care exersa expresiile idiomatice:

„Madame, avez-vous une chambre a louer? A quel prix, s'il vous plaît? Y a-t-il de l'eau courante? Et du chauffage central? Oui? Cest chic. Merçi bien, madame?". Şi aşa mai departe. Sau mă întreba dacă cunosc deosebirea între *une facture* şi *l'addition. L'oeil* era singularul substantivului ochi, şi pluralul era *lesyeux.* Ce ciudat! Şi dacă adjectivul *sacre* era pus înaintea substantivului, avea cu totul alt sens decât dacă venea după substantiv. Ce ştii despre asta? Foarte interesant, nu? Dar eu nu dădeam un căcat pe toate subtilităţile de limbă. Când o să vină vremea, o să le învăţ, dar în felul meu.

La sfârşitul ghidului pe care-l cumpărase, se găsea o hartă a liniilor de metrou. Asta mă fascina. Stasia mi-a arătat unde era Montmartre şi Montparnasse. Probabil că întâi se vor duce în Montparnasse, pentru că acolo se aduna majoritatea americanilor din Paris. Mi-a arătat şi Turnul Eiffel, Jardin du Luxembourg, talciocul, *les abattoirs* şi Luvrul.

— Unde-i Moulin Rouge? am întrebat-o.

A trebuit să caute în index.

— Şi ghilotina – pe asta unde o ţin?

Nu mi-a putut răspunde.

Am observat ce multe străzi purtau nume de scriitori.

Când eram singur, despătuream harta şi detectam străzile cu nume ilustre: Rabelais, Dante, Balzac, Cervantes, Victor Hugo, Villon, Verlaine, Heine… Veneau apoi nume de filosofi, de istorici, de oameni de ştiinţă, pictori, muzicieni – şi, în cele din urmă, războinici. Nume istorice la nesfârşit. Ce educativă poate fi o simplă plimbare în oraşul ăsta! – mi-am spus. Imaginează-ţi să nimereşti peste o stradă, sau o *place* ori *impasse* – aşa se cheamă? – botezată Vercingétorix! (în America n-am dat niciodată peste o stradă numită după pionierul Daniel Boone, deşi e posibil să existe una prin Dakota de Sud.)

O anumită stradă din cele pe care mi le-a arătat Stasia mi se înfipsese în minte; era strada pe care se găsea Institutul de Beaux Arts. (Spera ca, într-o zi, să studieze acolo.) Numele străzii era Bonaparte. (Cum să fi ştiut eu pe atunci că aceasta va fi prima stradă pe care voi locui când aveam să ajung la Paris?) Pe o stradă laterală învecinată, rue Visconti – Balzac a deţinut cândva o editură, o întreprindere care i-a ruinat tot restul vieţii. Şi pe o altă stradă care pornea tot din rue Bonaparte, a locuit cândva Oscar Wilde.

A sosit şi ziua când m-am prezentat la slujbă. Aveam de străbătut un drum foarte lung până la Departamentul Parcurilor. Tony m-a aşteptat cu braţele deschise.

— Nu trebuie să te speteşti cu munca, m-a sfătuit, referindu-se la îndeletnicirea mea de gropar. Încearcă şi tu marea cu degetul. Nimeni n-o să stea cu ochii pe tine. Mi-a tras un ghiont amical în spate. Ai destulă putere în tine ca să mânuieşti o lopată, nu? Sau să împingi o roabă cu pământ?

— Sigur. Sigur că da.

M-a prezentat supraveghetorului, i-a cerut să nu scoată untul din mine, şi apoi a întins-o la biroul lui. Mi-a făgăduit că, până-ntr-o săptămână, o să lucrez în birou. Oamenii s-au purtat inimos cu mine, probabil din cauza mâinilor mele moi şi netede.

Mi-au dat să fac muncile cele mai uşoare. Şi un băieţandru ar fi putut face faţă.

Prima zi de muncă mi-a plăcut imens. Munca manuală – ce bună e! Şi aerul curat, mirosul de pământ, cântul păsărilor! Era un fel nou de abordare a morţii. Oare ce-ai simţi dacă ţi-ai săpa propria groapă? Păcat că, la un moment sau altul din viaţă, nu suntem obligaţi cu toţii să ne săpăm groapa. Cred că te-ai simţi mult mai confortabil într-o groapă săpată cu propriile-ţi mâini.

Şi cu ce poftă de mâncare m-am întors acasă seara, după prima mea zi de muncă. Nu-i vorbă, din punctul ăsta de vedere n-am fost niciodată deficitar. Ce ciudat să vin acasă, după o zi de trudă, ca orice om de pe stradă, şi să găsesc o cină gustoasă, gata a fi devorată. Ba chiar erau şi flori pe masă şi o sticlă cu cel mai excelent vin franţuzesc. Nu sunt mulţi gropari pe care să-i aştepte acasă asemenea abundenţă! Un gropar *emeritus,* asta eram. Groparul shakespearian. *Prosit!*

Fireşte, a fost prima şi ultima cină de felul ăsta. Totuşi, un gest frumos. În fond, nu meritam deosebit respect sau o atenţie specială pentru munca onorabilă pe care o îndeplineam.

Cu fiecare zi care trecea, munca devenea tot mai aspră. A venit şi marele moment când m-am plantat în fundul gropii, aruncând lopeţi pline de pământ peste umăr. O realizare frumoasă. O *gaură în pământ?* Există găuri şi găuri. Asta era o gaură consacrată. Specială, de la Adam Cadmus la Adam Omega.

Toată ziua stăteam în fundul gropii. Groparul şi groapa. Da, în fundul gropii, cu sapa în mână, mi-am dat seama că în eforturile mele exista şi o notă simbolică. Deşi leşul altui om va ocupa groapa asta, totuşi mă simţeam ca şi cum aş fi participat la propria mea înmormântare. *(J'aurai un bel enterrement.)* Era o carte haioasă asta: „Voi avea o înmormântare frumoasă". Dar nu era deloc haios să zaci în puţul ăsta fără fund, cuprins de o sumbră presimţire. Vorbind simbolic, poate că într-adevăr îmi săpam propria groapă. Mă rog, în câteva zile iniţierea mea avea să ia sfârşit. Puteam rezista până atunci. Şi-apoi, în curând o să-mi încasez prima leafă: Ce eveniment! Nu

pentru c-ar fi fost o sumă mare. Nu, dar o câştigasem „cu sudoarea frunţii”.

Azi era joi. Pe urmă vineri. După care, ziua de plată.

Joi, în această zi a presimţirilor negre, atmosfera de acasă a fost permeabilizată de un element nou. Nu puteam defini ce anume mă tulbura în asemenea hal. În mod cert, nu faptul că cele două erau nefiresc de vesele. Li se întâmpla des să aibă asemenea crize de frenezie. Erau suprasurescitate, ăsta-i singurul cuvânt prin care le pot descrie. Dar de ce? Şi felul în care îmi zâmbeau – zâmbetul pe care îl oferi unui copil nerăbdător, care vrea să ştie. Zâmbetul care spunea: „Mai aşteaptă puţin, în curând ai să afli!”. Lucrul cel mai derutant era că orice aş fi spus, nu le irita. Păreau să se complacă total.

În seara următoare, vineri, au venit acasă cu berete pe cap. „Ce le-o fi apucat? mă întrebam. Se cred deja la Paris?” Au lungit-o neobişnuit de mult cu abluţiunile. Şi din nou cântau ca nebunele – una în cadă, cealaltă sub duş. „Dă-mi voie să te numesc iubito, sunt îndrăgostit… ooo-oo-oo!” Urmat de „Tipperary”. Ce voioşie! Cum mai râdeau şi chicoteau! Debordau de fericire, Domnul să le aibă inimioarele în pază!

N-am rezistat să nu trag cu ochiul.

Stasia stătea în picioare în cadă şi îşi freca pizdulicea. Nu scotea niciun strigăt, nici măcar un „Oh!”. Iar Mona tocmai ieşise de sub duş, cu un prosop legat în jurul mijlocului.

— Te usuc eu, i-am spus dezlegându-i prosopul.

În timp ce o frecam, o atingeam şi o dezmierdam, torcea ca o pisică. În cele din urmă am muiat-o toată în apă de colonie. Şi asta i-a plăcut.

— Eşti minunat, mi-a declarat. Te iubesc, Val. Realmente, te iubesc.

M-a îmbrăţişat cu căldură.

— Mâine e ziua de plată, da? Cumpără-mi un sutien şi o pereche de ciorapi. Am mare nevoie.

— Sigur că da. Altceva nu mai vrei?

— Nu, asta-i tot, Val, iubitule.

— Eşti sigură? Pot să-ţi cumpăr tot ce ai nevoie – *mâine.*

Mi-a aruncat o privire sfioasă.

— Bine, atunci mai cumpără-mi ceva.

— Ce?

— Un buchet de violete.

Am încununat această scenă de fericire conjugală cu un futai regesc, de două ori întrerupt de Stasia care se tot făcea că are nevoie de un lucru sau de altul şi care a continuat să se foiască prin hol chiar şi după ce noi ne liniştiserăm.

Pe urmă s-a petrecut ceva bizar. Chiar când aţipisem, cine credeţi că a venit la patul meu, s-a aplecat tandru asupră-mi şi m-a sărutat pe frunte? Stasia în persoană.

— Noapte bună, mi-a spus. Vise plăcute.

Eram prea sleit ca să-mi bat capul să interpretez gestul ăsta ciudat. „Singurătate! Asta o mănâncă”. Pe moment, nu m-am putut gândi la altceva.

Dimineaţa, s-au trezit amândouă înainte de-a reuşi eu să-mi frec nisipul din ochi. Desigur, tot vesele, tot nerăbdătoare să-mi facă o plăcere. Oare li se urcase la cap leafa pe care urma să o aduc acasă? Şi căpşune la micul dejun? Căpşune înecate în frişca! Piii!

Pe urmă a survenit alt fapt cu totul neobişnuit. Când am plecat, Mona a stăruit să mă conducă până în stradă.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat-o. De ce toate astea?

— Vreau să te conduc, asta-i tot.

Mi-a aruncat un zâmbet matern, indulgent.

Şi în timp ce mă îndepărtam, a rămas pe trepte, în chimonoul ei subţire. Când am ajuns pe la mijlocul străduţei, am întors capul, să văd dacă mai e acolo. Era. Mi-a făcut semn cu mâna. I-am făcut şi eu.

În metrou m-am lăsat furat de toropeală. Ce superb început de zi! (Şi nici nu mai trebuia să sap gropi!) Căpşune la micul dejun. Mona făcându-mi semne cu mâna. Totul atât de plăcut, aşa cum ar trebui să fie. La superlativ. În cele din urmă, ajunsesem la liman…

Sâmbătă se lucra numai jumătate de zi. Mi-am

încasat banii, am luat masa de prânz cu Tony care mi-a explicat noile mele îndatoriri, pe urmă am dat o raită prin parc şi am plecat spre casă. În drum, am cumpărat două perechi de ciorapi, un sutien, un buchet de violete – şi o plăcintă nemţească, cu brânză. (Plăcinta cu brânză pentru sufletul meu.)

Când am ajuns în faţa casei, se întunecase. Înăuntru nu ardea nicio lumină. Ciudat, mi-am spus. Se jucau de-a v-aţi ascunselea cu mine? Am intrat, am aprins lumina şi m-am uitat în jur. Ceva nu era în regulă. O clipă m-am gândit că ne călcaseră hoţii. Când am aruncat o privire în camera Stasiei, temerile mi s-au înteţit. Cufărul şi valiza ei dispăruseră. De fapt, camera era golită de *toate lucrurile ei.* Zburase din colivie? Asta să fi fost semnificaţia sărutului de noapte bună? Am inspectat şi cealaltă cameră. Sertarele biroului erau deschise, peste tot haine împrăştiate. Harababura din casă arăta că plecarea fusese subită şi febrilă. M-am simţit covârşit de sentimentul acela care mă năpădise când am stat în fundul gropii. Pe masa de lângă fereastră am zărit un petic de hârtie – probabil un bilet. Da, sub un prespapier era un bilet mâzgălit cu creionul. Scris de Mona: „Dragă Val, ne-am îmbarcat azi-dimineaţă pe vaporul *Rochambeau.* Nu am avut inimă să-ţi spun. Scrie-mi post restant, American Express, Paris. Cu dragoste”.

Am citit din nou biletul. Aşa procedezi întotdeauna când e vorba de un mesaj fatal. Pe urmă m-am prăbuşit pe scaunul de la birou. La început, lacrimile au izvorât încet, picătură cu picătură. Pe urmă, însă, au ţâşnit puhoi. Plângeam în hohote. Cu sughiţuri teribile care-mi sfâşiau pieptul. Cum a putut să-mi facă aşa ceva? Ştiam că au să plece fără mine, dar nici chiar aşa. Să fugă, ca doi copii poznaşi! Şi teatrul jucat la urmă: „Adu-mi Un buchet de violete!”. De ce? Ca să mă inducă în eroare? Era necesar? căzusem în mintea copiilor? Numai un copil e tratat în felul ăsta. În ciuda sughiţurilor de plâns, simţeam cum urcă în mine furia. Mi-am încleştat pumnul şi le-am strigat că sunt nişte căţele trădătoare; m-am rugat ca vaporul să se

scufunde, am jurat că n-o să le trimit un cent, niciodată, chiar dac-o fi să crape de foame. Pe urmă, ca să-mi mai descarc furia, m-am ridicat în picioare şi am aruncat cu prespapierul în fotografia de pe birou. Am înşfăcat o carte şi am zvârlit cu ea în altă fotografie. Mă învârteam dintr-o cameră în alta, spărgând tot ce-mi cădea sub ochi. Am zărit într-un colţ un morman de haine abandonate. Erau ale Monei. Le-am ridicat bucată cu bucată – chiloţi, sutien, bluză – şi le-am adulmecat. Erau încă îmbibate de parfumul ei. Le-am adunat şi le-am vârât sub perna mea. Pe urmă am început să urlu. Am urlat, şi am urlat, şi am urlat. Şi când am terminat de urlat, am început să cânt: „Dă-mi voie să te numesc iubito… Sunt îndrăgostit de tine – e-e…”. Plăcinta cu brânză mă privea sfidător. „Te bag în pizda mătii am strigat şi, ridicând-o deasupra capului, am trântit-o de perete.

În acest moment s-a deschis încet uşa şi iat-o pe una dintre surorile olandeze de sus, stând în prag cu mâinile strânse la piept.

— Bietul de tine, bietul, bietul! a exclamat, apropiindu-se şi dând să mă înconjoare cu braţele. Te rog, te rog, nu pune atâta la inimă. Îmi dau seama ce simţi… da, e îngrozitor. Dar or să se întoarcă, ai să vezi.

Cuvintele astea duioase mi-au stârnit din nou lacrimile. M-a strâns în braţe şi m-a sărutat pe amândoi obrajii. N-am opus nicio rezistenţă. Pe urmă m-a condus spre pat şi s-a aşezat, trăgându-mă lângă ea.

În pofida durerii mele, nu m-am putut împiedica să nu-i observ înfăţişarea şleampătă. Peste pijamaua jerpelită – se pare că purta pijama toată ziua – îşi trăsese un chimono pătat. Ciorapii îi atârnau căzuţi în jurul gleznelor; din coama de păr încâlcit scăpau ace de păr. Era o hârcă, fără îndoială. Dar, hârcă sau nu, era sincer afectată, îndurerată de soarta mea.

Înconjurându-mi umerii cu un braţ, mi-a declarat, cu tact şi blândeţe, că îşi dăduse seama, de câtva timp, de cele ce se petreceau la noi.

— Dar eram nevoită să-mi ţin gura, a adăugat.

Se oprea din când în când din vorbă, pentru a-mi îngădui să-mi dau frâu liber durerii. În cele din urmă, însă, m-a asigurat că Mona mă iubea.

— Da, a accentuat, te iubeşte mult.

Eram pe punctul de a protesta, când uşa s-a deschis din nou încet şi a apărut şi cealaltă soră. Aceasta era ceva mai îngrijit îmbrăcată şi mai atrăgătoare. S-a îndreptat spre noi şi, după câteva cuvinte tandre, s-a aşezat pe pat de cealaltă parte a mea. Fiecare dintre ele îmi ţinea câte o mână în mâinile lor. Ce tablou trebuie să fi fost!

Câtă solicitudine! Oare se temeau că o să-mi zbor creierii? Mă asigurau întruna că totul o să se sfârşească cu bine. Răbdare! Răbdare! Până la sfârşit, totul o să se rezolve. Ce s-a întâmplat a fost inevitabil. De ce? Pentru că eu eram un om atât de bun. Dumnezeu mă punea la încercare, asta era.

— Adeseori, mi-a spus una dintre ele, am fi vrut să venim jos şi să-ţi dăm curaj, dar n-am îndrăznit să ne amestecăm. Ştiam ce simţi. Te auzeam când străbăteai camera în sus şi-n jos, în sus şi-n jos. Ni se rupea inima, dar ce puteam face?

Începea să mă agaseze, toată această revărsare de compătimire. M-am ridicat în picioare şi mi-am aprins o ţigară. Baborniţa s-a scuzat şi a dat o fugă până sus.

— Se întoarce imediat, m-a asigurat cealaltă.

S-a apucat să-mi povestească despre viaţa lor în Olanda. Ceva din ce a spus sau felul în care i-a spus, m-a făcut să râd. A bătut din palme, încântată.

— Vezi că dracul nu-i chiar atât de negru? Poţi încă să râzi. La auzul acestor cuvinte, am început să râd şi mai tare, din ce în ce mai tare. Era imposibil de spus dacă râde am sau plângeam. Dar nu mă mai puteam opri.

— Haide, haide, m-a liniştit, strângându-mă la piept şi gângurind. Lasă-ţi capul pe umărul meu. Aşa! Vai ce inimă afectuoasă ai!

Ridicol cum era, îmi plăcea să-i plâng pe umăr. Ba chiar, îmbrăţişarea ei maternă m-a făcut să mă simt uşor excitat.

În scurt timp, a apărut şi cealaltă soră, purtând un platou cu o carafă şi trei pahare.

— Asta o să te facă să te simţi mai bine, a spus, turnându-mi o doză de rachiu.

Am ciocnit paharele, de parcă sărbătoream un eveniment fericit, şi am băut. Era foc curat.

— Mai bea un păhărel, m-a îndemnat cealaltă soră, şi a reumplut paharele. Nu-i aşa că-i bun? Arde, nu? Dar îţi dă viaţă. Am mai băut vreo două, trei pahare, în succesiune rapidă. Şi de fiecare dată îmi spuneau:

— Ei, nu-i aşa că te simţi mai bine?

N-aş fi putut spune dacă mă simţeam mai bine sau mai rău. Tot ce ştiam e că-mi luaseră foc măruntaiele. Şi, după aceea, camera a început să se învârtească.

— Culcă-te, m-au îndemnat bătrânele.

M-au apucat de braţe şi m-au trântit pe pat. M-am întins cât sunt de lung, neputincios ca un prunc. Mi-au dezbrăcat ele haina, apoi cămaşa, pantalonii şi pantofii. N-am protestat. M-au răsucit pe o parte şi m-au învelit.

— Dormi, m-au sfătuit. O să venim mai târziu. Când ai să te trezeşti, ai să iei cina cu noi.

Am închis ochii. Camera se învârtea şi mai tare.

— O să avem noi grijă de dumneata, a rostit una dintre ele.

— O să te îngrijim bine, a adăugat şi a doua. Au ieşit din cameră în vârful picioarelor.

M-am deşteptat la orele mici ale dimineţii. Aveam senzaţia că sună clopotele bisericii. (Este exact ce spunea mama mea când încerca să-şi amintească de ceasul naşterii mele.) M-am dat jos din pat şi am citit iar biletul. Probabil că acum erau în largul mării. Mi s-a făcut foame. Am găsit pe jos o bucată din plăcinta cu brânză şi am înfulecat-o. Dar mi-era mai mult sete decât foame. Am băut câteva pahare cu apă, unul după altul. Mă cam durea capul. Pe urmă, m-am târât din nou în pat. Dar somnul mă părăsise. Când s-au ivit zorii, m-am sculat, m-am îmbrăcat şi am ieşit în stradă. Mai bine să umblu haihui decât să zac

acolo gândind. O să merg, o să merg, până o să pic.

Dar lucrurile nu erau aşa cum am crezut eu. Odihnit sau obosit, gândurile nu mi se mai opreau. Se roteau, se roteau, tot pe loc, întorcându-se mereu la centrul mort: inacceptabilul.

Cum mi-am petrecut restul zilei, nu mai ştiu – e un gol în capul meu. Singurul lucru de care îmi aduc aminte este că inima mă durea tot mai tare. Nimic nu-mi putea potoli durerea. Şi nu era ceva dinăuntrul meu, eram chiar eu. *Eu* eram durerea. O durere ambulantă, vorbitoare. Doamne, dacă aş fi putut să mă duc la abator şi să le cer să mă spintece, ca pe un bou – ar fi fost un act de binefacere. Doar o singură lovitură – între ochi. Asta şi numai asta ar fi putut să-mi omoare durerea.

Luni dimineaţă m-am dus la slujbă, ca de obicei. A trebuit să aştept mai bine de un ceas până şi-a făcut şi Tony apariţia. Mi-a aruncat doar o privire şi m-a întrebat:

— Ce s-a întâmplat?

I-am povestit pe scurt. Plin de bunăvoinţă, mi-a propus:

— Hai să bem un pahar. Aici nu-i nimic presant. Măria Sa nu vine azi, aşa că n-avem de ce să ne îngrijorăm.

Am dat pe gât vreo două băuturi şi apoi am luat prânzul. Un prânz bun, urmat de un trabuc bun. N-a rostit niciun cuvânt de reproş la adresa Monei. Numai când ne-am întors la birou, şi-a permis o observaţie.

— Eu nu pot să înţeleg, Henry. Am şi eu necazuri din belşug, dar nu de genul ăsta.

La birou, mi-a schiţat din nou îndatoririle mele.

— Am să te prezint mâine băieţilor, m-a anunţat. (Când ai să fii mai stăpân pe tine, voia să spună.)

A adăugat că o să mă înţeleg bine cu ei.

Aşa au trecut ziua aceea şi a doua zi. I-am cunoscut şi pe ceilalţi membri ai biroului, toţi slujbaşi cu normă plină, visând să ajungă la pensie, la prima treaptă a curcubeului. Aproape toţi proveneau din Brooklyn, oameni de duzină, vorbind acel monoton şi plicticos jargon

brooklynez. Dar toţi foarte săritori.

Un singur tip, un contabil, mi-a atras pe dată atenţia. Îl chema Paddy Mahoney. Era un irlandez catolic, cu vederi înguste cum sunt toţi, certăreţ, arţăgos, trăsături pe care eu nu le agreez, dar pentru că veneam ca şi el din circumscripţia 14 – se născuse şi fusese crescut în Greenpoint – ne-am înţeles de minune. De îndată ce Tony şi bossul mare plecau, Paddy se înfiinţa la biroul meu şi mă pisa tot restul zilei.

Miercuri dimineaţă am găsit o radiogramă pe biroul meu: „Avem urgentă nevoie de cincizeci de dolari înainte de acostare. Te rog expediază-i imediat”.

I-am arătat lui Tony mesajul.

— Şi ce-ai de gând să faci? m-a întrebat.

— Asta aş vrea să ştiu şi eu.

— Doar nu te gândeşti să le trimiţi bani după toate câte ţi-au făcut?

M-am uitat la el, neajutorat.

— Mă tem că va trebui să le trimit, am răspuns.

— Nu fi idiot. Lasă-le să doarmă aşa cum şi-au aşternut.

Speram să-mi spună că puteam lua un avans în contul salariului. Zdrobit, m-am întors la lucrul meu. Şi în timp ce lucram, îmi scormoneam creierii întrebându-mă cum şi de la cine aş putea împrumuta asemenea sumă. Tony era unica mea speranţă, dar nu voiam să-l presez. Nu puteam – făcuse deja pentru mine mai mult decât meritam.

După prânz, pe care-l lua, de obicei, împreună cu partenerii lui politici la un bar din Village, şi-a făcut apariţia, cu un trabuc gros în gură şi duhnind a alcool. Faţa i se lăţise într-un zâmbet larg, pe care i-l ştiam din şcoală, când era pus pe cine ştie ce şotie.

— Ei, cum stau lucrurile? m-a întrebat. Ai prins şpilul, nu? Nu-i o slujbă prea rea, nu?

Şi-a împins pălăria pe ceafă, s-a înfundat comod în scaunul rotitor şi şi-a ridicat picioarele pe birou. După ce a tras un fum zdravăn din trabuc, s-a întors uşor spre mine şi mi-a spus:

— Henry, bănuiesc că eu nu prea înţeleg femeile. De asta sunt un celibatar convins. Dar tu eşti altfel. Tu nu te fereşti de complicaţii – în orice caz, când mi-ai vorbit azi-dimineaţă de radiogramă, mi-am spus că eşti un dobitoc. Acum, însă, nu mai gândesc la fel. Ai nevoie de ajutor şi cred că sunt singurul om care te poate ajuta. Uite ce-i, am să-ţi împrumut *eu* suma de care ai nevoie. Nu pot să-ţi aprob un avans în contul salariului... eşti prea nou în slujbă. Şi s-ar ridica o serie de întrebări inoportune.

Şi-a vârât mâna în buzunar şi a scos portofelul.

— Ai să-mi restitui împrumutul plătindu-mi cinci dolari pe săptămână, dacă eşti de acord. Dar nu le lăsa să te mulgă în continuare! Ţine-te tare!

A mai adăugat câteva cuvinte şi s-a pregătit să plece.

— Acuma o întind. Mi-am isprăvit treaba pentru ziua de azi. Dacă dai de vreo greutate, cheamă-mă.

— Unde?

— Întreabă-l pe Paddy. O să-ţi spună el.

Pe măsură ce treceau zilele, suferinţa mi se mai domolea. Tony mă ţinea tot timpul ocupat – în mod deliberat, fără îndoială. De asemenea, a aranjat să intru în legătură cu grădinarul-şef. Într-o zi, va trebui să scriu o cărticică despre plantele, tufişurile şi copacii din parc, mi-a spus grădinarul. O să-mi ofere el material documentar.

Zi de zi aşteptam o nouă telegramă. Ştiam că o scrisoare ia multe zile până să ajungă. Cum mă aflam deja în groapă, şi pentru a evita să mă întorc zilnic la locul disperării mele, am hotărât să le cer alor mei să mă ia la dânşii. Au acceptat imediat, deşi purtarea Monei îi dezorienta. Le-am explicat, desigur, că era un plan mai vechi şi că eu o voi urma în curând şi aşa mai departe. Ei, însă, ştiau ce ştiau, dar îşi reţineau comentariile, ca să nu mă simt şi mai umilit.

Da, m-am mutat la ei. Pe Strada Suferinţelor Timpurii. Acelaşi birouaş pentru scris, pe care l-am avut şi ca băiat. (Şi pe care nu l-am folosit niciodată.) Toate posesiunile mele intraseră într-o valiză. Nu mi-am adus cu mine nicio carte.

M-a costat alţi câţiva dolari să-i telegrafiez Monei noua adresă şi s-o avertizez să-mi scrie sau să-mi telegrafieze numai la birou.

Aşa cum a bănuit Tony, nu a trecut mult până la sosirea celei de-a doua telegrame. De astă dată aveau nevoie de bani pentru masă şi cazare. Deocamdată, nicio slujbă în perspectivă. Imediat după aceea a venit şi o scrisoare, una scurtă, prin care mă înştiinţa că erau fericite, că Parisul e minunat, că trebuie să găsesc o modalitate să vin şi eu cât mai curând. Nicio aluzie la felul cum se descurcau.

— O duc bine acolo? m-a întrebat într-o zi Tony. Nu mai cer bani, nu-i aşa?

Nu-i povestisem despre cea de-a doua telegramă. Suma mi-o furnizase unchiul meu, cel care specula bilete de spectacole.

— Uneori, mi-a spus Tony, simt că mi-ar plăcea şi mie Parisul. Cred că noi doi ne-am distra de minune acolo, ce zici?

Pe lângă munca de rutină de la birou, mai aveam tot felul de alte îndeletniciri. De pildă, discursurile pe care şeful comisiei trebuia să le ţină cu felurite ocazii şi pe care niciodată nu şi le scria singur. Tony avea misiunea să-i compună discursurile. Şi după ce Tony făcea tot ce putea, le mai retuşam şi eu.

Plicticoasă treabă, discursurile astea! Preferam de o mie de ori conversaţiile mele cu grădinarul. Începusem să-mi iau note pentru viitoarea broşură „arboriculturală”, cum o botezasem eu.

După un timp, munca la birou a început să lâncezească. Câteodată, Tony nu mai apărea deloc. De îndată ce bossul pleca, înceta orice activitate. Când biroul rămânea în stăpânirea noastră – eram şapte la număr – petreceam timpul jucând cărţi, trăncănind vrute şi nevrute, cântând, povestind anecdote porcoase, ba, uneori, jucându-ne de-a v-aţi ascunselea. Pentru mine, pauzele astea erau mai neplăcute decât momentele când eram copleşit de muncă. Era cu neputinţă să susţin vreo discuţie

inteligentă cu vreunul dintre ei, cu excepţia lui Paddy Mahoney. El era singurul cu care-mi plăcea să stau de vorbă. Nu pentru că ar fi atacat subiecte interesante. De cele mai multe ori, îmi povestea despre ce se petrecea în circumscripţia 14, unde se ducea să joace biliard cu băieţii, să bea un pahar sau să joace cărţi. Maujer, Teneyck, Conselyea, Devoie, Humboldt, toate străzile de pe acolo… le pomeneam pe toate, le trăiam, jucam din nou jocurile copilăriei sub soarele arzător sau prin pivniţele răcoroase, sub strălucirea ceţoasă a lămpilor cu gaz sau în docuri, pe malul râului repede…

Dar ce-i inspira lui Paddy prietenia şi devotamentul pe care mi le purta era talentul meu de mâzgălitor. Când mă vedea la maşina de scris, chiar dacă băteam o singură literă, rămânea în prag şi se uita la mine de parcă eram un fenomen.

— Ce faci? mă întreba. O baţi?

Voia să spună că scriu o nouă povestire. Uneori se proptea în faţa mea, aştepta un timp, pe urmă mă întreba:

— Eşti foarte ocupat?

Dacă-i răspundeam: „Nu. De ce?”, se pornea:

— Mă gândeam… Ţii minte birtul din colţul dintre Wythe Avenue şi Grand?

— Da, sigur, ce-i cu el?

— Era un tip care hălăduia pe acolo… un scriitor, ca şi tine. Scria foiletoane. Dar înainte de a scrie trebuia să se îmbete criţă.

Asemenea remarcă era doar un apetitiv. Însemna că are chef de vorbă.

— Bătrânul ăla care locuia pe strada ta… cum dracu’ îl cheamă? *Martin.* Da, ăsta-i! Ţinea întotdeauna doi dihori în buzunarele paltonului, mai ţii minte? Şi câştiga o mulţime de bani, pehlivanul, cu dihorii ăia ai lui. Lucra pentru cele mai bune hoteluri din New York la stârpirea şoarecilor. Ce mai chestie! Eu mă tem de dihori… sunt în stare să-ţi muşte şi boaşele… Era un tip fistichiu. Şi ce petrecăreţ! Parcă-l văd cum se împleticea pe stradă… cu blestemaţii ăia de dihori trăgând cu ochiul din buzunarele

lui. Spui că acum nu mai atinge băutura? Nu-mi vine a crede. Şi-i plăcea să arunce cu banii ca un zărghit – în birtul ăla de care-ţi spuneam.

De la dihori trecea la părintele Flanagan sau Callaghan, nu mai ştiu cum îi zicea. Preotul care se afuma zdravăn în fiecare sâmbătă seara. Trebuia să te păzeşti de el când i se urca băutura la cap. Îi regula în cur pe băieţii din cor. Ar fi putut avea orice femeie ar fi dorit, aşa era de frumos şi de atrăgător în felul lui.

Aproape că mă căcam în pantaloni când mă duceau la spovedanie, îmi povestea Paddy. Da, hoţomanul ăla cunoştea toate păcatele din calendar. (Când a rostit aceste cuvinte, Paddy şi-a făcut cruce.) Trebuia să-i spui totul… până şi de câte ori pe săptămână ţi s-a sculat. Dar lucrul cel mai rău era că avea obiceiul să se pârţuiască în faţa ta. Dar dacă erai la ananghie, la el găseai ajutor. Niciodată nu te refuza.

Da, erau o serie întreagă de figuri prin cartierul nostru. Unii dintre ei au dat ortul popii, amărâţii…

Trecuse o lună şi nu primisem de la Mona decât două misive scurte. Locuiau pe rue Princesse, într-un hotel mic, încântător, foarte curat şi foarte ieftin. Hotel Princesse. Vai dac-aş putea să-l văd şi eu, ce mi-ar mai plăcea! Se împrieteniseră cu o mulţime de americani, majoritatea artişti care trăgeau mâţa de coadă. Sperau ca în curând să mai iasă din Paris şi să viziteze împrejurimile. Stasia dorea nebuneşte să viziteze Midi. Adică sudul Franţei, unde erau regiuni viticole, livezi de măslini, lupte de tauri şi aşa mai departe. A, da exista un scriitor, un austriac trăsnit, căruia i se aprinseseră călcâiele după Stasia. O considera un geniu.

— Cum se descurcă? mă întrebau ai mei.

— Foarte bine, le răspundeam.

Într-o zi, i-am anunţat că Stasia primise o bursă la Institutul de Beaux Arts. Asta ca să le mai închid gura pentru o vreme.

Între timp, îl cultivam pe grădinar. Ce înviorat mă

simţeam în tovărăşia lui! Lumea lui era scutită de zbaterile şi zvârcolirile umane; el nu avea de-a face decât cu vremea, solul, insectele şi genele. Şi oriunde punea el mâna, creştea câte ceva. Trăia într-o împărăţie de frumuseţe şi armonie în care domneau pacea şi ordinea – îl invidiam. Cât e de reconfortant să-ţi închini plantelor şi copacilor tot timpul tău şi toată energia. Fără gelozii, fără rivalităţi, fără să-ţi faci loc cu pumnii şi cu coatele, fără să înşeli, fără să minţi. Panseluţele se bucurau de aceeaşi atenţie ca şi rododendronii; liliacul nu era mai privilegiat decât trandafirul. Unele plante erau fragile din naştere, altele înfloreau în orice condiţii. Mie, totul mi se părea fascinant: observaţiile lui asupra naturii solului, varietatea îngrăşămintelor, arta altoitului – într-adevăr, subiecte asupra cărora se putea discuta la infinit. De pildă, rolul gâzelor în miracolul polenizării, neîncetata pacoste a viermilor, uzul şi abuzul de apă, feluritele lungimi de creştere a plantelor, natura buruienilor şi a altor năpaste, lupta pentru supravieţuire, invaziile de lăcuste şi de cosaşi, divina intervenţie a albinelor…

Ce contrast faţă de lumea oamenilor, cea în care se mişca Tony! Flori versus politicieni; frumuseţe versus viclenie şi înşelătorie. Sărmanul Tony, se străduia din răsputeri să-şi păstreze mâinile curate. Amăgindu-se întruna, sau convingându-se întruna, că un slujbaş public e un binefăcător pentru ţara sa. Fiind din fire un om loial, drept, onest, tolerant, era scârbit de tacticile amicilor lui politici. Când o să ajungă senator, guvernator sau ce visa el să ajungă, o să schimbe lucrurile de la rădăcină. Credea în acest fapt cu atâta ardoare, încât nu-mi mai îngăduiam să râd de el. Dar era o întreprindere dificilă. Deşi el, personal, nu se preta la vreun act pentru care să-l mustre conştiinţa, era totuşi nevoit să închidă ochii în faţa unor fapte sau practici care-l revoltau. Şi, pe de altă parte, era obligat să risipească banii ca apa. Dar, în ciuda faptului că era înglodat până la gât în datorii, reuşise să le cumpere părinţilor lui casa în care locuiau. În plus, îşi ţinea cei doi fraţi mai mici la studii, într-o zi mi-a spus:

— Henry, chiar dacă aş dori să mă însor, n-aş putea. Nu-mi pot permite să întreţin o soţie.

Într-o altă zi, când îmi descria tribulaţiile lui, şi-a adus aminte:

— Cele mai frumoase zile din viaţa mea au fost cele când eram preşedintele clubului ăluia de atletism. Mai ţii minte? Pe atunci nu ştiam de politică. Ia zi, îţi aduci aminte când am participat la maraton şi a trebuit să fiu internat în spital? Pe vremea aceea eram în mare formă.

Şi-a coborât privirea spre buric şi şi-a frecat burta:

— Asta mi se trage de la nopţile pierdute cu băieţii. Nu te întrebi de ce în fiecare zi vin la birou atât de târziu? Niciodată nu mă culc înainte de trei, patru dimineaţa. Şi toată ziua mă lupt cu mahmureala. Doamne, dac-ar şti ai mei la ce mă pretez ca să-mi fac popularitate, m-ar renega. Asta înseamnă să fii fiul unui imigrant. Pentru că sunt un macaronar împuţit, trebuie să mă evidenţiez permanent. Ferice de tine că eşti lipsit de ambiţii. Tu nu ceri altceva de la viaţă decât să fii scriitor, aşa-i? Şi ca să fii scriitor, n-ai nevoie să te bălăceşti în căcat. Da, Henry, băiete, câteodată totul mi se pare lipsit de speranţă. Şi dacă într-o zi am să ajung preşedinte… ei şi? Crezi că aş putea schimba ceva? Ca să fiu sincer, nici eu nu cred. N-ai idee ce urzeală complicată e preşedinţia. Eşti la cheremul tuturor, fie că-ţi place sau nu. Până şi Lincoln era. Nu, eu sunt un simplu băiat sicilian care, dacă zeii or să fie îndurători, poate că o să ajungă într-o zi în Congres. Şi totuşi, nutresc visuri. Când trăieşti în şleahta asta, e singurul lucru pe care îl poţi avea – *visuri.*

Da, Henry, când conduceam clubul acela de atletism… toată lumea mă admira. Eram steaua luminoasă a cartierului. Băiatul cizmarului, care reuşise să se ridice din mocirlă. Şi când porneam să ţin o cuvântare, erau vrăjiţi, chiar înainte să deschid gura.

S-a oprit ca să-şi aprindă trabucul. A pufăit un fum, a făcut o grimasă de dezgust şi l-a aruncat.

— Acum toate s-au schimbat. Fac parte din maşinărie. Un *yesman.* Aşteptând momentul potrivit şi, pe

zi ce trece, înfundându-mă tot mai adânc. Băiete, dacă tu ai avea problemele mele, ţi-ar fi ieşit de mult peri albi. Nu ştii ce înseamnă să te lupţi ca să-ţi menţii puţina integritate care ţi-a mai rămas, în mijlocul tuturor tentaţiilor de care eşti înconjurat. Un singur pas greşit şi s-a zis cu tine. Fiecare încearcă să-l prindă cu ceva pe celălalt. Bănuiesc că asta-i ţine laolaltă. Ce clică abjectă! Mă bucur că n-am avut niciodată ocazia să ajung judecător – căci dacă ar fi trebuit să dau sentinţe unor nemernici de teapa ăstora, aş fi fost necruţător. Nu înţeleg cum poate prospera o ţară bazată numai pe intrigi şi pe corupţie. Probabil că există unele forţe superioare care ocrotesc republica asta a noastră…

Şi-a curmat vorba.

— Henry, uită ce ţi-am spus, a reluat. Îmi vărs şi eu năduful. Dar poate că-ţi dai seama că nu stau pe roze.

S-a ridicat şi şi-a luat pălăria.

— Apropo, tu cum o mai duci? Mai ai nevoie de ceva bani? Dacă da, nu te sfii să-mi ceri. Chiar dacă sunt pentru nevasta aia a ta. Ce mai face? E tot în Gay Parte?

Am zâmbit cu gura până la urechi.

— Ai noroc, Henry, băiete. Ai noroc că e acolo şi nu aici. Ţi-a mai lăsat un răgaz să respiri. Se întoarce ea, n-avea grijă. Poate mai curând decât îţi închipui… O, apropo, şeful comisiei apreciază că faci treabă bună. Şi eu sunt de aceeaşi părere. Acum, pa!

Serile, după cină, făceam de obicei câte o plimbare – fie în direcţia cimitirului chinezesc, fie în direcţia opusă, care mă ducea spre casa primei mele iubite, Una Gifford. În colţul străzii, postat ca o sentinelă, bătrânul Martin îşi lua locul seară de seară, fie vară, fie iarnă. Nu puteam trece pe lângă el fără să schimb câteva cuvinte, de obicei despre relele pe care le aduc băutura şi tutunul.

Uneori, mă învârteam doar în jurul casei, prea deprimat ca să-mi mai dau osteneala să-mi dezmorţesc picioarele, înainte de a merge la culcare, citeam, uneori, câte un pasaj din Biblie. Era singura carte care se găsea în

casă. O carte cu poveşti bune să te adoarmă. Numai evreii ar fi putut să o scrie. Un *goi* se rătăceşte în ea, cu toate încrengăturile alea genealogice, cu incesturile, violenţele, numerologia, fratricidele şi paricidele, calamităţile, belşugul de hrană, de neveste, războaiele, asasinatele, visurile, profeţiile… Nicio coerenţă. Numai un cărturar în ale divinităţii poate să le înţeleagă. Nimic nu se leagă. Biblia este, de fapt, Vechiul Testament plus textele apocrife. Noul Testament e o carte de enigme – „numai pentru uzul creştinilor".

Oricum, ce vreau să spun este că mă simţeam atras de Cartea lui Iov: „Unde erai tu când am întemeiat pământul? Spune-mi, dacă ştii să spui". Asta era fraza care îmi plăcea; se potrivea cu amărăciunea mea, cu chinul meu. Îmi plăcea mai cu seamă acel „Spune-mi, dacă ştii să spui". Nimeni nu deţine acest gen de ştiinţă. Iehova nu s-a mulţumit să-l năpăstuiască pe Iov cu bube şi cu suferinţe, a trebuit să-i mai pună şi ghicitori. Din când în când, după ce mi se făcea lehamite de atâta sfadă şi gâlceava cu Regii, Judecătorii, Numerele, precum şi de alte versete soporifice legate de cosmologie, circumciziune şi rugile osândiţilor, mă întorceam la Iov şi mă consolam cu gândul că nu fac parte dintre cei aleşi. Până la urmă, dacă vă aduceţi aminte, Iov e reabilitat. Pe lângă ce a îndurat el, necazurile *mele* erau o nimica toată; nu ocupau mai mult spaţiu decât o oală de noapte. Câteva zile mai târziu, cred că era după-amiază, a venit vestea că Lindbergh a zburat cu bine peste Atlantic. Toată omenirea s-a revărsat din case pe pajişti, ca să strige şi să aclame, să fluiere şi să se felicite unii pe alţii. Întreaga ţară era cuprinsă de o bucurie isterică. Era o înfăptuire homerică şi fusese nevoie de milioane de ani până când un muritor obişnuit să o realizeze. Entuziasmul meu era ceva mai reţinut. Fusese temperat de primirea unei scrisori, chiar în acea dimineaţă, prin care eram anunţat, ca să spun aşa, că Mona e în drum spre Viena, însoţită de prieteni. Am aflat că draga de Stasia era pe undeva prin Africa de Nord, plecată cu austriacul trăsnit care o găsea atât de fascinantă. Din felul în care era

redactată scrisoarea, se putea deduce că Mona fugise la Viena ca să se răzbune pe cineva. Desigur, nicio explicaţie asupra felului în care reuşise să împlinească miracolul unei asemenea călătorii. Mi-era mai uşor să înţeleg cucerirea spaţiului aerian de către Lindbergh, decât călătoria Monei la Viena. Am citit de două ori scrisoarea, în strădania de a descoperi cine erau acei prieteni ai ei. Rezolvarea misterului era simplă: tăiaţi i-ul pluralului şi rămâne „prieten”. Nu aveam cea mai mică îndoială că era escortată de un american bogat, trândav, tânăr şi arătos. Dar cel mai mult mă irita faptul că uitase să-mi indice o adresă din Viena la care aş fi putut să-i scriu. Pur şi simplu, trebuia să stau şi să aştept. Să aştept şi să muşc zăbala.

Măreaţa victorie a lui Lindbergh asupra elementelor nu făcea decât să dea şi mai mult relief frustrării mele. Iată-mă pe mine ţintuit într-un birou, făcând munci lipsite de noimă, fără un ban în buzunar, primind răspunsuri laconice la scrisorile mele lungi, sfâşietoare, în timp ce ea îşi făcea de cap, zburătăcind dintr-un oraş în altul ca pasărea paradisului. Ce sens ar fi avut să încerc să plec în Europa? Cum aş fi putut găsi o slujbă acolo când în ţara mea mi-era atât de greu să găsesc? Şi de ce să-mi închipui că ea ar fi supraîncântată să mă vadă?

Cu cât chibzuiam mai mult asupra situaţiei, cu atât eram mai mohorât. În acea după-amiază, pe la ora cinci, cuprins de o criză de disperare, m-am aşezat la maşina de scris ca să redactez o schiţă a cărţii pe care, îmi spuneam, aveam să o scriu într-o zi. Cartea Blestemului Meu. Era ca şi cum mi-aş fi scris propriul epitaf.

Scriam rapid, într-un stil telegrafic, începând cu seara în care o văzusem pentru prima oară. Dintr-un motiv inexplicabil, m-am pomenit amintindu-mi cronologic, *şi fără efort,* lungul şir de evenimente care s-au scurs în intervalul dintre acea seară fatală şi ziua de azi. Aşterneam pagină după pagină, şi aveam întruna şi mai multe de spus.

Când mi s-a făcut foame, m-am repezit până în Village ca să pun ceva în gură. Apoi m-am întors la birou şi

m-am aşezat din nou la maşina de scris. În timp ce scriam, râdeam şi plângeam. Deşi făceam doar însemnări, aveam senzaţia că-mi scriu cartea, atunci şi acolo: retrăiam întreaga tragedie, pas cu pas, zi cu zi.

M-am oprit târziu, mult după miezul nopţii. Epuizat, m-am întins pe podea şi am adormit. M-am trezit devreme, m-am dus iar în Village ca să mănânc, apoi m-am întors, mergând alene, să-mi reiau munca silnică.

Mai târziu, am recitit ce scrisesem în timpul nopţii. Nu am avut de făcut decât unele mici intercalări. Cum de mi-am amintit cu atâta exactitate cele o mie şi unu de amănunte pe care le-am înregistrat? Şi, dacă notele astea telegrafice urmau să fie amplificate într-o carte, atunci nu va fi nevoie de mai multe volume ca să tratez subiectul aşa cum se cuvine? Numai gândul la imensitatea unei asemenea întreprinderi îmi dădea fiori. Când oare o să am curajul să pornesc la o operă de asemenea dimensiuni?

Reflectând la toate aceste lucruri, am fost brusc izbit de un gând înspăimântător: dragostea noastră luase sfârşit. Era singura raţiune pentru care fusesem în stare să plănuiesc asemenea carte. Totuşi refuzam să accept această concluzie. Îmi spuneam că adevăratul meu scop era doar să relatez – „doar!” – povestea suferinţelor mele. Dar e cu putinţă să scrii despre suferinţele tale cât încă suferi? Abélard a făcut-o, fără îndoială. În momentul acela s-a insinuat şi un gând sentimental. O să scriu o carte pentru ea – o să i-o scriu ei – şi când o va citi o să înţeleagă, ochii i se vor deschide, o să mă ajute să îngrop trecutul, o să începem o viaţă nouă, împreună… cu adevărat împreună.

Ce naivitate! De parcă inima unei femei, o dată închisă, s-ar mai putea redeschide!

Mi-am înăbuşit vocile lăuntrice, îndemnurile pe care numai diavolul mi le-ar fi putut inspira. Eram mai însetat ca oricând de dragostea ei, mai disperat de cât fusesem vreodată. Şi atunci mi-a fluturat prin minte amintirea unei nopţi, cu mulţi ani în urmă, când, aşezat la masa din bucătărie (nevastă-mea dormea sus, la etaj), mi-am

revărsat sufletul într-un apel deznădăjduit, sinucigaş, adresat ei. Şi scrisoarea aceea avusese efect. A atins-o la inimă. Aşadar, cum s-ar putea ca o carte întreagă să nu aibă şi mai mult efect? Mai ales o carte în care îmi dezgoleam inima? M-am gândit la scrisoarea pe care unul dintre personajele lui Knut Hamsun i-a trimis-o iubitei sale Victoria, cea pe care a schiţat-o Dumnezeu privind peste umăr”. M-am gândit la scrisorile schimbate între Abélard şi Héloïse, şi la faptul că timpul nu a reuşit să le îngălbenească. Ah, puterea cuvântului scris!

În seara aceea, în timp ce ai mei citeau ziarele, i-am aşternut o scrisoare care ar fi putut să înmoaie şi inima unui vultur. (Am scris-o la birouaşul acela pe care-l căpătasem în dar în copilărie.) I-am reprodus planul cărţii şi i-am povestit că-l redactasem într-o singură noapte, fără întrerupere. I-am spus că acea carte va fi pentru ea, că era *a ei.* Şi i-am mai scris că am s-o aştept chiar dacă va mai dura încă o mie de ani.

Era o scrisoare colosală, dar când am terminat-o, mi-am dat seama că nu o pot expedia – pentru că uitase să-mi comunice adresa din Viena. M-au apucat toate furiile. Aveam senzaţia că-mi tăiase limba. Cum putuse să-mi joace o festă atât de abjectă? Oriunde ar fi fost, în braţele oricui s-ar fi găsit, nu simţea oare că mă zbăteam să o ajung? Dar în ciuda blestemelor cu care o acopeream, inima mea îi spunea: „Te iubesc, te iubesc, te iubesc…”

Şi când m-am târât în pat, repetând fraza asta idioată, am gemut. Am gemut ca un grenadier rănit.

11

A doua zi, când am scotocit în coşul de hârtii după o scrisoare rătăcită, am dat peste un ghemotoc, o scrisoare pe care, evident, şeful departamentului o aruncase cu dezgust.

Caligrafia era subţire şi tremurată, aparţinând în mod clar unui om bătrân, dar lizibilă în ciuda înfloriturilor cu care termina cuvintele. Am aruncat o privire scrisorii,

pe urmă mi-am vârât-o în buzunar ca să o citesc mai târziu, pe îndelete.

Ei bine, scrisoarea asta, ridicolă şi patetică în felul ei, m-a salvat, m-a făcut să nu îmi mai mănânc inima din mine. Dacă şeful o aruncase la coş, o făcuse, probabil, la îndemnul îngerului meu păzitor.

„Onorabile domn…”, aşa începea scrisoarea, şi chiar de la primele cuvinte am simţit cum mi se ridică o greutate de pe inimă. Am constatat nu numai că mai pot râde ca pe vremuri, ci că pot râde şi de mine însumi, ceea ce era infinit mai important.

„Onorabile domn, sper că sunteţi bine sănătos, în pofida climei atât de schimbătoare din ultima vreme. Şi eu sunt bine şi mă bucur să pot afirma acest lucru”.

Apoi, fără alt preambul, autorul acestui curios document se lansa într-un bombastic discurs arboricol-solipsist. Iată cuvintele lui:

„Vă rog să-mi faceţi un mare serviciu şi o favoare specială, având bunăvoinţa de a trimite echipa Departamentului Parcurilor să facă o inspecţie, începând cu cartierele Queens şi King şi să opereze în estul şi vestul zonei, apoi în nord şi în sud, îndepărtând copacii uscaţi sau pe cale să se ofilească, copaci cu scorburi adânci la baza şi la mijlocul trunchiurilor, copaci care se înclină şi se îndoaie, gata să se prăbuşească, pricinuind mari pagube de vieţi omeneşti şi de bunuri materiale, şi, în acelaşi timp, echipa să efectueze o curăţire de uscături şi o tundere eficientă, sistematică şi simetrică a tuturor copacilor sănătoşi, atât mari, cât şi de mici dimenniuni, începând de la rădăcină şi până în vârf.

Aş dori să-mi faceţi un mare serviciu şi o favoare specială, având bunăvoinţa de a trimite echipa Departamentului Parcurilor să taie şi să reducă dimensiunile copacilor prea înalţi, nivelându-i la o înălţime de opt metri, scurtând totodată şi crengile prea lungi şi înlăturând toate celelalte crescături de pe copaci, începând de la rădăcină şi până la vârf, în felul acesta asigurându-se mai multă lumină, mai mult aer curat, mai

multă frumuseţe şi mult mai multă siguranţă pietonilor, traficului general, precum şi străzilor, aleilor, pieţelor, şoselelor, autostrăzilor, bulevardelor, teraselor, locuinţelor, parcărilor şi parcurilor, atât în interior, cât şi la exterior.

V-aş ruga să aveţi bunăvoinţa de a dispune urgent ca ramurile şi crengile să fie curăţate, tunse şi nivelate la o distanţă de patru până la cinci metri de faţadele şi de pereţii din spate şi laterali ai caselor şi ale tuturor celorlalte clădiri, de toate genurile, împiedicându-le astfel să vină în contact cu zidurile, care în bună parte sunt deteriorate de asemenea (contacte, şi în felul acesta asigurându-se mai multă lumină, lumină naturală, mai mult aer, mai multă frumuseţe şi mult mai multă siguranţă.

V-aş ruga să aveţi bunăvoinţa de a dispune ca echipa Departamentului Parcurilor să cureţe, să tundă şi să potrivească lungimea crengilor şi a ramurilor la o distanţă de patru până la cinci metri deasupra trotuarelor, pavajelor, bordurilor etc, împiedicându-le astfel să atârne cum se întâmplă în prezent, în felul acesta asigurându-se spaţiul de plimbare pe sub copaci…”

Scrisoarea mergea tot aşa mai departe, în acelaşi stil, detaliat şi explicit, fără nicio variaţie. Vă mai ofer încă un singur paragraf:

„Aş dori să aveţi bunăvoinţa de a dispune ca ramurile şi crengile să fie curăţate, tăiate şi potrivite la o distanţă considerabilă sub acoperişurile caselor şi ale celorlalte clădiri, împiedicându-le astfel să se proiecteze deasupra acoperişurilor, să se înalţe, să se îndoaie peste acoperişuri, să vină în contact cu casele şi cu celelalte clădiri şi, totodată, echipa să separe ramurile şi crengile fiecărui copac între ele, împiedicându-le astfel să se mai încalece, să se înnoade, să se împreuneze, să se îngemăneze, să formeze mănunchiuri şi să vină în contact cu copacii vecini, asigurându-se astfel mult mai multă lumină, lumină naturală, mai mult aer, mai multă frumuseţe şi mult mai multă siguranţă pentru pietoni, pentru trafic şi pentru împrejurimile cartierului Queens din New York…”

Repet, după ce am terminat lectura acestei scrisori, m-am simţit complet relaxat, împăcat cu omenirea, şi extrem de indulgent cu propria mea persoană, ca şi cum ceva din acea lumină – acea „mai multă lumină naturală” – îmi inundase făptura. Nu mai eram înfăşurat într-o ceaţă de disperare. Era mai mult aer, mai multă lumină, mai multă frumuseţe în împrejurimile mele – în împrejurimile mele lăuntrice.

Drept care, sâmbătă după-amiază, am luat metroul spre Manhattan, am ieşit la suprafaţă în Times Square, am mâncat ceva în grabă la Automat şi după aceea mi-am cârmit prora în direcţia celui mai apropiat salon de dans. Nu mi-am dat seama că repetam schema din pricina căreia căzusem în starea de depresie actuală. Numai când am intrat pe sub portalul imens al salonului Itchigumi Dance Palace, la parterul unei clădiri cu aspect demenţial, de lângă Cafe Mozambigue, am realizat că eram într-o stare de spirit similară cu aceea în care mă împleticisem cândva pe scările şubrede ale altui salon de dans de pe Broadway, unde aveam să-mi găsesc iubirea. De atunci şi până acum, îmi ieşise din minte acel tribut pe care îl plătisem bombelor unde îngerii compasiunii îşi jupoaie clienţii flămânzi de sex. Şi acum, nu mă gândeam decât la o evadare de câteva ore din plictiseală, doream câteva ore de uitare, pe care să le obţin cât mai ieftin posibil. Nu mă temeam că o să mă mai îndrăgostesc, şi nici că o să mă lansez într-o partidă de futai, deşi aveam mare nevoie. Nu râvneam decât să fiu la fel ca oricare muritor de rând, adică o meduză într-un ocean de scursori. Nu ceream altceva decât să fiu înnămolit, înghiţit într-o baltă de carne înmiresmată, sub un curcubeu subacvatic de lumini voalate, ameţitoare.

Când am intrat în salon, am avut senzaţia ţăranului care vine la oraş. M-am simţit pe dată buimăcit, năucit de marea de fete, de căldura fetidă care radia din sutele de trupuri supraexcitate, de ţipetele orchestrei, de vâltoarea caleidoscopică de lumini. S-ar fi zis că toţi cei de acolo atinseseră apogeul febrilităţii. Fiecare în parte arăta intens

şi alert, extrem de intens, extrem de alert. Aerul pârâia de electricitatea dorinţei, de încordarea devoratoare. O mie de parfumuri felurite se ciocneau între ele, se amestecau cu fierbinţeala încăperii, cu sudoarea şi secreţiile dansatorilor, cu ardoarea, cu poftele locatarilor, pentru că, după părerea mea, erau categoric locatari, de un fel sau altul. Locatari ai vestibulului vaginal al iubirii. Locatari lipicioşi, vâscoşi, vârându-se unul în celălalt, cu buze întredeschise, cu buze uscate, fierbinţi, cu buze flămânde, cu buze care tremurau, implorau, scânceau, cerşeau, sugeau şi macerau alte buze. Şi cu toţii lucizi. Lucizi ca lumina zilei. Chiar prea lucizi. Lucizi precum criminalii când pun la cale o ispravă. Cu toţii îndreptându-se convergent, claie peste grămadă, spre o uriaşă, rotitoare, formă de copt, în timp ce luminile colorate le joacă pe chipuri, pe busturi, pe şolduri, despicându-i în panglici multicolore în care se încâlcesc şi se încurcă, dar din mrejele cărora se extrag cu iscusinţă, atâta timp cât se învârtejesc trup la trup, obraz la obraz, buze la buze.

Uitasem cum e mania dansului. Fusesem prea mult singur, prea contopit cu durerea mea, prea devastat de gânduri. Aici era abandonul în floare, cu chipul său fără nume, cu visurile retezate. Aici era împărăţia zvâcnitoarelor degete de la picioare, a bucilor satinate, a lasă-ţi părul liber pe umeri, domnişoară, pentru că Egiptul nu mai există, nici Babilonul, nici gheena. Aici babuinii în plin rut înoată pe burta Nilului în căutarea sfârşitului tuturor lucrurilor, aici anticele bacante renasc în vaierul saxofonului şi al trompetei; aici mumiile din zgârie-nori îşi scot ovarele tumefiate şi le aerisesc; în timp ce neîncetatul flux al orchestrei le otrăveşte porii, le drogheză minţile, le deschide stăvilarele. Din izurile de sudoare şi secreţii, din miasmele greţoase, apăsătoare, de parfumuri şi deodorante, supte discret de ventilatoare, se încropeşte emanaţia electrică a libidoului, care pluteşte ca un halou suspendat în spaţiu.

Învârtindu-mă în sus şi-n jos pe lângă barele de alamă suprapuse ca nişte lingouri preţioase, ajung la

grupul fetelor. O mie de zâmbete plouă asupra mea, din toate direcţiile; îmi înalţ faţa de parcă aş vrea să simt atingerea stropilor de rouă sclipitoare risipiţi de o briză uşoară. Zâmbete, zâmbete. Ca şi cum n-ar fi vorba de viaţă şi de moarte, de o cursă rapidă până în pântece şi îndărăt. Fluturări şi *frou-frou,* camfor şi chiftele de peşte, ulei aromat… aripi desfăşurate, membre goale la atingere, palme umede, frunţi lucioase, buze uscate, limbi atârnând afară, dinţi strălucind ca în reclame, ochi scânteietori care te cutreieră, te despoaie la piele… ochi pătrunzători, iscoditori, unii căutând aur, alţii căutând un futai, unii dorind să ucidă, dar cu toţii luminoşi, neruşinat, inocent de luminoşi ca botul roşu, căscat, al leului, şi pretinzând, da, pretinzând, că e o sâmbătă după-amiază obişnuită, un ring de dans ca orice ring, o pizdă e o pizdă, n-ai bonuleţ, n-ai futuleţ, cumpără-mă, ia-mă, stoarce-mă, totul e în regulă la Itchigumi, nu călca peste mine, e cald, da, îmi place, îmi place, mai muşcă-mă o dată, mai tare, mai tare…

Făcând naveta printre ele, măsurându-le – înălţime, greutate, textura pielii –, pipăindu-le şoldurile, sânii, cururile, taliile, studiindu-le coafurile, nasurile, ţinutele, devorându-le gurile întredeschise, închise… şerpuind, înclinându-mă, împingându-mă, frecându-mă, pretutindeni o mare de chipuri, o mare de carne cioplită de iataganul fasciculelor de lumină, întreaga masă aglomerată, conglomerată într-o gigantică învălmăşeală terpsihorică. Şi peste acest fierbinte conglomerat de carne dospită în forma de copt, se lăţea dâra alămurilor, tromboanele se văitau, saxofoanele coagulau, trompetele străpungeau, totul ca un foc lichid care învăpăia glandele. Pe laturi, proţăpite ca nişte santinele însetate, carafe uriaşe cu oranjadă, limonada, sarsaparilla, Coca-Cola, bere de ghimber, lupte de măgăriţă şi pulpă de anemone ofilite. Şi deasupra a tot şi a toate, zumzetul aproape inaudibil al ventilatoarelor care absorb miasmele acre, râncede, de carne şi parfum, transferându-le peste capetele şuvoaielor de trecători din stradă.

Găseşte-ţi pe cineva! Asta era singurul lucru la care

mă puteam gândi. Dar pe cine? Mă învârteam de jur-împrejur şi nimic nu era pe gustul meu. Unele dintre fete erau superbe, răpitoare – carne de cur, ca să spun aşa. Dar eu voiam mai mult. Mă găseam într-un bazar, un bazar de carne – aşadar de ce să nu aleg? Majoritatea aveau expresia goală a sufletelor goale care erau. Şi cum să fie altfel dacă toată ziua nu mânuiau decât bani, bonuri, farfurii, facturi? De ce ar fi trebuit să aibă şi personalitate? Altele, asemenea păsărilor de pradă din văzduh, aveau o expresie nedefinită, ca grămezile de ierburi de mare lăsate pe ţărm de o furtună – adică nu erau nici lepădături, nici curve, nici vânzătoare de prăvălie, nici eroine de romanţ medieval. Altele arătau ca nişte flori veştede sau ca beţe de trestie drapate în prosoape umede. Şi altele, pure ca nişte flori de câmp, îţi dădeau impresia că speră să fie violate, dar nu grav vătămate. Momeala vie era pe ring, fâţâindu-se, bâţâindu-se, cu şolduri grăitoare lucind ca taftaua nopţii.

Într-un colţ, lângă casa de bilete, se adunau animatoarele. Strălucitoare şi proaspete, de parcă tocmai ieşiseră din cadă. Toate frumos coafate, frumos îmbrăcate. Aşteptând să fie cumpărate şi, dacă le va surâde norocul, tratate cu vin şi o cină. Aşteptând să apară bărbatul visurilor, milionarul blazat care, într-o clipă de uitare de sine, s-ar putea să le ceară în căsătorie. Stăteam rezemat de balustradă şi le urmăream cu răceală. Ah!… dacă atunci când le măsori s-ar dezbrăca, ar face unele gesturi obscene, te-ar îmbia cu o voce răguşită…

Dar salonul Itchigumi are alt program. Ţi se cere să-ţi alegi, cu amabilitate, floarea care îţi place, să o conduci pe ringul de dans, să o giurgiuleşti, să ciuguleşti şi să gângureşti, să o încolăceşti, să te bălăbăneşti, să mai cumperi şi alte bilete, să oferi fetei o băutură, să vorbeşti cuviincios, să mai vii şi săptămâna viitoare, să alegi altă floricică, mulţumim frumos, noapte bună.

Muzica se opreşte pentru câteva momente şi dansatorii se topesc ca fulgii de zăpadă. O fată într-o rochie galben-pal alunecă înapoi, în colivia sclavelor. Pare

o cubaneză. Mărunţică, bine făcută şi cu o gură insaţiabilă.

Aştept o clipă ca să-i las timp să se răcorească, apoi o abordez. Pare să aibă optsprezece ani şi să fi picat proaspăt din junglă. Ebonit şi fildeş. Salutul ei e cald şi natural – fără zâmbete de comandă, fără calcule de rentabilitate. Descopăr că e nouă în meserie şi că e, într-adevăr, cubaneză. (Ce grozav!) Pe scurt, nu are nimic împotrivă să fie pipăită, mestecată bucăţică cu bucăţică et caetera; e la stadiul când încă mai amestecă afacerile cu plăcerea.

Propulsaţi în centrul ringului, îngrădiţi de jur-împrejur, ne mişcăm ca nişte omizi, cu simţul critic profund adormit, cu luminile obscure, muzica târându-se, ca o curvă plătită, de la cromozom la cromozom. Vine şi clipa orgasmului, iar ea se trage îndărăt de frică să nu-şi păteze rochia.

Îndărăt la baricadă, tremur ca o frunză. Tot ce pot mirosi acum e pizdă, pizdă, pizdă. Nu mai are sens să dansez în continuare în după-amiaza asta. Voi reveni sâmbăta viitoare.

De ce nu?

Şi acesta este exact lucrul pe care-l fac. În cea de-a treia sâmbătă, dau în colivia sclavelor peste o nou-venită. Are un trup minunat şi o faţă ciupită, pe ici, pe colo, ca o statuie antică, ceea ce mă excită. Are ceva mai multă inteligenţă decât colegele ei, lucru care nu-i dăunează, şi nu-i lacomă de bani. Fapt extraordinar!

Când nu lucrează, o duc la câte un film sau la un alt salon ieftin de dans de prin vecinătate. Îi este indiferent unde mergem. Doar să fie puţină băutură, asta-i tot. Nu că i-ar plăcea să se cherchelească, nu… dar băutura face ca totul să ţi se pară mai neted. E o fată venită de la ţară, din nord.

În prezenţa ei, nu se iveşte niciodată vreo tensiune. Când o conduc acasă – locuieşte într-o pensiune – trebuie să rămânem în hol şi să facem acolo tot ce putem. O treabă enervantă, pentru că locatarii pensiunii vin şi pleacă întreaga noapte.

Câteodată, când mă despart de ea, mă întreb cum de nu m-am încurcat niciodată cu genul ăsta de femei, nepretenţioase şi simple, în loc să le fi ales pe cele mai dificile? Fata asta nu are niciun dram de ambiţie în ea; nimic nu o necăjeşte, nimic nu o îngrijorează. Nu se teme nici măcar că o „să se lase prinsă" de meserie, cum se spune. (Probabil că se pricepe să mânuiască aţa şi acul.)

Nu-i greu de înţeles că sunt imun pentru că mă plictisesc foarte repede de orice. Oricum, nu există niciun pericol să mă ataşez de ea în chip serios. Şi eu sunt un locatar, unul care nu-i departe de a şterpeli ceva mărunţiş din punga proprietăresei.

Am mai spus că pasărea asta de noapte avea un corp minunat. E adevărat. Era plină şi suplă, mlădioasă şi catifelată ca o focă. Când îmi plimbam mâna pe fesele ei, era de ajuns ca să uit complet de Nietzsche, de Stirner şi de Bakunin. Faţa ei, chiar dacă nu se putea numi propriu-zis frumoasă, era atrăgătoare, frapantă. Poate că nasul era puţin prea lung şi puţin prea gros, dar se potrivea cu personalitatea ei, cu pizda ei care râdea. Însă în momentul în care încercam să fac o comparaţie între trupul ei şi cel al Monei, ştiam că n-are niciun rost. Oricâtă carne şi sânge avea fata asta nouă, nu era decât carne şi sânge. Nu exista în ea nimic în plus faţă de ceea ce puteai vedea, atinge, auzi şi mirosi. La Mona, însă, era cu totul altceva. Fiecare părticică din corpul ei mă punea pe jar. Colcăia de personalitate de la ţâţa stângă până la degetul mic al piciorului drept, ca să spunem aşa. Carnea ei vorbea din fiecare poziţie, din fiecare unghi. Curios, nici corpul ei nu era perfect. Dar era melodios şi provocator. Şi trupul îi reflecta stările de spirit. Nu avea nevoie să se împăuneze, să se pună în evidenţă; nu trebuia decât să trăiască în propriul ei corp, să fie propriul ei corp.

Şi mai era ceva legat de corpul Monei – era un corp în permanentă schimbare. Cât de bine îmi aduc aminte de zilele când am locuit cu doctorul şi cu familia lui în Bronx – întotdeauna făceam duş împreună, ne săpuneam unul pe celălalt, ne strângeam în braţe, ne futeam cât încăpea –

sub duş – în timp ce gândacii mărşăluiau în sus şi-n jos pe pereţi, ca nişte oştiri care se retrag în debandadă. Pe atunci, trupul ei, deşi îl adoram, nu era în formă. Carnea de pe talie făcea mici falduri, sânii îi atârnau, fesele îi erau prea plate, băieţeşti. Şi, totuşi, acelaşi trup, îmbrăcat într-o rochie elveţiană apretată, cu buline, avea alura şi întregul farmec al unei subrete de operetă. Gâtul îi era plin, o coloană, spuneam eu mereu, şi se potrivea cu vocea bogată, adâncă, vibrantă, care ieşea din el.

Şi pe măsură ce se scurgeau lunile şi anii, corpul Monei trecea prin tot felul de prefaceri. Uneori era zvelt, încordat, prea slab. După care se schimba din nou şi fiecare prefacere rima cu o transformare lăuntrică, urma fluctuaţiile, stările, dorurile şi frustrările ei. Dar întotdeauna rămânea provocator – plin de viaţă, receptiv, zvâcnitor, pulsând de dragoste, de tandreţe, de pasiune. Părea să vorbească în fiecare zi o altă limbă.

Ce efect putea exercita asupră-mi trupul altei femei? în cel mai bun caz, un efect firav, trecător. Eu găsisem *Trupul,* şi niciun altul nu-mi mai era necesar. Niciun altul nu mă mai putea satisface pe deplin. Nu; trupurile astea care râdeau nu erau pentru mine. Pătrundeam în ele ca un cuţit în brânză. Eu tânjeam după evaziv, după eluziv. (Vasiliscul care-ţi scapă printre degete, aşa îl defineam eu.) Insesizabilul şi insaţiabilul îmbinate. Un trup ca al Monei, care, cu cât îl posedai mai mult, cu atât te simţeai mai posedat de el. Un trup care purta în el toate calamităţile Egiptului – toate minunăţiile, toate miracolele. Am încercat să mă duc şi la un alt salon de dans. Totul era perfect – muzica, luminile, fetele, până şi ventilatoarele. Dar niciodată, parcă, nu m-am simţit mai însingurat, mai pustiit. Din disperare, am dansat cu o fată după alta, toate receptive, docile, ductile, maleabile, graţioase, frumoase, mătăsoase, sinuoase, dar eu mă simţeam copleşit de deznădejde, de o greutate care mă strivea. Pe măsură ce se însera, mă cuprindea o senzaţie de greaţă. Şi mă revolta în special muzica. De câte mii de ori auzisem melodiile acelea palide, debile, absolut idioate, cu textele lor greţos

siropoase! Creaţiile proxeneţilor şi narcomanilor care n-au cunoscut în viaţa lor fiorul dragostei. „Embrionic”, îmi repetam întruna în gând. Muzica embrionilor făcută pentru embrioni. Broscoiul chemându-şi perechea în smârcul de apă clocită; nevăstuica jelind după cel care-a părăsit-o şi înecându-se în propriul ei pipi. *Romanţă,* romantismul copulaţiei dintre violetă şi bălăria rău-mirositoare. *Te iubesc!* scris pe hârtie igienică fină, dezmierdată de o mie de ţesale. Rime inventate de pederaşti scabroşi; versuri scrise de poetul Albumină şi prietenii lui. Pfui!

Am fugit de acolo şi mi-am adus aminte de discurile cu muzică africană pe care le-am avut cândva; m-am gândit la clocotul sângelui; la ritmul ferm şi neîntrerupt care pulsa în muzica negrilor. Ritmul constant, recurent, pistonant al sexului – dar cât de înviorător, de pur, de inocent!

Mă montasem într-o asemenea stare încât îmi venea să-mi scot pula, acolo în mijlocul Broadwayului, şi să mi-o scutur. Imaginaţi-vă un maniac sexual care-şi scoate pula – într-o sâmbătă după-amiază – pe Broadway, în văzul tuturor!

Fumegând şi spumegând de furie, am intrat în Central Park şi m-am trântit pe iarbă. Cu banii duşi, ce mai puteam face? Mania dansului! Încă mă mai gândeam la ea. Urcam în gând cele câteva trepte alunecoase până la casa de bilete unde şedea grecul păros care înhăţa banii. („Da, domnişoara o să vină îndată; dar de ce nu dansaţi cu una din celelalte fete?”) De multe ori, domnişoara nu venea deloc. Într-un colţ, pe o estradă, muzicanţii, toţi de culoare, se zbăteau ca o furie, asudând, gâfâind, horcăind; măcinând ceas după ceas, aproape fără pauză. Pentru ei nu exista distracţie, după cum nu exista nici pentru fete, deşi acestea, din când în când, îşi mai umezeau chiloţii. Numai un ţicnit putea să fie clientul permanent al unei asemenea bombe.

M-am lăsat furat de o delicioasă toropeală şi eram gata să alunec în somn, când, de nicăieri, s-a ivit o tânără fermecătoare, care s-a aşezat pe o ridicătură de pământ,

chiar deasupra mea. Poate că nu-şi dădea seama că, din poziţia în care se aşezase, părţile intime îi erau perfect expuse la vedere. Sau poate că nu-i păsa. Poate că era felul ei de a-mi zâmbi sau de a-mi face cu ochiul. Dar în atitudinea ei nu era nimic sfruntat sau vulgar; părea o creatură aeriană care se oprise din zbor ca să se odihnească.

Era atât de neinteresată de prezenţa mea, atât de nemişcată, atât de învăluită în reverie, încât, oricât ar părea de incredibil, am închis ochii şi am aţipit. Ultimul lucru de care am fost conştient era că nu mă mai găseam pe acest pământ; aşa cum ai nevoie de timp ca să te obişnuieşti cu lumea de apoi, tot astfel s-a întâmplat şi în visul meu. Lucrul cel mai straniu cu care trebuia să mă obişnuiesc era faptul că nimic din ce doream să fac nu-mi solicita cel mai mic efort. Dacă doream să alerg, repede sau încet, o făceam fără să mi se accelereze respiraţia. Dacă voiam să mă scufund într-un lac sau să sar peste un deal, pur şi simplu mă scufundam sau săream. Dacă doream să zbor, zburam. Orice aş fi încercat, nu era nevoie decât să vreau.

După un timp, mi-am dat seama că nu sunt singur. Cineva se găsea lângă mine, ca o umbră, mişcându-se cu aceeaşi uşurinţă şi siguranţă ca şi mine. După toate probabilităţile, era îngerul meu păzitor. Deşi nu văzusem nimic care să semene cu o creatură omenească, m-am pomenind discutând, tot fără niciun efort, cu tot ce-mi ieşea în cale. Dacă era un animal, îi vorbeam pe limba lui; dacă era copac, vorbeam în limba copacilor; dacă era stâncă, grăiam ca o stâncă. Atribuiam acest dar al limbilor prezenţei fiinţei care mă însoţea. Dar către ce meleaguri mă escorta? Şi în ce scop?

Treptat, mi-am dat seama că sângeram, că eram ciuruit de răni, din cap până-n picioare. În clipa aceea, cuprins de frică, am leşinat. Când m-am trezit din leşin, am văzut, spre mirarea mea, că fiinţa care mă însoţise îmi spăla, delicat, rănile, şi îmi ungea corpul cu ulei. Oare mă aflam în pragul morţii? Oare silueta aceea care se apleca

asupra mea cu atâta solicitudine era Îngerul Milei? Sau poate că traversasem deja Marea Graniţă?

M-am uitat cu implorare în ochii consolatoarei mele. Inefabila expresie de compasiune care-i ilumina chipul m-a liniştit. Nu mă mai interesa dacă eram încă pe lumea asta sau nu. O senzaţie de pace mi-a invadat făptura şi am închis din nou ochii. Treptat, dar în mod ferm, o vigoare nouă îmi urca în membre; cu excepţia unei ciudate senzaţii de gol în regiunea inimii, mă simţeam total refăcut.

Numai după ce-am deschis ochii şi am descoperit că eram singur, deşi nu părăsit, nu abandonat, mi-am ridicat instinctiv mâna şi am dus-o la inimă. Spre oroarea mea, am dat de o gaură adâncă acolo unde ar fi trebuit să se găsească inima. O gaură din care, însă, nu curgea sânge. „Deci sunt mort”, mi-am spus. Dar nu-mi venea a crede.

În acest moment ciudat, fie că eram mort sau nu, porţile memoriei s-au deschis şi pe coridoarele timpului mi-a fost dat să văd ceea ce nici unui om nu ar trebui să i se îngăduie să vadă până când nu e gata să renunţe la propria-i fantomă: am văzut, în fiecare fază, în fiecare moment al jalnicei mele slăbiciuni, ticălosul care fusesem, individul infam, nimic mai mult sau mai puţin, care se zbătuse atât de zadarnic şi de abject ca să-şi protejeze mica inimă mizerabilă. Am văzut că inima nu-mi fusese niciun moment sfărâmată, aşa cum îmi imaginasem eu, ci doar că, paralizat de spaimă, mă tot împuţinasem până am ajuns la nimic. Am văzut că rănile dureroase care mă doborâseră fuseseră primite în efortul lipsit de sens de a împiedica inima aceea împuţinată să se sfărâme. Inima în sine nu fusese niciun moment atinsă; se închircise din lipsă de folosinţă.

Şi acum ieşise din mine această inimă, îmi fusese luată, desigur, de Îngerul Milei. Dar fusesem vindecat şi restaurat, aşa încât s-ar putea să trăiesc în moarte aşa cum nu trăisem niciodată în viaţă. Şi din moment ce nu mai eram vulnerabil, ce nevoie mai aveam de o inimă?

Aşa cum zăceam acolo, cu întreaga mea forţă şi vigoare redobândite, enormitatea sorţii mele m-a izbit ca

un bolovan.

Senzaţia zădărniciei existenţei mele mă copleşea. Obţinusem invulnerabilitatea, e drept, acum era a mea pe vecie, dar viaţa – dacă asta se numea viaţă – nu mai avea niciun sens. Buzele mi se mişcau de parcă rosteam o rugăciune, dar nu aveam puterea să-mi exprim chinul. Lipsit de inimă, pierdusem capacitatea de a comunica, nu puteam comunica nici măcar cu Creatorul meu.

Şi iată că acum, îngerul mi-a apărut din nou. În cupa mâinilor împreunate ca un caliciu, ţinea jalnicul, închircitul simulacru al unei inimi, care era a mea. Aruncându-mi o privire de profundă compasiune, îngerul a suflat peste acest tăciune mai mult mort, până când a început să se dilate şi să se umple cu sânge, până când a început să-i palpite între degete, ca o inimă vie, umană. Aranjându-mi inima la locul ei, îngerul şi-a mişcat buzele de parcă ar fi rostit o binecuvântare, dar nu s-a auzit niciun sunet, încălcările îmi fuseseră iertate; eram liber să păcătuiesc din nou, liber să ard în flacăra spiritului. Dar în momentul acela am ştiut, am ştiut ceva ce nu voi mai uita niciodată, anume că inima este aceea care guvernează, care cârmuieşte, inima leagă şi ocroteşte. Şi niciodată nu va muri această inimă, pentru că e păstrată de mâini mult mai înalte.

Ce bucurie mă cuprinsese! Ce încredere completă şi absolută!

M-am ridicat în picioare, o făptură cu totul nouă, şi mi-am întins braţele ca să îmbrăţişez lumea. Nu se schimbase nimic; era lumea pe care o cunoşteam dintotdeauna. Dar acum o vedeam cu alţi ochi. Nu mă mai străduiam să evadez din ea, să-i ocolesc relele sau să o schimb câtuşi de puţin. Eram plin de ea şi mă simţeam unul cu ea. Ieşisem din valea umbrelor morţii; nu mă mai ruşinam că eram om, ba chiar prea om.

Îmi găsisem locul. Aparţineam. Locul meu era în lume, în mijlocul morţii şi al descompunerii. Şi aveam drept tovarăşi soarele, luna şi stelele. Inima mea, epurată de rele, îşi pierduse teama; şi acum tânjea să se ofere

primului venit. Într-adevăr, aveam impresia că sunt numai inimă, o inimă care nu va putea fi niciodată zdrobită, nici măcar rănită, din moment ce era inseparabilă de ceea ce o zămislise.

Şi astfel, străbătând în lung şi-n lat grosul lumii, acolo unde bântuise prăpădul şi domnea numai panica, strigam cu toată fervoarea sufletului meu. „Sus inima! Fraţi şi surori! Sus inima!”

12

Luni dimineaţa, când am sosit la slujbă, am găsit o telegramă aşteptându-mă pe birou. Scris negru pe alb, Mona mă anunţa că soseşte joi şi îmi cerea să o aştept în port.

Nu i-am spus niciun cuvânt lui Tony, care ar fi privit evenimentul ca pe o calamitate. Toată ziua mi-am repetat mesajul în gând; părea aproape incredibil.

Mi-au trebuit ore ca să mă readun. Seara, când am plecat de la birou, am recitit telegrama, ca să mă conving că nu am înţeles-o greşit. Nu, urma să sosească joi, nicio greşeală. *Joia asta,* nu joia viitoare. Absolut incredibil!

Primul lucru pe care trebuia să-l fac era să găsesc o locuinţă. O cămăruţă intimă, pe undeva, şi nu prea scumpă. Ceea ce însemna că trebuia să împrumut din nou bani. De la cine? În niciun caz de la Tony.

Ai mei nu au fost prea încântaţi la aflarea noutăţii. Mama a făcut un singur comentariu:

— Sper că, acum că se întoarce, n-ai să renunţi la slujbă.

A venit şi ziua de joi şi m-am înfiinţat pe chei cu o oră înainte de sosirea vaporului. Era un vapor de pasageri german. A sosit vasul, cu oarecare întârziere, pasagerii au coborât, bagajele s-au evaporat din sfera vizuală, dar nici urmă de Mona sau de Stasia.

Cuprins de panică, m-am adresat oficiului care deţinea lista pasagerilor. Pe listă nu figura nici numele ei, nici al Stasiei.

M-am întors în cămăruţa închiriată; inima mi-era grea, ca de plumb.

A doua zi dimineaţă, curând după ce-am ajuns la birou, am primit un telefon de la oficiul telegrafic. Aveau o telegramă pentru mine.

— Citiţi-o! am răcnit. (Dobitocii, ce mai aşteptau?) Mesaj: „Sosesc sâmbătă cu *Berengaria.* Dragoste”.

De astă dată a fost adevărat! Am văzut-o coborând pasarela. *Ea, ea*! mai frumoasă ca oricând. În afară de un mic cufăr de metal, mai avea o valiză şi o cutie de pălării supraîncărcată. Dar unde era Stasia?

Stasia rămăsese încă la Paris. Nu ştia când o să se întoarcă.

„Minunat!”, mi-am spus în sinea mea. Nu erau necesare alte investigaţii.

În taxi, când i-am spus de cămăruţa pe care o închiriasem, s-a arătat încântată.

— O să găsim, în curând, ceva mai bun, mi-a comunicat. („Dumnezeule, nu! mi-am spus în gând. De ce ne trebuie ceva mai bun?”)

Colcăiau în mine o mie de întrebări pe care aş fi vrut să i le pun, dar m-am înfrânat. N-am întrebat-o nici măcar de ce schimbase vaporul. Ce importanţă mai avea ce se întâmplase ieri, acum o lună, acum cinci ani? Se întorsese – era de ajuns.

Dar nici nu era necesar să-i pun întrebări – abia aştepta să-mi povestească un milion de lucruri. Trebuia să o rog să mai încetinească ritmul, să nu-mi spună totul deodată.

— Păstrează şi pentru mai târziu, i-am cerut.

În timp ce scotea lucrurile din cufăr – adusese tot felul de daruri, inclusiv picturi, gravuri, albume de artă – nu am putut rezista să nu fac dragoste cu ea. Am culcat-o pe podea, printre hârtii, cărţi, picturi, rochii, pantofi şi mai ştiu eu ce. Dar nici măcar această întrerupere nu i-a stăvilit şuvoiul vorbelor. Avea atâtea de povestit, atâtea nume de depănat. În urechile mele era un adevărat talmeş-balmeş.

— Spune-mi un lucru, i-am cerut la un moment dat, curmându-i abrupt potopul. Eşti sigură că *mie* mi-ar plăcea acolo?

Pe faţa ei a apărut o expresie extatică.

— Dacă o să-ţi placă? Val, este exact ce-ai visat toată viaţa ta. Acolo aparţii tu. În mai mare măsură decât mine. Are tot ceea ce doreşti şi n-ai să găseşti niciodată aici. *Totul.*

Şi s-a avântat din nou – străzile, cum arătau vechile străduţe, strâmte, întortocheate, aleile, intrările, fermecătoarele *places,* marile bulevarde, cele care radiau de la Arc de l'Étoile; pe urmă pieţele, măcelăriile, tarabele cu cărţi, podurile, poliţiştii pe biciclete, cafenelele, cabaretele, grădinile publice, fântânile, până şi pisoarele. Dă-i, dă-i întruna ca într-un ghid. Nu puteam face altceva decât să-mi învârtesc ochii în orbite, să dau din cap, să bat din palme. „Dacă ar fi numai pe jumătate atât de bun, mi-am spus, ar fi grozav!"

O singură notă discordantă: franţuzoaicele. Categoric, nu erau frumoase, ţinea să mă facă să ştiu. Atrăgătoare, da. Dar nu frumoase ca americancele noastre. Bărbaţii, însă, erau interesanţi şi vioi, dar era greu să te debarasezi de ei. Era convinsă că bărbaţii or să-mi placă, deşi spera să nu-mi însuşesc deprinderile lor cu privire la femei. Francezii au o concepţie „medievală" despre femei, gândea ea. La ei, un bărbat are dreptul să lovească o femeie în public.

— E oribil să vezi aşa ceva. Şi nimeni nu îndrăzneşte să intervină. Până şi poliţiştii se fac că nu văd.

Am primit această informaţie păstrându-mi rezervele obişnuite. Era punctul de vedere al unei femei. Cât despre frumuseţile americane, America nu avea decât să şi le păstreze. Niciodată n-au prezentat vreo atracţie pentru mine.

— Va trebui să ne întoarcem acolo, m-a asigurat, uitând că nu am fost *împreună acolo.* Val, e singurul mod de viaţă care ţi se potriveşte ţie. Acolo ai să scrii, îţi făgăduiesc. Chiar dac-ar fi să murim de foame. S-ar zice că

nimeni nu are bani la Paris. Şi totuşi toată lumea se descurcă – cum, n-aş putea spune. În orice caz, a fi lefter acolo nu-i la fel cu a fi lefter aici. Aici e urât. Acolo e… cum să spun, romantic. Dar noi nu o să fim lefteri când o să ajungem la Paris. Acum va trebui să muncim din greu, să strângem bani, ca să ne ajungă acolo măcar pe doi, trei ani.

Îmi făcea bine să o aud vorbind cu atâta seriozitate despre „muncă”. Ne-am petrecut a doua zi, adică duminica, plimbându-ne şi discutând. Nimic altceva decât planuri de viitor.

Ca să putem face economii, a hotărât să caute o locuinţă unde să putem găti. Ceva care să semene mai mult a cămin decât camera pe care o închiriasem eu.

— Un loc unde să poţi lucra, mi-a explicat.

Schema mi-era foarte familiară. „Las-o să facă tot ce vrea”, mi-am spus. Oricum, tot după capul ei o să facă.

— Cred că slujba ta e teribil de plicticoasă, a comentat.

— Nu-i *prea* rea.

Ştiam care o să fie replica următoare.

— Dar sper că n-ai de gând s-o păstrezi pe vecie?

— Nu, iubito. În curând o să mă apuc iar de scris.

— Acolo, şi-a reluat ea fixaţia, oamenii par să se descurce mai bine decât aici. Şi cu mai puţini bani. Dacă cineva e pictor, pictează; dacă e scriitor, scrie. Nu amână lucrurile până când totul apare trandafiriu.

A făcut o pauză, convinsă că o să mă arăt sceptic. Pe urmă a continuat cu o voce schimbată:

— Ştiu, Val, ştiu bine că deteşti să vezi că fac ceea ce fac pentru a putea să o scoatem la capăt. Nici mie nu-mi place. Dar tu nu poţi să munceşti şi să scrii în acelaşi timp, asta-i limpede. Şi dacă unul dintre noi doi trebuie să facă un sacrificiu, dă-mi voie să fiu eu aceea. Eu nu trăiesc decât ca să te văd realizând ceea ce vrei să realizezi. Trebuie să ai încredere în mine, să crezi că fac ceea ce consider că e lucrul cel mai bun pentru *tine.* Când vom pleca în Europa, situaţia o să fie alta. Acolo ai să înfloreşti,

ştiu bine. Viaţa asta pe care o ducem aici e atât de meschină, de mizerabilă. Val, îţi dai seama că nici nu mai ai un prieten pe care să-ţi facă plăcere să-l vezi? Asta nu-ţi spune nimic? *Acolo* nu trebuie decât să te aşezi într-o cafenea şi-ţi faci prieteni pe dată: Şi, în plus, toţi discută despre lucrurile pe care îţi place ţie să le discuţi. Ulric e singurul cu care poţi discuta asemenea subiecte aici. Pentru ceilalţi, nu eşti decât un măscărici, adevărat, nu?

Trebuia să recunosc că era mai mult decât adevărat. Când vorbeam aşa, de la suflet la suflet, îmi spuneam: poate ea ştie într-adevăr mai bine ce e bun pentru mine şi ce nu.

Niciodată nu am dorit mai mult să găsesc o soluţie fericită pentru problemele noastre. Mai ales pentru problema mea de a munci sub jug. Pentru problema de a privi lucrurile în acelaşi fel ca şi ea.

Se întorsese doar cu câţiva centi în poşetă. Din cauza lipsei de bani trebuise să schimbe în ultimul moment vaporul, mi-a explicat. Desigur că erau mult mai multe de spus în această privinţă şi îmi oferea tot felul de explicaţii elaborate, dar totul era atât de pripit şi de încâlcit încât nu puteam ţine pasul cu spusele ei. Dar ce m-a surprins a fost faptul că, în cel mai scurt timp, a găsit o locuinţă nouă pentru noi, pe una din cele mai frumoase străzi din Brooklyn. Descoperise exact locul potrivit, plătise chiria pe o lună în avans, ba chiar mi-a închiriat şi o maşină de scris, a umplut cămara, şi Dumnezeu mai ştie ce. Eram curios să aflu cum dăduse peste atâta bănet.

— Nu mă întreba, mi-a cerut, şi când o să avem nevoie, o să fie şi mai mult.

M-am gândit la jalnicele mele *eforturi de* a face rost de câţiva dolari amărâţi. Şi la datoria pe care nu i-o achitasem încă lui Tony.

— Ştii, mi-a spus, toţi sunt atât de fericiţi că m-am întors, încât nu-mi pot refuza nimic.

Prin „toţi”, am înţeles „cineva”. Ştiam că următorul lucru va fi:

— Lasă dracului slujba aia infectă.

Şi Tony a ştiut.

— Bănuiesc că n-ai să mai rămâi la noi, mi-a spus într-o zi. Într-un fel, te invidiez. Dar dacă pleci, te rog să menţii legătura cu mine. O să-ţi duc dorul, păcătosule.

Am încercat să-i mărturisesc cât de mult apreciam tot ce făcuse pentru mine, dar mi-a tăiat vorba:

— Şi tu ai fi făcut la fel dacă ai fi fost în locul meu. Spune-mi sincer, ai de gând să te statorniceşti şi să te pui pe scris? Sper ca da. Gropari se găsesc la tot pasul, dar scriitori, nu. Ce părere ai?

N-a trecut nicio săptămână şi mi-am luat rămas-bun de la Tony. A fost ultima dată când l-am mai văzut. Mai târziu, i-am plătit şi datoria, dar în rate mărunte. Alţii care mă creditaseră şi-au primit înapoi banii în cincisprezece sau douăzeci de ani. Câţiva au murit înainte de-a fi ajuns la rând. Asta-i viaţa – „universitatea vieţii”, cum îi spune Gorki.

Noua locuinţă era divină. Situată la jumătatea din spate a etajului doi dintr-o clădire veche, din piatră cafenie. Aveam toate comodităţile, inclusiv covoare moi, pături călduroase din lână, frigider, baie şi duş, o cămară uriaşă, plită electrică şi aşa mai departe. Cât despre proprietăreasă, era nebună după noi. O evreică, cu idei liberale, şi pătimaş îndrăgostită de artă. Să aibă de chiriaşi un scriitor şi o actriţă – Mona îşi asumase această profesie – însemna pentru ea un dublu triumf. Până la moartea subită a soţului ei, fusese profesoară, dar avea înclinaţii către scris. Asigurarea pe care o încasase la decesul soţului îi îngăduise să renunţe la învăţământ. Şi nădăjduia ca în curând să înceapă să scrie. Poate aş vrea să-i dau câteva sugestii preţioase – când o să am timp, bineînţeles.

Situaţia era fainã din toate punctele de vedere. *Dar cât o să dureze?* era întrebarea care îmi rodea mintea. Cea mai mare plăcere, însă, era aceea de o vedea pe Mona venind în fiecare după-masă cu sacoşele pline. Şi apoi s-o văd încingându-se cu un şorţ şi preparând cina. Tabloul soţiei casnice, fericite. Şi în timp ce se pregătea mâncarea,

să asculţi discuri la noul gramofon – întotdeauna o muzică exotică, întotdeauna ceva ce eu nu mi-aş fi putut îngădui să cumpăr. După cină, un lichior excelent şi o cafea. Din când în când, câte un film ca să încununeze seara. Sau câte o plimbare prin vecinătăţile aristocratice. Vară târzie, în toată puterea cuvântului.

Într-o zi, într-o izbucnire de confesiuni, mi-a mărturisit că exista un moşulică bogat care făcuse o pasiune pentru ea şi care credea în talentul ei – *de scriitoare!* Am ascultat cu răbdare fără să trădez cel mai mic semn de tulburare sau de iritare.

În curând, mi-a devenit clară şi raţiunea izbucnirii ei de confesiuni. Dacă-i putea dovedi acestui admirator – cum mai varia calificativele – că putea scrie o carte, un roman de exemplu, el s-ar fi ocupat de publicare. Ba mai mult, se obligase să-i plătească un generos stipendiu săptămânal pe toată durata procesului de creaţie. Dar aştepta, desigur, ca în fiecare săptămână să i se arate câteva pagini. Ceea ce era drept, nu?

— Şi asta încă nu e tot, Val. Dar restul o să ţi-l povestesc când ai să dai drumul la carte. Îmi vine greu să nu-ţi spun, crede-mă, dar trebuie să ai încredere în mine. Ce ai de spus?

Eram prea surprins ca să ştiu ce aş avea de spus.

— Poţi s-o faci? Vrei s-o faci?

— Pot să încerc. Dar…

— Dar ce, Val?

— N-o să-şi dea seama că e scrierea unui bărbat şi nu a unei femei?

— Nu, Val, n-o să-şi dea seama, a sunat răspunsul prompt.

— De unde ştii? Cum poţi fi atât de sigură?

— Pentru că l-am şi pus la încercare. A citit câte ceva din scrierile tale – desigur, i-am spus că sunt ale mele – şi nu a bănuit nimic.

— Aha-a-a! Hmmm! Te pricepi la toate şmecheriile, nu-i aşa?

— Ba chiar, dacă vrei să ştii, a fost extrem de

interesat. Mi-a declarat că, fără nicio îndoială, sunt talentată. Urma să arate paginile unui editor cu care e prieten. Te satisface?

— Bine, dar un roman… crezi sincer că aş putea scrie un roman?

— De ce nu? Dacă-ţi pui mintea, poţi face orice. Nu trebuie să fie un roman convenţional. Pe el îl interesează să vadă dacă am tenacitate, consecvenţă. Spune că sunt prea labilă, instabilă, capricioasă.

— Apropo, ştie unde locuim… vreau să spun unde locuieşti?

— Bineînţeles că nu. Ce, crezi că mi-am pierdut minţile? I-am spus că locuiesc împreună cu mama mea care e invalidă.

— El cu ce se ocupă?

— Cred că e în industria blănăriei.

Când mi-a dat acest răspuns, m-am gândit ce interesant ar fi să aflu cum l-a cunoscut, ba mai mult, cum a izbutit să ajungă atât de departe cu el într-un timp atât de scurt. Dar la asemenea întrebări aş fi primit răspunsuri de genul „luna e făcută din brânză verde”.

— E băgat şi în afaceri de bursă, a adăugat. Probabil că se mai ocupă şi de multe altele.

— Deci te crede o femeie nemăritată care locuieşte cu o mamă invalidă?

— I-am povestit că am fost măritată şi am divorţat. I-am dat numele meu de scenă.

— S-ar zice că ai pus totul la punct. Mă rog, cel puţin n-o să mai fi obligată să-ţi pierzi nopţile, nu?

— Din punctul ăsta de vedere seamănă cu tine: urăşte Village şi toată mascarada aia boemă. Serios, Val, e un om de oarecare cultură. Pasionat de muzică. Cred că pe vremuri cânta la vioară.

— Da? Şi cum îl cheamă pe moşulică ăsta?

— Pop.

— *Pop?*

— Da. Pur şi simplu, Pop.

— Şi cam ce vârstă are?

— Vreo cincizeci de ani, cred.

— Asta nu înseamnă bătrân.

— Nu-u-u! Dar e foarte aşezat. Pare mai în vârstă.

— Mă rog, am spus cu gândul de a încheia subiectul. Totul e extrem de interesant. Cine ştie, poate că, într-adevăr, o să ducă la ceva. Haide să ieşim la o plimbare, vrei?

— Desigur. Tot ce doreşti tu.

Tot ce doreşti tu. O frază pe care nu o mai auzisem de pe buzele ei de multă vreme încoace. Oare călătoria în Europa operase o schimbare magică în ea? Sau cocea în minte ceva despre care nu se simţea încă pregătită să vorbească? Dar nu ţineam să-mi cultiv bănuielile. Totuşi, trecutul îmi lăsase multe cicatrici care-şi spuneau povestea. Şi propunerea asta a lui Pop – părea deschisă, autentică. Şi, evident, o acceptase de dragul *meu,* nu din interesul ei. Sau poate că o flata să fie luată drept scriitoare în loc de actriţă? Nu, o făcea doar ca să mă stimuleze pe mine. Era felul ei de a-mi rezolva problema.

Exista însă un anumit aspect care mă intriga puternic. A început să mă obsedeze mai târziu, când mi-a relatat anumite conversaţii purtate cu Pop. Conversaţii legate de „munca ei”. Se pare că Pop nu era un prostănac. Îi punea întrebări. Uneori, dificile. Iar ea, nefiind scriitoare, nu putea face faţă unei întrebări directe. „De ce ai scris aşa?” Răspunsul putea fi „Nu ştiu…”. Ştiind că *ar fi trebuit* să ştie, îi dădea cele mai aiuritoare explicaţii, de care un scriitor adevărat ar fi fost mândru dacă ar fi avut darul de a gândi cu atâta repeziciune. Pop se delecta cu răspunsurile ei. În fond, nici el nu era scriitor.

— Mai povesteşte-mi, insistam eu.

Şi îmi povestea, deşi cea mai mare parte din relatările ei erau, probabil, fictive. Mă prăpădeam de râs. O dată am fost atât de încântat, încât am întrebat-o:

— De unde ştii că nu s-ar putea să fii şi tu scriitoare?

— Nu, Val, nu sunt. N-am să fiu niciodată scriitoare. Sunt o actriţă, şi atât.

— Vrei să spui că joci teatru?

— Vreau să spun că n-am niciun pic de talent la nimic.

— N-ai gândit întotdeauna în felul ăsta, am răspuns, oarecum întristat că o silisem să facă asemenea mărturisire.

— Ba da! mi-a trântit. M-am făcut actriţă… sau mai bine zis am urcat pe scenă… doar ca să le dovedesc părinţilor mei că eram mai mult decât credeau ei. De fapt, nu iubeam teatrul. Eram îngrozită ori de câte ori acceptam un rol nou. Simţeam că trişez. Când am afirmat că sunt actriţă, am vrut să spun că ştiu să mă prefac. Nu sunt o adevărată actriţă şi tu ştii lucrul ăsta. Tu vezi întotdeauna prin mine. Tu recunoşti întotdeauna tot ce-i fals şi neadevărat. Uneori mă întreb cum de suporţi să trăieşti alături de mine. Sincer, eu…

Ciudate cuvinte, pe buzele *ei.* Chiar şi acum, când se dovedea atât de onestă, atât de sinceră, juca teatru. Se prefăcea că era doar o prefăcută. Asemenea multor femei cu înclinaţii histrionice, când era vorba de eul ei real, fie că-şi micşora, îşi diminua meritele, fie că şi le amplifica. Nu putea fi naturală decât când voia să facă impresie asupra cuiva. Era metoda ei de a dezarma adversarul.

Ce n-aş fi dat să aud câteva din conversaţiile ei cu Pop. Mai ales când discutau despre scris. Despre scrierile *ei.* Cine ştie? Poate că şi moşulică – aşa cum îi spunea ea fără plăcere – reuşea să vadă prin ea. Poate că numai se prefăcea că o supune la probă (cu mostrele astea de creaţie), doar ca să nu fie jenată că acceptă banii cu care o inunda. Poate îşi spunea că, dându-i impresia că munceşte ca să *câştige* banii lui, îşi evita şi el o situaţie ambarasantă. Din câte înţelegeam, Pop nu era omul care să-i propună deschis să fie metresa lui. Niciodată nu mi-a spus-o direct, dar îmi dădea a înţelege că, din punct de vedere fizic, era oarecum respingător. (Ce altceva ar putea pretinde o femeie?) Dar să-mi continui gândul… Flatându-i orgoliul – şi ce poate fi mai măgulitor pentru o femeie de genul ei decât să fie considerată, în mod serios, o artistă? –, probabil că Mona a fost gata să-şi asume rolul de metresă,

chiar fără să i se ceară. Doar din simplă gratitudine.

O femeie, când e realmente recunoscătoare pentru atenţiile care i se acordă, îşi oferă întotdeauna trupul.

Desigur, oferise valoare în schimbul valorii, încă de la bun început.

Dar speculaţiile de acest gen nu tulburau câtuşi de puţin relaţiile calme care se stabiliseră între noi. Când lucrurile merg bine, e uimitor cât de departe poate ajunge mintea fără să afecteze spiritul.

Îmi plăceau plimbările noastre după cină. Erau un lucru nou în viaţa noastră plimbările astea. Discutam mai liber, mai spontan… Faptul că aveam bani în buzunar contribuia mult la destinderea noastră; ne crea posibilitatea de a vorbi despre alte lucruri decât despre obişnuitele noastre dificultăţi. Străzile din jur erau largi, elegante, expansive. Vechile clădiri rezidenţiale, într-un graţios declin, somnolau în colbul timpului. Păstrau încă un aer de grandoare. Unele dintre ele aveau în faţă negrişori de fier de care se priponeau, pe vremuri, caii. Aleile erau mărginite de pergole şi de copaci bătrâni, cu frunziş bogat; peluzele, îngrijite şi proaspete, păreau stropite cu un verde electric. Şi, mai presus de orice, totul învăluit într-o linişte senină; auzeai paşii cuiva care mergea pe strada de alături.

Era o atmosferă propice pentru scris. Ferestrele din spatele locuinţei noastre dădeau spre o grădină frumoasă, străjuită de doi uriaşi copaci umbroşi. Şi prin ferestrele deschise răzbeau adeseori acorduri de muzică bună. Din când în când, urechile mele prindeau frânturi din vocea unui cantor – de obicei Sirota sau Rosenblatt – pentru că proprietăreasa noastră descoperise că adoram muzica de sinagogă. Câteodată bătea în uşă ca să-mi ofere o plăcintă de casă sau o bucată dintr-un ştrudel pe care-l copsese. Arunca o privire plină de jind la masa mea de lucru, întotdeauna încărcată de cărţi şi de hărţii, şi se grăbea să plece, recunoscătoare pentru privilegiul de a fi pătruns o clipă în vizuina unui scriitor.

Într-una din plimbările noastre vesperale, ne-am

oprit să cumpărăm ţigări la o prăvălioară din colţ, unde serveau şi îngheţată şi băuturi răcoritoare. Era o dugheană veche, ţinută de o familie de evrei. De cum am intrat, m-am simţit atras de locul acela; avea aerul fanat, somnolent, al prăvălioarelor pe care le colindam în copilărie ca să mănânc o cremă de ciocolată sau să-mi cumpăr o punguţă de alune spaniole. Patronul dughenei stătea la o măsuţă dintr-un colţ întunecos şi juca şah cu un prieten. Felul în care se gheboşau peste tabla de şah mi-a evocat nişte picturi celebre, în special jucătorii de cărţi ai lui Cezanne. Bărbatul solid, cu păr cărunt şi o şapcă enormă trasă până la sprâncene, a continuat să studieze tabla, în timp ce patronul ne servea.

Am luat ţigările, după care ne-am gândit să gustăm şi câte o îngheţată.

— Nu vreau să te întrerup din partida de şah, i-am spus după ce ne-a servit. Ştiu ce înseamnă să fii întrerupt.

— Jucaţi şah?

— Da, dar sunt un jucător slab. Totuşi mi-am pierdut multe nopţi jucând.

Deşi nu aveam intenţia să-l reţin, mi-au scăpat câteva observaţii despre Second Avenue, despre clubul de şah pe care-l frecventasem acolo, despre Cafe Royal şi aşa mai departe.

Omul cu şapca mare s-a ridicat şi s-a apropiat de noi. După felul în care ne-a salutat, am înţeles că ne ia drept evrei. Ceea ce mi-a dat o senzaţie de intimitate.

— Vasăzică joci şah? m-a întrebat. Foarte bine. Vino să joci cu noi.

— Nu în seara asta. Am ieşit să luăm o gură de aer proaspăt.

— Locuieşti în cartier?

— Chiar pe strada asta. I-am comunicat adresa.

— Vai, acolo e locuinţa doamnei Skolsky. O cunosc bine, Eu ţin o prăvălie de galanterie bărbătească la câteva colţuri mai încolo… pe Myrtle Avenue. Ce-ar fi să treci şi pe la mine?

Mi-a întins mâna şi s-a prezentat:

— Essen mă cheamă. Sid Essen. După aceea a dat mâna şi cu Mona.

I-am spus numele noastre şi a dat din nou mâna cu noi, Părea ciudat de încântat.

— Vasăzică nu eşti evreu? m-a întrebat.

— Nu, dar foarte des sunt luat drept evreu.

— Dar soţia dumitale e evreică, nu? A privit-o intens pe Mona.

— Nu, e jumătate ţigancă, jumătate româncă. Din Bucovina.

— Minunat! Abe, unde ţii trabucurile alea? Dă-i domnului Miller cutia. Apoi, întorcându-se spre Mona: Şi nişte fursecuri pentru doamna.

— Dar partida voastră de şah… am intervenit eu.

— Dă-o naibii! Ne omoram şi noi timpul. E o plăcere să stai de vorbă cu cineva ca dumneata – şi ca fermecătoarea dumitale soţie. E actriţă, nu?

Am aprobat din cap.

— Am înţeles de cum am văzut-o.

Aşa a început conversaţia. Cred că am discutat mai bine de un ceas. Ce-l intriga, evident, era simpatia mea pentru evreism. A trebuit să-i promit că o să-i fac în curând o vizită la prăvălie. Şi dacă o să-mi facă plăcere, o să jucăm o partidă de şah. Mi s-a plâns că prăvălia lui a devenit un fel de morgă. Nu ştia nici el de ce o mai ţine – nu i-a mai rămas decât o mână de clienţi. După aceea, când am dat din nou mâna ca să ne luăm la revedere, ne-a spus că speră să-i facem onoarea de a-i cunoaşte şi familia. În fond, eram aproape vecini.

— Ne-am făcut un nou prieten, i-am spus Monei când am ieşit în stradă.

— E topit după tine, e limpede, mi-a răspuns ea.

— Era ca un căţel care cere să fie alintat şi mângâiat, nu găseşti?

— Un om foarte singur, fără îndoială.

— N-a spus la un moment dat că-i place să cânte la vioară?

— Da. Ne-a povestit de cvartetul de coarde care se

întâlneşte la el acasă, o dată pe săptămână… sau că obişnuiau să se întâlnească.

— Aşa e. Doamne, ce mult le place evreilor vioara!

— Cred că bănuieşte că şi tu ai un strop de sânge evreiesc în tine, Val.

— S-ar putea să am. Şi dacă aş avea, nu mi-ar fi deloc ruşine.

A urmat o tăcere penibilă.

— N-am vrut să spun ce-ai înţeles tu, am adăugat în cele din urmă.

— Ştiu, mi-a răspuns Mona. E în ordine.

— Şi toţi ştiu să joace şah.

Vorbeam mai mult pentru mine.

— Şi adoră să facă daruri, ai observat? am adăugat.

— N-ai vrea să schimbăm subiectul?

— Bineînţeles! Bineînţeles! Scuză-mă. Dar evreii mă (emoţionează, asta-i tot. De câte ori dau peste un evreu adevărat, mă simt acasă. Nu ştiu de ce.

— Pentru că sunt calzi şi generoşi – aşa cum eşti şi tu.

— E un lucru care provine din faptul că sunt un popor foarte vechi, asta-i părerea mea.

— Tu eşti făcut pentru o altfel de lume, Val, nu pentru America. Tu te acomodezi foarte uşor cu toţi oamenii, cu (excepţia familiei tale. Eşti un proscris.

— Şi *tu* ce eşti? Nici tu nu aparţii aici.

— Ştiu. Bine, scrie romanul ăla, şi o ştergem de aici. Nu-mi pasă unde ai să mă duci. Dar în primul rând trebuie să vezi Parisul.

— De acord. Dar aş vrea să văd şi alte oraşe… Roma, Budapesta, Madrid, Viena, Constantinopol. Aş dori să vizitez cândva şi Bucovina ta. Şi Rusia – Moscova, Petersburg, Nijni Novgorod… Ah, să mă plimb pe Nevski Prospekt… pe urmele lui Dostoievski! Ce vis!

— S-ar putea realiza, Val. Nu există niciun motiv pentru care nu am putea pleca oriunde am dori… în orice loc din lume.

— Crezi într-adevăr?

— Ştiu că aşa e.

Apoi, a izbucnit impulsiv:

— Mă întreb pe unde o fi acum Stasia?

— Nu ştii?

— Sigur că nu ştiu. De când m-am întors, nu am mai avut nicio veste de la ea.

— Nu-ţi face griji, am consolat-o. Ai să afli în curând ce-i cu ea. Şi, într-o bună zi, ai să te pomeneşti cu ea aici – pur şi simplu!

— Acolo, devenise o persoană cu totul diferită.

— În ce sens?

— Nu ştiu exact. Cu totul alta, aşa era. Poate că mai normală. Şi se părea că o atrăgea un anumit gen de bărbaţi. Ca, de pildă, austriacul ăla de care ţi-am vorbit. Îl găsea atât de binevoitor, atât de plin de consideraţie, de înţelegere.

— Crezi că era ceva între ei?

— Cine ştie? Erau tot timpul împreună, s-ar fi zis că sunt îndrăgostiţi nebuneşte unul de celălalt.

— *S-ar fi zis,* ce înseamnă asta?

A şovăit să răspundă. Pe urmă a adăugat iritată, de parcă încă o durea:

— Nicio femeie n-ar putea să se îndrăgostească de un asemenea gen de om. Se ploconea în faţa ei, îi ciugulea din palmă. Iar ea era încântată. Poate că o făcea să se simtă feminină.

— Aşa ceva nu seamănă cu Stasia. Doar nu crezi că s-a schimbat de-adevăratelea?

— Nu ştiu ce să cred, Val. M-a întristat, asta-i tot. Am pierdut o mare prietenă.

— Prostii! Nu se pierde atât de uşor un prieten.

— Spunea despre mine că sunt prea posesivă, prea…

— Poate că erai… *cu ea.*

— Nimeni nu o înţelege pe Stasia mai bine decât mine. Nu voiam altceva decât s-o ştiu fericită. Fericită şi liberă.

— Asta spune orice om îndrăgostit.

— Era mai mult decât dragoste, Val. Mult mai mult.

— Ce poate fi mai mult decât dragostea? Dragostea e totul, nu-i aşa?

— Poate că în cazul femeilor e altfel. Bărbaţii nu sunt destul de subtili ca să sesizeze lucrul ăsta.

Temându-mă ca nu cumva discuţia noastră să degenereze în ceartă, am schimbat subiectul, în chip cât mai diplomatic, în cele din urmă am pretins că mi-e foame. Spre surprinderea mea, mi-a răspuns:

— Şi mie.

Ne-am întors acasă.

După o gustare suculentă – *paté de foie gras,* curcan rece, salată de varză, spălate cu un Moselle delicios – am simţit că mă pot aşeza la maşina de scris. Poate că starea mea se datora discuţiilor, aluziilor la călătorii, la oraşe străine… la o viaţă nouă. Sau poate se datora faptului că reuşisem să împiedic ca discuţia noastră să degenereze într-o ceartă. (Stasia constituia un subiect atât de delicat.) Sau poate că datorită evreului aceluia, Sid Essen, care stârnise în mintea mea amintirile rasei. Sau poate că pricina era perfecţiunea casei noastre, senzaţia de tihnă, de intimitate, de cămin.

Oricum, în timp ce Mona strângea vasele de pe masă, i-am spus:

— Ah, dacă aş putea să scriu aşa cum vorbesc… să scriu ca Gorki, ca Gogol, ca Knut Hamsun!

Mi-a aruncat o privire de mamă care-şi leagănă copilul în braţe:

— De ce să scrii ca ei? Scrie ca tine, scrie ce simţi tu, e mult mai bine.

— Aş vrea să pot gândi şi eu aşa! Iisuse! Ştii care e problema mea? Sunt un cameleon. Vreau să-i imit pe toţi autorii de care sunt îndrăgostit. Vai, dacă aş putea să mă imit doar pe mine!

— Când îmi arăţi şi mie câteva pagini? Mor să citesc ce-ai scris până acum.

— În curând.

— Ai scris despre noi?

— Bănuiesc că da. Despre ce altceva aş putea scrie?

— Val, tu ai putea să scrii despre orice.

— Aşa crezi *tu.* Tu nu-ţi dai niciodată seama de limitele mele. Şi nu ştii prin ce străduanii trec. Uneori mă simt completamente sleit. Alteori mă întreb de unde mi-o fi venit ideea că pot să scriu? Totuşi, acum câteva minute scriam de zor. În capul meu. Dar în momentul în care mă aşez la maşina de scris, devin un prostălău. E mai tare decât mine. Mă dă gata. Ştiai, am adăugat, că Gogol, spre sfârşitul vieţii, a plecat în Palestina? Ce tip aiurit, Gogol ăsta! Imaginează-ţi – un rus trăsnit ca el să moară la Roma. Mă întreb unde o să mor eu?

— Ce te-a apucat, Val? Despre ce tot vorbeşti? Mai ai înfaţă optzeci de ani de trăit. *Scrie!* Nu pălăvrăgi despre moarte.

Simţeam că era de datoria mea să-i povestesc câte ceva despre roman.

— Ia ghici ce nume mi-am dat mie în carte.

Nu a putut ghici.

— Mi-am luat numele unchiului tău, cel care locuieşte la Viena. Mi-ai spus că s-a înrolat la husari, dacă nu mă înşel într-un fel, nu mi-l pot închipui colonel în fruntea unui regiment al morţii. Evreu fiind. Dar tipul îmi place… îmi place tot ce mi-ai povestit despre el. De asta i-am împrumutat numele.

Pauză.

— Ce mi-ar plăcea mie să fac cu afurisitul ăsta de roman numai că nu cred că Pop ar fi de acord – ar fi să galopez în şarjă prin el. Ca un cazac beat. *Rusia, Rusia, încotro te îndrepţi? înainte, înainte ca viforul!* Singurul chip în care pot fi eu însumi este să fac totul praf. Nu am să pot niciodată să scriu o carte care să le placă editorilor. Am scris prea multe cărţi. Cărţi de somnambul, înţelegi ce vreau să spun? Milioane şi milioane de cuvinte – dar totul în capul meu. Zăngăne acolo, ca nişte monede de aur. Am obosit să tot fabric monede de aur. M-am săturat de şarje de cavalerie, în beznă. Fiecare cuvânt pe care-l scriu trebuie să fie o săgeată care să meargă direct la ţintă. O săgeată otrăvită. Vreau să ucid cărţi, scriitori, editori,

cititori. A scrie pentru public nu înseamnă absolut nimic pentru mine. Eu aş vrea să scriu pentru nebuni – sau pentru îngeri.

Am făcut o pauză. Un zâmbet curios mi s-a aşternut pe faţă la gândul care tocmai îmi încolţise în minte.

— Proprietăreasa asta a noastră, mă întreb, ce-ar gândi dacă m-ar auzi vorbind în felul ăsta? Se poartă prea frumos cu noi, nu găseşti? Pentru că nu ne *cunoaşte.* Nu şi-ar închipui vreodată ce pogrom ambulant sunt eu! Şi nici nu-i trece prin minte de ce sunt atât de nebun după cantorul Sirota şi după afurisita aceea de muzică de sinagogă. Mi-am curmat vorba. Dar ce legătură are Sirota cu toate astea?

— Da, Val, eşti surescitat. Bagă-le astea toate în carte. Nu-ţi pierde vremea vorbind.

13

Uneori stăteam ore întregi la maşina de scris fără să aştern un rând. Stimulate de o idee, adeseori neînsemnată, gândurile mi se buluceau în minte prea repede pentru a fi transcrise. Mă târau în galop, ca pe un războinic învins, legat de carul de luptă. Pe peretele din dreapta mea erau prinse tot felul de note şi de date: o listă lungă de cuvinte, cuvinte care mă fermecaseră şi pe care intenţionam să le apuc de păr şi să le vâr în text; reproduceri după picturi de Uccello, della Francesca, Breughel, Giotto, Meruling; titluri de cărţi din care aveam de gând să şterpelesc, cu iscusinţă, unele pasaje; fraze copiate din autorii mei favoriţi, nu pentru a fi citate, ci pentru a-mi servi de model pentru anumite figuri de stil insolite; de exemplu: „Viermele care-şi muşca băşica udului”, sau „pulpa de fruct care se dezaglutina îndărătul frunţii lui”. În Biblie vârâsem petice de hârtie ca să-mi indice locurile unde puteau fi găsite nestematele. Biblia era o adevărată mină de diamante. De câte ori îmi aruncam ochii pe un pasaj, mă simţeam îmbătat. În dicţionare însemnasem liste de tot felul: flori, păsări, copaci, reptile, pietre preţioase, otrăvuri

şi aşa mai departe. Pe scurt, eram fortificat printr-un întreg arsenal.

Şi care era rezultatul? Când cumpăneam asupra unui cuvânt ca *praxis,* de pildă, sau *pleromă,* mintea mi-o lua razna, ca o viespe beată. Sfârşeam prin efortul disperat de a-mi aminti numele compozitorului aceluia rus, misticul, teozoful, care a lăsat neterminată opera sa cea mai importantă. Cel despre care cineva a scris: „... el, Mesia propriei sale imaginaţii, el care a visat să îndrume omenirea spre «ultimul festival", el care s-a imaginat a fi Dumnezeu şi tot ce există, inclusiv el însuşi şi propria lui creaţie, el care a visat să răstoarne universul prin forţa tonurilor sale, a murit din cauza unei simple bubuliţe". *Scriabin,* ăsta era numele. Da, Scriabin mă putea face să deraiez zile întregi. De câte ori îmi răsărea numele lui în minte, mă găseam din nou pe Second Avenue, în sala din spate a vreunei cafenele, înconjurat de ruşi (de obicei albi), de evrei ruşi, ascultând câte un geniu necunoscut despletind pe clape sonatele, preludiile, studiile divinului Scriabin. Şi de la Scriabin gândul îmi aluneca la Prokofiev, la seara în care l-am ascultat prima oară, probabil la Carnegie Hall, sus la cucurigu, atât de entuziasmat, încât, când m-am ridicat în picioare ca să aplaud sau să urlu – toţi urlam ca nebunii în zilele acelea –, aproape că m-am răsturnat peste balustrada galeriei. Era un bărbat înalt, deşirat, în frac, ieşit parcă din *Die Dreigroschenoper,* ca Monsieur les Pompes Funebres. De la Prokofiev treceam la Luke Ralston, acum decedat, şi el un ascet, cu o faţă ca masca mortuară a lui Monsieur Arouet. A fost un mare prieten, Luke Ralston ăsta, care, după ce făcea turul magazinelor de croitorie de pe Fifth Avenue, prezentându-le mostre de stofă de lână din import, se ducea acasă şi exersa lieduri nemţeşti, în timp ce draga lui mamă bătrână care l-a nenorocit cu dragostea ei, îi gătea găluşte şi varză acră şi-i spunea pentru a zecea mie oară ce fiu bun şi scump era. Vocea lui delicată, cultivată era prea slabă, din păcate, pentru a se înfrunta cu cântecele grele, încărcate, ale adoratului său Hugo Wolf, cu care îşi împăna

întotdeauna repertoriul. A murit la treizeci şi trei de ani – s-a spus că de pneumonie, dar, de fapt, de inimă rea. Şi, paralel, mi se perindă amintiri ale altor figuri uitate – trubaduri, flautişti, violoncelişti, pianiste, ca aceea urâţică din repertoriul căreia nu lipsea niciodată *Carnavalul* lui Schumann. (îmi aducea aminte de Maude: călugăriţa ajunsă o *virtuoază.)* Şi mai erau şi altele, cu păr scurt, cu păr lung, toate perfecte, ca nişte trabucuri Havana. Unele cu piepturi de taur făceau să vibreze candelabrele la ţipetele lor wagneriene. Altele arătau ca Jessica cea drăgălaşă, cu părul lins ca în palmă, despărţit printr-o cărare la mijloc: madone benigne (cele mai multe evreice) care nu apucaseră încă să scotocească prin frigider la orice oră din zi şi din noapte. Şi pe urmă violonistele, unele cântând cu mâna stângă, adeseori cu păr roşu sau portocaliu spălăcit, şi cu sâni care se aşezau în calea arcuşului… Toate astea îmi veneau în minte doar cât chibzuiam asupra unui cuvânt. Sau cât mă uitam la un tablou sau la o carte. Uneori era suficient doar un titlu ca să-mi abată gândurile. Ca *Inima întunericului,* de pildă, sau *Sub steaua toamnei.* Oare cum începea povestea aceea minunată? Ia să văd. Citeam câteva pagini, apoi aruncam cartea. Era inimitabilă. Şi eu, eu cum începeam? Reciteam, pentru a nu ştiu câta oară, imaginarul meu început. Slab, jalnic de slab. Ceva îmi cade jos de pe masă. Mă aplec să caut. Şi acolo, pe jos, o crăpătură din podea mă intrigă, îmi aminteşte de ceva. *De ce anume?* Rămân în patru labe, aşteptând parcă să fiu „servit”, ca o oaie. Gândurile mi se învolburează în cap şi-mi ţâşnesc afară prin răsuflătoarea din creştetul tărtăcuţei. Iau un carnet şi notez câteva cuvinte. Mi se declanşează alte gânduri, gânduri obsesive. (De pe masă căzuse doar o cutie de chibrituri.)

Cum să introduc gândurile astea în roman? Mereu aceeaşi dilemă. Şi pe urmă mă gândesc la *Doisprezece bărbaţi.* Dacă s-ar putea ca în romanul meu să existe o singură părticică, un segment, care să aibă căldura, duioşia, patosul capitolului despre Paul Dressler. Dar eu nu sunt un Dreiser. Şi nu am un frate Paul. Şi malurile râului

Wabash sunt departe, mult mai îndepărtate decât Moscova, sau Kronstadt, sau calda, atât de romantica Crimee. *De ce? Rusia, încotro ne mână? înainte!*

Mă gândesc la Gorki, ajutorul de brutar cu faţa albită de făină, şi la ţăranul mătăhălos (în cămaşă de noapte) care s-a tăvălit în noroi alături de scroafele lui iubite. *Universitatea vieţii.* Gorki, mamă, tată, tovarăş. Gorki, preţiosul vagabond care, fie că pribegea, plângea, se pişa, se ruga sau blestema, scria. Gorki, care a scris cu sânge. Un scriitor autentic ca un cadran solar…

Şi toate gândurile astea, doar uitându-mă la un titlu.

Şi aşa, asemenea unui concert de pian pentru mâna stângă, aluneca şi ziua. Mare noroc dacă după atâta tortură şi inspiraţie se puteau materializa o pagină sau două. Scrisul! E ca şi când ai încerca să smulgi din pământ un oţetar, trăgându-l de rădăcini. Sau ca şi când ai căuta sfeclă roşie.

Când, uneori, Mona mă întreba: „Cum merge, Val, dragă?”, îmi venea să-mi îngrop capul în mâini şi să plâng.

— Nu te extenua, Val.

Dar mă extenuasem. Trudisem şi mă epuizasem până nu mai rămăsese o fărâmă de caca în mine. De multe ori, chiar în clipa în care mă anunţă: „Masa e gata!”, simt că se dezlănţuie fluxul în mine. Ce naiba! Poate că după cină. Poate că după ce se duce ea la culcare. *Manana.*

La masă, vorbesc despre roman de parcă aş fi un Alexandre Dumas sau un Balzac. Dar întotdeauna vorbesc despre ce am de gând să fac şi nu despre ce am făcut. Posed un geniu al impalpabilului, al embrionarului, ai încă nenăscutului.

— Şi *tu,* cum ţi-ai petrecut ziua? o întreb uneori. (O întreb ca să mă eliberez o clipă de demonii care mă năpăstuiesc, şi nu ca să aud fleacurile pe care le ştiu pe de rost.)

Ascultând-o cu o singură ureche, îl văd pe Pop aşteptând, ca un dulău credincios, osul, care ştie că o să-i pice. Oare o să fie destulă carne pe el? Sau o să i se sfărâme în gură? Şi trebuia să ţin minte că, de fapt, nu

paginile de roman erau ceea ce aştepta el, ci o bucăţică mult mai savuroasă – *pe ea.* Va fi răbdător şi – cel puţin pentru moment – se va mulţumi cu discuţii literare. Atâta timp cât continuă să fie graţioasă, atâta timp cât continuă să poarte rochiile încântătoare pe care şi le alege la îndemnul lui, atâta timp cât acceptă cu bunăvoinţă toate micile favoruri cu care o copleşeşte. Cu alte cuvinte, atâta timp cât îl tratează ca pe o fiinţă umană. Atâta timp cât nu se ruşinează să fie văzută împreună cu el. (Dar o fi conştient că arată ca o broască, aşa cum susţine ea?) Închid pe jumătate ochii şi îl văd aşteptând-o, aşteptând-o la un colţ de stradă sau în holul unui hotel semiluxos sau într-o cafenea mai exotică (într-o altă încarnare), o cafenea care s-ar putea numi „Zum *Hiddigeige”.* Îl văd întotdeauna îmbrăcat ca un gentleman, cu sau fără ghetre şi baston. Un gen de milionar discret, comerciant de blănuri sau acţionar la bursă, nu tipul rapace, ci, aşa cum îl arată burta, felul de om care preferă să guste lucrurile cu miez ale vieţii şi nu atotputernicul dolar. Un om care, pe vremuri, cânta la vioară. Şi, indiscutabil, un om de gust. Pe scurt, nu un impostor. Mediocru, poate, dar nu ordinar. Ieşind în evidenţă tocmai prin fereala lui de a se pune în evidenţă. Probabil însă, plin de ambiţii şi de veleităţi. Şi înjugat la o soţie invalidă, pe care nici n-ar visa să o îndurereze vreodată. („Ia uită-te, iubito, ce ţi-am adus! Scrumbii, şi lapţi şi un borcan cu coame murate din ţara renilor.”)

Şi când o să citească primele pagini, milionarul acesta insignifiant o să exclame: „Aha, nu-mi miroase bine!”. Sau, înăbuşindu-şi spiritul ţepos, o să murmure în sinea lui: „O prostioară lipsită de valoare, un romanţ de Ev Mediu”.

Şi proprietăreasa noastră, buna doamnă Skolsky, ce-ar gândi oare dacă ar arunca o privire peste paginile astea? Oare s-ar scăpa în pantaloni de emoţie? Ar auzi muzica acolo unde scrâşnesc doar zguduiri seismografice? (Parcă o văd alergând la sinagogă în căutarea unui corn de cerb.) Într-o zi va trebui să discutăm pe faţă, ea şi cu mine,

despre treburile astea legate de scris. Ori mai mult ştrudel şi mai multă muzică a lui Sirota, ori *la garotte* – strangularea. Ah, dacă măcar aş cunoaşte câteva boabe de idiş!

— Spune-mi Reb! astea au fost cuvintele de despărţiră ale lui Sid Essen.

Ce tortură delicioasă, impostura asta a scrisului. Reverii de balamuc îmbinate cu accese sufocante de ceea ce suedezii numesc *mardrommen.* Imagini turtite, plate, înşirate pe tiare de diamant. Arhitectură barocă. Logaritmii cabalistici. *Mezuzot* şi roţi de rugăciune. Fraze pline de prevestiri rele. („Nimeni să nu se mai uite cu bunăvoinţă la omul ăsta, a spus pinguinul.”) Ceruri de aramă albastru-verzuie, filigranate cu striuri dantelate, spiţe de umbrelă, graffiti obscene. Măgarul lui Balaam lingându-şi fundul. Nevăstuici împroşcând nonsensuri. O scroafă la menstruaţie…

Şi toate astea, pentru că, aşa cum se exprimase ea, mi se oferise „şansa vieţii mele”. Uneori navighez în ea, fâlfâind din aripi mari, negre. După aceea, totul devine un talmeş-balmeş, cu susu-n jos. Pagini şi pagini. Vrafuri de pagini. Şi niciuna nu aparţine romanului. Nu ţine nici măcar de *Cartea Tristeţii Eterne.* Când le recitesc, am senzaţia că mă uit la o veche gravură: o încăpere dintr-o locuinţă medievală, o bătrână aşezată pe o oală de noapte, medicul în picioare lângă ea, ţinând în mână nişte cleşti înroşiţi în foc, iar în colţ, lângă crucifix, un şoarece rozând dintr-o bucată de brânză. O scenă de interior, ca să spun aşa. Un capitol din istoria mizeriei permanente. Descompunerea, insomnia, voracitatea pozând în cele trei graţii. Totul descris cu mercur, benzină şi hipermanganat de sodiu.

În unele zile, degetele îmi pianotau pe clapele maşinii de scris cu bucuria labei asasine a unei Borgia. Când recurgeam la tehnica staccato, maimuţăream tertipurile şi ghiduşiile ghibelinilor. Sau, ca să pun punctul pe *i,* eram ca un *saltimbanque* care se scălâmbăie pentru un monarh slab de înger. A doua zi deveneam patruped: totul în ropot

de copite, cheaguri de flegmă, sforăituri, nechezaturi şi băşini. Un armăsar (eh!) galopând pe suprafaţa unui lac îngheţat şi având torpile în maţe. Totul numai bravadă, ca să spun aşa.

Şi alteori, aşa cum se întâmplă când un uragan se domoleşte, totul curgea fluent ca un cântec – lin, calm, cu lustrul egal al magneziului. Ca şi cum aş fi intonat *Bhagavad Gītā.*

Un călugăr în rasă de şofran preamărind creaţia Celui Omniscient. Nu mai eram un scriitor. Eram un sfânt. Un sfânt trimis din sinedriu. Dumnezeu să-l binecuvânteze pe autor! (Avem aici vreun David?)

Ce bucurie să scrii ca o orgă în mijlocul unui lac!

Muşcaţi-mă, ploşniţe! Muşcaţi din mine cât am putere!

Nu m-am grăbit să-i spun Reb. Nu puteam. Mă adresam numindu-l „domnule Essen”. Iar el îmi spunea numai „domnule Miller”. Dar cine ne-ar fi ascultat discutând, ar fi gândit că ne cunoaştem de o viaţă.

Încercam să-i explic toate astea Monei, într-o seară când zăceam pe canapea. Era o seară caldă şi stăteam de vorbă plăcut şi degajat. Cu o băutură rece lângă mine şi cu Mona îmbrăcată în chimonoul scurt, chinezesc, mă simţeam foarte expansiv. În plus, în ziua aceea scrisesem câteva pagini admirabile.

Monologul meu debutase nu cu Sid Essen şi cu morga lui de prăvălie unde îi făcusem o vizită cu o zi înainte, ci cu descrierea unei stări de spirit devastatoare, pe care o încercam de fiecare dată în trenul suspendat, la o anumită curbă, mereu aceeaşi. Nevoia aceasta de a descrie ceea ce simţeam izvorâse, probabil, din faptul că acea sumbră deznădejde contrasta atât de violent cu prezenta mea stare de spirit, neobişnuit de senină. De câte ori trenul suspendat lua acea anume curbă, vedeam direct fereastra de la care o chemasem pentru prima oară pe văduvă… pe vremea când „o curtam”. Săptămână de săptămână, un individ simpatic, un evreu de genul lui Sid

Essen, venea la fereastră să încaseze un dolar sau un dolar şi treizeci şi cinci de cenţi pentru mobila pe care o cumpărase în rate. În săptămâna în care nu avea bani, tipul îi spunea:

— Bine, atunci rămâne pentru săptămâna viitoare.

Sărăcia, curăţenia, sterilitatea acelei existenţe erau pentru mine mai deprimante decât ar fi. fost o viaţă trăită în şanţ. (Acolo am făcut prima mea încercare de a scrie. Cu un ciot de creion, îmi aduc aminte. N-am scris mai mult de douăsprezece rânduri – destul cât să mă convingă că nu am niciun pic de talent.) În fiecare zi, când mă duceam şi mă întorceam de la slujbă, luam acelaşi tren suspendat, trece am pe lângă aceleaşi case de lemn, şi încercam aceeaşi senzaţie neagră, devastatoare. Aş fi vrut să mă sinucid, dar n-aveam curaj. Şi nu puteam s-o abandonez, să trec peste *ea.* Încercasem, dar fără succes. Cu cât mă luptam să mă eliberez, cu atât mă simţeam mai legat. Chiar şi ani mai târziu, când rupsesem orice legătură cu ea, de câte ori treceam pe la acea curbă, mă copleşea tristeţea.

— Cum îţi explici lucrul ăsta? am întrebat-o pe Mona. E ca şi cum mi-aş fi lăsat o parte din fiinţa mea între pereţii casei aceleia. O parte din mine nu s-a eliberat niciodată de acolo.

Mona se aşezase pe covor, cu spatele rezemat de un picior al mesei. Arăta calmă şi relaxată îi făcea plăcere să asculte. Din când în când, îmi punea câte o întrebare – despre văduvă – întrebări pe care, de obicei, femeile evită să le pună. Dacă m-aş fi aplecat uşor, aş fi putut să-mi las mâna pe pizda ei.

Era una din serile acelea rare când totul conspiră să creeze o atmosferă de armonie şi de înţelegere, când poţi vorbi cu uşurinţă şi naturaleţe despre anumite lucruri intime, chiar dacă discuţi cu soţia ta. Nu te grăbeşti să ajungi undeva, nici măcar pentru un futai zdravăn, deşi asemenea gând e mereu prezent, dând târcoale conversaţiei.

Mă gândeam, retrospectiv, la călătoria aceea cu

trenul suspendat pe Lexington Avenue, de parcă mă găseam într-o viitoare reîncarnare. Îmi apărea nu numai extrem de îndepărtată, dar chiar de neconceput. Niciodată nu o să mă mai asalteze criza aceea de melancolie şi de sumbră disperare, eram sigur.

— Câteodată, cred că se datora faptului că eram atât de inocent. Mi-era cu neputinţă să cred că o să cad în laţ, în felul în care am căzut. Presupun că m-aş fi simţit mai bine, că aş fi suferit mai puţin dacă m-aş fi căsătorit cu ea, aşa cum intenţionasem să fac. Cine ştie? Poate că am fi fost fericiţi câţiva ani.

— Val, tu afirmi întotdeauna că mila te-a reţinut lângă ea, dar eu cred că era vorba de dragoste. Cred că într-adevăr ai iubit-o, în fond, mi-ai povestit că nu v-aţi certat niciodată.

— Nu puteam. Nu puteam să mă cert cu ea. Ceea ce era un mare dezavantaj. Îmi aduc aminte ce sentimente mă năpădeau, când, înainte de a o cunoaşte, mă opream în fiecare zi la vitrina unui fotograf, ca să mă uit la o poză a ei aflată acolo. Era atâta tristeţe în ochii ei, încât, de câte ori o priveam, mă străbătea un fior. Zi de zi mă opream în faţa vitrinei ca să privesc în ochii ei, ca să studiez expresia aceea îndurerată şi să mă întreb ce o fi pricinuit-o. Şi mai târziu, după ce ne cunoscuserăm, vedeam uneori ivindu-se în ochii ei privirea aceea… de obicei, după ce o răneam în cine ştie ce chip nesocotit, prostesc. Privirea aceea era mai acuzatoare, mai răscolitoare decât orice cuvânt…

Un timp, niciunul dintre noi nu a rostit vreo vorbă. Un vânticel cald, înmiresmat, înfoia perdelele. Jos, cânta patefonul, „într-o zi mă voi dărui ţie, o, Israel…” şi în timp ce ascultam, mi-am întins mâna şi mi-am trecut uşor degetele peste pizda Monei.

— N-am avut intenţia să revin asupra acestor lucruri, am continuat eu după un timp. De fapt, voiam să vorbesc despre Sid Essen. Ieri i-am făcut o vizită la prăvălie. Locul cel mai prăpădit, mai lugubru pe care l-am văzut vreodată. O hardughie uriaşă. Şi acolo zace el toată ziua, citind sau, dacă îi pică vreun prieten, jucând o partidă de şah. A ţinut

să mă încarce cu cadouri – cămăşi, ciorapi, cravate, tot ceaş fi dorit. Îmi venea greu să-l refuz. Aşa cum ai spus şi tu, e un suflet singuratic. N-o să fie uşor să scăpăm din ghearele lui… A, era să uit tocmai ce voiam să-ţi spun. Ce crezi că citea când am venit?

— Dostoievski.

— Nu, mai ghiceşte o dată.

— Knut Hamsun.

— Nu. Nu. Lady Murasaki – *Genji Monogatari.* Nici până acum nu mi-am revenit. Se pare că citeşte totul. Pe ruşi îi citeşte în ruseşte, pe nemţi în nemţeşte. Citeşte şi în poloneză şi, bineînţeles, în idiş.

— Pop citeşte Proust.

— Zău? în orice caz, ştii ce vrea Essen cu orice chip? Să mă înveţe să conduc o maşină. Are un Buick mare pe care ar vrea să mi-l împrumute de îndată ce o să învăţ să conduc. Zice că mă poate învăţa în trei lecţii.

— Dar de ce vrei să conduci o maşină?

— Nu vreau, tocmai asta e. Dar el crede c-ar fi frumos să te scot din când la o plimbare cu maşina.

— Refuză, Val. Tu nu eşti făcut să conduci o maşină.

— Aşa i-am spus şi eu. Altceva ar fi fost dacă mi-ar fi oferit o bicicletă. Ştii, ar fi plăcut să am din nou o bicicletă.

Nu mi-a răspuns nimic.

— Nu pari prea entuziasmată de idee, am observat.

— Pentru că te cunosc, Val. Dacă ai căpăta o bicicletă, n-ai mai lucra.

— Poate că ai dreptate. În orice caz, e un gând plăcut. Pe de altă parte, sunt prea bătrân ca să mai merg pe bicicletă.

— Prea bătrân? A izbucnit în râs. *Tu* şi prea bătrân? Eu te văd arzând pe jăratic şi la optzeci de ani. Tu eşti un al doilea Bernard Shaw. N-ai să fii niciodată prea bătrân pentru nimic.

— Ba o să fiu dacă o să trebuiască să mai scriu şi alte romane. Scrisul te alungă din tine însuţi, îţi dai seama? Să-i spui asta odată şi lui Pop. Mă întreb dacă el îşi închipuie că tu lucrezi opt ore pe zi?

— Nu se gândeşte la aşa ceva, Val.

— Poate că nu, dar în legătură cu tine probabil că îşi pune întrebări. E o raritate, într-adevăr, ca o femeie frumoasă să fie şi scriitoare.

A râs.

— Pop nu-i prost. Ştie foarte bine că eu nu sunt o scriitoare înnăscută. El nu urmăreşte decât să mă vadă că pot duce la bun sfârşit ceva ce-am început. Vrea să mă disciplinez.

— Ciudat, am comentat.

— Nu foarte. Ştie foarte bine că eu mă împrăştii, că mă risipesc în toate direcţiile în acelaşi timp.

— Dar abia te-a cunoscut. Probabil că are o intuiţie extraordinară.

— E îndrăgostit de mine, asta nu explică totul? Desigur că nu mi-o spune direct. Gândeşte că el e respingător, că le repugnă femeilor.

— E chiar atât de urât?

— Nu mă crezi, nu-i aşa? m-a întrebat zâmbind. Ei bine, nimeni nu l-ar putea considera atrăgător. Arată întocmai precum ceea ce este – un om de afaceri. Şi asta îl face să se ruşineze. E un om nefericit. Şi nefericirea nu-l face deloc mai atrăgător.

— Aproape că mă determini să-mi fie milă de el, ticălosul.

— Val, te rog să nu vorbeşti urât despre Pop. Zău că nu merită.

O pauză de tăcere. După care am reluat:

— Îţi aduci aminte când locuiam în Bronx cu familia doctorului ăluia şi îmi cereai să trag un pui de somn după prânz ca să pot să vin să te aştept la două noaptea la ieşirea de la salonul de dans? Gândeai că pot face atâta lucru pentru tine şi apoi, dimineaţa, să mă trezesc proaspăt ca o margaretă şi să mă prezint la opt fix la serviciu. Îţi aduci aminte? Şi-am făcut-o – în repetate rânduri –, deşi aproape că mă dădea gata. Dar tu gândeai că un bărbat care iubeşte cu adevărat trebuie să fie în stare de asemenea performanţă, nu?

— Eram foarte tânără pe atunci, Val. Şi apoi, niciodată n-am vrut să rămâi în slujba aceea. Poate speram că dacă o să te istovesc, ai să renunţi la slujbă.

— Şi ai reuşit, lucru pentru care niciodată n-o să-ţi pot mulţumi îndeajuns. Dacă n-ai fi fost tu, poate că şi azi aş mai fi lucrat acolo, angajând şi concediind.

Pauză.

— Şi după aceea, când totul părea să alunece pe patine cu rotile, lucrurile au luat-o razna. Mi-ai făcut mari necazuri, ştii? Sau poate că eu ţi-am făcut *ţie* necazuri.

— Hai să nu mai vorbim de asta, *te rog,* Val.

— Okay. Nici nu ştiu de ce am adus vorba. Uită.

— Ştii, Val, pentru tine, lucrurile nu or să meargă niciodată lin. Dacă n-o să-ţi fac eu inimă rea, o să fie altcineva în locul meu. Tu cauţi necazul cu lumânarea. Nu vreau să te jignesc.

Poate că ai nevoie să suferi. Pe tine, suferinţa n-o să te ucidă niciodată, asta ţi-o spun eu. Orice ţi s-ar întâmpla, tu ai să cazi întotdeauna în picioare. Eşti ca un dop de plută. Dacă eşti împins la fund, ieşi iar la suprafaţă. Uneori mă şi sperie când mă gândesc la ce adâncimi poţi să cazi. Eu sunt croită altfel. Energia, vitalitatea mea sunt de natură fizică, a ta e… era să spun spirituală, dar nu e aşa. E animalică. Tu ai o faţadă puternic spirituală, dar e de suprafaţă; în tine există mai multe elemente animalice decât în alţi bărbaţi. *Tu vrei să trăieşti…* să trăieşti cu orice preţ… fie ca om, ca fiară, ca insectă, ca germene…

— Poate că, pe undeva, ai dreptate. Apropo, cred că nu ţi-am povestit niciodată despre experienţa bizară prin care am trecut într-o noapte cât ai fost plecată. Cu un curlandist.

A fost un caraghioslâc, într-adevăr, dar la vremea aceea nu mi s-a părut deloc amuzant.

S-a uitat la mine cu ochi mari şi cu o expresie mirată.

— Da, s-a întâmplat la oarecare timp după plecarea ta. Doream cu atâta disperare să vin după tine încât eram în stare de orice ca să fac rost de bani. Am încercat să-mi iau o slujbă pe un vapor, dar n-a mers. Şi atunci, într-o

noapte, la restaurantul italienesc din partea de nord… ştii care… am dat peste un tip pe care-l mai întâlnisem pe acolo… un decorator de interioare, cu asta cred că se ocupă. Oricum, un tip la locul lui. În timp ce discutam… vorbeam despre *Fiesta…* mi-a venit ideea să-i cer lui banii de drum. Aveam impresia că mi i-ar oferi dacă aş reuşi să-l înduioşez suficient. Vorbindu-i despre tine şi despre ardoarea şi disperarea cu care doream să plec şi eu, mi-au dat lacrimile. L-am văzut muindu-se. În cele din urmă mi-am scos portofelul şi i-am arătat fotografia ta, cea care mă înnebuneşte pe mine. A fost impresionat.

„E o frumuseţe! a exclamat. Absolut extraordinară! Ce pasiune, ce senzualitate!" „Îţi dai seama ce simt", i-am spus eu. „Da, mi-a răspuns, înţeleg cât poţi fi de flămând după o femeie ca asta".

A pus fotografia pe masă, ca şi cum ar fi vrut să o mai studieze, şi a comandat un rând de băuturi. Nu ştiu din ce motiv a adus din nou vorba despre cartea lui Hemingway. Mi-a povestit că e familiarizat cu Parisul, că a fost de câteva ori acolo. Şi aşa mai departe.

Am făcut o pauză ca să văd cum reacţionează Mona. Se uita la mine cu un zâmbet curios.

— Spune mai departe, m-a îndemnat. Sunt toată numai urechi.

— Bine; în cele din urmă i-am dat a înţelege că eram gata să fac orice pentru a strânge banii de drum… M-a întrebat: „Chiar *orice?*". „Da, orice în afară de o crimă".

În clipa aceea mi-am dat seama la ce mă expuneam. În orice caz, în loc să mă strângă cu uşa, a schimbat subiectul conversaţiei – lupte de tauri, arheologie, alte chestii lipsite de importanţă, începeam să-mi pierd speranţa; îmi aluneca printre degete. L-am ascultat cât am putut, după care a chemat chelnerul şi i-a cerut nota. „Nu vrei să mai bei un pahar?", m-a întrebat. I-am răspuns că sunt obosit şi aş dori să mă duc acasă. Brusc, a schimbat tonul: „În legătură cu călătoria aia la Paris pe care vrei s-o faci, ce-ar fi să mergem la mine acasă, să stăm de vorbă pe îndelete? Poate că e posibil să te ajut".

Fireşte, ştiam bine ce-i în mintea lui şi am simţit că mă părăseşte curajul. Mi-au îngheţat picioarele. Dar mi-am spus în sinea mea: „Ce dracu'! Nu-mi poate face nimic atâta timp cât nu vreau eu. O să-i vorbesc până o să-i scot din cap orice alt gând în afară de bani".

Bineînţeles, m-am înşelat. Din clipa în care a început să-mi arate colecţia lui de fotografii porno, am ştiut că jocurile sunt făcute. Trebuie să recunosc că fotografiile erau grozave… *japoneze.* Şi în timp ce mi le arăta, şi-a lăsat o mână pe genunchiul meu. Din când în când se oprea la câte o fotografie, o privea cu atenţie şi mă întreba: „Ce părere ai de asta?". Şi se uita la mine topit, iar mâna îi avansa pe piciorul meu. În cele din urmă, l-am repezit: „Plec, l-am anunţat". I s-a schimbat expresia feţei. Părea necăjit. „Ce rost are să baţi tot drumul până în Brooklyn? m-a întrebat. Poţi dormi noaptea asta aici. Nu-i nevoie să te culci cu *mine,* dacă asta-i ceea ce te frământă. În camera de alături e o canapea".

S-a îndepărtat spre un scrin şi a scos o pijama pentru mine. Nu ştiam ce să cred, dacă era sincer sau… Am ezitat. Până la urmă, mi-am spus că în cel mai rău caz o să fie o noapte de nesomn. „Doar nu pleci mâine la Paris, nu-i aşa?", m-a întrebat. „În locul tău nu m-aş da atât de repede bătut", mi-a spus. O observaţie cu două înţelesuri, pe care am ignorat-o. „Unde-i canapeaua?", am întrebat. „O să discutăm altă dată despre toate astea".

M-am culcat în camera alăturată, atent ca nu cumva să se preteze la vreun joc murdar de-al lui. Dar n-a făcut-o. Evident, era dezgustat de mine – sau poate gândea că, dacă o să aibă răbdare, lucrurile vor lua altă turnură. În orice caz, eu n-am închis un ochi toată noaptea. M-am zvârcolit până s-a luminat de zi şi atunci m-am sculat şi m-am îmbrăcat în tăcere. În timp ce-mi trăgeam pantalonii, am zărit un exemplar din *Ulise.* L-am înşfăcat, m-am aşezat lângă geam şi am citit solilocviul lui Molly Bloom. Eram tentat să plec cu cartea în buzunar. Dar mi-a venit o altă idee, mai grozavă. M-am strecurat tiptil în hol, unde se găsea dulapul de haine, am deschis fără zgomot uşa şi i-am

scotocit prin buzunare şi prin portofel. N-am găsit decât şapte dolari şi ceva mărunţiş. I-am luat şi… valea!

— Şi nu l-ai mai văzut de atunci?

— Nu. N-am mai călcat prin restaurantul ăla.

— Val, presupunând că ţi-ar fi oferit banii de drum *dacă…*

— E greu să-ţi răspund. Şi eu mi-am pus de multe ori întrebarea asta. Ştiu că n-aş putea accepta niciodată aşa ceva, nici măcar pentru *tine.* În asemenea circumstanţe, e mai uşor când eşti femeie.

A început să râdă. A râs şi a tot râs.

— Ce ţi se pare atât de nostim? am întrebat-o.

— *Tu!* Te-ai comportat exact ca un bărbat.

— Cum adică? Ai fi preferat să-i cedez?

— N-am spus aşa ceva, Val. Vreau să spun doar că ai reacţionat într-o manieră tipic masculină.

Brusc, mi-am amintit de Stasia şi de exhibiţionismele ei nebuneşti.

— Încă nu mi-ai povestit ce s-a întâmplat cu Stasia. Din cauza ei ai pierdut vaporul?

— Ce te face să crezi aşa ceva? Ţi-am spus doar de ce am pierdut vaporul, nu mai ţii minte?

— Da, mi-ai spus, dar te-am ascultat numai cu o ureche. Oricum, e ciudat că n-ai mai aflat nimic despre ea în timpul din urmă. Unde crezi că e?

— În Africa, probabil.

— În Africa?

— Da, ultima oară când am primit o veste de la ea se găsea în Alger.

— Hmmmm!

— Da, Val, ca să mă pot întoarce la tine, a trebuit să-i promit lui Roland, bărbatul care m-a dus la Viena, că o să plecăm împreună cu vaporul. Dar am acceptat lucrul acesta numai cu condiţia ca să-i trimită Stasiei telegrafic banii de întoarcere din Africa. Şi n-a făcut-o. Abia în ultimul moment am descoperit că nu se ţinuse de cuvânt. Şi n-am avut bani să-ţi telegrafiez ca să te anunţ că vin cu alt vapor. Oricum, n-am vrut să plec cu Roland. L-am

expediat înapoi la Paris. L-am pus să-mi jure că o s-o găsească pe Stasia şi o s-o aducă înapoi în siguranţă. Asta-i tot.

— Şi n-a făcut nimic?

— Nu, e un neputincios, un răzgâiat, preocupat numai de persoana lui. I-a părăsit pe Stasia şi pe austriacul ei în plin deşert de îndată ce lucrurile au început să se înăsprească. I-a abandonat fără să le lase un ban. Când am aflat de lucrul ăsta, mi-a venit să-l strâng de gât.

— Deci asta-i tot ce-ai aflat?

— Da. Din câte ştiu eu, e posibil şi să fi murit până acum. M-am ridicat să caut o ţigară. Am găsit pachetul de ţigări pe cartea deschisă din care citisem în dimineaţa aceea.

— Ascultă aici, i-am spus, citindu-i pasajul pe care îl însemnasem: „Scopul literaturii este acela de a-l face pe om să se cunoască pe sine însuşi, să-şi întărească încrederea în el însuşi, şi de a-l sprijini în lupta lui pentru adevăr…”

— Stai jos, mi-a cerut Mona. Vreau să te aud vorbind, nu citind.

— Ura pentru Karamazovi!

— Val, termină! Hai să mai stăm de vorbă, *te rog.*

— Foarte bine. Şi cum a fost la Viena? I-ai făcut vreo vizită unchiului tău? Ştii că nu mi-ai povestit aproape nimic despre Viena? Recunosc că e un subiect delicat… Roland şi toate celelalte. Totuşi…

Mi-a explicat că n-au stat mult la Viena. Şi apoi, nici nu i-ar fi trecut prin cap să-şi viziteze rudele. Nu s-ar fi putut duce cu mâna goală. Or, Roland nu era genul de om care să risipească banii pe rude sărace. Dar reuşise să-l facă să-şi deschidă punga ori de câte ori au dat peste un artist în mare nevoie.

— Bun! Şi ai cunoscut vreo celebritate din lumea artei? Pe Picasso, de exemplu, sau pe Matisse?

— Primul om pe care l-am cunoscut a fost Zadkine, sculptorul.

— Nu zău?

— Şi apoi pe Edgar Varese.

— Ăsta cine mai e?

— Un compozitor. Un om minunat, Val, ţi-ar plăcea la nebunie.

— Şi pe mai cine?

— Marcel Duchamp. Ştii, desigur, cine e.

— Aş spune că da. Cum e… ca persoană?

— Cel mai civilizat om pe care l-am cunoscut vreodată, a sunat răspunsul ei prompt.

— Spui vorbe mari.

— Ştiu, Val, dar ăsta-i adevărul.

A continuat să-mi înşire şi numele altor personalităţi pe care le cunoscuse – artişti despre care eu nu auzisem niciodată… Hans Reichel, Tihanyi, Michonze, pictori cu toţii. În timp ce-mi vorbea, mi-am notat în minte numele hotelului în care locuise la Viena: „Hotel Müller, am Graben”. Dacă o să ajung vreodată la Viena, o să mă uit prin registrul hotelului să văd şi eu sub ce nume s-o fi înregistrat.

— Presupun că n-ai fost la mormântul lui Napoleon?

— Nu, dar am fost la Malmaison.

— Bănuiesc că nu ţi-a scăpat aproape nimic.

„Ce păcat, mi-am spus în sinea mea în timp ce o ascultam turuind, că discuţii din astea au loc atât de rar între noi”.

Mă delectam, în special, cu maniera fragmentară, caleidoscopică, a unor astfel de convorbiri. Adeseori, în pauzele dintre feluritele observaţii, îmi formulam în minte răspunsuri total diferite de vorbele care-mi ieşeau de pe buze. Şi, desigur, discuţiile de acest gen erau condimentate şi de atmosfera din cameră, cărţi împrăştiate pretutindeni, bâzâitul unei muşte, poziţia trupului ei, senzaţia de confort pe care ţi-o dădea patul. Nu exista nimic care să trebuiască să fie stabilit, argumentat, susţinut. Dacă un zid se prăbuşea, era bine prăbuşit. Gândurile se vânturau ca rămurelele într-un pârâu repede. Rusia, drumul fumegă încă sub roţile tale? Podurile bubuie când le străbaţi? Răspunsuri? Ce nevoie e de răspunsuri?

Ah, cailor! Ce cai! Ce rost are să faceţi spume la bot?

Când mă pregăteam de culcare, mi-am adus aminte că-l zărisem pe Macgregor în dimineaţa aceea. I-am pomenit de el Monei când s-a căţărat peste mine ca să se vâre în aşternut.

— Sper că nu i-ai dat adresa noastră, mi-a spus.

— N-am vorbit cu el. Nu m-a văzut.

— Ăsta-i un lucru bun, a rostit Mona şi mi-a luat pula în mână.

— Ce-i bun?

— Că nu te-a văzut.

— Credeam că te referi la altceva.

14

Adeseori când ieşeam să iau o gură de aer proaspăt, mă opream pe la Sid Essen pentru o mică şuetă. Doar o singură dată am văzut un client intrând în prăvălia lui. Înăuntru – fie vară, fie iarnă – era întuneric şi răcoare, temperatura potrivită pentru prezervarea cadavrelor. Cele două vitrine ale prăvăliei erau încărcate cu cămăşi decolorate de soare şi împestriţate cu căcăţei de muşte.

De obicei, el stătea în fundul încăperii, citind la lumina leşioasă a unui bec electric, care atârna din tavan, suspendat la capătul unui şnur lung şi gros, alături de nişte hârtii de prins muşte, care se bălăbăneau ca bete. Sid îşi încropise un jilţ confortabil, dintr-un scaun de maşină cocoţat pe două lăzi de ambalaj; în spatele lăzilor era o scuipătoare pe care o folosea când mesteca tutun. Dar, de obicei, strângea între dinţi o pipă puturoasă sau, uneori, un trabuc Owl. Şapca mare şi groasă şi-o scotea de pe cap numai când se ducea la culcare. Gulerul hainei îi era tot timpul nins de mătreaţă şi, când îşi sufla nasul, ceea ce făcea des – cu un muget de trompetă – scotea o basma albastră, lată de un metru.

Pe tejgheaua de alături erau teancuri de cărţi, de reviste şi ziare. Trecea de la unele la altele după cum avea chef. În afară de materialele de lectură, pe tejghea se

găsea întotdeauna o cutie cu alune, în care plonja ori de câte ori citea ceva emoţionant. După statura lui, se vedea de la o poştă că era un mare mâncău. Mi-a mărturisit în câteva rânduri că nevasta lui gătea dumnezeieşte. Din câte am înţeles, aceasta era singura ei latură atrăgătoare. Deşi el avea întotdeauna grijă să adauge că era o femeie foarte citită.

Indiferent la ce oră din zi aş fi picat la el, scotea întotdeauna o sticlă.

— Doar un degetar, o gustărică, spunea, agitând o sticlă de rachiu sau de vodcă.

Beam de dragul lui. Dacă făceam o grimasă, mă întreba:

— Nu ţi-a plăcut, nu? Hai să încerci un strop de whisky.

Într-o dimineaţă, la un degetar de whisky, mi-a repetat că doreşte să mă înveţe să şofez.

— Trei lecţii, n-ai nevoie de mai mult, m-a asigurat. N-are niciun sens să las maşina să trândăvească. Din momentul în care ai să prinzi şpilul, o să fii nebun după ea. Ce zici, hai să dăm o raită cu maşina sâmbătă după-masă. O să cer cuiva să-mi ţină locul la prăvălie.

Era atât de febril şi de insistent, încât nu am putut să-l refuz.

Sâmbătă m-am întâlnit cu el la garaj. Sedanul vast, cu patru portiere, era parcat la marginea trotuarului. Numai cât i-am aruncat o privire, am şi ştiut că e prea mult pentru mine. Totuşi, trebuia să trec şi prin asta. M-am aşezat la volan, am manipulat vitezele, m-am familiarizat cu frâna. O lecţie scurtă. Alte instrucţiuni urmau la ieşirea din oraş.

La volan, Reb devenea o cu totul altă persoană. Era rege. Indiferent în ce direcţie ne îndreptam, o făcea la viteza maximă. Când ajunsesem pe la jumătatea drumului, mă dureau coapsele de la atâta frânat.

— Vezi, îmi spunea Reb, ridicându-şi ambele mâini de pe volan ca să gesticuleze, vezi, merge singură.

Şi-a ridicat piciorul de pe pedală şi mi-a explicat cum

se foloseşte frâna de mână.

— E ca şi cum ai conduce o locomotivă.

La periferia oraşului, ne-am oprit în câteva locuri ca să adunăm banii de chirie. Sid avea câteva case pe aici şi prin alte împrejurimi. Toate în cartiere paradite. Şi toate ocupate de familii de negri. Mi-a explicat că trebuia să încaseze săptămânal chiriile, pentru că oamenii de culoare nu se pricep să mânuiască banii.

Într-un loc viran, în apropiere de dărăpănăturile lui, mi-a oferit şi instrucţiunile următoare. De astă dată m-a învăţat cum să întorc, cum să opresc brusc, cum să parchez. Şi marşarierul. Foarte important să ştii să dai înapoi, m-a avertizat.

Efortul mă făcuse să transpir.

— Okay, mi-a spus Reb. Haide să ne întoarcem. Curând intrăm pe autostradă şi o s-o las de capul ei. Zboară ca vântul, ai să vezi… Ah, apropo, dacă vreodată intri în panică şi nu ştii ce să faci, pur şi simplu opreşti motorul.

Am intrat pe autostradă; faţa îi radia. Şi-a tras şapca peste ochi.

— Ţin-te bine, mi-a spus… ffftttt!

Aveam senzaţia că nici nu atingeam pământul. M-am uitat la vitezometru: optzeci şi cinci.

— Poate să ia şi suta de kilometri fără să-ţi dai măcar seama. Dar nu te speria, o am în mână.

N-am spus nimic, m-am proptit bine în scaun şi am închis ochii. Pe urmă i-am sugerat să oprim pentru câteva minute ca să-mi dezmorţesc picioarele.

— A fost nostim, nu?

— Te cred.

— Într-o altă sâmbătă, după ce o să încasăm chiriile, te duc la un restaurant pe care-l cunosc eu şi unde prepară nişte boboci de raţă de-ţi lingi degetele. Sau poate că o să mergem în partea de est la un restaurant polonez. Sau ce-ai zice de bucătăria evreiască? Cum ai să vrei. Mă simt atât de bine în compania ta.

În Long Island am făcut un ocol ca să cumpărăm

provizii: scrumbii, peşte alb afumat, covrigi, lapţi, murături, pâine de grâu, unt, miere, alune, nuci şi fistic, ceapă mare, roşie, usturoi, casa şi altele.

— Dacă nu facem nimic altceva, măcar să mâncăm bine, mi-a spus. Mâncare bună, muzică bună, discuţii bune – de ce altceva am avea nevoie?

— Poate de o soţie bună, am răspuns cam nechibzuit.

— Eu am o soţie bună, numai că nu ne potrivim din punct de vedere temperamental. Eu sunt prea comun pentru ea. Prea din topor.

— *Mie* nu-mi faci asemenea impresie.

— Ei, m-am astâmpărat şi eu… îmbătrânesc, asta-i. Pe vremuri, eram mândru de pumnii mei. Şi pumnii ăştia m-au băgat în multe buclucuri. Mai obişnuiam să joc şi la curse. Ceea ce-i rău când ai o nevastă ca a mea. Apropo, ai pariat vreodată pe cai? Eu mai trag şi acum un pariu sau două, din când în când. Nu pot să-ţi promit că o să te fac milionar, dar pot oricând să-ţi dublez banii. Dă-mi de ştire când vrei; şi ţine minte, cu mine banii tăi sunt în siguranţă.

Intram în Greenpoint. Priveliştea marilor rezervoare de benzină mi-a iscat un fior sentimental. Ici, colo, câte o biserică picată parcă direct din Rusia. Numele străzilor deveneau din ce în ce mai familiare.

— Pot să te rog să opreşti în faţa casei cu numărul 181 din Devoie Street? am întrebat.

— Sigur că da. Cunoşti pe cineva acolo?

— Cunoşteam pe vremuri. Prima mea iubire. Aş vrea doar să arunc o privire casei, nimic mai mult.

A accelerat automat. Lumina roşie a unui semafor ne-a privit drept în faţă. A trecut pe roşu.

— Eu nu dau nicio atenţie semnalelor, mi-a spus, dar să nu-mi urmezi exemplul.

La numărul 181 am coborât, mi-am scos pălăria (de parcă mă aflam în faţa unui mormânt) şi m-am apropiat de gardul care mărginea peluza acoperită cu gazon. M-am uitat la ferestrele salonului; ca de obicei, jaluzelele erau lăsate. Inima a început să-mi tresalte, tic-tic-tic, la fel ca atunci, cu ani în urmă, când uitându-mă la aceleaşi

ferestre, speram şi mă rugam să-i zăresc umbră. Rămâneam în faţa ferestrelor doar un moment sau două, după care mă îndepărtam. Uneori dădeam ocol casei de trei, patru ori – doar, doar o s-o zăresc. („Mă, păcătosule, mi-am spus, tot mai dai târcoale casei!”)

Când m-am întors spre maşină, am auzit deschizându-se uşa de la subsol. O bătrânică şi-a scos capul. M-am îndreptat spre ea şi, aproape cuprins de un tremur, am întrebat-o dacă cineva din familia Gifford mai locuieşte prin vecinătate.

M-a măsurat cu o privire intensă – de parcă văzuse o stafie – pe urmă a răspuns:

— Dumnezeule mare, nu! Au plecat de ani de zile.

M-a trecut un fior rece.

— De ce? m-a întrebat. Îi cunoşteaţi?

— Da, cunoşteam pe cineva dintre ei, dar nu cred că şi-ar mai aminti de mine. O chema Una. Ştiţi ceva de ea?

— Au plecat în Florida. (Spusese *au* nu *a* plecat.)

— Mulţumesc, mulţumesc foarte mult.

Mi-am scos iar pălăria, ca în faţa unei surori din Armata Salvării. Când am pus mâna pe portiera maşinii, a strigat după mine:

— Domnule! Domnule, dacă vreţi să aflaţi mai multe despre Una, e o doamnă pe strada asta, puţin mai jos, care vă poate spune…

— N-are importanţă, am răspuns. Nu-i nimic.

Ochii mi se înrouraseră de lacrimi, oricât ar părea de stupid.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat Reb.

— Nimic, nimic. Doar amintirile…

A deschis torpedoul şi a scos o sticlă plată. Am luat o înghiţitură din acel remediu universal; era foc curat. Am gâfâit.

— Nu dă niciodată greş, m-a asigurat Reb. Te simţi mai bine?

— Te cred.

Şi, un moment mai târziu, m-am pomenit spunându-i:

— Doamne, când te gândeşti că mai poţi avea

asemenea sentimente! Colosal! Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi apărut – cu copilul ei. Doare. Încă doare. Nu mă întreba de ce. Ea îmi aparţinea *mie,* asta-i tot ce pot să spun.

— Trebuie să fi fost o legătură serioasă între voi doi. Cuvântul „legătură” m-a râcâit.

— Nu, am răspuns. A fost o poveste avortată. Un asasinat. La fel de bine aş fi putut să fiu îndrăgostit de regina Ginevra. M-am dat la fund, am fost doborât, înţelegi? A fost un lucru rău. Şi bănuiesc că n-am să-l depăşesc niciodată, nu pot trece peste el. *Căcat!* De ce să vorbim despre asta?

Nu a răspuns nimic bunul Reb. S-a uitat drept înainte şi a mărit viteza.

După un timp, mi-a spus cu simplitate:

— Cândva, ar trebui să scrii despre toate astea. Iar eu i-am răspuns:

— Niciodată! N-aş putea găsi vreodată cuvintele potrivite. La colţ, unde era papetăria, am coborât din maşină.

— Haide să repetăm performanţa, da? mi-a propus Reb, întinzându-mi mâna lui mare, păroasă. Data viitoare o să te prezint prietenilor mei negri.

Am pornit pe stradă, am trecut pe lângă vechii stâlpi de priponit caii, pe lângă peluzele largi şi verandele spaţioase. Gândindu-mă întruna la Una Gifford. Dacă aş fi putut să o mai văd o dată… o *singură privire,* nu mai mult. Şi apoi să închid cartea… pentru totdeauna.

Am mers mai departe, trecând de casa noastră, de negrişorii din metal cu guri de pepene roşu şi bluze vărgate, dincolo de clădirile impozante, de pergolele îmbrăcate în plante agăţătoare şi de terase. *Florida,* nici mai mult nici mai puţin. De ce nu Cornwall, sau Avalon, sau Castelul din Carbonek? Am început să fredonez în gând… „N-a existat pe lume cavaler mai nobil şi mai generos…” Şi, dintr-odată, m-a fulgerat un gând cumplit. Marco! Bălăbănindu-se din tavanul creierului meu, iată-l pe Marco, cel spânzurat. De o mie de ori îi declarase Monei ce îndrăgostit era de ea; de o mie de ori se prostise

în faţa ei; de o mie de ori o ameninţase că o să se omoare dacă nu o să-i poată cuceri favorurile. Iar ea a râs de el, l-a ridiculizat, l-a dispreţuit, l-a umilit. Dar indiferent de ce-i spunea sau de ce făcea, el continua să se înjosească în faţa ei, să o copleşească cu daruri, numai cât o vedea, numai cât îi auzea râsul batjocoritor, şi se ploconea, se făcea mic şi se gudura pe lângă ea. Nimic nu-i putea clinti dragostea, adoraţia pe care i-o purta. Şi când ea îl îndepărta, se întorcea în mansarda lui şi scria glume. (îşi câştiga existenţa, nenorocitul, scriind glume pentru reviste.) Şi fiecare ban pe care îl câştiga îl cheltuia pe Mona, care nu-i spunea nici măcar un „mulţumesc”. („Marş de aici, javră!”) Şi, într-o bună dimineaţă, a fost găsit atârnând de o bârnă din mansarda lui. Fără să fi lăsat vreun mesaj. Doar un hoit care se legăna în întuneric şi în praf. Cea din urmă glumă a lui.

Şi când Mona mi-a comunicat vestea, i-am spus:

— Marco? Şi ce-a însemnat Marco pentru tine?

Ea a plâns amarnic, cu lacrimi amare. Şi singurele cuvinte consolatoare pe care am putut să i le spun au fost:

— Mai devreme sau mai târziu, ar fi făcut-o oricum. Era tipul sinucigaşului.

Iar Mona mi-a răspuns:

— Eşti crud, eşti lipsit de inimă.

Într-adevăr, eram lipsit de inimă. Dar mai existau şi alţii pe care ea îi trata la fel de abominabil. Şi în felul meu crud, lipsit de inimă, i-am amintit de cruzimile ei şi am întrebat-o.

— Care va fi următorul?

A fugit din cameră astupându-şi urechile cu palmele. Oribil! Exagerat de oribil.

Acum, inhalând miresmele de liliac, de bougainvillaea, de trandafiri roşii, îmi spuneam în sinea mea: „Poate că nefericitul acela de Marco a iubit-o aşa cum am iubit-o eu cândva pe Una Gifford. Poate a crezut că, printr-un miracol, dispreţul şi zeflemelele ei se vor converti, într-o bună zi, în dragoste, şi că ea va ajunge să-l vadă aşa cum era, o inimă nobilă, însângerată, clocotind de

duioşie şi de iertare. Poate că în fiecare noapte, în mansarda lui, îngenunchea şi se ruga. (Dar nu primea niciun răspuns.) Oare nu gemeam şi eu, noapte de noapte, când mă căţăram în pat? Nu mă rugam şi eu? Şi încă cum! Cât de dizgraţioase erau rugile, implorările, scâncelile! Dacă o Voce mi-ar fi rostit: „E zadarnic, tu nu eşti bărbatul de care are ea nevoie”, poate că aş fi renunţat, poate că i-aş fi făcut loc altuia. Sau, cel puţin, aş fi blestemat Dumnezeul care mi-a hărăzit asemenea soartă.

Sărmanul Marco! Cel care nu implora să fie iubit, ci doar lăsat să iubească. Şi condamnat să scrie glume! Abia acum îmi dau seama cât ai suferit, câte ai îndurat, sărmane Marco! Acum te poţi bucura de ea – de acolo, de sus. O poţi urmări zi şi noapte. Dacă ea nu te-a văzut niciodată aşa cum eşti, cât ai fost în viaţă, tu, măcar, o poţi vedea acum aşa cum este ea. Ai avut o inimă prea mare pentru trupul tău plăpând, însăşi regina Ginevra a fost nevrednică de iubirea pe care a inspirat-o. Dar o regină păşeşte atât de aerian, chiar când striveşte un păduche…

Când am intrat în casă, masa era pusă, cina mă aştepta. Mona se afla într-o stare de neobişnuită bună dispoziţie.

— Cum a fost? Ţi-a plăcut lecţia? a strigat, încolăcindu-şi braţele în jurul meu.

Am observat florile aranjate într-o vază şi sticla de vin aşezată lângă farfuria mea. Vinul favorit al lui Napoleon, pe care obişnuia să-l bea chiar şi pe insula Sfânta Elena.

— Ce înseamnă toate astea? am întrebat. Radia de bucurie.

— Înseamnă că Pop consideră minunate primele cincizeci de pagini din roman. E absolut entuziasmat.

— Zău? Ia povesteşte-mi. Repetă-mi exact ce-a spus.

Dar ea însăşi era atât de năucită, încât nu-şi mai putea aminti mare lucru. Ne-am aşezat la masă.

— Încearcă să mănânci, am îndemnat-o, şi ai să-ţi aduci aminte.

— A, da, a exclamat, îmi amintesc de ceva… a spus că i l-au evocat, în oarecare măsură, pe Melville, la începuturile lui… şi pe Dreiser.

Mi s-a tăiat răsuflarea.

— Da, şi pe Lafcadio Heam.

— Ce? Adică Pop l-a citit şi pe ăsta?

— Val, ţi-am spus că citeşte mult.

— N-ai impresia că te-a cam luat peste picior?

— Absolut deloc. Era cât se poate de serios. Părea pur şi simplu siderat, crede-mă.

Am turnat băutura în pahare.

— Pop a cumpărat vinul ăsta?

— Nu, eu l-am cumpărat.

— De unde ştiai că era vinul preferat al lui Napoleon?

— Mi-a spus omul care mi-l vinde.

Am dat pe gât o înghiţitură zdravănă.

— Ce părere ai?

— În viaţa mea n-am gustat ceva mai bun. Şi Napoleon obişnuia să-l bea în fiecare zi? Mare baftă a avut!

— Val, dacă-i vorba să răspund la unele dintre întrebările pe care mi le-a pus Pop, trebuie să mă instruieşti un pic.

— Credeam că tu ştii toate răspunsurile.

— Astăzi mi-a vorbit despre gramatică şi retorică. Eu habar n-am ce-i cu gramatica şi retorica.

— Ca să fiu cinstit, nici eu nu prea ştiu. Dar tu eşti umblată prin şcoli, nu? O absolventă a colegiului Wellesley ar trebui să mai ţină minte câte ceva.

— Ştii foarte bine că n-am călcat prag de colegiu.

— Mie mi-ai spus că da.

— Ţi-oi fi spus când ne-am cunoscut. N-am vrut să mă socoteşti o ignorantă.

— Pe dracu', pentru mine n-ar fi avut nicio importanţă chiar dacă n-ai fi terminat şcoala primară. Eu nu port respect învăţăturii. Toată povestea asta cu gramatica şi retorica e un căcat. Cu cât ştii mai puţin despre asemenea aiureli, cu atât mai bine. Mai ales când

eşti scriitor.

— Dar dacă-mi atrage atenţia asupra unor greşeli? Ce fac?

— Spui: „S-ar putea să ai dreptate. Am să mă mai gândesc”. Sau, mai bine: „Cum ai formula *tu* lucrul ăsta?”. Şi atunci îl pui pe el în defensivă.

— Uneori aş dori să fii în locul meu.

— Şi eu. Aşa mi-aş da seama dacă pezevenghiul e sincer sau nu.

— Astăzi mi-a vorbit despre Europa, a urmat Mona, ignorând remarca mea. S-ar fi zis că-mi citeşte gândurile. Îmi vorbea despre scriitorii americani care au trăit şi au studiat în străinătate. Spunea că-i foarte important să trăieşti în asemenea atmosferă, îţi hrăneşte sufletul.

— Şi ce alta a mai spus?

A şovăit o clipă înainte de a răspunde:

— A mai spus că dacă aş termina cartea, mi-ar da pe ea banii necesari ca să petrec un an sau doi în Europa.

— Grozav! am exclamat. Şi ce te faci cu mama ta invalidă? Adică cu *mine.*

Se gândise şi la lucrul ăsta.

— Va trebui, probabil, s-o omor.

Apoi a adăugat că, indiferent ce sumă i-ar plăti, va fi cu siguranţă suficient ca să ne putem întreţine amândoi. Pop era un generos.

— Vezi, a urmat ea, în privinţa lui nu m-am înşelat. Val, n-aş vrea să te forţez, dar…

— Ai dori să termin cât mai repede cartea, nu?

— Da. Cât timp crezi că o să-ţi ia?

I-am răspuns că n-am idee.

— Trei luni?

— Nu ştiu.

— Doar o ai limpede în minte, ce mai ai de făcut la ea?

— Nu, n-o am limpede în minte.

— Şi asta nu te necăjeşte?

— Sigur că mă necăjeşte. Dar ce pot să fac? înaintez ca melcul, cât mă ţin puterile.

— Dar n-ai să deraiezi?

— Dacă sar de pe linie, mă întorc eu la loc. Cel puţin aşa sper.

— Vrei să pleci în Europa, nu?

Am privit-o lung, înainte de a-i răspunde.

— Dacă vreau să plec în Europa? Măi, femeie, aş vrea să plec oriunde… în Asia, Africa, Australia, Perú, Mexic, Siam, Arabia, Java, Borneo… şi în Tibet şi în China. Şi din momentul în care am luat-o din loc, aş dori să nu mă mai întorc. Aş dori să uit că măcar m-am născut aici. Aş dori să mă aflu în continuă mişcare, colindând, cutreierând lumea. Aş dori să merg până la capătul fiecărui drum.

— Şi când ai să scrii?

— În timp ce merg.

— Val, eşti un visător.

— Sigur că sunt. Dar un visător activ. E o deosebire. Cu toţii suntem visători, am adăugat, numai că unii dintre noi se trezesc la timp ca să mai şi aştearnă câteva vorbe pe hârtie. Desigur că vreau să scriu. Dar nu cred că totul începe şi sfârşeşte cu scrisul. Cum să-ţi explic? Scrisul e ca atunci când visezi că faci caca. O senzaţie delicioasă de caca în somn, dar întâi vine viaţa şi pe urmă caca. Viaţa e schimbare, mişcare, căutare… O fandare în întâmpinarea necunoscutului, a neaşteptatului. Puţini sunt oamenii care pot spune despre ei înşişi: „Am trăit”. De asta avem nevoie de cărţi… ca oamenii să poată trăi prin procură. Dar când şi autorul trăieşte prin procură…

— Val, m-a întrerupt Mona, uneori când stau şi te ascult am impresia că tu ai dori să trăieşti o mie de vieţi într-una singură. Eşti etern nesatisfăcut – nesatisfăcut de viaţă, de tine însuţi, de tot ce există. Eşti un mongol. Aparţii stepelor din Asia Centrală.

— Ştii tu, i-am răspuns înfierbântându-mă, unul din motivele pentru care mă simt atât de dezmembrat este că în mine se găseşte câte puţin din toate. Mă pot transplanta în orice epocă, continuând să fiu în largul meu. Când citesc despre Renaştere mă simt ca un om al Renaşterii; când citesc despre o dinastie chineză mă simt întocmai ca un

chinez din acea epocă. Indiferent de rasă, de perioadă, de popor, fie el egiptean, aztec, hindus sau caldeean, mă simt perfect integrat, şi e întotdeauna o lume luxuriantă, ale cărei minuni sunt inepuizabile. După asta jinduiesc, după o lume creată de oameni, o lume care să răspundă gândurilor omului, visurilor, dorinţelor omului. Ceea ce nu pot eu digera în *această* viaţă a noastră, în această viaţă americană este faptul că ucidem tot ce atingem. Vorbim despre mongoli şi despre huni – dar ăştia erau nobili în comparaţie cu noi. Trăim într-o ţară hidoasă, seacă, mohorâtă. Îmi văd compatrioţii prin ochii străbunilor mei. Văd de-a dreptul prin ei – şi sunt găunoşi, mâncaţi de viermi…

Am luat sticla de Gevrey-Chambertin şi am reumplut paharele. Mai era destul pentru o duşcă bună.

— Să bem pentru Napoleon! am spus. Un om care şi-a trăit viaţa din plin.

— Val, uneori mă înspăimânţi cu felul ăsta de a vorbi despre America. O urăşti chiar atât de tare?

— Poate că o iubesc. O dragoste răsturnată. Nu ştiu.

— Sper că n-ai să scrii nimic despre toate astea în carte.

— Nu-ţi face griji. Romanul va fi la fel de ideal ca şi ţara din care s-a născut. Nu va fi nevoie să avertizez cu „Toate personajele acestei cărţi sunt fictive” sau cu chestiile alea care se scriu pe prima pagină. Pentru că nimeni nu va recunoaşte pe nimeni, şi pe autor cel mai puţin. Singurul lucru bun este că o scriu sub numele tău. Ce mai farsă dacă ne-am trezi că ajunge un bestseller. Dacă reporterii ne-ar rupe uşa ca să-ţi ia interviuri *ţie.*

Gândul unei asemenea posibilităţi o îngrozea. Nu i se părea deloc nostim.

— Mi-ai spus ceva mai devreme că sunt un visător – dă-mi voie să-ţi citesc un pasaj, e scurt, din *Muntele visurilor.*

M-am îndreptat spre raftul cu cărţi şi am deschis volumul la pasajul pe care-l aveam în minte:

Tocmai vorbise despre *Lycidas* al lui Milton,

explicând de ce era aceasta, probabil, cea mai desăvârşită operă de literatură din câte există.

Mai departe. Machen spune:

„Literatura este o artă senzorială care îţi provoacă impresii minunate prin mijlocirea cuvintelor”.

Dar altul e pasajul care-mi place mie, vine imediat după ăsta: „Şi totuşi e ceva mai mult de atât; pe lângă gândirea logică, adică gândirea care constituie adeseori un handicap, un accident supărător, deşi inevitabil, pe lângă senzaţie, care e întotdeauna plăcere şi desfătare, pe lângă toate acestea mai există şi acele indefinibile, inexprimabile imagini pe care orice literatură bună ţi le aduce în minte. După cum chimistul, pe parcursul experienţelor, descoperă uneori cu uimire un element neaşteptat în creuzetul recipientului, după cum lumea obiectelor materiale este considerată de unii a fi doar vălul subţire ce camuflează un univers imaterial, tot astfel cel care citeşte o proză sau nişte versuri splendide e conştient de unele sugestii care nu pot fi. concretizate în cuvinte, care nu se desprind din sensul logic, care sunt mai curând paralele cu plăcerea senzorială decât legate de ea. Lumea revelată în acest fel este lumea visurilor, lumea în care trăiesc uneori copiii, o lume care apare şi dispare în străfulgerări de o clipă, o lume aflată dincolo de orice expresie sau analiză. O lume nici a intelectului, nici a simţurilor…”

— E frumos, a spus Mona, după ce am lăsat volumul din mână. Dar *tu* să nu încerci să scrii în felul ăsta. Arthur Machen n-are decât să scrie cum îi place. Tu, însă, caută să scrii în felul tău.

M-am aşezat din nou la masă. Lângă ceaşca de cafea se găsea acum o sticlă de Chartreuse. În timp ce-mi turnam în păhăruţ un deget din licoarea verde, penetrantă, am zis:

— În clipa asta nu-mi mai lipseşte doar un singur lucru: haremul.

— Sticla de Chartreuse vine de la Pop. Era atât de încântat de paginile alea!

— Să sperăm că şi următoarele cincizeci de pagini o

să-i placă la fel de mult.

— Val, tu nu scrii cartea asta pentru el. O scrii pentru noi.

— Adevărat. Dar din când în când uit lucrul ăsta.

Mi-a trecut prin minte gândul că încă nu-i dezvăluisem nimic în legătură cu tema adevăratei mele cărţi. Am dat să-i explic:

— Uite ce-i, trebuie să-ţi vorbesc despre ceva. Sau poate că nu? Poate c-ar fi preferabil să mai tac un timp.

M-a rugat să n-o irit.

— Bun, atunci am să-ţi spun. E în legătură cu cartea pe care am s-o scriu cândva. Mi-am pregătit toate notele. Ţi-am povestit odată totul, într-o scrisoare lungă, pe când erai la Viena sau Dumnezeu ştie unde. Dar nu ţi-am putut expedia scrisoarea pentru că nu-mi lăsaseşi adresa ta. Da, asta o să fie o carte adevărată… Grandioasă. Despre tine şi despre mine.

— Şi n-ai păstrat scrisoarea?

— Nu. Am rupt-o. Vina-i a ta. Dar am notele. Numai că nu vreau încă să ţi le arăt.

— De ce?

— Pentru că nu doresc comentarii. Şi apoi, dacă am discuta despre ea, s-ar putea să nu mai reuşesc s-o scriu. Şi sunt unele lucruri pe care n-aş vrea să le cunoşti înainte de a le aşterne pe hârtie.

— Dar poţi avea încredere în mine… a început să argumenteze.

— Degeaba, i-am tăiat eu vorba. Va trebui să aştepţi.

— Şi dacă ai să rătăceşti notele?

— Le-aş putea rescrie oricând. Asta-i cea mai mică dintre probleme.

A devenit arţăgoasă. În fond, din moment ce cartea vorbea despre *ea,* şi despre mine… Şi aşa mai departe. Dar am rămas de neînduplecat.

Fiind convins că o să scotocească şi o să întoarcă totul pe dos ca să pună mâna pe note, i-am dat a înţelege că le lăsasem acasă, la părinţii mei.

— Le-am ascuns într-un loc unde cu siguranţă n-or să

dea peste ele, i-am spus.

După expresia ei, însă, mi-am dat seama că nu se lăsa dusă. Dar indiferent ce plan urzea în minte, a abordat o mină resemnată, părând să nu se mai gândească la roman.

Am încercat să mai îndulcesc atmosfera spunându-i că, dacă voi izbuti vreodată să scriu cartea despre care îi vorbeam, dacă asemenea roman va vedea cândva lumina zilei, atunci figura ei va fi imortalizată. Şi cum cuvintele mele aveau o rezonanţă cam grandilocventă, am adăugat:

— S-ar putea să nu te recunoşti tot timpul, dar îţi pot făgădui un lucru: dacă voi reuşi să-ţi finisez portretul, nimeni n-o să te uite vreodată.

Părea întrucâtva mişcată de asemenea perspectivă.

— Eşti foarte sigur de tine, mi-a spus.

— Am şi motive să fiu. Cartea asta am *trăit-o.* De oriunde aş începe-o, mi-aş găsi drumul prin ea. E ca o pajişte cu o mie de stropitori: tot ce am de făcut e doar să răsucesc robinetul. Mi-am ciocănit fruntea cu degetul: Totul e scris aici… cu cerneală invizibilă… sau, mai bine zis, indelebilă.

— Şi ai de gând să scrii adevărul… despre *noi?*

— Fără îndoială. Despre toţi, nu numai despre noi.

— Şi crezi c-ai să găseşti vreun editor care să-ţi publice asemenea carte?

— La asta nu m-am gândit. În primul rând trebuie să o scriu.

— Dar sper c-ai să termini mai întâi romanul?

— Categoric. Poate că şi piesa.

— Piesa? Val, ar fi minunat.

Această din urmă replică a pus capăt conversaţiei.

Dar neliniştea a scos din nou capul: cât timp o să dureze oare intervalul ăsta de pace şi de armonie? Felul în care se desfăşurau acum lucrurile era aproape prea frumos. M-am gândit la Hokusai, la înălţările şi prăbuşirile lui, la cele nouă sute patruzeci şi şapte de adrese pe care le schimbase, la perseverenţa lui, la incredibila sa creaţie. Doamne, ce viaţă! Şi *eu* care mă aflam abia în prag. Doar dacă mi-ar fi dat să trăiesc nouăzeci sau o sută de ani, aş

reuşi să scot la iveală vreun rod al strădaniilor mele.

Un alt gând, la fel de răscolitor, a pornit să-mi colinde prin minte: *Voi putea oare vreodată să scriu ceva acceptabil?* Răspunsul care aproape că mi-a ţâşnit pe buze a fost: *malahie în ţăcălie.* Acum, însă, m-a săgetat alt gând: *De ce naiba mă obsedează atâta adevărul?*

Şi de astă dată răspunsul mi-a sunat limpede şi net*: Pentru că nu există decât adevărul şi numai adevărul.*

S-a insinuat, însă, un glas firav care mi-a şoptit: „Mai există şi literatura”. Da? Atunci ducă-se dracului literatura! *Cartea vieţii,* iată ce am să scriu eu.

Şi cu ce nume am s-o semnez?

Creatorul.

Asta părea să fi clarificat totul.

Gândul că voi făuri cândva asemenea carte – *Cartea vieţii* – m-a făcut să mă perpelesc întreaga noapte în aşternut. O vedeam în faţa ochilor închişi, ca pe *Fata Morgana* din legendă. Acum, când făcusem legământ să o concretizez într-o realitate, mi se năluceа mult mai impozantă, o înfăptuire mult mai trudnică decât îmi apăruse pe când vorbeam doar despre ea. Într-adevăr, mi se părea covârşitoare. Cu toate astea, de un lucru eram sigur: de îndată ce aveam s-o pornesc, o să curgă şuvoi. Nu va trebui să o storc picătură cu picătură, strop cu strop. M-am gândit la acea primă carte pe care o scrisesem, despre cei doisprezece curieri. Ce avort! De atunci, însă, realizasem un oarecare progres, chiar dacă nimeni altul în afară de mine nu-şi putea da seama. Dar cu ce vastitate de material trebuise să mă confrunt. Tema cărţii mele fusese alcătuită din toţi cei optzeci sau o sută de mii de oameni pe care-i angajasem şi-i concediasem în acei sfârâitori ani cosmococici. Nu-i de mirare că-mi pierdeam glasul. Numai să stai de vorbă cu atâta omenire şi e o performanţă. Dar nu erau numai discuţiile, ci chipurile lor, expresiile acestor chipuri: mâhnire, furie, falsitate, invidie şi aşa mai departe – de parcă aveam de-a face nu cu făpturi umane, ci cu nişte creaturi totemice: vulpea, linxul, şacalul, corbul, cârtiţa, coţofana, turturica, boul moscat, şarpele,

crocodilul, hiena, mangusta, cucuveaua… Figurile lor îmi erau încă proaspete în minte, cei buni şi cei răi, şnapanii şi mincinoşii, schilozii, maniacii, haimanalele, lichelele, aventurierii, paraziţii, perverşii, sfinţii, martirii, ei toţi, cei ordinari şi cei extraordinari. Până la un fost locotenent din gărzile călare a cărui faţă fusese atât de mutilată – de Roşii sau de Negri – încât atunci când râdea, plângea, şi când plângea părea să jubileze de bucurie. Ori de câte ori mi se adresa – îndeobşte cu jalba în proţap – lua poziţia de drepţi, de parcă ar fi fost calul şi nu garda călare. Şi grecul acela cu faţa prelungă, cabalină, fără îndoială un om de carte, care ţinea să-mi citească din *Prometeu încătuşat* – sau poate *descătuşat?* De ce oare, deşi omul îmi plăcea, îmi stârnea întotdeauna dispreţul şi ironia? Cu cât mai interesant, însă, şi mai agreabil era egipteanul ăla cu ochi de nepătruns şi cu sexul în creier! Mereu în fierbere, mai ales dacă nu putea să ejaculeze o dată sau de două ori pe zi. Şi lesbiana care-şi spunea *Iliada* – de ce oare Iliada? – atât de drăguţă, de sfioasă. Ştiu asta, pentru că într-o seară şi-a adus vioara la birou şi mi-a cântat. Şi după ce şi-a desfăşurat tot repertoriul din Bach, Mozart, Paganini, a avut tupeul să mă informeze că s-a săturat de lesbianism, că ar dori să fie curvă, şi m-a rugat să-i găsesc, dacă se poate, un plasament în alt birou, undeva unde să poată trece la acţiune.

Defilau acum cu toţii prin faţa mea, aidoma ca în acea vreme – cu ticurile, cu grimasele, cu rugăminţile, cu micile lor şiretlicuri ascunse. Zi de zi, s-ar fi spus că erau vărsaţi pe masa mea de lucru dintr-un uriaş sac de făină – ei, cu necazurile lor, cu problemele, suferinţele şi durerile lor. Poate că atunci când am fost eu ales pentru slujba asta odioasă, cineva l-a şperţuit pe marele Scaraoţchi şi i-a spus: „Pe omul ăsta păstrează-l în formă şi pune-l la treabă, împlântă-i picioarele în mâzga realităţii, fă să-i stea părul măciucă, hrăneşte-l cu clei de prins păsări, zdrobeşte-i şi ultima dintre iluzii”. Fie că s-a lăsat şperţuit sau nu, bătrânul Scaraoţchi a procedat întocmai. Ba a făcut chiar ceva în plus. M-a familiarizat cu amărăciunea şi

mâhnirea.

Şi totuşi… printre miile de indivizi care veneau şi plecau, care cerşeau, şuierau, văduviţi, frustraţi, lansându-şi ultimul strigăt înainte de a se lăsa duşi la abator, se ivea, din când în când, şi câte un giuvaier, răsărit, de obicei, din locuri îndepărtate, câte un turc sau un persan. Aşa s-a întâmplat în ziua când mi s-a ivit Ali nu ştiu-mai-cum, un mahomedan care-şi însuşise o caligrafie divină pe undeva prin deşert – şi care, după ce m-a cunoscut şi şi-a dat seama că sunt un om devorat de curiozitate, mi-a scris o scrisoare, da, o scrisoare, o scrisoare de treizeci şi două de pagini, fără o greşeală, fără o virgulă sau un punct şi virgulă lipsă, şi în care îmi explica (de parcă ar fi fost extrem de important pentru mine să ştiu) că minunile lui Hristos – şi le analiza pe toate, una câte una – n-au fost deloc minuni; că fiecare dintre ele – până şi învierea – mai fusese înfăptuită şi înainte de către nişte anonimi, indivizi ce înţelegeau legile naturii, legi despre care, stăruia el, oamenii noştri de ştiinţă nu au habar, legi eterne şi demonstrabile prin producerile unor aşa-zise miracole, ori de câte ori se iveşte omul potrivit… iar el, Ali, se afla în posesia tainei, lucru pe care, însă, eu nu trebuia să-l dau în vileag, pentru că el, Ali, hotărâse să ia slujba de curier şi „să poarte stigmatul servituţii dintr-o raţiune cunoscută numai de el şi de Alah, fie numele lui lăudat, dar atunci când va sosi clipa, nu va avea decât de rostit un singur cuvânt, şi tot aşa înainte şi aşa mai departe…

Cum am putut oare lăsa deoparte toate aceste divine lighioane precum şi balamucul pe care-l creau întruna, eu trebuind ca la fiecare câteva zile să dau socoteală şi să explic cutare şi cutare lucru, de parcă aş fi fost personal instigatorul comportamentului lor bizar, inexplicabil, demenţial. Da, ce pacoste să încerci să-l convingi pe marele *boss* (cu creier de gânganie) că floarea Americii a fost însămânţată din testiculele acestor smintiţi, acestor monştri, acestor idioţi cu creier păros, care, oricât de vătămători ar fi fost, erau totuşi posedaţi de unele stranii haruri, ca, de pildă, putinţa de a citi Cabala de la coadă la

cap, de a înmulţi dintr-o singură dată zece coloane de cifre, sau de a şedea cu fundul pe un bloc de gheaţă şi a năduşi de căldură. Niciuna dintre aceste explicaţii nu putea scuza, desigur, faptul hidos că, cu o noapte în urmă, o bătrână fusese violată de un curier zănatec, cu faţa oacheşă, trimis să-i ducă vestea unui deces.

Era al naibii de greu. Niciodată nu-l puteam face pe boss să înţeleagă lucrurile. Aşa cum nu-i puteam prezenta cazul lui Tobachnikov, învăţăcelul talmudic, cea mai fidelă replică a unui Crist viu care a bătut vreodată străzile New York-ului, ducând felicitări de Paşti şi de Crăciun. Cum i-aş fi putut spune bufniţei ăleia de şef: „Amărâtul ăsta trebuie ajutat. Maică-sa moare de cancer, taică-su vinde toată ziulica şireturi de ghete, bătrânii fraieri s-au ramolit (cei care altă dată îşi făceau casă din sinagogă). Băiatul ăsta are nevoie de o mărire de salariu. Are nevoie de mâncare în burtă".

Ca să-l şochez sau să-l intrig, îi relatam uneori mici anecdote despre curierii mei, povestindu-le întotdeauna la trecut, ca şi cum ar fi fost vorba despre persoane care lucraseră pe vremuri acolo (deşi erau încă în funcţiune, avându-i pe capul meu, dar bine adăpostiţi în birourile de corespondenţă unională sau din străinătate).

„Da, îi povesteam eu, a acompaniat-o pe Johanna Gadski în turneul pe care l-a întreprins în Germania". Sau despre un altul: „A lucrat pe vremuri cu Pasteur în faimosul său institut din Paris". Sau (iarăşi despre un altul): „S-a întors în India ca să-şi termine *Istoria lumii* pe care o publică în patru limbi". „Da (de astă dată o lovitură de graţie), a devenit unul dintre cei mai celebri jochei din lume; după ce a plecat de la noi a făcut o avere colosală, şi pe urmă a căzut în puţul unui lift şi şi-a zdrobit ţeasta".

Şi care era invariabilul răspuns? „Foarte interesant, da. Fii atent ca munca să meargă bine. Ţine minte, nu angaja decât băieţi buni, curăţei, de familie. Nu ovrei, nu infirmi, nu foşti puşcăriaşi. Vreau să ne putem mândri cu serviciile noastre".

— Da, domnule.

— Şi pentru că veni vorba, descotoroseşte-te de toţi negrii ăia pe care i-ai băgat în servicii. Nu vrem să ne speriem clienţii.

— Da, domnule.

Şi mă înapoiam la biroul meu, îi mai pritoceam pe oameni, mutându-i dintr-un loc în altul, îi mai scărmănăm un pic, dar niciodată n-am dat afară un om, chiar dacă avea faţa neagră ca smoala.

Cum de-am omis să includ în cartea curierilor toate aceste cazuri de fermecătoare schizofrenie, aceşti rătăcitori printre stele, aceşti logicieni în carapace de broască ţestoasă, aceşti epileptici marcaţi de cicatricile luptei pentru existenţă, hoţii, codoşii, curvele, preoţii răspopiţi şi învăţăceii Talmudului, ai Cabalei, ai cărţilor sacre ale Orientului. *Romane!* De parcă cineva ar putea să scrie vreodată într-un roman despre asemenea probleme, despre asemenea specimene. Unde, într-un astfel de roman, ar putea fi plasate inima, ficatul, nervul optic, pancreasul, vezica fierii? Nu erau nişte personaje fictive, erau oameni vii, fiecare dintre ei şi, pe lângă faptul că erau putred de bolnavi, toţi mâncau şi beau zi de zi, se pişau, se căcau, se futeau, furau, ucideau, jurau fals, îşi trădau semenii, îşi obligau copiii să muncească, surorile să preacurvească, mamele să cerşească, taţii să vândă şireturi de ghete şi butoni de guler, să adune chiştoace de ţigări, ziare vechi şi să şterpelească bănuţi din cutia de tinichea a orbului. Ce loc îşi pot găsi asemenea isprăvi într-un roman?

Da, era plăcut să ieşi de la un concert la Town Hall, pe o noapte cu ninsoare domoală, după ce ai ascultat orchestra Little Symphony. Ce atmosferă civilizată în sală, ce aplauze discrete, ce comentarii pertinente! Şi acum, atingerea diafană a fulgilor, automobilele care trag la scară, îndepărtându-se apoi cu faruri scânteietoare, răspândind fascicule de lumină sclipitoare ca nişte ţurţuri, cu Monsieur Barrere şi mica sa orchestră de cameră strecurându-se pe uşa din spate, ca să ofere un mic recital privat în locuinţa vreunui nabab din Park Avenue. O mie de

cărări se desfac de la sala de concert şi, pe fiecare dintre ele, o siluetă tragică îşi urmăreşte destinul. Cărări care se întretaie pretutindeni: cei de jos şi cei puternici, cei blajini şi cei tiranici, cei avuţi şi cei neavuţi.

Da, în multe seri luam parte la câte un recital într-una din morgile astea muzicale aureolate, şi de fiecare dată când plecam de la concert, mă gândeam nu la muzica pe care o ascultasem, ci la câte unul din amărâţii mei de pripas, la câte unul din sângerânda mea echipă cosmococică, pe care-l angajasem sau îl concediasem în acea zi, şi a cărui imagine nu mi-o putea şterge din minte niciun Haydn, Bach, Scarlatti, Beethoven, Belzebut, Schubert, Paganini, şi niciun instrument de suflat, de coarde, sau de percuţie a muzicienilor. Îl vedeam în faţa ochilor, bietul prăpădit, plecând de la birou cu uniforma de curier, împachetată într-o hârtie de ambalaj, îndreptându-se spre staţia trenului suspendat de la podul Brooklyn, de unde urma să ia un tren până la Freshpond Road sau Pitkin Avenue, sau poate până la strada Kosciusko, unde o să coboare în viermuiala de acolo, o să înfulece un castravete murat, o să se ferească de un şut în cur, o să cureţe cartofi, o să scuture ploşniţele din aşternut, şi o să murmure o rugăciune pentru sufletul bunicului mort de mâna unui polonez beat, pentru care priveliştea unei bărbi de evreu fluturând în vânt însemna anatema. Mă vedem şi pe mine strecurându-mă pe Pitkin Avenue sau poate pe strada Kosciusko, în căutarea unui anumit şopron, sau poate a unui coteţ, şi spunându-mi în gând ce noroc pe mine că m-am născut creştin şi că vorbesc o engleză impecabilă. (Mă găsesc încă în Brooklyn? Unde sunt?) Uneori simţeam mirosul moluştelor în golf, sau poate că era numai izul apei stătute. Şi pe oriunde mă duceam, în căutarea celor pierduţi şi damnaţi, vedeam labirinturi de scări de incendiu încărcate cu aşternuturi scoase la aerisit, din care picau, ca nişte heruvimi răniţi, un amestec de păduchi, ploşniţe, gândaci roşii, gândaci de bucătărie, şi cojile solzoase ale feliilor de salam de ieri. Din când în când, mă tratam cu câte un castravete murat sau cu câte o

scrumbie afumată învelită într-o foaie de ziar. Dar covrigii aceia groşi, ce buni erau! Toate femeile aveau mâini roşii şi degete vinete – de la frig, de la frecat, spălat şi clătit. (Dar fiul, deja un geniu, avea degete lungi şi mlădioase, cu vârfurile îngroşate de la clapele pianului. În curând, avea să cânte la Carnegie Hall.) Nicăieri, în lumea creştină, capitonată, din care mă trăgeam eu, n-am întâlnit un geniu sau măcar un semigeniu. Pe acolo erau greu de găsit chiar şi librăriile cu cărţi. Calendare, da, cu toptanul, oferite chiar şi la măcelării sau la băcănii. Dar niciodată o reproducere după Holbein, Carpaccio, Hiroshige, Giotto sau măcar Rembrandt.

Poate un Whistler, dar numai portretul mamei lui, creatura aceea placidă, îmbrăcată toată în negru, cu mâinile împreunate în poală, atât de resemnată, atât de eminamente respectabilă.

Nu, printre noi, mohorâţii creştini, nimic cu parfum de artă. Dar prăvălii cu cărnuri de porc apetisante, cu măruntaie, burtă şi toate varietăţile de pipote şi rânze, câte vrei. Şi, desigur, prăvălii cu linoleumuri, mături, ghivece de flori. Tot ce doriţi din regnul animal şi vegetal, plus tării, ştrudel cu brânză, *knackwurst* şi *sauerkraut.* La flecare intersecţie câte o biserică, posomorâtă, aşa cum numai luteranii şi prezbiterienii pot concepe în adâncurile credinţei lor sterilizate. Şi Hristos a fost dulgher! Şi el a clădit o biserică, dar nu din beţe şi din pietre.

15

Lucrurile continuau să meargă ca pe roate. Era aproape ca la început, în zilele cuibului de dragoste japonez. Dacă ieşeam să fac o plimbare, până şi copacii ofiliţi mă inspirau; când îi făceam o vizită lui Reb, mă întorceam acasă încărcat de idei, de cămăşi, cravate, mănuşi, batiste. Când mă întâlneam faţă-n faţă cu proprietăreasa, nu mă mai simţeam îngrijorat din pricina restanţelor de chirie. Eram cu toate plăţile la zi şi, dacă am fi dorit să ni se facă credit, ni s-ar fi oferit cu largheţe.

Până şi sărbătorile evreieşti trecuseră plăcut, cu câte o invitaţie la masă ba ici, ba colo. Intrasem adânc în toamnă, dar nu mă mai cufund în melancolie, aşa cum se întâmpla pe vremuri. Singurul lucru care-mi lipsea era o bicicletă. Mai luasem o serie de lecţii de şofat şi acum aveam dreptul la un permis de conducere. De îndată ce aveam să-l primesc, urma să o duc pe Mona la o plimbare cu maşina, aşa cum sugerase Reb. Între timp, făcusem cunoştinţă cu o parte din chiriaşii lui negri. Oameni cumsecade, exact cum îi descrisese Reb. De câte ori strângeam chiriile, ne întorceam acasă chercheliţi şi plini de voie bună. Unul dintre chiriaşi, care era inspector vamal, s-a oferit să-mi împrumute cărţi. Avea o colecţie uimitoare de tipărituri erotice, toate subtilizate de prin docuri, în exerciţiul funcţiunii. În viaţa mea n-am văzut atâtea cărţi porcoase, atâtea fotografii libidinoase. Mă întrebam ce-o fi conţinând faimoasa Bibliotecă a Vaticanului în materie de fructe oprite.

Din când în când, ne duceam la teatru, de obicei la piese străine – Georg Kaiser, Ernst Toller, Wedekind, Werfel, Sudermann, Cehov, Andreev… Au venit în turneu şi artiştii irlandezi, cu *Juno and the Paycock* şi *The Plough and the Stars.* Ce mai dramaturg, Sean O'Casey! De la Ibsen încoace n-a mai fost unul ca el!

În zilele însorite mă duceam în Fort Greene Park şi citeam câte o carte – *Zile de răgaz în Patagonia, Haunch, Păunch şi Jowl* sau *Despre sentimentul tragic al vieţii* (Unamuno).

Dacă exista vreun disc pe care voiam să-l ascult şi nu-l aveam, îl puteam împrumuta din colecţia lui Reb sau a proprietăresei. Şi când nu aveam chef de altceva, jucam şah, Mona şi cu mine. Nu era cine ştie ce jucătoare, dar nici eu nu eram mai breaz. Constatasem că era mai interesant să studiezi partidele descrise în manualele de şah – mai ales în cel al lui Paul Morphy. Sau chiar să citeşti istoricul jocului sau despre interesul manifestat de islandezi şi de malaysieni pentru şah.

Nici măcar gândul că trebuia să mă văd cu ai mei –

de Ziua Recunoştinţei – nu mi-a alterat buna dispoziţie. Acum puteam să le spun – şi nu era decât o jumătate de minciună – că fusesem angajat să scriu o carte. Că eram plătit pentru strădaniile mele. Ce o să le mai gâdile orgoliul! Colcăiam de gânduri benigne. Toate lucrurile bune care mi se întâmplaseră vreodată ieşeau acum la suprafaţă. Simţeam nevoia să mă aşez şi să scriu cutăruia sau cutăruia, mulţumindu-le pentru tot ce făcuseră pentru mine. De ce nu? Existau chiar şi locuri cărora aş fi vrut să le mulţumesc – pentru că îmi prilejuiseră momente de încântare. Mă prostisem până-ntr-atât cu gânduri de felul ăsta, încât într-o zi m-am dus în mod special în Madison Square Garden şi am oferit mulţumiri tăcute zidurilor pentru clipele fascinante pe care le trăisem în trecut, când îi urmărisem pe Buffalo Bill şi pe indienii lui Pawnee scălâmbăindu-se şi fandosindu-se, şi pentru privilegiul de a-l fi urmărit pe Jim Londos, micul Hercule, dând peste cap o matahală de polonez, şi pentru cele şase zile de curse de ciclism, şi incredibilele probe de rezistenţă la care fusesem martor.

Când mă aflam în stările astea de exaltare, plutind în al nouălea cer, nu-i de mirare că, de câte ori o întâlneam în drum pe doamna Skolsky şi mă opream să schimb o parolă cu ea, mă privea cu ochi mari, miraţi. Uneori îmi treceam cu ea câte o jumătate sau trei sferturi de oră, în care-i înşiram titluri de cărţi, denumiri exotice de străzi, visuri, porumbei călători, remorchere, tot ce-mi venea în minte, şi toate îmi veneau buluc, pentru că eram fericit, relaxat, scutit de griji şi sănătos tun. Deşi n-am făcut niciodată o mişcare greşită, ştiam, şi ştia şi ea, că ar fi trebuit să o strâng în braţe, să o sărut, să o dezmierd, să o fac să se simtă femeie şi nu doar proprietăreasă. „Da”, mi-ar fi spus cu sânii ei. „Da”, mi-ar fi spus cu pântecele ei cald, catifelat. „Da”. Mereu, „da”. Şi dacă i-aş fi cerut: „Ridică-ţi fusta şi arată-mi păsărica!”, ar fi răspuns tot „da”. Dar aveam bunul-simţ să evit asemenea stupizenii. Eram mulţumit să mă rezum la ceea ce păream a fi: un chiriaş politicos, vorbăreţ şi uneori neobişnuit (mai ales pentru un

goi). Chiar dacă ar fi apărut goală în faţa mea, cu o cratiţă de *Kartoffelklofie* în sos rumen, n-aş fi atins-o cu un deget. Nu, eram prea fericit, prea satisfăcut, ca să mă mai pot gândi la futaiuri întâmplătoare. După cum am mai spus, singurul lucru care-mi lipsea cu adevărat era bicicleta. Maşina lui Reb, pe care acesta îmi cerea să o consider ca a mea, nu însemna nimic. Aşa cum n-ar fi însemnat nicio limuzină cu un şofer care să mă poarte pe unde aş fi dorit. Nici măcar o vizită în Europa nu mai însemna acum mare lucru pentru mine. Pentru moment, nu simţeam nevoie de Europa. Era plăcut să visezi la Europa, să vorbeşti despre ea, să-ţi pui felurite întrebări legate de ea. Dar, de fapt, mă simţeam bine aici unde mă găseam. Să mă aşez în fiecare zi în faţa maşinii de scris şi să aştern câteva pagini, să citesc cărţile pe care doream să le citesc, să ascult muzica după care tânjeam, să mă plimb, să văd un spectacol, să fumez un trabuc dacă aveam chef – ce altceva mai puteam cere? Nu mai existau ciondăneli legate de Stasia, nu mai existau iscodiri şi trasul cu urechea, nopţi de nesomn şi aşteptare. Totul se desfăşura lin, după tipar, inclusiv Mona. În curând s-ar putea să o aud vorbind despre copilăria ei, această misterioasă Ţară a Nimănui, care se insinua între noi. Când o vedeam venind acasă cu braţele încărcate, cu obrajii îmbujoraţi şi ochii scânteietori – ce importanţă avea de unde venea sau în ce fel îşi petrecuse ziua? Ea era fericită. Până şi păsările din grădină erau fericite. Toată ziua cântau şi, când se lăsa seara, îşi îndreptau pliscurile spre noi şi, în limbajul lor de cip-cirip, îşi spuneau, una alteia:

— Vezi, iată o pereche fericită! Haide să cântăm pentru ei înainte să ne ducem la culcare.

În cele din urmă a venit şi ziua când am scos-o pe Mona la o plimbare cu maşina. După părerea lui Reb, eram calificat să conduc singur. Dar una e să treci o probă de şofat şi alta-i să ştii că soţia ta şi-a pus viaţa în mâinile tale. Ieşirea din garaj în marşarier m-a făcut să fiu nervos ca o pisică. Afurisita de maşină era prea mare, prea greoaie; avea prea multă putere. Mă temeam să nu o ia

singură la goană cu noi doi. La fiecare câţiva kilometri opream motorul – în locuri de unde puteam porni fără dificultăţi – doar ca să mă calmez. De câte ori era cu putinţă, alegeam drumurile laterale, dar toate mă aduceau îndărăt la şosea. După ce reuşisem să parcurg vreo treizeci de kilometri, eram muiat de sudoare. Sperasem să ajung la Bluepoint, unde petrecusem vacanţe minunate în copilărie, dar n-am reuşit. De fapt, a fost mai bine, pentru că, mai târziu, când am revizitat locul, mi s-a frânt inima; totul se schimbase, era de nerecunoscut.

Ţinându-mă strict la marginea drumului, privindu-i pe ceilalţi idioţi care treceau în viteză pe lângă mine, mi-am jurat în gând că nu o să mai şofez niciodată. Mona era extrem de amuzată de mutra mea dezumflată.

— Nu eşti făcut pentru automobilism, mi-a spus.

— Aşa e, am confirmat. Dacă am avea o pană, habar n-am ce ar trebui să fac.

— Şi totuşi ce *ai face?* m-a întrebat.

— Aş coborî din maşină şi aş porni-o pe jos.

— Asta îţi seamănă.

— Să nu-i povesteşti lui Reb prin ce stări am trecut, am rugat-o. El e convins că ne-a făcut o mare favoare. N-aş vrea să-l dezamăgesc.

— E musai să mergem la ei la cină astă-seară?

— Bineînţeles.

— Atunci, te rog, să nu stăm mult.

— Uşor de zis, greu de făcut, am răspuns.

Pe drumul de întoarcere am avut neplăceri cu maşina. Din fericire, ne-a salvat şoferul unui camion. Pe urmă, când am dat îndărăt, am stâlcit bara unei rable paradite, dar proprietarul n-a spus o vorbă. Şi după aceea – reîntoarcerea în garaj – cum să strecor namila asta în spaţiul acela atât de strâmt? Am reuşit să intru pe jumătate, apoi m-am răzgândit şi, când am dat înapoi, a fost cât pe ce să mă ciocnesc de un tir în mers. Am parcat maşina jumătate pe trotuar, jumătate în rigolă.

— Te bag în mă-ta! i-am spus. Descurcă-te singură.

Nu aveam de mers decât vreo două intersecţii. Cu

fiecare pas care mă îndepărta de monstru, mă simţeam mai uşurat. Fericit că scăpasem teafăr şi întreg, i-am mulţumit lui Dumnezeu că făcuse din mine un ageamiu din punct de vedere mecanic, şi poate că şi din multe alte puncte de vedere. În fond, existau pe lume şi tăietori de lemne, şi vidanjori, dar şi magicieni ai epocii mecanice. Eu aparţineam epocii patinelor cu rotile şi velocipedelor. Ce noroc pe mine că aveam braţe şi picioare zdravene, şi o poftă de mâncare sănătoasă. Eram în stare să parcurg pe picioarele mele tot drumul până în California şi înapoi. Cât despre a călători cu o sută de kilometri pe oră, iată că eu puteam rula şi mai repede – în vis. Puteam zbura până pe Marte şi înapoi într-o clipită, şi fără pene de cauciuc…

Era prima noastră masă luată cu familia Essen. Nu-i cunoscusem până atunci nici pe doamna Essen, nici pe fiul şi fiica lui Reb. Ne aşteptau cu masa pusă, lumânările aprinse, focul duduind în şemineu, şi o aromă apetisantă venind din bucătărie.

— Beţi ceva? ne-a îndemnat Reb de cum am intrat, întinzându-ne două pahare cu vin de Porto. Cum a mers? m-a întrebat. Ai fost nervos?

— Absolut deloc. Am făcut tot drumul până la Bluepoint.

Doamna Essen a început să discute cu noi. Era o femeie inimoasă, aşa cum o descrisese Reb. Poate puţin prea rafinată. Pe undeva, cam seacă.

Am observat că aproape nici nu i se adresa soţului ei. Din când în când îi reproşa câte o grosolănie sau limbajul deocheat. Se vedea de la o poştă că între cei doi soţi nu mai exista nimic.

Mona îi impresionase pe cei doi adolescenţi. (Evident, nu mai văzuseră niciodată o femeie de genul ei.) Fiica lui Reb era grasă, urâtă şi înzestrată cu două picioare groase ca de pod, pe care încerca să le ascundă ori de câte ori se aşeza. Roşea întruna. Băiatul făcea parte din copiii aceia precoci, care vorbesc prea mult, cunosc prea multe, râd prea mult şi spun întotdeauna exact ce nu trebuie.

Excesiv de energic, gata să se exalte, mereu răsturna câte ceva sau călca pe piciorul cuiva. Volubil, şi cu o minte care sălta ca un cangur.

Când l-am întrebat dacă se mai duce la sinagogă, a făcut o mutră acră, şi-a încleştat nările între două degete şi a mimat trasul apei la closet.

Mama sa mi-a explicat pe dată că deveniseră adepţii Culturii Etice. I-a făcut plăcere când i-am comunicat că, în trecut, frecventasem şi eu întrunirile acestei societăţi.

— Haideţi să mai bem un pahar, a intervenit Reb, evident sătul de vorbăria despre Cultura Etică, Gândirea Nouă, Bahaism şi alte asemenea marafeturi.

Am mai băut puţin vin de Porto. Era bun, dar prea greu.

— După cină, o să cântăm pentru voi, ne-a anunţat Reb. Se referea la el şi la băiat. („O să fie oribil”, mi-am spus eu.) L-am întrebat dacă băiatul era avansat în studiul viorii.

— Încă nu-i un Misha Elman, categoric, mi-a răspuns Reb. Apoi, întorcându-se către nevastă-sa: încă nu-i gata cina?

Doamna s-a ridicat cu demnitate, şi-a dat la o parte părul de pe frunte şi s-a dus direct la bucătărie.

— Haideţi la masă, ne-a invitat Reb. Probabil că vă e tare foame.

Doamna Essen era, într-adevăr, o bucătăreasă bună, dar prea risipitoare. Pe masă etalase bucate pentru de două ori atâtea persoane câte eram noi. Vinul, însă, era infect. Evreii nu se prea pricep la vinuri, mi-am spus în sinea mea. Dar la cafea şi la desert ni s-a servit Kummel şi benedictină. Mona şi-a recăpătat buna dispoziţie, îi plăceau lichiorurile. Am observat că doamna Essen nu bea decât apă. Dar Reb se servea cu generozitate. Ba chiar era uşor ameţit. Vorbirea îi era năclăită, gesturile necontrolate şi vagi. Îmi plăcea să-l văd în starea asta; era, în sfârşit, el însuşi. Doamna Essen, firește, se prefăcea că nu-i observă starea. Dar băiatul părea încântat: se amuza să-l vadă pe taică-său prostindu-se.

Era o atmosferă stranie, aproape sinistră. Din când în când, doamna Essen încerca să dea conversaţiei o notă mai elevată. Ba chiar a adus vorba despre Henry James – fără îndoială, noţiunea ei despre un subiect controversat –, dar degeaba. Reb avea ultimul cuvânt. Şi el înjura cu foc şi spunea că rabinul e un molâu. El, Reb, n-avea nevoie de trăncăneli. Pumnul şi spada, ciocnirile, astea erau ce-i trebuia lui. Vorbea cu dispreţ despre Benny Leonard, idolul lui, şi-l desfiinţa pe Strangler Lewis, pe care-l detesta.

Ca să-l incit, l-am întrebat:

— Dar despre Redcap Wilson ce părere ai?

(Acesta lucrase cândva pentru mine în calitate de curier de noapte. Era surdo-mut, dacă-mi aminteam bine.) A făcut un gest de înlăturare:

— Categoria a treia, un nimic.

— Ca şi Battling Nelson, am spus.

La acest punct a intervenit doamna Essen, care a propus să ne retragem în camera cealaltă, în salon.

— Acolo puteţi discuta mai confortabil, a adăugat ea. La care, Sid Essen a izbit puternic cu pumnul în masă.

— Dar de ce să ne mutăm? a strigat. Ce-i rău aici? Vrei să schimbăm conversaţia, asta te roade. (A întins mâna după Kummel.) Ei, hai să mai bem un pic, toată lumea. E bun, nu?

Doamna Essen şi fiica ei au început să strângă masa. Cu gesturi calme şi eficiente, aşa cum ar fi procedat mama şi sora mea; au lăsat pe masă doar sticlele şi paharele.

Reb mi-a tras un ghiont, ca să-mi facă o mărturisire, în ceea ce credea el că ar fi fost o şoaptă:

— Cum vede că mă simt bine, se repede cu ghearele la mine. Astea-s femeile!

— Hei, tată, hai să scoatem viorile!

— N-ai decât să le scoţi, cine te opreşte? a strigat Reb. Dar să nu cânţi fals, că mă scoţi din minţi.

Ne-am mutat în salon, unde ne-am tolănit pe canapele şi în fotolii. Nu-mi păsa de ce aveau să cânte sau de cum or să cânte. Şi eu eram puţin afumat de atâta vin prost şi lichioruri.

În timp ce muzicienii îşi acordau instrumentele, ni s-au servit tort de fructe, alune şi fisticuri cojite.

Au hotărât să înceapă cu un duet de Haydn. Chiar de la primele note, au cântat fals. Dar nu se lăsau, sperând, probabil, să ajungă la tonalitatea potrivită. Însă felul în care scârţâiau şi ferestruiau era oripilant. Pe la mijlocul piesei, bătrânul a cedat:

— Dă-o dracului! a zbierat, aruncând vioara pe un scaun. Sună oribil. Se vede că nu suntem în formă. Şi *tu,* a strigat întorcându-se spre fiul lui, ai face bine să mai exersezi înainte de a cânta în faţa cuiva.

S-a uitat de jur-împrejur, căutând sticle, dar când a întâlnit privirea severă a soţiei lui, s-a trântit într-un fotoliu. A mormăit în chip de scuză că simte cum rugineşte. Nimeni nu i-a răspuns. După care a căscat zgomotos:

— Ce-aţi zice de o partidă de şah? a întrebat, plictisit.

— *Te rog,* nu în seara asta, i-a tăiat-o doamna Essen. Reb s-a ridicat cu greu în picioare.

— Aici mă sufoc, a bombănit. Mă duc să fac câţiva paşi afară. Să nu plecaţi! Mă întorc îndată!

După ce Reb a ieşit din cameră, doamna Essen a încercat să-i scuze purtarea atât de neobişnuită:

— A pierdut orice fel de interes; a stat prea mult timp singur. Vorbea despre el ca şi cum ar fi murit.

— Ar trebui să-şi ia o vacanţă, a comentat fiul.

— Ce-ar fi să-l trimiteţi la Paris? a întrebat Mona. I-ar ridica moralul.

Băiatul a început să râdă isteric.

— Ce s-a întâmplat?

Se tăvălea de râs. Pe urmă ne-a explicat:

— Dac-ar ajunge vreodată la Paris, nici că l-am mai vedea înapoi.

— Haide, haide, l-a mustrat maică-sa.

— Ce, nu-l cunoşti pe tata, ar înnebuni acolo, cu toate femeile alea, cu cafenelele, cu…

— Cum poţi vorbi aşa? i-a retezat-o doamna Essen.

— Pentru că nu-l cunoşti, a răspuns băiatul. Eu îl cunosc. *Vrea să trăiască.* Şi asta vreau şi eu.

— Ar trebui să-i trimiteţi pe amândoi în străinătate, a intervenit Mona. Tatăl ar avea grijă de fiu, iar fiul ar avea grijă de tată.

În momentul acela s-a auzit soneria. Era un vecin care aflase că-i facem o vizită lui Essen şi dorise mult să ne cunoască.

— Vi-l prezint pe domnul Elfenbein, a făcut doamna Essen recomandările.

Nu părea prea încântată să-l vadă.

Domnul Elfenbein s-a îndreptat spre noi să ne salute, cu braţele îndoite din cot şi mâinile împreunate. Avea o faţă radioasă şi transpiraţia i se prelingea de pe frunte.

— Ce privilegiu! a exclamat, făcând o mică plecăciune, apoi prinzându-ne mâinile şi scuturându-le viguros. Am auzit atâtea despre dumneavoastră doi, încât sper că o să-mi iertaţi invazia. Vorbiţi cumva idiş – sau ruseşte?

Şi-a încovoiat umerii şi a început să-şi mişte capul dintr-o parte în alta, iar ochii îi reproduceau pendulările, asemenea acelor compasului. M-a privit fix, rânjind.

— Doamna Skolsky mi-a spus că vă place cantorul Sirota…

Mă simţeam ca o pasăre scăpată din colivie. M-am dus la domnul Elfenbein şi l-am luat de umeri.

— Din Minsk sau din Pinsk? l-am întrebat.

— Din ţara Moabiţilor, mi-a răspuns.

Mi-a aruncat o privire luminoasă şi şi-a mângâiat barba. Băiatul i-a pus în mână un pahar cu Kummel. Pe creştetul chel al domnului Elfenbein se rătăcise o şuviţă răzleaţă, care stătea în sus ca un tirbuşon. A dat pe gât Kummelul şi a acceptat o felie de tort de fructe. Şi-a împreunat din nou mâinile la piept.

— Ce plăcere să faci cunoştinţă cu *un goi* inteligent! a exclamat. Un *goi* care scrie cărţi şi vorbeşte cu păsările! Care-i citeşte pe ruşi şi respectă ziua de Yom Kippur. Şi care a avut bunul-simţ să se însoare cu o fată din Bucovina… o ţigancă, nici mai mult, nici mai puţin. Ba încă o actriţă! *Unde-i potlogarul ăla de Sid? Iar s-a îmbătat?*

Se uita de jur-împrejur ca o bufniţă bătrână, gata să huiască.

— Ei, dacă un om studiază toată viaţa lui şi pe urmă descoperă că e un idiot, are dreptate? Răspunsul este „şi da, şi nu”. La noi în sat se spunea că omul trebuie să-şi cultive propria lui prostie, nu pe a altuia. Şi în Cabala se spune… Dar nu-i nevoie să despicăm acum firul în patru. De la Minsk au venit blănurile de vizon şi de la Pinsk n-a venit decât mizerie şi nimic altceva. Un evreu venit dintre astea două e un evreu pe care nici dracu’ nu-l atinge. Aşa era Moişe Echt. Adică vărul meu. Mereu se ciondănea cu rabinul. Şi când venea iarna, se închidea în hambar. Era şelar de meserie…

S-a oprit brusc din vorbă şi mi-a adresat un zâmbet satanic.

— În Cartea lui Iov… am început eu.

— Haide să vorbim mai bine despre Apocalipsul Sfântului Ioan. E mai ectoplasmic…

Mona a început să chicotească. Doamna Essen s-a retras discret. Rămăsese doar băiatul. Se strâmba şi îmi făcea semne din spatele domnului Elfenbein, ducându-şi un deget la tâmplă şi răsucindu-l ca pe cadranul unui telefon.

— Când începi o operă nouă, m-a întrebat, în ce limbă te închini?

— În limba străbunilor noştri, am răspuns spontan. A lui Avraam, Isaac, Iezechiel, Neemia…

— Şi David şi Solomon, Rut şi Estera, mi-a ţinut el isonul. Băiatul a reumplut paharul domnului Elfenbein, care din nou l-a dat pe gât dintr-o înghiţitură.

— Asta o să fie un gangster de prima mână când o să crească mare, a comentat domnul Elfenbein, plescăind din buze. De pe acum cunoaşte tot nimicul din nimic. Ar trebui să ajungă un *malamed* – dacă ar avea minte în cap. Îţi aminteşti în *Judecaţi şi pedepsiţi…*

— Vrei să spui în *Crimă şi pedeapsă?* l-a corectat tânărul Essen.

— În ruseşte se cheamă *Crima şi pedeapsa ei.* Hai,

stai jos şi nu te mai maimuţări în spatele meu. Ştiu că sunt *meshuga,* dar domnul ăsta de aici nu ştie. Dă-i voie să descopere singur. Nu-i aşa, domnule Gentleman?

A făcut o plecăciune zeflemitoare.

— Când un evreu renunţă la credinţa lui, a urmat el, referindu-se, neîndoielnic, la doamna Essen, e ca grăsimea care se preface în apă. Mai bine să treci la creştinism decât să devii lapte îndoit cu apă.

Şi-a curmat vorba, de teamă să nu spună vreo necuviinţă.

— Un creştin e un evreu cu un crucifix în mână. Şi care nu poate uita că l-am ucis pe Iisus, care era un evreu ca oricare alt evreu, doar ceva mai fanatic. Ca să-l citeşti pe Tolstoi nu trebuie să fii creştin; un evreu îl poate înţelege la fel de bine. Ce a făcut bine Tolstoi e că până la urmă a avut curaj să se rupă de nevastă-sa… şi să-şi dea averea. Nebunul e binecuvântat; n-are grija banilor. Dar creştinii sunt nişte falşi nebuni; îşi poartă la ei poliţele de asigurare pe viaţă aşa cum îşi poartă mătăniile şi cărţile de rugăciuni. Un evreu nu merge cu Psalmii la el; îi cunoaşte pe de rost. Chiar dacă vinde şireturi de ghete, îşi recită în gând un vers. Când creştinul cântă un imn, sună ca un cântec războinic. *Înainte, ostaşi creştini!* Cum sună? Parcă ar pleca la război. De ce „parcă”? Creştinii se războiesc tot timpul – cu sabia într-o mână şi crucifixul în cealaltă.

Mona s-a ridicat şi s-a apropiat de noi. Domnul Elfenbein şi-a întins mâinile, ca în faţa unei partenere de dans. A măsurat-o din cap până în picioare, ca un participant la o licitaţie. Pe urmă a întrebat-o:

— Care a fost ultima piesă în care ai jucat, trandafir din Sharon?

— *Papagalul verde,* a răspuns. (Hop, ţop!).

— Şi înainte de asta?

— *Cântecul ţapului, Liliom… Sfânta Ioana.*

— Stop! A oprit-o, ridicând o mână. *Strigoii* s-ar potrivi mai bine cu temperamentul dumitale. E mai ginecologic. Stai, cum se chema piesa aia a lui Sudermann? N-are importanţă. Ah, da… *Magda.* Eşti o

Magda, nu o Monna Vanna. Te întreb, cum aş arăta eu în *Dumnezeul răzbunării?* Aş fi un Schildkraut sau un Ben Ami? Daţi-mi să joc în *Siberia* nu în *Servitorul casei.* A mângâiat-o sub bărbie. Îmi aminteşti puţin de Elissa Landi. Da, cu puţin din Nazimova. Dacă ai fi ceva mai plinuţă, ai putea fi o a doua Modjeska. *Hedda Gabler,* asta ţi s-ar potrivi. Piesa mea favorită e *Raţa sălbatică.* Şi a doua, *Năzdrăvanul Occidentului.* Dar nu în idiş, Doamne fereşte!

Evident, teatrul era subiectul lui predilect. Cu ani în urmă fusese actor, întâi în Rummeldumvitza sau în altă văgăună de felul ăsta, şi pe urmă la „Thalia", în Bowery. Acolo l-a cunoscut pe Ben Ami. Şi undeva, în alt loc, pe Blanche Yurka. A cunoscut-o şi pe Vesta Tilley, lucru ciudat. Şi pe David Warfield. Considera că *Androcle şi leul* e o capodoperă, dar celelalte piese ale lui Shaw nu prea erau pe gustul lui. Era cucerit de Ben Jonson şi Marlowe, de Hasenclever şi de von Hoffmansthal.

— Femeile frumoase sunt rareori actriţe bune, era el de părere. Pe undeva, e nevoie să aibă un mic defect – un nas prea lung sau un ochi uşor saşiu. Dar lucrul cel mai important este să aibă o voce neobişnuită. Publicul îşi aminteşte întotdeauna de voci. De pildă, vocea Paulinei Lord. (Apoi, întorcându-se spre Mona) Şi dumneata ai o voce bună. Are în ea zahăr cafeniu, scorţişoară şi cuişoare. Cea mai rea dintre voci e cea americană – n-are suflet. Jacob Ben Ami avea o voce minunată… ca o supă bună… care nu se acreşte niciodată. Dar o tărăgăna ca pe o broască ţestoasă. O femeie trebuie să-şi cultive în primul rând vocea. Şi ar trebui să se gândească mai mult la semnificaţia piesei… şi nu la frumosul ei postament… vreau să *spun posterior*: Actriţele evreice au, de obicei, prea multă carne pe ele; şi când se mişcă pe scenă cărnurile le tremură ca o piftie. Dar au tristeţe în voce… *Sorge.* Ele n-au nevoie să-şi închipuie că un diavol le strânge sânul cu un cleşte înroşit în foc. Da, păcatul şi tristeţea sunt cele mai bune ingrediente. Şi un strop de *fantasmă.* Ca în Webster sau în Marlowe. Un cizmar care discută cu diavolul de câte ori se duce la closet. Sau se

îndrăgosteşte de un vrej de fasole. Actorii irlandezi sunt, în cea mai mare parte, lunatici şi beţivi, şi nonsensurile pe care le debitează sunt absolut nonsensuri. Irlandezii sunt întotdeauna poeţi, mai cu seamă când nu ştiu nimic. Şi ei au fost prigoniţi, poate nu atât de mult ca evreii, dar destul. Nimănui nu-i place să mănânce cartofi de trei ori pe zi sau să folosească o furcă în chip de scobitoare. Mari actori, irlandezii ăştia! Cimpanzei înnăscuţi. Englezii sunt prea rafinaţi, prea cerebrali. O rasă de masculi, însă castraţi…

S-a auzit o mişcare la uşă. Era Sid Essen care se întorcea de la plimbare, cu două pisici râioase pe care le salvase. Soţia lui a încercat să le alunge.

— Elfenbein! a strigat Sid, fâlfâindu-şi şapca. Salut! Cum ai ajuns *tu* aici?

— Cum să ajung? Pe cele două picioare ale mele. Lasă-mă să-ţi miros respiraţia, i-a spus, făcând un pas spre el.

— Pleacă de aici! Pleacă! Când m-ai văzut tu beat?

— Când eşti prea fericit – sau când nu eşti prea fericit.

— Un mare prieten, Elfenbein, a rostit Reb, luându-l de umeri cu afecţiune. E un rege Lear evreu, asta e… Dar ce se întâmplă aici, paharele sunt goale!

— Exact ca mintea ta, a replicat Elfenbein. Bem numai spirit! Ca Moise. Din stâncă ţâşneşte apă, din sticlă ţâşneşte nebunie. Să-ţi fie ruşine, fiu al îndoielii, că eşti atât de însetat.

Conversaţia a devenit împrăştiată. Doamna Essen s-a descotorosit de cele două pisici, a curăţat murdăria pe care o făcuseră în hol, şi şi-a dat din nou la o parte şuviţele care-i cădeau pe frunte. O doamnă, din cap până în picioare. Nicio ranchiună, nicio dojana. Frigidă, în felul suprarafinat, etic-cultural. S-a aşezat lângă fereastră, sperând, desigur, ca discuţiile să ia o turnură mai raţională. Ţinea la domnul Elfenbein, dar îi displăceau vorbăria lui gen Lumea Veche, grimasele lui caraghioase, glumele lui răsuflate.

Regele Lear evreu se dezlănţuise, scăpase din frâu. Se lansase într-un lung monolog despre textele zoroastrice Zend Avesta, cu divagaţii întâmplătoare privind Cartea Etichetei, evreiască, probabil, deşi din referirile pe care le făcea putea fi şi chinezească. Tocmai afirma că, în conformitate cu spusele lui Zarathustra, omul a fost ales să continue opera Creaţiei.

După care a adăugat:

— Omul, dacă nu colaborează la Creaţie, e un nimic. Dumnezeu e menţinut în viaţă nu prin rugăciuni sau prin injecţii. Şi evreii au uitat acest lucru – iar creştinii sunt nişte schilozi spirituali.

Aceste declaraţii au fost urmate de o discuţie confuză, care-l amuza pe Elfenbein. Şi în mijlocul discuţiei, a pornit să cânte, din fundul bojocilor: *„Rumeinie, Rumeinie, Rumeinie... a mameligele... apastramele... a karnastsele... unagleizele wine”*. Aha!

— Vedeţi, a urmat el, după ce s-a potolit larma, chiar şi într-o casă liberală, e periculos să introduci idei. A existat o vreme când ideile răsunau pentru urechi ca muzica. Rabinul lua un fir de păr şi, cu un cuţit tăios ca un brici, îl despica în o mie de alte fire. Nu era nevoie ca lumea să fie de acord cu el; considera că e doar un simplu exerciţiu. Îţi ascuţea mintea şi te făcea să uiţi de spaime. Şi când cânta muzica, nu aveai nevoie de parteneră; dansai cu Zov, Toft, Girul. Azi, când dezbatem o chestiune, ne aplicăm bandaje pe ochi. Ne ducem să-l vedem pe Tomaşevski şi plângem ca nişte porci. Dacă pe scenă un evreu vizitează un bordel – poate pentru că a rătăcit drumul – toată lumea roşeşte pentru autor. Dar un evreu poate să zacă şi într-un abator şi să se gândească numai la Iehova. Odată, de mult, la Bucureşti, am văzut un cleric evreu bând de unul singur o sticlă întreagă de vodcă, după care a vorbit întruna trei ceasuri la rând, fără întrerupere. A vorbit despre Satana. Şi l-a descris atât de respingător, încât aproape că-i simţeam duhoarea. Când am plecat din cârciumă totul mi se părea satanic. Şi a trebuit să mă duc la un bordel – scuzaţi-mă – ca să scap de izul de sulf. Acolo,

totul strălucea incandescent, ca un cuptor; fetele arătau ca nişte îngeri rozalii. Până şi Madame strălucea, deşi, în realitate, era un adevărat vultur. Am petrecut o noapte grozavă. Şi numai pentru că ţadicul băuse prea multă vodcă. Da, e plăcut să păcătuieşti din când în când, dar fără să te prefaci într-un porc. Să păcătuieşti cu ochii deschişi. Îneacă-te în plăcerile cărnii, dar ţine-te suspendat de un fir de păr. Biblia e plină de patriarhi care şi-au îngăduit plăcerile cărnii, dar n-au uitat niciun moment de Dumnezeu Unul. Strămoşii noştri erau oameni de spirit, dar oasele lor erau acoperite cu carne. Poţi să-ţi iei o ţiitoare, dar să-ţi păstrezi respectul faţă de soţie. În fond, târfa şi-a învăţat meseria la uşa templului. Da, pe atunci, păcatul avea realitate, şi Satan la fel. Acum, avem etică, şi copiii noştri ajung croitori de lux, gangsteri, muzicieni concertişti. În curând o să facem din ei acrobaţi trapezişti şi jucători de hochei…

— Da, l-a aprobat Reb din străfundurile fotoliului, acum am ajuns mai puţin decât nimic. Pe vremuri aveam mândrie…

— Acum evreul vorbeşte ca neevreul, l-a întrerupt Elfenbein. Adică afirmă că nimic altceva nu contează decât succesul. Azi avem evrei care-şi trimit fiul la Academia Militară ca să înveţe cum să-şi ucidă semenii evrei. Iar pe fiică o trimit la Hollywood ca să-şi facă un nume ca artistă de origine ungurească sau românească, arătându-şi goliciunea. În locul marilor rabini, avem campioni de lupte grele. Ba avem chiar şi homosexuali, *oi vei is mir*! În curând o să avem şi cazaci evrei.

Reb a oftat ca un refren:

— Dumnezeul lui Avraam nu mai există.

— N-au decât să-şi arate goliciunea, dar să nu pretindă că-s păgâne, a continuat Elfenbein. Să-şi amintească de părinţii lor care au fost vânzători ambulanţi sau cărbunari şi care au fost striviţi ca pleava sub călcâiul huliganilor.

Şi tot aşa a turuit înainte, sărind de la un subiect la altul, ca o căprioară în aer liber. I se desprindeau de pe

buze nume ca Mordechai şi Ahashverus, alături de *Evantaiul doamnei Windermere* şi de Sodoma şi Gomora. Dintr-o singură suflare a comentat *Sărbătoarea cizmarului* şi triburile rătăcite ale lui Israel. Şi tot timpul, ca un refren elegiac, revenea la maladia creştinilor, pe care o denumea *cine Arschkrankheit.* Din nou Egiptul, dar fără grandoare, fără miracole. Şi maladia asta se stabilise în creier. Idei trăsnite şi sămânţă de mac.

Ba acum chiar şi evreii aşteptau ziua resurecţiei. Pentru ei va fi ca războiul fără gloanţe dum-dum.

Acum, Elfenbein era transportat de propriile lui cuvinte. Şi bea numai apă Seltzer. Cuvântul beatitudine, care-i scăpase la un moment dat, părea să-i fi pricinuit o explozie în cap. Ce era beatitudinea? Un lung somn în placentă. Sau – hunii fără *Schrecklichkeit.* Dunărea mereu albastră, ca într-un vals de Strauss. Da, recunoştea el, în Pentateuh sunt scrise multe nonsensuri, care au totuşi o logică. Nici Cartea Numerelor nu-i în întregime o aiureală. Are o emoţionalitate teleologică. Cât despre circumciziune, are tot atâta importanţă ca şi tocarea spanacului. Sinagogile miroseau a dezinfectante şi a praf de gândaci. Amalechiţii erau gândacii spirituali ai vremurilor lor, aşa cum anabaptiştii sunt cei ai vremurilor noastre. Nu-i de mirare, a continuat, aruncându-ne o privire înfricoşătoare, că totul e într-o stare de „cheaos”. Cât de adevărate au fost cuvintele ţadicului care a spus: „În afară de El, nimic nu-i cu adevărat limpede”. Uff! Acum era înşurubat, aşa că mai urmau multe altele. La un moment dat, a executat un salt fosforescent de pe plasa lui elastică. Existau câteva suflete mari ale căror nume trebuiau menţionate; aceştia aparţineau unui alt ordin. De exemplu, Barbusse, Tagore, Romain Rolland, Péguy. Până şi America fusese în stare să producă un suflet uman, dovadă: Eugene V. Debs. Există şobolani în uniforme de feldmareşal, afirma el, şi zei care circulă printre noi în zdrenţe de cerşetori. Biblia colcăie de giganţi morali şi spirituali. Cine se poate compara cu regele David? Cine mai putea fi atât de grandios şi totuşi înţelept ca Solomon? Leul lui Iuda era încă viu şi răgea.

Niciun anestezic n-ar putea să-l adoarmă pe leul ăsta. Şi el spune:

— Ne apropiem de o vreme în care artileria cea mai grea o să se încâlcească în pânze de păianjen, iar oştirile se vor topi ca zăpada. Ideile se năruie, ca zidurile vechi. Lumea se micşorează, se strânge ca pielea lichenilor, iar oamenii se îngrămădesc unii în alţii ca nişte saci uzi, mucegăiţi de spaimă. Când profeţii se retrag, trebuie să vorbească pietrele. Patriarhii nu au avut nevoie de megafoane. Au stat cuminţi şi au aşteptat ca Domnul să se ivească în ei. Acum, noi sărim ca broaştele, de la o hazna la alta, şi discutăm tot felul de fleacuri. Satana şi-a întins plasa peste întreaga omenire şi noi ne strecurăm prin ochiurile reţelei ca peştii gata să sară în tigaia de prăjit. Omul a fost plasat în mijlocul unei grădini, gol şi lipsit de visuri. Şi fiecărei creaturi i s-a dat locul ei, condiţia ei. *Cunoaşte-ţi locul!* suna porunca. Nu *Cunoaşte-te pe tine însuţi!* Viermele devine fluture numai când e îmbătat de splendoarea şi de grandoarea vieţii.

Am capitulat în faţa deznădejdii. Extazul a fost înlocuit de beţie. Omul îmbătat de viaţă are viziuni, nu vede şerpi. Şi nu cunoaşte mahmureala. Azi, însă, avem cu toţii câte o pasăre albastră în fiecare casă – îmbuteliată şi astupată. Uneori se numeşte Old Kentucky, câteodată poartă doar numărul de licenţă – Vat 69. Toate la fel de otrăvitoare chiar când sunt diluate.

S-a oprit ca să-şi mai toarne puţină apă Seltzer în pahar. Reb dormea buştean. Cu o expresie de beatitudine pe faţă de parcă i se arătase Muntele Sinai.

— Haideţi, ne-a îndemnat Elfenbein, ridicându-şi paharul, haideţi să bem pentru minunile lumii occidentale. Fie să piară cât de curând! Ei, se face târziu şi eu am monopolizat tribuna. Data viitoare vom discuta subiecte ecumenice. Poate o să vă povestesc despre zilele mele petrecute la Carmen Silva. Mă refer la cafeneaua Carmen Silva, nu la regină. Deşi pot afirma că o dată am dormit în palatul ei… adică în grajd. Amintiţi-mi să vă povestesc mai multe despre Jacob Ben Ami. Asta a fost mai mult decât o

simplă voce…

Când ne-am despărţit, ne-a întrebat dacă ne poate conduce până acasă.

— Cu plăcere, i-am răspuns.

Când am pornit în josul străzii, s-a oprit să-mi comunice o bruscă inspiraţie:

— Dacă n-ai fixat încă titlul cărţii pe care o scrii, pot să-ţi sugerez să o numeşti *Lumea asta neevreiască?* Ar fi un titlu potrivit chiar dacă e lipsit de sens. Foloseşte un *nom de plume* ca Boguslavski, de pildă – asta o să-l deruteze şi mai mult pe cititor.

Să ştiţi că eu nu sunt întotdeauna atât de volubil, a adăugat, dar voi, amândoi, sunteţi genul *Grenze,* şi pentru un amărât de pribeag din Transilvania, asta-i ca un apetitiv, întotdeauna am visat să scriu romane nebuneşti ca Dickens. *Documentele postume ale Clubului Pickwick.* Şi, în schimb, am ajuns un playboy. Bine, acum am să vă urez noapte bună. Elfenbein e un pseudonim; numele meu adevărat v-ar uimi. Căutaţi în Deuteronom, capitolul treisprezece. „Dacă se iveşte printre voi o…” în momentul acela l-a apucat un acces violent de strănutat.

Efectul apei Seltzer, ne-a explicat. Poate c-ar trebui să mă duc la o baie turcească. A sosit vremea unei noi epidemii de gripă. Noapte bună. *Înainte, ca la război!* Nu uitaţi de leul lui Iuda. De altfel, îl vedeţi la cinema, când încep filmele (i-a imitat răgetul). Asta-i ca să ne arate că încă pândeşte.

16

„De ce ne străduim întotdeauna să descriem mizeria şi imperfecţiunile vieţii noastre şi să dezgropăm personaje din colţurile sălbatice şi îndepărtate ale pământului?”

Aşa îşi începe Gogol Partea a Unsprezecea din romanul lui neterminat.

Intrasem adânc în roman – în romanul meu –, dar încă nu aveam o idee limpede unde o să mă ducă – de fapt nici nu mă interesa din moment ce Pop era mulţumit de

ceea ce citise până acum, banii continuau să curgă, mâneam şi beam bine, iar păsările, deşi acum mai rare, continuau să cânte. Sărbătoarea Recunoştinţei venise şi plecase, iar jocul meu de şah se îmbunătăţise în oarecare măsură. În plus, nimeni nu ne descoperise adresa, adică nimeni din vechii mei prieteni pestilenţiali. Aşa încât eram liber să explorez străzile după cheful inimii, ceea ce făceam din plin, pentru că aerul era proaspăt şi răcoros, vântul pişcă, iar creierul meu, aflat în permanentă efervescenţă, mă tot împingea înainte, mă provoca să depistez străzi, amintiri, clădiri, mirosuri (de vegetaţie putredă), debarcadere abandonate, prăvăliaşi de mult morţi, birturi convertite în magazine de mărunţişuri, cimitire încă îmbibate de izul îndoliaţilor.

Colţurile sălbatice şi îndepărtate ale pământului erau în preajma mea, doar la o aruncătură de băţ de graniţa care marca împrejurimile noastre aristocratice. Nu aveam decât să traversez linia, *die Grenze,* şi mă pomeneam în lumea familiară a copilăriei, în ţara celor sărmani şi a fericiţilor săraci cu duhul, curtea de vechituri unde toate obiectele paradite, degradate, mâncate de molii erau salvate de şobolanii care refuzau să părăsească nava naufragiată.

În timp ce colindam străzile privind în vitrine, scrutând aleile şi nedescoperind altceva decât pustietate şi dezolare, mă gândeam la negrii pe care îi vizitam regulat şi care păreau atât de necontaminaţi. Maladia neevreilor nu le alterase râsul, darul vorbirii, felul lor degajat. Erau nevoiţi să se lupte cu toate bolile şi cu toate prejudecăţile noastre, şi totuşi rămâneau impermeabili.

Negrul care poseda colecţia de tipărituri erotice mă îndrăgise extraordinar; trebuia să fiu atent ca nu cumva să mă înghesuie într-un colţ şi să mă ciupească de cur. Şi nici n-am visat vreodată că, într-o zi, avea să adune şi cărţile mele şi să le adauge la colecţia lui pornografică. Trebuie să menţionez că era un pianist admirabil. Avea acea tehnică a pedalei surde care mă încântase la Count Basie şi la Fats Waller. Toţi cântau la câte un instrument, sufletele astea

dragi. Şi dacă nu aveau instrumente, făceau muzică cu degetele sau cu palmele – pe tăbliile meselor, pe butoaie sau pe orice le era la îndemână.

Până acum nu introdusesem niciun „personaj bizar” în cartea mea. Eram mai îndrăgostit de cuvinte decât de „devaginaţii” psihopatice. Petreceam ore în şir cu Walter Pater sau chiar cu Henry James, în speranţa de a-mi însuşi o frumoasă turnură de frază. Sau eram în stare să stau şi să mă uit la o gravură japoneză, să zicem *Capricioasa* lui Utamaro, în efortul de a forţa o punte între imaginea fugace, vagă, visătoare şi lemnul viu, puternic colorat. Mă căţăram frenetic pe scări imaginare ca să culeg o smochină coaptă dintr-o exotică grădină suspendată a trecutului. Paginile ilustrate din reviste ca *Geographic* mă ţineau vrăjit ore întregi. Cum să introduc în roman o referinţă criptică la o regiune îndepărtată din Asia Mică, un sit prea puţin cunoscut, unde un monstruos monarh hitit a lăsat în urmă statui colosale, menite să-i imortalizeze un ego pişcat de purici? Sau aş putea să dezgrop o veche carte istorică – una de-a lui Momsen să zicem – ca să construiesc o strălucită analogie între zgârie-norii de pe Wall Street şi districtele aglomerate din Roma imperială? Sau aş putea să introduc populaţia subterană din canalele Parisului sau ale altei metropole? Dar pe dată îmi aminteam că Hugo sau alt mare scriitor francez utilizase asemenea temă, şi atunci preferam să studiez viaţa scriitorului respectiv ca să aflu ce anume l-a determinat să se intereseze de oamenii canalelor.

Între timp, aşa cum am mai spus, „colţurile sălbatice şi îndepărtate ale pământului” îmi erau la îndemână. Nu aveam decât să mă opresc să cumpăr o legătură de ridichi, pentru ca să descopăr un personaj bizar. Dacă o firmă italiană de pompe funebre mi se părea ciudată, intram şi întrebam cât costă un sicriu. Tot ce era dincolo de *Grenze* mă incita. Am descoperit că multe dintre cele mai îndrăgite puşlamale cosmococice ale mele locuiau în aceste ţinuturi ale dezolării. Unul dintre ei era Patrick Garstin, egiptologul. (Arăta acum mai curând ca un

căutător de comori decât ca un arheolog.) Şi Donato locuia aici. Donato, băiatul sicilian care, când tatăl lui i-a cerut să-i dea un topor, i-a sfârtecat bătrânului, din fericire, doar un singur braţ. Şi ce aspiraţii avea acest paricid în germene! La şaptesprezece ani visase să obţină o slujbă la Vatican. Pentru ca să-l cunoască mai bine pe Sfântul Francisc, spunea el.

Făcându-mi rondul de la un strat alcalin la altul, mi-am actualizat geografia, etnologia, folclorul şi artileria grea. Arhitectura acestor zone colcăia de anomalii atavice. Unele clădiri păreau transplantate direct de pe malurile Mării Caspice; puteau fi văzute şi colibe din basmele lui Andersen, dughene desprinse din labirinticele bazaruri din Fez; căruţe răzleţe şi şarete fără obezi la roţi, colivii de păsări şi o sumedenie de oale de noapte goale, cele mai multe din majolică, pictate cu pansele şi floarea-soarelui; precum şi corsete, cârje, mânere şi spiţe de umbrele… şi un nesfârşit talmeş-balmeş de mărunţişuri şi vechituri, toate marcate „Fabricat în Hagia Triada”. Şi ce piticanii de locuitori! Unul, care pretindea că nu vorbeşte decât bulgăreşte – de fapt era din Moldova – locuia într-un coteţ de câini, în spatele bordeiului lui. Mânca împreună cu câinele – din acelaşi castronaş de tinichea. Când zâmbea, i se vedeau numai doi dinţi, doi canini uriaşi. Învăţase să şi latre, să sforăie şi să mârâie ca o potaie.

Nu îndrăzneam să introduc în carte niciuna dintre aceste imagini. Nu; făcusem din roman un adevărat budoar. Niciun *Dreck.* Ceea ce nu înseamnă că toate personajele erau respectabile sau impecabile. Nu! Unele pe care le introdusesem pentru nota de culoare erau adevărate *Schmucks.* (Prepuţuri). Eroul, care era şi naratorul şi care prezenta oarecare asemănare cu mine, avea aerul unui cerebral trapezoid. Funcţia lui era să menţină roata căluşeilor în mişcare. Din când în când, îşi oferea şi el un tur gratuit cu căluşeii.

Toate elementele bizare sau exotice îl intrigau teribil pe Pop. Se mira – făţiş – cum de o femeie tânără, cu alte cuvinte, autoarea, a putut ajunge la asemenea gânduri, la

asemenea imagini. Monei nu-i trecuse niciodată prin cap să-i răspundă: „Dintr-o încarnare anterioară!”. Ca să fiu sincer, nici eu n-aş fi ştiut ce să răspund. Imaginile cele mai insolite le şterpelisem de prin almanahuri, altele proveneau din visuri obscene. Dar se părea că Pop agrea cel mai mult intercalarea ocazională a câte unui câine sau a unei pisici. (Desigur, nu avea cum să ştie că eu mă temeam de câini ca de moarte şi că detestam pisicile.) Însă mă pricepeam să fac un câine să vorbească. Şi vorbea câineşte, vă asigur. Raţiunea pentru care înseram în roman creaturi aparţinând ordinelor biologice inferioare era aceea de a-mi exprima dispreţul faţă de unele personaje care-mi scăpaseră din mână. Un câine, bine inspirat, îşi poate bate joc de o regină. Şi apoi, dacă voiam să ridiculizez o idee la modă care pentru mine era anatemă, luam forma unei javre, ridicam piciorul din spate şi mă pişam pe ea.

Dar în ciuda tuturor trucurilor şi mistificărilor, reuşeam să dau cărţii un lustru de obiect antic. Ţelul meu era să-i confer un finisaj, o patină, astfel încât fiecare pagină să sclipească precum pulberea de stele. Aceasta este misiunea autorului, aşa cum o concepeam eu pe atunci. Să creeze, la nevoie, băltoace noroioase, dar să aibă grijă ca acestea să reflecte lumina galaxiilor. Când pui un idiot să vorbească, amestecă-i neghiobiile cu aluzii elevate la unele subiecte ca paleontologia, cuadratica, hiperborealismul. O replică a unuia dintre Cezarii nebuni e întotdeauna pertinentă. Sau un blestem de pe buzele unui pitic scrofulos. Sau o aluzie haioasă, cu două înţelesuri, de tip hamsunesc, ca, de pildă: „Te duci să faci o plimbare, Froken? Păpădiile mor de sete”. Am spus „cu două înţelesuri”, pentru că aluzia, deşi subtilă, se referea la obiceiul lui Froken ca, atunci când credea că n-o vede nimeni, să-şi crăcăneze picioarele, să se lase pe vine şi să facă pipi.

Raitele pe care le dădeam ca să mă relaxez sau ca să-mi împrospătez inspiraţia – adeseori doar ca să-mi mai aerisesc testiculele – aveau un efect răscolitor asupra

operei în curs. Când coteam la un colţ, se putea întâmpla ca o conversaţie pe care o avusesem (cu un mecanic de locomotivă sau cu vreun salahor şomer) şi pe care o încheiasem doar cu câteva minute înainte, să expandeze brusc în capul meu într-un dialog de asemenea dimensiuni şi de asemenea extravaganţă, încât când mă întorceam la biroul de lucru, mi-era cu neputinţă să reînnod firul naraţiunii. Pentru că la fiecare gând care-mi încolţea în minte, salahorul, sau cine o mai fi fost interlocutorul meu, avea un comentariu de făcut. Orice răspuns i-aş fi. dat, conversaţia continua. Ca şi cum acei neică nimeni îndărătnici şi-ar fi pus în gând să mă facă să deraiez cu orice chip.

Uneori, aceeaşi vrăjitorie păcătoasă se petrecea şi din pricina unor statui, mai ales a unora crăpate sau dezmembrate. Cutreieram pe lângă nişte curţi dosnice şi priveam distrat un cap de marmură cu o ureche lipsă şi, *presto!* capul spart îmi vorbea… îmi vorbea în limba unui proconsul. Brusc, mă invada nevoia imperioasă de a mângâia trăsăturile ciopârţite, de parcă atingerea mâinii mele le-ar fi putut readuce la viaţă, le-ar fi făcut să-mi zâmbească. Un zâmbet de gratitudine, inutil să mai spun. Şi atunci, se întâmpla uneori un lucru şi mai straniu. Mai târziu cu un ceas, să spunem, când treceam prin faţa vitrinei unei prăvălii goale, părăsite, cine credeţi că mă saluta din pustiul prăfuit? Proconsulul, îngrozit, îmi turteam nasul de geamul vitrinei şi mă zgâiam înăuntru. Iată-l acolo, cu urechea lipsă şi cu nasul mâncat. Şi îşi mişca buzele.

„Am o hemoragie pe retină! îmi murmuram singur şi mă îndepărtam. Ajută-mi Doamne să nu mă viziteze ăsta şi în somn!”

În felul acesta, şi în chip oarecum explicabil, am dobândit un gen de viziune de pictor. Adeseori mă întorceam într-un loc pe unde mai fusesem, ca să revăd o „natură moartă” pe lângă care trecusem în grabă cu o zi sau cu trei zile înainte. „Natura moartă”, cum o denumisem eu, putea fi un aranjament întâmplător de

obiecte, la care niciun om în toate minţile nu s-ar fi uitat de două ori. De exemplu: câteva cărţi de joc aruncate pe trotuar cu faţa în sus, şi lângă ele un pistol de jucărie stricat, sau un cap de găină, retezat. Sau o umbrelă deschisă, zdrenţuită; care ieşea afară dintr-o cizmă de pădurar, iar lângă cizmă, un exemplar din *Măgarul de aur,* complet ferfeniţă, în care era înfipt un briceag ruginit. Când mă întrebam ce mă fascinase la aceste aranjamente total întâmplătoare, mă fulgera gândul că mai văzusem unele configuraţii similare în lumea tablourilor. Şi atunci mă chinuiam o noapte întreagă ca să-mi aduc aminte în ce pictură şi la ce pictor şi unde îmi căzuse sub ochi aşa ceva. Extraordinar, când te apuci să urmăreşti asemenea himere, descoperi ce nimicuri uimitoare, ce trăsnăi dementiale infestează unele dintre marile capodopere ale artei.

Dar cea mai distinctivă trăsătură asociată cu raidurile, vagabondările, cutreierările şi incursiunile mele de recunoaştere o constituia împărăţia, reconstituirea panoramică a gesturilor. Gesturile umane. Toate împrumutate din regnul animal şi din lumea gângăniilor. Chiar şi gesturile indivizilor rafinaţi sau ale celor pseudorafinaţi, ca antreprenorii de pompe funebre, lacheii, clericii, majordomii. Felul în care un oarecare nimeni, luat prin surprindere, îşi zvârlea capul pe spate şi necheza, îmi rămânea implântat în minte multă vreme după ce-i uitasem cuvintele sau faptele. Am descoperit că există unii romancieri care şi-au făcut o specialitate din a exploata asemenea idiosincrazii şi care nu ezită să recurgă la un mic truc, ca nechezatul unui cal de pildă, când doresc să-i amintească cititorului de un personaj menţionat cu şaizeci de pagini în urmă. Maeştri, îi numesc criticii. E o măiestrie, fără îndoială.

Da, în felul meu poticnit, împleticit, făceam tot felul de descoperiri. Una dintre acestea a fost că nu-ţi poţi ascunde identitatea sub acoperirea pronumelui de persoana a treia, şi nici să-ţi afirmi identitatea doar folosind persoana întâi singular. O altă descoperire: nu te

lăsa furat de gânduri în faţa unei pagini goale. *Ce n'est pas moi, le roi, c'est Vautonome.* Cu alte cuvinte nu eu, ci acel din mine care deţine paternitatea romanului.

E o adevărată disciplină să poţi convinge cuvintele să picure, fără să le faci vânt cu o pană sau să le amesteci cu o linguriţă de argint. Să înveţi să aştepţi, să aştepţi cu răbdare, ca o pasăre de pradă, chiar dacă muştele te pişcă nebuneşte şi păsările ciripesc ca ieşite din minţi. Înainte de Avraam a fost... Da, înainte de olimpianul Goethe, înainte de marele Shakespeare, înainte de divinul Dante sau de nemuritorul Homer, a fost Glasul şi Glasul a fost al fiecărui om. Omului nu i-au lipsit niciodată cuvintele. Dificultatea s-a ivit când omul a forţat cuvintele să-i facă voia. *Stai liniştit şi aşteaptă venirea Domnului!* Alungă-ţi orice gând, urmăreşte mişcarea tăcută a cerurilor. Totul e curgere şi mişcare, lumină şi umbră. Ce e mai nemişcat decât o oglindă, îngheţata sticlire a sticlei – şi totuşi câtă învolburare, câtă vâltoare poate reda suprafaţa ei nemişcată!

„Aş dori să aveţi bunăvoinţa de a trimite echipa Departamentului Parcurilor să tundă şi să potrivească tot lemnul mort, rămurele, crenguţe, noduri, lăstare, mlădiţe, crăci, crescături murdare şi dezordonate, ramuri şi crengi care atârnă de la copacii sănătoşi, retezându-le din scoarţă, şi să stropească toţi copacii sănătoşi începând de la bază şi până la coroană şi pe întreaga tulpină, pe toate părţile care dau spre străzi, alei, locuri deschise, curţi, bulevarde şi aşa mai departe... oferind în acest fel mult mai multă lumină, lumină naturală, mai mult aer şi mai multă frumuseţe zonelor înconjurătoare".

Acesta este genul de mesaj pe care aş fi dorit să-l transmit zeului tărâmului literar, astfel încât să fiu eliberat de confuzie, salvat din haos, lecuit de admiraţia faţă de autorii vii şi morţi ale căror cuvinte, fraze, imagini îmi baricadau drumul.

Şi ce anume îmi împiedica gândurile atât de unice să răbufnească la suprafaţă şi să-mi inunde paginile? De ani de zile mă foiam de ici colo, ca un şobolan, împrumutând

câte una şi alta de la preţuiţii mei maeştri, dosindu-mi comorile furate, uitând unde le depozitasem, şi scotocind întruna după mai mult, mai mult, şi mai mult. Într-un puţ adânc, părăsit, zăceau îngropate toate ideile şi experienţele pe care le puteam numi ale mele, proprii, şi care erau, fără îndoială, unice, dar pe care nu aveam curajul să le resuscitez. Oare aruncase cineva un blestem asupra mea sortindu-mă să lucrez cu cioturi artritice în loc de doi pumni falnici? Se aplecase oare cineva peste leagănul meu în somn şi-mi hărăzise: „N-ai să izbuteşti niciodată, niciodată!”. (Desigur nu Stanley, pentru că el nu mi-ar fi spus-o în şoaptă. Ce mai, el era în stare să şuiere ca un şarpe, nu?) Atunci, cine să fi fost? Sau poate că mă aflam încă în stadiul de cocon, un vierme încă insuficient îmbătat de splendoarea şi grandoarea vieţii?

Cum putem şti dacă într-o bună zi viermele va prinde aripi, dacă va fremăta în văzduh ca o pasăre cântătoare şi ne va încânta ochii cu culorile sale iridescente? Noi nu putem să ştim. Putem doar să sperăm, să ne rugăm, să ne dăm cu capul de pereţi. Dar „acel ceva” ştie. Acel ceva îşi poate îngădui să aştepte momentul potrivit. Acel ceva ştie că toate greşelile noastre, toate abaterile şi ocolişurile, toate eşecurile şi frustrările vor fi chemate să dea socoteală. Dacă te naşti vultur, trebuie să te deprinzi cu înălţimile; dacă te naşti scriitor, trebuie să te deprinzi cu privaţiunile, cu suferinţa şi cu umilinţa. Şi, mai presus de orice, trebuie să înveţi să trăieşti separat. Asemenea ursului leneş din pădurile tropicale, scriitorul stă agăţat de creanga lui în timp ce, dedesubt, viaţa se derulează neabătut, persistent, tumultuos. Şi când e gata, pleosc! cade de pe creangă în râu şi se zbate să nu se înece. Nu aşa se întâmplă lucrurile? Sau poate că există o ţară de basm, mănoasă şi mărinimoasă, unde scriitorul embrionar e transplantat încă de la o vârstă fragedă, e instruit în arta sa, sub călăuzirea unor maeştri binevoitori şi, în loc să cadă, bâldâbâc, în vâltoarea râului, alunecă asemenea tiparului prin mlaştini, clisă, smârcuri?

Pe parcursul rutinei mele zilnice, aveam timp

berechet pentru asemenea divagaţii; răsăreau ca plopii de o parte şi de alta a mea, în timp ce-mi frământam gândurile, băteam străzile în căutarea inspiraţiei sau îmi culcam capul pe pernă ca să adorm. Ce viaţă minunată e viaţa asta literară! Aşa mă îmbărbătam uneori de unul singur. Gândindu-mă la acel spaţiu încărcat de ramuri şi de crengi îngemănate, încălecate, la încrengătura de crăci, frunze, noduri, lăstari şi mai ştiu eu ce. Molcoma activitate asociată cu „opera” mea, nu numai că nu-mi seca energia, ci, dimpotrivă, mi-o stimula. Tot timpul zbârnâiam, zbârnâiam. Dacă, uneori, mă plângeam că sunt epuizat, osteneala provenea din faptul că nu mă simţeam în stare să scriu şi nu pentru că aş fi lucrat prea mult. Oare mă temeam, în subconştient, că dacă mi-aş da frâu liber, aş ajunge să vorbesc cu propria mea voce? Mă temeam, oare, că din momentul în care aş descoperi comoara îngropată pe care o ascunsesem de atâta vreme, nu voi mai cunoaşte tihna, nu-mi voi mai putea întrerupe truda?

Însăşi ideea creaţiei – cât e de inacceptabilă! Ca şi opusul ei, haosul. Cu neputinţă să statuezi, să argumentezi noţiunea de necreat. Cu cât analizăm mai profund, cu atât mai mult descoperim ordine în dezordine, lege în fărădelege, lumină în întuneric. Negaţia – absenţa lucrurilor – nu poate fi concepută; ea este doar fantoma unui gând. Totul trepidează, avansează, creşte, dospeşte, se ofileşte, se transformă – aşa a fost de când lumea. Şi toate se întâmplă în conformitate cu nişte impulsuri, cu nişte forţe pe care, când le recunoaştem, le numim legi. *Haos!* Nu cunoaştem nimic despre haos. *Tăcere!* Numai morţii cunosc tăcerea. *Nimicnicie!* Şterge, desfiinţează totul, şi întotdeauna va mai rămâne ceva.

Când şi unde încetează creaţia? Şi ce anume poate crea un simplu scriitor, ce anume care să nu fi fost încă creat? Nimic. Scriitorul rearanjează materia cenuşie în tărtăcuţa lui. El închipuie un început şi un sfârşit – adică exact opusul creaţiei – şi între acestea două, în spaţiul în care se târăşte sau, mai bine zis, în care se lasă târât, încolţeşte imitaţia unei realităţi: o carte. Unele cărţi au

schimbat faţa lumii. Rearanjament – nimic altceva, emblemele vieţii rămân aceleaşi. Poţi executa un lifting facial, dar vârsta nu poate fi schimbată. Cărţile nu au niciun efect. Autorii nu au niciun efect. Efectul a fost oferit în Cauza Primordială. *Unde te găseai tu când Eu am creat lumea?* Află acest răspuns şi ai rezolvat enigma Creaţiei.

Scriem, deşi ştim că am fost înfrânţi înainte de a fi început. Şi zi de zi ne rugăm să ni se dea din nou calvarul. Cu cât ne mănâncă mai tare şi ne scărpinam mai vârtos, cu atât ne simţim mai bine. Şi când începe să-i mănânce şi pe cititorii noştri şi se scarpină, atunci e sublim. Să nu moară nimeni de inaniţie! Văzduhul trebuie să freamăte permanent de săgeţile gândurilor lansate de *les hommes de lettres.* Litere, ţineţi seama. Ce bine exprimat! Litere legate laolaltă prin fire invizibile încărcate de imponderabili curenţi magnetici. Şi tot acest travaliu impus unui creier care fusese menit să lucreze ca prin farmec, să lucreze fără să lucreze. Cel ce vine către tine e o persoană sau un spirit? Un spirit divizat în cărţi, pagini, fraze presărate cu virgule, semne de întrebare, puncte şi virgulă, cratime şi asteriscuri. Unii scriitori primesc câte un premiu sau un loc în Academie pentru strădaniile lor, alţii doar un os mâncat de viermi. Numele unor scriitori sunt conferite străzilor şi bulevardelor, iar ale altora spânzurătorilor şi azilurilor de săraci. Şi când toate aceste „creaţii” vor fi sfârşit citite şi digerate, oamenii tot vor continua să se reguleze unul pe altul în fund. Niciun scriitor, nici cel mai mare dintre ei, nu a fost vreodată în stare să suprime, să anuleze această realitate dură şi rece.

Şi, totuşi, grandioasă viaţă! Viaţa literară, vreau să spun. Cine doreşte să schimbe faţa lumii? (N-are decât să putrezească, să moară, să dispară!) Tetrazzini lansându-şi trilurile, Caruso făcând să vibreze candelabrele, Cortot valsând ca un şoarece orb, marele Vladimir înspăimântând clapele pianului – oare aceştia se gândeau la creaţie sau la emanaţie? Poate că nici măcar la constipaţie… Drumul fumegă sub copitele cailor tăi, podurile duduie, cerurile cad pe spate. *Care-i sensul tuturor acestora?* Aerul,

despicat în fâşii, goneşte pe lângă noi. Totul zboară în jur, clopote, butoni de guler, mustăţi stufoase, rodii, grenade de mână. Ne ferim în lături, pentru a vă face loc, vajnici armăsari! Şi vouă, iubiţi Jascha Heifetz, Joseph Szigeţi, Yehudi Menuhin! Ne dăm la o parte cu smerenie – auziţi? Niciun răspuns. Numai clinchetul clopotului de la guler.

Nopţi în care totul e ssst-fşşş! Când toate creaturile nepământeşti se desprind din ascunzişuri ca să ţopăie pe acoperişul creierului meu, ciondănindu-se, ţiuind, chiuind, huruind, nechezând – ce mai cai!

— Ştiu că aceasta este singura viaţă, această viaţă a scriitorului, şi lumea poate să încremenească, să se înrăutăţească, să se îmbolnăvească şi să moară, toate deodată, pentru că eu nu mai aparţin lumii, unei lumi care se îmbolnăveşte şi moare, care-şi implântă singură pumnalul şi se înjunghie peste tot, o lume care şontâcăie ca un crab amputat... Eu am lumea mea, o *Graben* de lume, împânzită de vespasiene, de Miro şi de Heideggeri, de bideuri, de singuratici tinerei, *Yeshiva Bocher,* de cantori cu voci de clarinet, de dive care înoată în propria lor osânză, de cornuri în care se suflă la sinagogă şi de troici care zboară ca vântul. Napoleon nu are loc în această lume, şi nici Goethe, şi nici acele suflete duioase cu puteri asupra păsărilor, ca Sfântul Francisc, Miłosz Lituanianul şi Wittgenstein. Chiar şi atunci când zac pe spate, ţintuit de gnomi şi spiriduşi, puterea mea e vastă şi neînduplecată. Protejaţii mei mi se supun; expandează ca boabele de porumb pe plită, se rotesc până se aliniază în fraze, paragrafe, pagini. Şi, într-un loc de peste mări şi ţări, într-o cerească zi ce va să vină, alţi însufleţiţi de melosul cuvintelor vor răspunde mesajului şi vor răsturna cerurile pentru a răspândi nestăvilitul delir. Cine ştie de ce e nevoie de lucrurile astea, de cantate şi de oratorii? Ştim doar că magia lor e lege, şi că respectându-le, ocrotindu-le, venerându-le, adăugăm bucurie la bucurie, durere la durere, moarte la moarte.

Nimic nu e mai creativ decât creaţia însăşi. Abel l-a zămislit pe Bogul, şi Bogul l-a zămislit pe Mogul şi Mogul l-

a zămislit pe Zobel. Frază, freză, friză. Măritor, muritor, monitor. O literă adăugată la alta şi ai alcătuit un cuvânt; un cuvânt adăugat la altul şi ai alcătuit o frază; frază la frază; paragraf la paragraf; capitol după capitol, carte după carte, epopee după epopee: un Turn Babel care se întinde aproape de – dar nu chiar până la – buzele Marelui Eu sunt. „Smerenia este cuvântul!” Sau, după cum explică dragul, iubitul meu Maestru: „Trebuie să ne aducem aminte de strânsa noastră legătură cu vietăţi ca insectele, pterodactilii, saurienii, viermii, cârtiţele, sconcşii şi acele mici veveriţe zburătoare numite *polatouches”.* Dar, de asemenea, nu trebuie să uităm, atunci când creaţia ne trage în sus, apucându-ne de păr, că fiecare atom, fiecare moleculă, fiecare element infim din univers e contopit, e fuzionat cu noi, şi ne pregăteşte, ne potriveşte, ne dimensionează ca să putem înţelege că nu trebuie să vedem gunoiul doar ca gunoi şi pe Dumnezeu doar ca pe Dumnezeu, pentru că totul e îmbinat şi întrepătruns, făcându-ne să alergăm ca nişte comete după propria noastră coadă şi, prin aceasta, dezminţind mişcarea, materia, energia, şi toate celelalte concepte sforăitoare agăţate ca nişte lipitori de curul creaţiei.

(„Pălăria mea de pai fuzionează cu pălăriile de pai ale plantatorilor de orez.”)

În această împărăţie aureolată nu e necesar să te ospătezi şi să te delectezi cu baliga umană, nici să te copulezi cu morţii, după maniera unor anumite suflete disciplinate, şi nu e necesar nici să te abţii de la mâncare, alcool, sex şi droguri, după maniera anahoreţilor. Şi nici nu ţi se impune să exersezi ceas de ceas gamele majore şi minore, arpegiile, pizzicato-urile şi cadenţele, precum au făcut descendenţii lui Liszt, Czerny şi alţi virtuozi pirotehnici. Nici nu-i nevoie să te istoveşti pentru a face cuvintele să explodeze ca nişte artificii, în conformitate cu regulamentele balistice ale semanticienilor fanatici. E suficient să-ţi întinzi mădularele, să caşti, să sforăi, să te pârţuieşti, să scânceşti. Regulile sunt pentru barbari, tehnicile pentru troglodiţi. Jos cu menestrelii şi cu

trubadurii, chiar şi cu cei din Cappadocia.

Şi aşa, în timp ce imitam asiduu şi servil maniera maeştrilor – uneltele şi tehnicile lor, cu alte cuvinte – instinctele mele se răzvrăteau. Dacă râvneam să am puteri magice, nu porneam de la dorinţa de a imagina noi structuri sau de a face adaosuri la Turnul Babel, ci, dimpotrivă, pentru a nimici, a submina. Romanul pe care *trebuia* să-l scriu. *Point d'honneur.* Dar după aceea? După aceea, răzbunarea! Devastează, pustieşte împărăţia: fă din Cultură un canal subteran deschis, astfel încât duhoarea lui să stăruie permanent în nările memoriei. Pe idolii mei – şi aveam un panteon întreg – o să-i ofer ca jertfe. Toată puterea de rostire pe care mi-au dăruit-o ei o voi folosi doar pentru blesteme şi blasfemii. Oare profeţii din vechime nu făgăduiseră distrugerea? Au şovăit vreodată să-şi spurce vorbirea când urmăreau să deştepte morţii? Şi eu, prin analogie, care am avut de-a face întotdeauna cu amărâţi şi cu pierde-vară, nu aveam acelaşi scop? Iar idolii mei, într-un anume sens profund, nu erau şi ei nişte amărâţi şi nişte pierde-vară? Nu pluteau pe fluxul culturii, împinşi de colo-colo, ca naufragiaţii analfabeţi din lumea salahoriei? Demonii care-i stăpâneau nu erau la fel de necruţători şi de nemiloşi ca un supraveghetor de sclavi? Oare nu conspirau toate – măreţia, nobleţea, operele perfecte, ca şi josnicia, meschinăria, sordidul – la a face, pe zi ce trece, viaţa de netrăit? La ce foloseau poemele despre moarte, maximele şi învăţăturile înţelepţilor, la ce foloseau codurile şi tablele făcătorilor de legi, la ce foloseau conducătorii, gânditorii, oamenii de artă, dacă elementele care alcătuiesc însăşi urzeala vieţii nu puteau fi transformate?

Numai celui care nu şi-a găsit încă drumul îi este îngăduit să pună întrebări greşite, să o ia pe căi greşite, să spere şi să se roage pentru nimicirea tuturor modurilor şi formelor existente. Nedumerit, perplex, smucit încoace şi încolo, ameţit şi buimăcit, trudind şi înjurând, rânjind şi dispreţuind, nu-i de mirare că în mijlocul unui gând, unui giuvaier de gând, mă pomeneam privind drept înainte,

privind în gol ca un cimpanzeu gata să încalece o cimpanzea. În acest chip Abel l-a zămislit pe Bogul şi Bogul l-a zămislit pe Mogul. Eu eram ultimul din serie, un dulău de Zobel cu un ciolan între fălci, pe care nu puteam nici să-l sug, nici să-l mestec, pe care-l necăjeam şi-l mozoleam, pe care-l scuipam şi pe care mă căcam. În curând o să mă piş pe el şi o să-l îngrop. Şi numele ciolanului era Babel.

Grandioasă viaţă, viaţa literară! Niciodată n-ar fi putut să fie mai bună! Ce unelte! Ce tehnică! Cum ar fi putut cineva să cunoască – doar dacă era lipit de mine ca o umbră – miriadele de locuri pustii pe care le scormoneam în căutarea aurului meu? Sau varietăţile de păsări care cântau pentru mine în timp ce-mi săpam puţurile şi şanţurile? Cum ar fi putut cineva să cunoască gnomii şi elfii cârâitori, gâgâitori, chicotitori care mă asistau în timp ce lucram, îmi gâdilau coaiele, îmi îngânau rândurile scrise sau îmi revelau misterele ascunse în pietre, în rămurele, în purici, în păduchi şi în polen? Cine ar putea să cunoască destăinuirile idolilor mei care-mi trimiteau mesaje nocturne sau codurile secrete care-mi înlesneau să citesc printre rânduri, să corectez datele biografice false şi să lămuresc comentariile gnostice? Niciodată nu aveam o mai puternică senzaţie de *terra ferma* sub tălpi decât atunci când mă înfruntam cu această lume schimbătoare, mişcătoare, plutitoare, creată de vandalii culturii, cărora, în sfârşit, învăţasem să le întorc fundul.

Şi cine anume, întreb eu, cine altul decât un „maestru al realităţii” şi-ar putea închipui că primul pas în lumea creaţiei trebuie să fie însoţit de o băşină zgomotoasă şi urât mirositoare, ca şi cum am înţelege pentru prima oară semnificaţia unui bombardament de artilerie? *Înainte marş!* Generalii literaturii dorm buştean în culcuşurile lor tihnite. Noi, hirsuţii, necioplţii, ducem lupta. Din tranşeele care trebuie cucerite, nu mai există drum de întoarcere. Veniţi în urma noastră, laureaţi ai Satanei! *Avanti, avanti!*

Lupta e fără de sfârşit. Nu are nici început şi nici nu cunoaşte final. Noi, cei care bâiguim, bolborosim şi facem spume la gură, noi ne agităm de când lumea şi pământul.

Scutiţi-ne de sfaturi şi de învăţăminte! Vreţi să aşternem pajişti verzi când înaintăm de la un tranşeu la altul? Suntem pictori peisagişti şi totodată măcelari? Trebuie să mergem la război parfumaţi ca nişte curve? Pentru cine curăţăm terenul de vrăjmaşi?

Ce noroc pe mine că nu aveam decât un singur cititor. Şi încă unul destul de indulgent. De câte ori mă aşezam să scriu o pagină pentru el, îmi netezeam fustiţa, îmi aranjam coafura, îmi pudram nasul. De m-ar putea vedea la lucru, dragul de Pop! Dac-ar cunoaşte eforturile prin care trec ca să dau romanului cuvenita patină literară! Ce general are în mine! Ce Marius! Ce epicurian!

Paul Valéry spune undeva: „Ceea ce are valoare numai pentru noi (se referă la poeţi) este lipsit de valoare. Asta-i legea lucrăturii". Aşa să fie? Ţţţţ, ţţţţ! Fireşte, Valéry al nostru vorbea despre arta poeziei, despre misiunea şi ţelul poetului, despre a sa *raison d'etre.* Eu, unul, nu am considerat niciodată poezia ca poezie în sine. Pentru mine, marca poetului e imprimată pretutindeni şi în orice. A-ţi distila gândul în alambicul unui poem, până nu mai apare nicio pată, nicio umbră, nicio vaporoasă suflare din „impurităţile" din care a fost plămădit, înseamnă pentru mine o acţiune lipsită de sens, inutilă şi fără valoare, chiar dacă ţine de jurământul şi funcţia solemnă a acelor moaşe care se zbat în numele Frumosului, Formei, Inteligenţei şi aşa mai departe.

Vorbesc despre poet pentru că pe atunci, în fericita mea stare embrionară, am fost mai aproape de poezie ca oricând. Nu am gândit niciodată, asemenea lui Diderot, că ideile mele sunt curvele mele". Ce nevoie aş avea de curve? Nu, ideile mele alcătuiau o grădină a plăcerilor. Iar eu eram un grădinar distrat, care, deşi tandru şi ataşat de plante, nu dădea prea mare importanţă bălăriilor, spinilor, urzicilor, ci tânjea doar după bucuria vizitelor în acest loc special, acest tainic tărâm populat de boschete, de pomi înfloriţi, flori, albine, păsări, gâze de toate felurile. Nu m-am plimbat niciodată prin grădină în chip de codoş, şi nici măcar într-o stare de excitaţie mintală. Dar nici ca

botanist, entomolog sau horticultor. Nu am analizat niciodată nimic, nici măcar propria mea uimire. Şi nici n-am dat un nume vreuneia dintre binecuvântările aflate acolo. Faptul de a privi o floare sau de a-i inhala parfumul mi-era suficient. Cum a apărut floarea pe lume? Cum a apărut *totul* pe lume? Dacă puneam vreo întrebare, aceasta era: *„Te găseşti în acelaşi loc, micuţă prietenă? Boabele de rouă îţi perlează încă petalele?”*

Ce poate fi mai respectuos – mai manierat – decât să-ţi tratezi gândurile, ideile, fluxurile de inspiraţie ca pe nişte flori ale plăcerii? Ce poate fi mai nimerit decât să le întâmpini în fiecare zi cu un zâmbet sau să te plimbi printre ele meditând la gloria lor evanescentă? E drept, uneori cutezam să rup o floare ca să mi-o pun la butonieră. Dar să o exploatez, să o trimit să facă trotuarul pentru mine sau să-mi fie agent de bursă, ar fi fost de neconceput. Mie îmi era suficient să fiu inspirat, un perpetuu inspirat. Nu eram nici poet, nici om de corvoadă.

Pur şi simplu, nu ţineam pasul. Un *Heimatlos.*

Unicul meu cititor… Mai târziu aveam să-l schimb cu cititorul ideal, acel pungaş amical, acel şnapan îndrăgit, căruia mă pot adresa ca şi cum nimic altceva n-ar avea valoare pe lume decât ceea ce îl interesează pe el şi pe mine. De ce adaug – şi *pe mine?* Oare acest cititor ideal poate fi altceva decât un *alter ego?* La ce bun să-ţi creezi o lume a ta, dacă trebuie să fie o lume pe care să o înţeleagă orice individ de pe stradă? Ce, ăştia toţi nu au lumea lor de fiecare zi, pe care pretind că o dispreţuiesc, dar de care se agaţă totuşi ca nişte şobolani gata să se înece? Nu e ciudat felul în care oamenii ăştia, care refuză sau sunt prea leneşi ca să-şi creeze o lume a lor, stăruie să invadeze lumea noastră? Cine ne calcă, noaptea, în picioare, răzoarele de flori?

Cine aruncă chiştoace de ţigări în bazinele unde se scaldă păsările? Cine urinează peste violetele sfioase şi le veştejeşte florile? Ştim cum faceţi voi ravagii prin paginile de literatură în căutarea pasajelor care vă plac. Pretutindeni descoperim amprentele spiritului vostru

grosolan. Voi ucideţi geniul, voi mutilaţi uriaşii. *Voi, voi,* fie din dragoste şi adoraţie, fie din invidie, ciudă şi ură. Cine scrie pentru voi, îşi scrie *propria* condamnare la moarte.

Vrabie micuţă.

Fereşte-te din drum.

Căci vine tropăind Domnul Armăsar.

Asta a scris-o Issa-San. Spuneţi-mi ce înţeles are.

17

Într-o sâmbătă, pe la zece dimineaţa, la câteva minute după ce Mona plecase în oraş, mi-a bătut în uşă doamna Skolsky. Tocmai mă aşezasem la maşina de scris.

— Intră! am spus.

A intrat şovăielnic, s-a oprit respectuos şi m-a anunţat:

— A venit jos un domn care vrea să te vadă. Spune că ţi-e prieten…

— Cum îl cheamă?

— N-a vrut să-mi spună numele. Mi-a cerut să nu te deranjez dacă eşti ocupat.

(Cine dracu’ putea fi? Nu dădusem nimănui adresa noastră.)

— Spune-i că o să cobor îndată.

Când am ajuns în capul scării, pe cine văd privind în sus, cu un rânjet cât toate zilele? Pe Macgregor. Ultimul om din lume pe care aş fi dorit să-l întâlnesc.

— Pun rămăşag că te bucuri să mă vezi, mi-a strigat. Te ascunzi, ca de obicei. Ce mai faci, potlogar bătrân ce eşti?

— Vino sus!

— Eşti sigur că nu te deranjez din lucru? întrebarea era sarcastică.

— Pot să dispun de zece minute pentru un vechi prieten.

A urcat scările.

— Frumos apartament, a apreciat când a intrat în cameră. De când locuieşti aici? Nu vrei, nu-mi spune.

S-a aşezat pe divan şi şi-a aruncat pălăria pe masă. Pe urmă, arătând cu capul spre maşina de scris, m-a întrebat:

— Tot de asta te ţii? Credeam că ai renunţat de mult. Îţi place să te pedepseşti singur.

— Cum m-ai descoperit? l-am întrebat.

— Simplu ca bună ziua. Am telefonat părinţilor tăi. N-au vrut să-mi dea adresa ta, dar mi-au dat numărul de telefon.

Restul a fost uşor.

— Fir-ar să fie!

— De ce, nu te bucuri să mă vezi?

— Ba da, ba da.

— Nu-ţi face griji, n-am să spun nimănui. Apropo, aia, cum o cheamă, e tot cu tine?

— Te referi la Mona?

— Da, Mona. Nu-mi aminteam numele.

— Bineînţeles că e cu mine. De ce n-ar fi?

— Pentru că n-am crezut niciodată că legătura voastră o să ţină atâta. De asta. Mă rog, mă bucur să aflu că eşti fericit. Eu nu sunt! Mă găsesc într-un impas. O mare belea. De asta te-am căutat. Am nevoie de tine.

— Nu, să nu-mi spui aşa ceva. Cum aş putea să te ajut *eu?* Ştii bine că eu…

— Nu-ţi cer altceva decât să mă asculţi. Nu te speria. Sunt îndrăgostit, asta-i tot.

— Foarte frumos. Şi ce-i rău în asta?

— Ea nu mă vrea.

Am izbucnit în râs.

— Asta-i necazul? De asta te frământi? Nenorocitule!

— Nu înţelegi. De astă dată e cu totul altceva, de astă dată e vorba de *dragoste.* Dă-mi voie să-ţi povestesc… A făcut o pauză. Doar dacă eşti prea ocupat… Şi-a îndreptat privirea spre masa de lucru, a observat pagina goală din maşina de scris, după care a adăugat:

— Şi la ce lucrezi acum? Un roman? Sau un tratat de filosofie?

— Nimic. Nu-i nimic important…

— Asta sună ciudat. Pe vremuri, tot ce făceai era important. Extrem de important. Haide, spune drept, ce-mi ascunzi? Ştiu că te-am deranjat, dar ăsta nu-i un motiv să te fereşti de mine.

— Dacă vrei să ştii adevărul, lucrez la un roman.

— Un roman? Sfinte Sisoe! Hen, nu te supune la o asemenea încercare… n-ai să reuşeşti niciodată să scrii un roman.

— De ce? Ce te face să fii atât de sigur?

— Faptul că te cunosc. Nu ai niciun simţ al intrigii.

— E musai ca un roman să aibă o intrigă?

— Uite ce-i, nu vreau să te dezamăgesc, dar…

— Dar, ce?

— De ce nu rămâi pe teritoriul tău? Tu poţi scrie orice, dar nu un roman.

— Ce te face să crezi că pot măcar să scriu?

Şi-a înclinat capul, ca şi cum căuta un răspuns.

— Niciodată n-ai crezut în mine ca scriitor. Şi nimeni nu crede, am urmat.

— Ba eşti un scriitor. Poate că n-ai produs încă nimic de valoare, dar ai tot timpul s-o faci. Necazul cu tine e că eşti încăpăţânat.

— Încăpăţânat?

— Da, încăpăţânat, îndărătnic ca un catâr. Nu vrei să intri decât pe uşa principală. Vrei să fii diferit, dar refuzi să plăteşti preţul. Spune, de ce nu vrei să-ţi iei o slujbă de reporter, să-ţi croieşti treptat un drum, să devii corespondent, şi pe urmă să te arunci la marea operă? Răspunde-mi la întrebarea asta.

— Pentru că ar fi o pierdere de timp, uite de asta.

— Alţii au făcut-o. Unii dintre ei, scriitori mult mai mari decât tine. Bernard Shaw, de pildă.

— Pentru el a fost O.K. Eu merg pe drumul meu.

A urmat un răstimp de tăcere. I-am adus aminte de o seară petrecută cu mult timp înainte, în biroul lui, când mi-a arătat o recenzie şi m-a sfătuit să citesc o povestire de John Dos Passos, pe atunci un tânăr scriitor.

— Ştii ce mi-ai spus atunci? l-am întrebat. Mi-ai spus:

„Hen, de ce nu-ţi încerci şi tu mâna? Ai putea să scrii la fel de bine ca şi el. Citeşte-l şi dă-ţi seama”.

— Ţi-am spus *eu* aşa ceva?

— Da. Nu mai ţii minte, nu? Ei bine, cuvintele pe care le-ai scăpat întâmplător în seara aceea, mi s-au înşurubat în cap. N-are nicio importanţă dacă voi fi vreodată la fel de bun ca Dos Passos. Important este că tu ai crezut cândva că *aş putea* să scriu.

— Am afirmat eu vreodată şi altceva, Hen?

— Nu, dar acum te comporţi altfel. Te comporţi ca şi cum m-ai însoţi în nu ştiu ce escapadă nebunească. Ca şi cum totul ar fi. lipsit de orice speranţă. Tu ai vrea să fac ce face toată lumea, să merg pe căi bătătorite, să repet greşelile *lor.*

— Doamne, ce sensibil eşti! Mergi înainte, scrie-ţi blestematul de roman! Scrie-ţi toată nebunia din cap. Eu încercam doar să-ţi dau un sfat prietenesc… În orice caz, n-am venit aici ca să discut despre scrisul tău. Sunt la necaz şi am nevoie de ajutor. Şi tu eşti cel care mă poate ajuta.

— Cum?

— Nu ştiu. Dar lasă-mă întâi să-ţi povestesc, şi pe urmă ai să înţelegi mai bine. Poţi să-mi acorzi jumătate de oră?

— Cred că da.

— Bine, s-a întâmplat aşa… Ţii minte bomba aceea din Village unde ne duceam în după-amiezile de sâmbătă? Localul pe unde bântuia George? Acum vreo două luni am trecut pe acolo să văd cum mai arată. Nu s-a schimbat mare lucru… şi acelaşi gen de fete la mese. Eram plictisit. Am băut vreo două pahare de unul singur – nimeni nu se uita la mine –, cred că-mi plângeam de milă, că îmbătrânesc şi mai ştiu eu ce, când deodată am zărit o fată la două mese mai încolo, singură ca şi mine.

— O frumuseţe răpitoare, bănuiesc?

— Nu, Hen. N-aş spune aşa ceva. Dar deosebită. Oricum, i-am prins privirea, am invitat-o la dans şi când dansul s-a terminat, a venit la masa mea. N-am mai dansat,

am stat doar de vorbă. Până la ora închiderii. Am vrut să o conduc acasă, dar a refuzat. I-am cerut numărul de telefon, şi mi l-a refuzat şi pe ăsta. „Poate c-am să te întâlnesc tot aici sâmbăta viitoare”, i-am spus. „Poate”, mi-a răspuns. Şi asta a fost… Ai ceva de băut pe aici?

— Sigur că am.

M-am dus la bar şi am scos o sticlă.

— Ce-i asta? a întrebat, înşfăcând sticla de vermut.

— Un tonic pentru păr. Presupun că vrei un scotch?

— Dacă ai, da. Dacă nu, am eu o sticlă în maşină.

Am scos o sticlă de scotch şi i-am turnat o băutură pe cinste.

— Tu nu bei?

— Nici nu-l ating. Şi apoi, e prea devreme.

— Adevărat. Trebuie să scrii la roman, nu?

— De îndată ce-ai să pleci.

— O să scurtez povestea, Hen. Ştiu că te plictiseşte. Dar nu-mi pasă, trebuie să mă asculţi… Unde am ajuns? A da, la salonul de dans. Ei bine, sâmbăta următoare m-am dus din nou, dar nici urmă de ea. Am aşteptat-o întreaga după-masă. N-am dansat deloc. Guelda, ioc.

— Cum ai spus? *Guelda?* Aşa o cheamă?

— Da. Ce-i rău în asta?

— Un nume ciudat. Doar atât. Ce e… ce naţionalitate?

— Scoţiano-irlandeză, presupun. Ce importanţă are?

— Niciuna, niciuna. Am întrebat din curiozitate.

— Nu-i ţigancă, dacă la asta te-ai gândit. Dar are ceva care mă dă gata. Mă gândesc tot timpul la ea. *Sunt îndrăgostit,* asta-i. Şi nu cred că am mai fost vreodată îndrăgostit. Nu în felul ăsta.

— E nostim să te aud pe *tine* afirmând aşa ceva.

— Ştiu, Hen, Dar nu-i nostim. E tragic.

Am izbucnit în râs.

— Da, e tragic, a repetat. E pentru prima oară în viaţa mea când întâlnesc o femeie care nu dă o ceapă degerată pe mine.

— De unde ştii? Ai mai întâlnit-o? l-am întrebat.

— Dac-am întâlnit-o? Omule, din ziua aceea am fost tot timpul pe urmele ei. Bineînţeles că am mai văzut-o. Într-o seară am urmărit-o până acasă. Am văzut-o coborând dintr-un autobuz la Borough Hall. Desigur, ea nu m-a văzut. A doua zi am sunat-o. Era furioasă. De ce îi telefonam? De unde aveam numărul ei? Şi aşa mai departe. Mă rog, câteva săptămâni mai târziu, am întâlnit-o din nou la salonul de dans. De astă dată a trebuit, literalmente, să cad în genunchi ca să pot smulge un dans de la ea. Mi-a cerut s-o las în pace, mi-a declarat că nu o interesez, că sunt un necioplit… tot ce vrei, şi n-am putut s-o conving să se aşeze la masa mea.

Peste câteva zile i-am trimis un buchet de trandafiri. Niciun rezultat. Am încercat să-i telefonez, dar de îndată ce-mi auzea vocea, închidea telefonul.

— Se vede că-i nebună după tine.

— Pentru ea sunt ca otrava.

— Ai aflat cu ce se ocupă?

— Da. E profesoară.

— Profesoară? Asta întrece orice. *Tu* să alergi după o profesoară? Acum reuşesc s-o văd – o femeie solidă, stângace, foarte urâtă, dar nu lipsită de atracţie, o femeie care zâmbeşte rar, îşi poartă părul…

— Eşti pe aproape Hen, dar şi departe. Da, e mare, solidă, dar într-un fel atrăgător. Despre faţa ei nu-ţi pot vorbi. Eu nu-i văd decât ochii – sunt de un albastru de porţelan şi scânteiază…

— Ca stelele.

— Ca violetele. Exact ca violetele. Restul feţei nu contează. Ca să fiu sincer, cred că n-are bărbie.

— Cum arată picioarele?

— Nu prea grozav. Cam groase. Dar nu ca picioarele de pod.

— Şi curul, se leagănă când merge?

A sărit în picioare.

— Hen, mi-a spus, înconjurându-mi umerii cu braţul. Curul ei mă înnebuneşte. Dac-aş putea să-mi trec mâna peste el – măcar o dată – aş muri fericit.

— Cu alte cuvinte e o puritană?

— De neatins.

— Ai sărutat-o?

— Eşti nebun? S-o sărut? Doar dac-aş trece peste cadavrul ei.

— Ascultă-mă, i-am spus, nu crezi, cumva, că eşti atât de nebun după ea numai pentru că nu vrea să aibă de-a face cu tine? După cum mi-o descrii, ai avut fete mult mai frumoase decât ea. Uit-o, ăsta-i lucrul cel mai bun. Nu o să-ţi frângă inima. Pentru că tu n-ai inimă. Eşti un Don Juan înnăscut.

— Nu mai sunt, Hen. Nici nu mă mai pot uita la altă fată. Sunt vrăjit.

— Şi cum crezi că te-aş putea ajuta eu?

— Nu ştiu exact… mă întrebam dacă… dacă ai încerca să te vezi cu ea, să-i vorbeşti, să-i spui cât de serios sunt… Ceva în genul ăsta.

— Dar cum aş putea să ajung până la ea – în calitate de emisar al tău? O să mă dea afară de îndată ce-o să mă vadă.

— Asta aşa e. Dar poate că ai găsi o cale să o cunoşti fără ca ea să ştie că eşti prietenul meu. Încearcă să-i intri în graţii şi pe urmă…

— Pe urmă să o atac, da?

— Şi ce-i rău în asta? E posibil, nu?

— Totul e posibil. Numai că…

— Numai că, ce?

— Te-ai gândit vreun moment că m-aş putea îndrăgosti şi eu de ea?

(Fireşte că nu aveam asemenea temeri, voiam doar să-i văd reacţia.)

Absurditatea ideii l-a făcut să chicotească.

— Nu-i genul tău, Hen, fii liniştit. Tu cauţi tipul exotic. Ţi-am spus că e o scoţiano-irlandeză. Nu aveţi nimic în comun. *Dar tu ai papagal,* fir-ai să fii. Când vrei. Ai fi putut să ajungi un bun avocat, ţi-am mai spus lucrul ăsta. Încearcă să te imaginezi pledând o cauză… *cauza mea.* Ai putea să cobori de pe piedestal şi să faci atâta lucru pentru

un prieten, nu?

— S-ar putea să fie nevoie de nişte bani, am spus eu.

— Bani? *Pentru ce?*

— Bani de cheltuială. Flori, taxiuri, teatre, cabarete…

— Haide, haide! Flori, poate că da. Dar nu-ţi face planuri pentru o campanie lungă. Încearcă doar s-o cunoşti şi să stai de vorbă cu ea. Nu trebuie să-ţi spun eu cum să procedezi. Îmblânzeşte-o, asta-i tot. Plângi, dacă e nevoie. Doamne, dac-aş putea pătrunde eu în casa ei, să o văd singură. M-aş prosterna la picioarele ei, i-aş linge degetele, aş lăsa-o să mă calce în picioare. Vorbesc serios, Hen. Nu aş fi apelat la tine, dacă n-aş fi disperat.

— În ordine, am spus. O să mă mai gândesc. Lasă-mi puţin timp.

— Dar n-ai să mă abandonezi? Îmi promiţi?

— Nu-ţi promit nimic. Trebuie să mă mai gândesc. O să fac tot ce-mi stă în putinţă, asta-i tot ce-ţi pot spune.

— Bate palma! mi-a cerut, întinzându-mi mâna. Hen, nu ştii ce bine îmi face să te aud spunând ce-ai spus. La început, m-am gândit să mă adresez lui George, dar ştii cum e George.

Ar trata totul ca pe o glumă. Şi nu e o glumă, tu înţelegi lucrul ăsta. Drace, îmi aduc aminte când voiai să-ţi zbori creierii pentru… cum o cheamă?

— Mona.

— Da, Mona. Trebuia s-o ai cu orice preţ, nu-i aşa? Sper că acum eşti fericit. Hen, eu nici măcar nu cer aşa ceva – să fiu fericit cu ea. Tot ce visez e să o pot privi, să o idolatrizez, să o venerez. Sună juvenil, nu-i aşa? Dar vorbesc serios. Sunt la pământ. Dacă nu o pot avea, o să-mi pierd minţile.

I-am mai turnat un pahar.

— Pe vremuri îmi băteam joc de *tine,* ţii minte? a continuat. Mereu te îndrăgosteai. Îţi aduci aminte cum mă mai ura văduva aia a ta? Şi avea şi de ce. Apropo, mai ştii ceva de ea?

Am clătinat din cap.

— Erai nebun după ea, nu-i aşa? Acum când privesc

în urmă, îmi dau seama că nu era soi rău. Poate puţin cam prea bătrână, şi cu o figură tristă, dar atrăgătoare. Avea un fiu de vârsta ta, nu?

— Da. A murit acum câţiva ani.

— Şi nu credeai că ai să te mai desprinzi vreodată din încurcătura aia. Doamne, am impresia că s-a petrecut acum o mie de ani… *Şi ce mai e cu Una?* Bănuiesc că nu ţi-ai mai scos-o din minte, aşa-i?

— Bănuiesc şi eu.

— Ştii, Hen? Tu eşti un tip norocos. Dumnezeu te ajută ca de fiecare dată să cazi în picioare. Uite, nu vreau să te mai reţin de la lucru. Peste câteva zile o să te sun să vedem ce se mai întâmplă. Tot ce te rog e să nu mă laşi baltă.

Şi-a luat pălăria şi s-a îndreptat spre uşă.

— Apropo, mi s-a adresat rânjind şi arătând spre maşina de scris. Ce titlu o să aibă romanul?

— *Caii de fier din Vladivostok,* am răspuns.

— Nu, zău, fără glumă.

— Sau, poate, *Lumea neevreiască.*

— Cu titlul ăsta, o să fie, fără îndoială, un bestseller.

— Transmite-i omagiile mele lui Guelda, când îi mai telefonezi.

— Gândeşte-te la un plan bun, păcătosule, şi salut-o din partea mea pe…

— Mona.

— Da, Mona. Pa, pa.

Ceva mai târziu, în aceeaşi zi, mi-a bătut altcineva la uşă. De astă dată, Sid Essen. Părea emoţionat şi tulburat. S-a scuzat îndelung că mă deranja.

— Pur şi simplu, trebuia să te văd, a început. Sper că ai să mă scuzi… Alungă-mă, dacă eşti în mijlocul a ceva…

— Ia loc, ia loc, l-am poftit. Pentru *tine* nu sunt niciodată prea ocupat. Ai necazuri?

— Nu, nu propriu-zis necazuri. Doar că mă simt foarte singur… şi scârbit de mine însumi. Zăcând acolo, la prăvălie, în mohoreala aceea, devin tot mai posomorât.

Aproape în pragul sinuciderii. Şi, deodată, m-am gândit la tine. Mi-am spus: „Ce-ar fi să te duci la Miller? El o să te mai însenineze”. Aşa că m-am ridicat şi am plecat. L-am lăsat pe băiat să aibă grijă de prăvălie… Zău, mi-e ruşine, dar n-am mai putut rezista.

S-a ridicat de pe divan şi s-a îndreptat spre o gravură care atârna pe perete, lângă masa mea. Era un Hiroshige, din ciclul „Cele cincizeci şi trei de opriri pe drumul Tokaido”. S-a uitat atent la gravură, apoi s-a întors să se uite şi la altele. Expresia feţei lui s-a metamorfozat din anxietate şi amărăciune, în bucurie pură. Când, în cele din urmă, şi-a întors faţa spre mine, avea lacrimi în ochi.

— Miller, Miller, ce cameră ai! Ce atmosferă! Simplul fapt de a mă afla în prezenţa ta, înconjurat de atâta frumuseţe, mă face să mă simt alt om. Doamne, ce-aş mai dori să fiu în locul tău! Sunt un bădăran, cum bine ştii, dar iubesc arta, orice formă de artă. Şi, mai ales, îmi place arta orientală. Japonezii sunt un popor minunat. Tot ce fac ei e artistic… Da, da, e plăcut să lucrezi într-o cameră ca asta. Stai aici, cu gândurile tale, şi eşti împăratul lumii. Ce viaţă pură! Ştii, Miller, uneori îmi evoci un cărturar evreu. Şi tu ai ceva de sfânt în tine. De asta am venit să te văd, îmi dai speranţă şi curaj. Chiar când nu spui niciun cuvânt. Nu te superi că pălăvrăgesc atâta? Trebuie să-mi descarc sufletul. A făcut o pauză, pentru a-şi aduna curajul.

— Sunt un ratat, e o realitate care nu poate fi ocolită. Ştiu lucrul ăsta şi m-am împăcat cu el. Dar ce mă doare e că şi fiul meu gândeşte, probabil, aşa despre mine. Şi nu vreau să-i fie milă de mine. Să mă dispreţuiască, da! Dar să-i fie milă de mine, nu.

— Reb, eu n-am văzut niciodată în tine un ratat! Pentru mine, eşti aproape ca un frate mai mare. Mai mult, eşti bun şi tandru, şi extrem de generos.

— Aş vrea să te audă nevastă-mea.

— N-are importanţă ce gândeşte *ea.* Nevestele sunt întotdeauna aspre cu cei pe care-i iubesc.

— Iubire! Între noi nu a mai fost iubire de ani de zile. Ea are lumea ei; eu am lumea mea.

A urmat o pauză penibilă.

— Crezi că ar fi mai bine dacă aş dispărea din lumea lor? m-a întrebat.

— Mă îndoiesc, Reb. Şi ce ai să faci? Unde ai să te duci?

— Oriunde. Cât despre problema câştigării existenţei, aş fi fericit şi dacă m-aş face lustragiu. Banii nu înseamnă nimic pentru mine. Eu iubesc oamenii, îmi place să le fiu util.

S-a uitat din nou la perete. A arătat spre un desen de Hokusai – din „Viaţa în capitala orientală”.

— Vezi toate figurile astea, a comentat. Oameni obişnuiţi făcând lucruri obişnuite. Asta mi-ar plăcea – să fiu unul dintre ei, să fac ceva obişnuit. Să fiu dogar sau tinichigiu – care-i diferenţa? Să fac parte din procesiune, asta-i important. Nu să zac într-o prăvălie goală şi să-mi omor timpul. Încă mai sunt bun de ceva, fir-ar să fie! Ce-ai face tu în locul meu?

— Reb, cândva m-am găsit şi eu exact în starea asta. Da, zăceam toată ziua în atelierul tatălui meu, cu mâinile în sân. Aveam senzaţia că înnebunesc. Detestam locul acela. Dar nu ştiam cum să rup lanţurile.

— Şi ce-ai făcut?

— Presupun că m-a împins soarta din spate. Dar trebuie să-ţi spun un lucru… în timp ce-mi măneam inima din mine, mă şi rugam. Zi de zi mă rugam să-mi arate cineva – poate Dumnezeu – calea. Mă gândeam să şi scriu, încă de pe atunci. Dar era mai curând un vis decât o posibilitate. Mi-au trebuit ani de zile, chiar după ce am plecat din croitorie, până să fiu în stare să aştern un rând. Dar nu trebuie niciodată să-ţi pierzi speranţa…

— Dar tu, pe atunci, nu erai decât un copil. Pe când eu sunt bătrân.

— Chiar şi aşa. Anii care ţi-au rămas sunt ai tăi. Dacă există ceva ce doreşti cu adevărat să faci, ai încă timp.

— Miller, mi-a răspuns Reb cu o voce aproape rugătoare. Eu nu am impulsuri de creator. Eu nu vreau decât să mă eliberez din cuşcă. Vreau să reîncep a trăi.

Vreau să intru din nou în circuit. Asta-i tot.

— Şi ce te opreşte?

— Nu-mi pune asemenea întrebare. Te rog, nu-mi pune asemenea întrebare: *Ce mă opreşte?* Totul. Soţia, copiii, obligaţiile. Şi, mai mult ca orice, eu însumi. Am o părere prea proastă despre mine însumi.

Nu m-am putut împiedica să zâmbesc. Pe urmă, ca şi cum aş fi vorbit pentru mine, am răspuns:

— Se pare că numai noi, oamenii, aveam o părere proastă despre noi înşine. Ia un vierme, de pildă – crezi că viermele se priveşte cu dispreţ?

— E îngrozitor să te simţi vinovat. Şi pentru ce? Ce am făcut?

— Pentru ceea ce n-ai făcut, asta-i.

— Da, da, desigur.

— Ştii ce anume e mai important decât să faci ceva?

— Nu.

— Să fii tu însuţi.

— Şi dacă eşti un nimic?

— Atunci fii un nimic. Dar fii din plin.

— E o nebunie.

— Este. De asta-i atât de solidă.

— Zi-i înainte! Mă faci să mă simt bine.

— În înţelepciune dai de moarte, ai auzit de lucrul ăsta? Atunci nu-i mai bine să fii puţin *meshugah?* Cui îi pasă? Numai ţie. Când simţi că nu mai poţi să zaci în prăvălie, ridică-te şi du-te să faci o plimbare. Sau du-te să vezi un film. Închide prăvălia, încuie uşa. Un client mai mult sau mai puţin n-o să-ţi schimbe viaţa, nu? Du-te şi distrează-te. Du-te din când în când la pescuit, chiar dacă nu ştii să pescuieşti. Sau ia-ţi maşina şi pleacă la ţară. Ascultă păsările, vino acasă cu nişte flori sau cu nişte stridii proaspete.

Se înclinase în faţă şi mă asculta cu urechile ciulite şi cu un zâmbet larg pe buze.

— M-ai spune-mi, m-a îndemnat. Sună grozav.

— Bine, ţine minte… prăvălia n-o s-o ia din loc. Afacerile n-or să se înviioreze. Nimeni nu-ţi cere să te

îngropi în prăvălie toată ziua. Eşti un om liber. Şi dacă devenind mai neglijent şi mai nesocotit, te simţi mai fericit, cine te poate condamna? Am să-ţi mai fac o sugestie. În loc să te duci în oraş de unul singur, ia-ţi pe unul din chiriaşii tăi negri cu tine. Fă-l şi pe el să se simtă bine. Dă-i nişte haine din prăvălia ta. Întreabă-l dacă are nevoie să-i împrumuţi nişte bani. Cumpără-i un fleac pentru nevastă-sa ca să i-l dea el cadou. Înţelegi ce spun?

A început să râdă.

— *Ori că înţeleg?* Sună grozav. Asta-i exact ce-am să fac.

— Nu te lansa în toate deodată, l-am avertizat. Ia-o cu încetul. Urmează-ţi instinctele. De exemplu, poate că într-o zi simţi nevoia de o puicuţă. Nu-ţi face probleme de conştiinţă din atâta lucru. Încearcă, din când în când, puţină carne neagră. E mai gustoasă şi costă mai ieftin. Oferă-ţi tot ce te poate relaxa, ţine minte lucrul ăsta. Tratează-te generos. Şi dacă simţi că eşti un vierme, târăşte-te; dacă simţi că eşti pasăre, zboară. Nu te sinchisi de ce gândesc vecinii. Nu te sinchisi de copiii tăi; îşi pot purta singuri de grijă. Cât despre nevastă-ta, poate că atunci când o să te vadă fericit o să schimbe placa. E o femeie bună, nevasta ta. Dar prea conştiincioasă, ăsta-i baiul. Ar avea nevoie să mai râdă din când în când. Ai încercat vreodată să-i cânţi un cântecel vesel? Uite unul potrivit:

O fată din Perú, cândva.
Visa că un evreu o viola.
În miez de noapte s-a trezit
Cu un strigăt fericit.
Descoperind că-ntr-adevăr aşa era.

— Bun, bun! a exclamat. Mai ştii şi altele?

— Da, dar acum trebuie să mă întorc la lucru. Te simţi mai bine, nu? Mâine îi vizităm pe negrişori, da? Poate că săptămâna viitoare o să mergem împreună la Bluepoint. Ce zici?

— Vrei? Ar fi superb, absolut superb. Ia zi, cum merge cartea? Eşti aproape gata cu ea? Mor s-o citesc. La

fel şi doamna Essen.

— Reb, cartea asta n-o să-ţi placă deloc. Trebuie să-ţi spun adevărul.

— Cum poţi afirma aşa ceva? Aproape că striga.

— Pentru că nu e bună.

S-a uitat la mine de parcă îmi ieşisem din minţi. O clipă nu a ştiut ce să-mi spună. Pe urmă, a izbucnit:

— Miller, eşti nebun! Tu nu poţi scrie o carte proastă. E imposibil. Ştii şi tu lucrul ăsta foarte bine.

— Reb, tu nu cunoşti decât o parte din mine. N-ai văzut niciodată cealaltă faţă a lunii, nu-i aşa? Ei, faţa aceea nevăzută sunt eu… *Terra incognito*. Crede-mă ce-ţi spun, sunt doar un novice în literatură. Poate peste zece ani o să am ceva bun să-ţi arăt.

— Dar scrii de ani de zile.

— Vrei să spui că exersez. Exersez gamele.

— Glumeşti. Eşti prea modest.

— Greşeşti. Nu sunt deloc modest. Sunt un egoist fără pereche, asta sunt. Dar, în acelaşi timp, sunt şi realist, cel puţin în ce mă priveşte.

— Te subestimezi. O să-ţi întorc cuvintele pe care mi le-ai spus: *„Nu te privi de sus!”*

— O.K. Ai câştigat.

S-a îndreptat spre uşă. Brusc, am simţit impulsul de a mă descărca.

— Aşteaptă o clipă, i-am cerut. Vreau să-ţi spun ceva.

S-a întors la masa mea de lucru şi a aşteptat în picioare, ca un comisionar. Atent la culme. Plin de atenţie respectuoasă. Mă întrebam ce se aştepta să-i spun.

— Când ai venit aici, eram în mijlocul unei fraze din mijlocul unui lung paragraf. Vrei s-o auzi?

M-am aplecat peste maşina de scris şi am scos fila din ea. Era unul din pasajele acelea nebuneşti care nici pentru mine n-au nici cap, nici coadă. Voiam să văd o reacţie, alta decât cea a Monei sau a lui Pop. Şi am văzut-o.

— *Miller!* a strigat. Miller, e minunat! Sună ca un scriitor rus. Nu înţeleg exact ce-ai vrut să spui, dar e

muzică.

— Aşa crezi? Sincer?

— Bineînţeles. N-aş putea să te mint.

— Îmi pare bine. Atunci o să merg mai departe. O să închei paragraful.

— Toată cartea e aşa?

— Nu, fir-ar să fie. Asta-i baiul. Părţile care-mi plac mie nu or să placă nimănui altcuiva. În niciun caz editorilor.

— Dă-i dracului pe editori! Dacă n-or să-ţi accepte cartea, ţi-o public eu, pe banii mei.

— Nu ţi-aş recomanda lucrul ăsta, i-am spus. Adu-ţi aminte, nu trebuie să-ţi arunci deodată toţi banii pe fereastră.

— Miller, aş face-o chiar dac-ar fi să-mi cheltuiesc ultimul cent. Aş face-o deoarece cred în tine.

— Nici să nu te gândeşti, i-am răspuns. Poţi găsi lucruri mai bune pe care să-ţi toci banii.

— Ba nu! M-aş simţi mândru şi fericit să te pot lansa. La fel ar gândi şi soţia şi copiii mei. Au o părere extraordinară despre tine. Pentru ei, eşti ca un membru al familiei.

— Îmi face plăcere să aud lucrul ăsta, Reb. Nădăjduiesc să merit asemenea încredere. Atunci, pe mâine, da? Hai să le ducem ceva bun negrişorilor, da?

După ce a plecat, am început să mă plimb prin cameră în sus şi-n jos, liniştit, stăpânit, oprindu-mă din când în când să mă uit la o gravură sau la o reproducere colorată (Giotto, della Francesca, Uccello, Bosch, Breughel, Carpaccio), după care îmi reluam mersul prin cameră, din ce în ce mai îngândurat, ba rămânând nemişcat, privind în gol, lăsând mintea să-mi meargă, apoi lăsând-o să se odihnească dacă avea chef, simţindu-mă din ce în ce mai senin, din ce în ce mai impregnat de frumuseţea trecutului, mulţumit de mine că făceam parte din acest trecut (dar şi din viitor), felicitându-mă că duceam existenţa asta de placentă sau de plăcintă… Era, într-adevăr, o cameră plăcută, şi tot ce o popula, toate

obiectele cu care contribuisem ca să o facem cât mai locuibilă, reflectau frumuseţea lăuntrică a vieţii, viaţa sufletului.

„Stai aici, cu gândurile tale, şi eşti împăratul lumii”. Remarca asta inocentă a lui Reb mi se cuibărise în creier, şi-mi infuzase o asemenea senzaţie de detaşare, încât, un moment, am simţit că, într-adevăr, ştiam ce înseamnă să fii împăratul lumii. Î*mpărat!* Asta înseamnă să fii în stare să-i omagiezi şi pe cei de sus şi pe cei de jos; înseamnă să fii atât de simţitor, de receptiv, de iluminat de iubire, încât nimic să nu scape atenţiei şi înţelegerii tale. Pe scurt, să fii mediatorul poetic al omenirii. Nu să cârmuieşti lumea, ci s-o venerezi cu fiecare suflare a ta.

M-am aşezat din nou în faţa lumii de zi cu zi a lui Hokusai… Ce i-o fi venit acestui mare maestru al penelului să-şi dea osteneala să reproducă elementele cele mai banale ale lumii lui? O fi dorit să-şi evidenţieze măiestria? Nonsens! Să-şi exprime dragostea, să demonstreze că aceasta se întinde în lung şi-n lat, că dragostea poate cuprinde în sfera ei şi doagele unui butoi, şi firul ierbii, şi muşchii bulbucaţi ai unui luptător de ring, căderea piezişă a ploii bătute de vânt, creasta dinţată a unui val, spinarea unui peşte… într-un cuvânt, totul. O misiune aproape imposibilă, dacă n-ar fi fost bucuria pe care o implica.

Îi place arta orientală, aşa îmi spusese Reb. Când mi-am repetat în gând cuvintele lui, mi-a răsărit brusc în faţa ochilor întregul continent al Indiei. Acolo, în acel stup de omenire roitoare, pulsau relicvele unei lumi care a fost şi va fi întotdeauna stupefiantă. Reb nu observase, sau dacă observase, nu spusese nimic despre ilustraţiile colorate, rupte din cărţi, care-mi ornau şi ele pereţii: reproduceri ale templelor şi stupelor din Deccan, ale unor peşteri şi grote sculptate, ale unor picturi murale şi fresce care reprezentau miturile şi legendele unui popor îmbătat de formă şi de mişcare, de pasiune şi creştere, de idei, de conştiinţă. O simplă privire aruncată unui mănunchi de temple care se înalţă din arşiţa şi vegetaţia solului indian îmi dă întotdeauna senzaţia că privesc gândirea însăşi,

gândirea care se zbate să se elibereze, deşi, sub această formă plastică, concretă, turnată în cărămidă şi piatră, e mai sugestivă, mai evocatoare, decât ar fi fost în cuvinte.

Cu toate că i-am citit atât de des cuvintele, niciodată nu le-am putut învăţa pe de rost. Acum eram de-a dreptul flămând de fluxul lui de imagini torenţiale, de frazele, propoziţiile, paragrafele inflamate – de cuvintele omului care mi-a deschis ochii asupra uluitoarelor creaţii din India: Elie Faure. Am scos din raft volumul pe care l-am răsfoit în atâtea rânduri: volumul al doilea din *Istoria Artei,* şi l-am deschis la paragraful care începe cu frazele: „Pentru indieni întreaga natură este divină… Ceea ce nu minte niciodată în India este credinţa…”. Şi apoi urmează rândurile care, când mi-au căzut prima dată sub ochi, au făcut să mi se învolbureze creierul în cap: „În India s-a petrecut următorul fenomen: mii de oameni, izgoniţi de o invazie, de foamete, de o migraţiune a fiarelor sălbatice, au căutat adăpost în nord sau în sud.

Acolo, pe malul mării, sau la poalele munţilor, s-au izbit de un imens zid de granit. Drept care, au pătruns în granit; şi la umbra stâncilor au trăit, au iubit, au muncit, au murit, s-au născut; trei sau patru veacuri mai târziu, au ieşit din nou în largul ţării şi, traversând munţii, s-au răspândit la depărtări de leghe. Dar au lăsat în urma lor zidurile de stâncă, cu galeriile pe care le-au săpat în toate direcţiile, cu pereţii de granit sculptaţi şi ciopliţi, cu stâlpii naturali sau artificiali prefăcuţi într-o dantelărie de zeci de mii de figuri hidoase sau fermecătoare, de nenumăraţi zei fără nume, bărbaţi, femei, jivine – un flux de viaţă animală pulsând în beznă. Uneori când nu găseau cale deschisă, scobeau, săpau un abis în miezul masei de stâncă, pentru a adăposti o mică piatră neagră. Aici, în aceste temple monolitice, pe zidurile lor întunecoase sau pe faţadele scorojite de soare, îşi expune forţa înfricoşătoare adevăratul geniu al Indiei. Aici se fac auzite vorbirile confuze ale multitudinilor confuze. Aici omul îşi mărturiseşte, fără stavilă, întreaga forţă şi întreaga nimicnicie…”

Citeam mai departe, îmbătat, ca de fiecare dată. Cuvintele nu mai erau cuvinte, ci imagini vii, proaspăt plămădite, vibrante, palpitante, unduioase, sufocându-mă sub propria lor revărsare:

„... Elementele înseşi nu ar reuşi să integreze în confuzia naturii toate aceste vieţi mai mult decât a făcut-o sculptorul. Uneori găseşti în India, în adâncurile pădurilor, ciuperci uriaşe de piatră, sclipind în umbra plantelor otrăvitoare. Alteori, descoperi elefanţi greoi, răzleţiţi, acoperiţi cu muşchi verde şi cu o epidermă scorţoasă de parcă ar fi vii; sunt încâlciţi în lianele împletite, ierburile înalte le ajung până la pântece, spinarea le e presărată cu flori şi cu frunze, şi chiar când rămăşiţele li se vor întoarce în ţărână, tot nu vor fi complet absorbiţi în luxurianţa beată a pădurii".

Ce gând, acesta din urmă: *Chiar când rămăşiţele li se vor întoarce în ţărână...*

Şi acum, pasajul ameţitor: „Omul nu mai stă în centrul vieţii. El nu mai este acea floare a lumii, lume care a încercat, treptat, să-l formeze şi să-l maturizeze. Omul s-a amestecat cu toate celelalte lucruri, se găseşte pe acelaşi plan cu toate celelalte lucruri, este o particulă a infinitului, cu nimic mai importantă sau mai puţin importantă decât toate celelalte particule ale infinitului. Pământul trece în copaci, copacii în roade, roadele în om sau în animal, şi omul sau animalul în pământ; circuitul vieţii se desfăşoară ciclic şi se propagă într-un univers confuz, în care formele se concretizează o clipă, doar pentru a fi din nou înghiţite, ca apoi să reapară suprapunându-se una peste cealaltă, vălurindu-se, întrepătrunzându-se ca talazurile mării. Omul nu ştie dacă ieri nu a fost chiar unealta cu care el însuşi va forţa materia să zămislească forma pe care s-ar putea să o ia el mâine. Totul nu este decât aparenţă şi, sub diversitatea aparenţei, Brahma, spiritul lumii, constituie unitatea... Pierdut în oceanul formelor şi al energiilor îmbinate, mai ştie omul dacă e o formă sau un spirit? Lucrul acesta din faţa noastră este o făptură gânditoare, o făptură vie, o planetă, sau o făptură cioplită în piatră?

Germinaţia şi putrefacţia alternează continuu. Şi totul se mişcă, materia expandată palpită ca o inimă. Oare înţelepciunea nu constă în scufundarea în materie, pentru a gusta beţia subconştientului pe măsură ce îţi însuşeşti forţa care animă materia?”

Să iubeşti arta orientală. Cine nu o iubeşte? Dar arta cărui Orient, cel apropiat sau cel îndepărtat? Eu le iubesc pe amândouă. Poate că m-a fascinat această artă atât de diferită de a noastră deoarece, aşa cum spune Elie Faure „omul nu mai stă în centrul vieţii”. Poate că tocmai această nivelare (şi elevare) a omului, această promiscuă identificare cu întreaga viaţă, această infinită diminuare şi, în acelaşi timp, augmentare a omului este cea care mi-a produs atâta exaltare când am confruntat-o cu opera lor. Sau, ca să mă exprim altfel, din pricina faptului că Natura a însemnat altceva (pentru ei), a fost ceva mai mult decât un simplu fundal. Din pricină că omul, deşi divin, nu a fost mai divin decât materia din care a încolţit. Şi, poate, din pricină că ei nu au confundat vălmăşagul şi tumultul vieţii cu vălmăşagul şi tumultul intelectului. Din pricină că la ei mintea – sau spiritul sau sufletul – răzbeşte prin orice, creând o radiaţie divină. În felul acesta, omul, deşi umilit şi oropsit, nu a fost niciodată turtit, anulat, anihilat sau degradat. Niciodată nu a fost făcut să se ploconească, să se închircească în faţa sublimului, ci a fost încorporat în el. Dacă a existat o cheie a misterelor care l-au învăluit, l-au pătruns şi l-au susţinut, atunci aceasta a fost o cheie simplă, accesibilă tuturor. Lipsită de orice element ocult.

Da, eram îndrăgostit de această imensă, frapantă lume indiană, pe care, cine ştie? – s-ar putea să o văd într-o zi cu propriii mei ochi. Eram îndrăgostit de ea nu pentru că mi-era străină şi îndepărtată, ci pentru că o simţeam mai aproape decât era arta Occidentului pentru mine; iubeam iubirea din care fusese născută, o iubire împărtăşită de multitudini de oameni, o iubire care nu şi-ar fi găsit niciodată expresia dacă nu ar fi fost din, prin şi pentru multitudini. Eram îndrăgostit de aspectul anonim al creaţiilor lor tulburătoare. Cât de consolator şi de

încurajator este să fii un lucrător umil, necunoscut – un artizan şi nu un geniu! – unul dintr-o mie, luând parte la creaţia a ceva ce aparţine tuturor. Să nu fi fost nimic altceva decât un sacagiu, un aducător de apă – acest lucru avea pentru mine mult mai multă semnificaţie decât aceea de a deveni un Picasso, un Rodin, un Michelangelo sau un Da Vinci. Dacă arunci o privire panoramei artei europene, observi că numele artistului este cel care-ţi sare în ochi. Şi, de obicei, numele mari se asociază cu o poveste tristă, cu o durere, cu o crudă neînţelegere. Pentru noi, cei din Vest, cuvântul geniu are o conotaţie monstruoasă. *Geniu,* adică cel neadaptat; *geniu,* cel lovit*; geniu,* cel persecutat şi prigonit; *geniu,* cel care moare în şanţ, sau în exil, sau pe rug. E drept, eu aveam talentul de a-mi înfuria prietenii de suflet când exaltam virtuţile altor popoare. Afirmau că o făceam ostentativ, de dragul efectului, *că pretindeam* doar că apreciez şi stimez arta unor artişti străini, că era felul meu de a-i admonesta pe ai noştri, creatorii noştri proprii. Nu puteau fi convinşi că mă pot ataşa spontan de ceea ce e străin, exotic, excentric în artă, fără un stagiu de pregătire prealabilă, fără o iniţiere, fără o cunoaştere a istoriei şi a evoluţiei artei respective. „Ce vrea să însemne asta? Ce încearcă să spună?”, astfel zeflemiseau, ridiculizau creaţiile străine. Ca şi cum ar putea fi explicate. Ca şi cum îmi păsa de ce voiau să spună „ei”.

Cel mai mult mă tulburau însingurarea şi zădărnicia existenţei de artist. Până atunci, în viaţa mea nu întâlnisem decât doi scriitori pe care îi puteam numi artişti: John Cowper Powys şi Frank Harris. Pe primul îl cunoscusem pentru că luasem parte la conferinţele lui; pe al doilea îl cunoscusem în rolul meu de comisionar de croitorie, adică de băiat care le ducea clienţilor, acasă, costumele comandate, ajutându-i să îmbrace pantalonii. Era oare vina mea că rămăsesem în afara cercurilor artistice? Cum puteam cunoaşte un alt scriitor, un pictor sau un sculptor? Să dau buzna în studioul lui, să-i comunic că şi eu tânjesc să scriu, să pictez, să sculptez, să dansez sau mai ştiu eu ce? Oare unde se întruneau artiştii în vasta noastră

metropolă? Se spune că în Greenwich Village. Dar eu locuisem în Village, îi bătusem străzile la toate orele din zi şi din noapte, îi vizitasem cafenelele şi ceainăriile, galeriile şi studiourile, librăriile, barurile, bombele şi tripourile clandestine. Da, întâlnisem în câte un loc sordid figuri ca Maxwell Bodenheim, Sadakichi, Hartman, Guido Bruno, dar niciodată nu dădusem peste un Dos Passos, un Sherwood Anderson, un Waldo Frank, E.E. Cummings, Theodore Dreiser sau Ben Hecht. Nici măcar fantoma vreunui O'Henry. Unde se ţineau toţi ăştia? Unii erau prin străinătate, ducând fericita viaţă de exilat sau de renegat. Şi nu căutau să cunoască alţi artişti, în niciun caz boboci cruzi ca mine. Cât de minunat ar fi fost dacă în acele zile, când asemenea lucruri însemnau enorm pentru mine, i-aş fi putut întâlni sau aş fi putut discuta cu Theodore Dreiser sau cu Sherwood Anderson, pe care îi adoram! Poate că am fi găsit ceva să ne spunem unii altora, chiar aşa necopt cum eram. Poate că aş fi căpătat curajul de a debuta mai devreme – sau poate de a da bir cu fugiţii, de a căuta aventura prin ţări străine.

Să fi fost neîncrederea, timiditatea, lipsa de autoapreciere, ceea ce m-a ţinut departe şi izolat în toţi aceşti ani pustii? Îmi vine în minte un incident absurd. Într-o vreme când circulam împreună cu O'Hara, căutând cu disperare ceva nou şi incitant, un amuzament, am nimerit într-o seară la o conferinţă la Rand School. Era una din serile acelea literare când participanţilor li se cere să-şi spună părerea despre cutare sau cutare autor. Probabil că în acea seară am ascultat o conferinţă despre un scriitor contemporan, presupus „revoluţionar".

Cred că aşa era, pentru că, deodată, când m-am pomenit în picioare, vorbind, mi-am dat seama că ceea ce spuneam nu avea nicio legătură cu ceea ce se vorbise până atunci. Deşi eram buimăcit – era prima oară în viaţa mea când m-am ridicat să vorbesc în public, fie şi într-o atmosferă neoficială ca aceea de acolo –, mă simţeam totuşi conştient, sau numai pe jumătate conştient, că auditorii păreau hipnotizaţi. Mai curând intuiam decât

vedeam feţele întoarse spre mine, atente să-mi prindă fiecare cuvânt. Îmi ţineam privirea aţintită drept înainte, pe figura din spatele pupitrului de lectură, prăbuşită în scaun şi cu ochii în podea. Aşa cum am spus, eram complet buimac; nu ştiam nici ce spun, nici unde vreau să ajung.

Vorbele îmi ţâşneau din gură de la sine, de parcă eram în transă. Şi despre ce vorbeam? Despre o scenă dintr-unul din romanele lui Hamsun, ceva cu privire la un băgăcios. Îmi amintesc de lucrul ăsta pentru că, atunci când am menţionat subiectul, şi probabil că am descris scena în amănunt, s-a iscat o uşoară rumoare în public, urmată imediat de o tăcere care însemna atenţie absorbită. Când am terminat de vorbit, a izbucnit un ropot de aplauze, şi apoi maestrul de ceremonii a făcut un comentariu foarte măgulitor în legătură cu şansa de a avea în public acest musafir neinvitat, fără îndoială un scriitor, deşi din păcate nu-mi ştia numele, şi aşa mai departe. Când grupul s-a risipit, a sărit de pe estradă şi a venit glonţ la mine ca să mă felicite din nou şi să mă întrebe ce am scris şi cine sunt, unde locuiesc şi aşa mai departe. Răspunsul meu a fost, firește, vag şi neangajant. Intrasem în panică şi nu ştiam cum să scap mai repede. Dar când am dat să plec, m-a prins de mânecă şi mi-a spus cu toată seriozitatea (Doamne, ce şoc am avut!):

— Ar trebui ca *dumneata* să preiei locul meu. Eşti mult mai bine pregătit decât mine. Avem nevoie de cineva ca dumneata, cineva care să facă să izbucnească foc şi entuziasm.

Am bolborosit un răspuns, poate că o vagă promisiune şi mi-am croit drum spre ieşire. Afară, l-am întrebat pe O’Hara:

— Ce-am spus, mai ţii minte?

Mi-a aruncat o privire curioasă, gândind, desigur, că-l provoc să-mi facă complimente.

— Eu, unul, nu ţin minte un cuvânt din tot ce-am spus, am continuat. Din momentul în care m-am ridicat în picioare, mi-am pierdut capul. Ştiu, doar, că am vorbit despre Hamsun.

— Dumnezeule! Ce păcat! Ai fost extraordinar; n-ai avut nicio clipă de şovăială; cuvintele ţi se rostogoleau, pur şi simplu, din gură.

— Dar vreau să ştiu dacă ceea ce am spus a avut vreun sens.

— Dacă a avut sens? Omule, ai fost aproape la fel de bun ca Powys.

— Haide, haide, nu veni cu din astea!

— Henry, vorbesc sincer, mi-a răspuns şi i-au dat lacrimile. Ai putea fi un mare conferenţiar. I-ai vrăjit pe toţi. Erau şi şocaţi. Nu ştiau cum trebuie să te interpreteze, bănuiesc.

— Chiar aşa de bine am vorbit?

Îmi dădeam seama, cu încetineală, de cele întâmplate.

— Ai spus multe înainte să te lansezi în chestia aia cu Hamsun.

— Zău? Cam ce, de pildă?

— Iisuse, nu mă pune pe mine să-ţi repet. Nu pot. S-ar zice c-ai vorbit de toate. Ai vorbit chiar şi despre Dumnezeu vreo câteva minute.

— Nu! În capul meu e un gol. Vid total.

— Şi care-i diferenţa? Aş dori şi eu să am asemenea gol în cap şi să pot vorbi ca tine!

Asta a fost. Un incident mărunt, dar revelator. Din care nu s-a ales nimic. Şi niciodată de atunci, nici măcar în vis, nu am mai încercat să deschid gura în public. Dacă asistam la o prelegere, şi am asistat la multe în perioada aceea, şedeam cu ochii, gura şi urechile deschise, fermecat, subjugat, la fel de impresionabil, de permeabil, ca toţi ceilalţi din jur. Nu mi-ar fi dat niciodată prin minte să mă ridic şi să pun o întrebare, cu atât mai puţin să fac vreo observaţie critică. Veneam doar ca să mă instruiesc, să mi se deschidă gândirea. Niciodată nu mi-am spus în sinea mea: „Şi tu ai putea să ţii o conferinţă. Şi tu ai putea captiva publicul cu puterea ta de elocvenţă. Şi tu ai putea să-ţi alegi un autor şi să-i expui meritele într-o manieră

strălucită”. Nu, niciodată nu m-au vizitat asemenea gânduri. Când citeam o carte, da, după încheierea unui pasaj sclipitor, îmi ridicam ochii de pe pagină şi-mi spuneam uneori: „Şi tu ai putea scrie aşa ceva. De fapt, ai şi scris. Numai că nu o faci destul de des!”. Şi citeam mai departe, victimă supusă, discipol suprareceptiv. Un discipol atât de bun încât atunci când se ivea prilejul, şi când aveam dispoziţia necesară, puteam explica, analiza şi critica respectivă carte, de parc-aş fi fost autorul ei; fără să folosesc cuvintele lui, ci un simulacru care avea însă pondere şi impunea respect. Şi, desigur, întrebarea care mi se punea întotdeauna în asemenea ocazii era: „De ce nu scrii şi tu o carte?”. Drept care mă închideam în carapacea mea, sau mă transformam într-un bufon – orice numai să le arunc praf în ochi. Eram permanent un scriitor „potenţial”, pe care-l cultivam în prezenţa prietenilor şi admiratorilor, sau chiar a celor care credeau în mine, pentru că îmi venea foarte uşor să-mi creez „credincioşi”. Dar când eram singur şi îmi revizuiam lucid spusele şi faptele, se înstăpânea asupră-mi senzaţia izolării, senzaţia că sunt tăiat de ceilalţi. „Ei nu mă cunosc”, îmi spuneam. Şi prin aceasta înţelegeam că nu mă cunosc nici în calitate de ceea ce sunt, nici de ceea ce aş putea deveni. Cu toţii erau impresionaţi doar de masca mea. Nu o numeam cu acest cuvânt, dar aşa îmi apreciam eu abilitatea de a-i impresiona pe ceilalţi. Nu *eu* o purtam, ci o anumită *persona* pe care mă pricepeam să mi-o însuşesc. Era ceva ce putea învăţa să facă orice om cu puţină inteligenţă şi cu *flair* pentru actorie. Cu alte cuvinte, giumbuşlucuri. Totuşi, deşi îmi priveam performanţele în această lumină, uneori mă întrebam dacă, până la urmă, nu mă găsesc chiar *eu* în spatele trucurilor mele.

Aceasta era penalizarea pentru faptul că trăiam singur, lucram singur, nu mă întâlneam niciodată cu un spirit înrudit, nu atingeam niciodată graniţa acelui cerc interior secret în care toate îndoielile şi conflictele care mă răvăşeau pe mine pot fi aduse la lumină, împărtăşite, analizate, discutate şi, dacă nu rezolvate, măcar aerisite.

Şi toate aceste figuri stranii din lumea artei – pictori, sculptori, mai cu seamă pictori –, oare nu era un lucru firesc să mă simt acasă alături de ei? Operele lor îmi vorbeau într-un chip misterios. Dacă ar fi folosit cuvinte, poate că aş fi fost dezamăgit. Oricât de departe era lumea lor de lumea noastră, ingredientele erau aceleaşi: stânci, copaci, munţi, apă, teatru, muncă, joc, costume, adoraţie, tinereţe şi bătrâneţe, curvăsărie, cochetărie, mimică, război, foamete, tortură, intrigă, viciu, dorinţă, bucurie, suferinţă. Un sul tibetan, cu cercuri mandala, cu zeităţile şi culorile şterse, mi-e mai familiar mie, sau unei părţi din mine, decât nimfele şi spiriduşii, râurile şi pădurile unui pictor european.

Dar mai aproape decât orice element din arta chineză, japoneză sau tibetană îmi era această artă a Indiei, născută chiar din munte. (De parcă munţii au rămas gravizi cu visuri şi apoi le-au născut, folosindu-se de bieţii muritori umani în chip de moaşe care i-au golit.) Natura lor monstruoasă, dacă putem aplica acest cuvânt la grandoare, da, natura lor monstruoasă era cea care mă atrăgea, care răspundea foamei ascunse din fiinţa mea. Când mă mişcam printre cei de un neam cu mine, nu eram niciodată impresionat de vreuna dintre realizările lor; nu simţeam niciodată prezenţa vreunui impuls religios sau a vreunui impuls estetic: în operele lor nu există arhitectură sublimă, nici dansuri sacre, nici vreun ritual de un fel sau altul. Noi ne mişcăm într-un furnicar, urmărind cu încordare realizarea unui singur lucru – să ne facem viaţa uşoară. Marile poduri, marile baraje, marii zgârie-nori mă lăsau rece. Numai natura îmi putea stârni o senzaţie de veneraţie. Noi desfigurăm Natura la fiecare mişcare. De câte ori iau hotărârea să cutreier ţara, mă întorc cu mâna goală. Nimic nou, nimic bizar, nimic exotic. Mai rău, nimic în faţa căruia să te închini, nimic de venerat. Singur într-o ţară în care toţi ţopăie în jur ca nebunii. Jinduiam să venerez şi să ador. Şi aveam nevoie de tovarăşi care să simtă ceea ce simţeam şi eu. Dar nu exista nimic de venerat sau de adorat, nu existau tovarăşi sau spirite

asemănătoare. Nu exista decât o pustietate de fier şi de oţel, de stocuri de acţiuni şi titluri de rentă, de recolte şi de produse, de fabrici, uzine şi depozite de cherestea, o pustietate de plictiseală, de utilităţi inutile, de iubire fără iubire…

18

Câteva zile mai târziu. Un telefon de la Macgregor.

— Hen, ştii ce s-a întâmplat?

— Nu. Ce s-a întâmplat?

— A început să cedeze. Din proprie iniţiativă. Tu n-ai vorbit cu ea, nu?

— Nu. De fapt, n-am avut timp nici să mă gândesc la ea.

— Pezevenghiule! Dar mi-ai adus noroc. Sau, mai bine zis, tablourile tale mi-au adus. Da, gravurile alea japoneze pe care le ţii pe pereţi. M-am dus şi-am cumpărat şi eu două gravuri, frumos înrămate, şi i le-am trimis. A doua zi, m-am trezit cu un telefon de la ea. Era emoţionată. Mi-a spus că era exact lucrul pe care şi-l dorise. I-am răspuns că inspiraţia mi-a venit de la tine. A ciulit urechile. Bănuiesc că era surprinsă că am un prieten care se interesează de artă. Şi acum, vrea să te cunoască. I-am spus că eşti foarte ocupat, dar i-am promis că am să te sun ca să te întreb dacă putem veni într-o seară la tine. Ciudată fată, nu? în orice caz, ai o şansă să aranjezi lucrurile în favoarea mea. Te rog să împrăştii multe cărţi prin casă. Ştii, din alea pe care eu nu le citesc niciodată. Ea e profesoară, adu-ţi aminte. Pentru ea, cărţile înseamnă ceva… Ei, ce părere ai? Nu te bucuri? Spune ceva!

— Găsesc că-i minunat. Fii atent, că altfel te pomeneşti din nou însurat.

— Nimic nu m-ar face mai fericit. Dar trebuie să o iau cu încetul. Nu pot s-o zoresc. Pe o femeie ca ea, nu. E ca şi cum ai încerca să mişti un zid de beton.

A urmat o tăcere. Apoi:

— Hen, mai eşti pe fir?

— Sigur că da. Te ascult.

— Aş vrea să-mi vinzi nişte ponturi, înainte să ne vedem… adică înainte să o aduc pe Guelda la tine. Să-mi dai câteva informaţii despre pictori şi despre picturi. Tu mă cunoşti, niciodată nu mi-am bătut capul cu aşa ceva. De exemplu, Hen, ce-i cu Breughel, ăsta? A fost unul din cei mai mari? Am impresia că am mai văzut nişte chestii de-ale lui – prin atelierele de înrămat şi prin librării. Tabloul ăla pe care-l ai tu, cu ţăranul care ară pământul, din câte îmi amintesc, parcă-i cocoţat pe o stâncă… şi ceva cade din cer… parcă un om… care zici că o să pice direct în ocean. Ştii de care tablou vorbesc. Cum se cheamă?

— *Zborul lui Icar,* la ăsta cred că te referi.

— Zborul cui?

— Al lui Icar. Cel care a încercat să zboare până la soare, dar aripile i s-au topit, nu mai ţii minte?

— Da, da, sigur. Vasăzică asta e? Cred c-ar trebui să mai trec într-o zi pe la tine şi să mă mai uit la toate tablourile tale. Ar trebui să mi le explici. Nu vreau să par un ageamiu când o să înceapă să vorbească despre artă.

— O.K., oricând doreşti. Dar ţine minte, să nu mă faci să-mi pierd mult timp.

— Hen, înainte să închizi, spune-mi un titlu de carte pe care să i-o pot trimite cadou. Ceva curat… şi poetic. Îţi vine ceva în minte?

— Da, ceva perfect pentru ea: *Palatele verzi.* De W.H. Hudson. O să-i placă la nebunie.

— Eşti sigur?

— Absolut. Citeşte-o tu mai întâi.

— Mi-ar face plăcere, Hen, dar eu n-am timp. Apropo, mai ţii minte lista aceea de cărţi pe care mi-ai dat-o odată? … Acum vreo şapte ani? Ei bine, până acum am citit trei din ele. Îţi dai seama ce vreau să spun.

— Eşti un caz disperat.

— Încă ceva, Hen. Ştii, în curând Vine vremea vacanţelor. Mă gândesc să fac cu ea o călătorie în Europa. Dacă nu o scot prea tare din sărite până atunci. Ce părere ai?

— O idee formidabilă. Fă o lună de miere.

— Pun pariu că era Macgregor, a spus Mona.

— Exact. Ne ameninţă să o aducă pe Guelda într-o seară aici.

— Ce pacoste! De ce nu-i ceri proprietăresei să-i spună că nu eşti acasă când te mai cheamă la telefon?

— N-ar folosi la nimic. Ar veni aici să constate dacă nu cumva l-a minţit. Mă cunoaşte prea bine. N-avem încotro, am căzut în cursă.

Mona se pregătea să plece – avea întâlnire cu Pop. Romanul era aproape gata. Pop continua să aibă o părere foarte bună despre el.

— Pop o să plece în curând la Miami, îşi ia o scurtă vacanţă.

— Foarte bine.

— M-am gândit, Val… M-am gândit că poate ar fi bine să ne luăm şi noi o vacanţă cât e el plecat.

— Şi unde să ne ducem?

— O, oriunde. Poate că la Montreal sau în Québec.

— O să îngheţăm acolo.

— Nu ştiu. Dar din moment ce vom pleca în Franţa, m-am gândit că poate ar fi bine să guşti puţină viaţă franţuzească – un apetitiv. Aici aproape c-a venit primăvara. Nu poate fi chiar atât de frig acolo.

O zi sau două nu am mai discutat despre călătoria proiectată. Timp în care Mona a făcut felurite investigaţii A cules toate informaţiile legate de Québec, despre care gândea că o să-mi placă mai mult decât Montreal. „E mai franţuzesc”, spunea. Şi apoi hotelurile nu erau scumpe.

Câteva zile mai târziu, totul era hotărât. Ea o să plece cu trenul până la Montreal, iar eu o să fac autostopul. Urmând să ne întâlnim în gara din Montreal. Era ciudat să mă aflu din nou pe drumuri. Venise primăvara, dar era încă rece. Cu bani în buzunar, nu-mi făceam griji în privinţa maşinilor care să mă ia. Dacă n-aş fi reuşit, puteam oricând să mă urc într-un autobuz sau într-un tren. Aşa că m-am postat pe şosea, hotărât să mă urc în prima maşină care se îndrepta spre nord; indiferent

dacă mergea drept sau în zigzag.

A trecut cam o oră până am reuşit să fiu luat. Şi cu această primă maşină nu am înaintat decât vreo treizeci de kilometri. Următoarea maşină m-a dus mai departe cu alţi optzeci de kilometri. Peisajul era rece şi pustiu. Nu reuşeam să găsesc maşini decât pentru distanţe mici. Oricum, aveam timp berechet. Din când în când parcurgeam câte o bucată de drum pe jos, ca să mă dezmorţesc. Nu aveam bagaj – doar o periuţă de dinţi, aparatul de bărbierit, un schimb de lenjerie. Aerul rece era înviorător. Ce plăcut să mergi pe jos şi să laşi maşinile să treacă pe lângă tine.

Dar în scurt timp am obosit să merg. Nu exista nimic de văzut decât ferme. Care arătau ca nişte locuri de îngropăciune. Am început să mă gândesc la Macgregor şi la Guelda lui. Îmi spuneam că numele i se potriveşte. Mă întrebam dacă el o să reuşească vreodată s-o facă să-i cedeze. Ce cucerire plicticoasă!

O maşină a oprit şi am sărit în ea fără să întreb de destinaţie. Şoferul era un ţăcănit, un ţăcănit religios. Şi nu-i mai tăcea gura. În cele din urmă l-am întrebat unde merge.

— La White Mountains, mi-a răspuns.

Avea o cabană, sus, în munţi. Era predicator.

— Există vreun hotel pe-acolo, prin apropiere? l-am întrebat. Nu, nu existau nici hoteluri, nici hanuri, nimic. Dar ar fi bucuros să mă adăpostească el. Avea o soţie şi patru copii. Toţi iubitori-de-Dumnezeu, m-a asigurat.

I-am mulţumit. Dar nu aveam cea mai mică intenţie să petrec noaptea cu el şi cu familia lui. O să cobor în primul oraş care o să ne iasă în cale. Nu mă vedeam închinându-mă în genunchi alături de nebunul ăsta.

— Domnule, mi s-a adresat după o tăcere penibilă. Cred că nu sunteţi un om cu frica lui Dumnezeu, nu-i aşa? Ce religie aveţi?

— Niciuna.

— Aşa mi-am zis şi eu. Nu sunteţi un băutor, nu?

— Oarecum. Bere, vin, coniac…

— Dumnezeu are milă de cei păcătoşi, prietene. Şi nimeni nu scapă de ochiul Lui.

S-a lansat într-o lungă peroraţie despre cărarea cea dreaptă, osânda păcătosului, gloria drept-credinciosului şi aşa mai departe. Era bucuros că găsise un păcătos ca mine: avea o ocupaţie.

— Domnule, i-am spus după una din predici. Vă pierdeţi vremea cu mine. Sunt un păcătos incurabil, un om pierdut.

Declaraţia mea l-a aţâţat şi mai mult.

— Nimeni nu e în afara milei Domnului.

Tăceam chitic şi ascultam. Deodată a început să ningă. Contururile s-au estompat. „Acum sunt la mâna lui”, mi-am spus.

— Mai e mult până la primul oraş? l-am întrebat.

— Câţiva kilometri.

— Bine. Că mă scap pe mine.

— Poţi să-ţi faci nevoia aici, prietene. Am să te aştept.

— Nu, pentru că vreau şi treabă mare.

A apăsat pe acceleraţie.

— În câteva minute ajungem, domnule. Dumnezeu are grijă de toate.

— Chiar şi de maţele mele?

— Chiar şi de maţele dumitale. Lui Dumnezeu nu-i scapă nimic.

— Şi presupunând că ţi se termină benzina, Dumnezeu o să aranjeze ca maşina să meargă totuşi înainte?

— Prietene, Dumnezeu *ar putea* face ca o maşină să meargă şi fără benzină – nimic nu-I este imposibil Lui dar nu astea sunt căile Domnului. Dumnezeu nu violează niciodată legile naturii; El operează cu ele şi prin ele. Iată ce ar face Dumnezeu, dacă m-ar lăsa benzina şi ar fi important pentru mine să merg mai departe: ar găsi El o cale să mă ajute să ajung acolo unde doresc să ajung. S-ar putea să te ajute şi pe *dumneata* să ajungi acolo. Dar cum eşti orb la bunătatea şi la mila Lui, nu ţi-ai da seama că Dumnezeu e cel care te-a ajutat.

A făcut o pauză ca să-mi îngăduie să mă pătrund de spusele lui, apoi a continuat:

— Odată, când mă aflam în mijlocul câmpului, m-a apucat şi pe mine, ca şi pe dumneata, nevoia de treabă mare. M-am pitit după un tufiş şi mi-am deşertat maţele. Şi în clipa când îmi trăgeam în sus pantalonii, văd o bancnotă de zece dolari pe jos, chiar în faţa mea. Dumnezeu pusese acolo banii aceia pentru mine, şi nu altcineva. Şi calea Lui de a mă călăuzi spre ei a fost să facă să mă doară burta. Pe moment n-am ştiut de ce mi-a făcut *mie* asemenea favoare, dar am căzut în genunchi şi i-am mulţumit. Când am ajuns acasă, am găsit-o pe soţia mea bolnavă la pat, împreună cu doi dintre copii. Friguri. Şi banii găsiţi mi-au înlesnit să cumpăr medicamente şi ce mai trebuia… Uite, am ajuns în oraş, domnule. Poate că Dumnezeu o să-ţi arate şi dumitale ceva când ai să-ţi uşurezi maţele şi băşica udului. O să te aştept acolo, în colţ, după ce-am să fac câteva cumpărături…

Am intrat în fugă într-o benzinărie, am făcut puţin pipi şi nimic altceva. În toaletă, n-am găsit nicio dovadă a prezenţei lui Dumnezeu. Doar un carton pe care scria: „Vă rugăm ajutaţi-ne să păstrăm curăţenia”. Am făcut un ocol ca să evit întâlnirea cu Mântuitorul meu şi m-am dus la primul hotel. Se înnoptase şi frigul devenise pătrunzător. Prin locurile astea primăvara era încă foarte departe.

— Unde mă găsesc? l-am întrebat pe funcţionarul de la recepţie, în timp ce-mi înregistra numele. Vreau să spun, ce oraş e ăsta?

— Pittsfield.

— Pittsfield de unde?

— Pittsfield, Massachusetts, mi-a răspuns, privindu-mă cu răceală şi o undă de dispreţ.

A doua zi m-am deşteptat bine dispus şi matinal. Din fericire, pentru că maşinile erau puţine şi treceau rar, şi nimeni nu părea nerăbdător să-şi ia un pasager în plus. Pe la orele nouă, datorită celor câţiva kilometri pe care m-am încăpăţânat să-i parcurg pe jos, eram leşinat de foame. Din fericire – poate că Dumnezeu mi l-a scos în cale –, omul

care stătea lângă mine în cafenea mergea până aproape de graniţa Canadei. Mi-a declarat că ar fi fericit să mă ia cu el.

Era profesor de literatură, lucru pe care l-am descoperit după ce făcusem împreună o bună bucată de drum. Şi, totodată, un gentleman. O plăcere să-l asculţi. Vorbea de parcă citise tot ce era de valoare în limba engleză. A vorbit pe îndelete despre Blake, John Donne, Traherne, Laurence Steme. A mai vorbit şi de Browning şi de Henry Adams. Şi despre *Areopagitica* lui Milton. Cu alte cuvinte, numai caviar.

— Presupun că şi dumneata ai scris o serie de cărţi, i-am spus.

— Nu, doar două. (Era vorba de manuale.) Eu *predau* literatură, a adăugat, nu o creez.

În vecinătatea graniţei, m-a depus la o staţie de benzină al cărei proprietar îi era prieten. El se îndrepta spre un sat din apropiere.

— Prietenul meu o să aibă grijă să-ţi găsească o maşină mâine-dimineaţă. Caută să-l cunoşti, e un tip interesant.

Ajunsesem la benzinărie exact cu o jumătate de oră înainte de ora închiderii. Prietenul în cauză era un poet. Am luat cina cu el la un birt simpatic, după care m-a escortat la un han unde am înnoptat.

A doua zi la prânz, am ajuns la Montreal. A trebuit să aştept câteva ore până când a sosit trenul. Era un frig de crăpau pietrele. Aproape ca în Rusia, mi-am spus. Şi, în ansamblu, un oraş posomorât. Am căutat un hotel, m-am încălzit puţin în hol, după care m-am întors la gară, s-o aştept.

— Cum îţi place aici? m-a întrebat Mona când ne-am urcat într-un taxi.

— Nu-mi prea place. E frig; un frig care te pătrunde până la măduvă.

— Atunci, hai să plecăm mâine spre Québec.

Am luat cina la un restaurant englezesc. Oribil. Parcă mâneam hoituri mucegăite, uşor încălzite.

— În Québec o să fie mai bine, m-a asigurat Mona. O să tragem la un hotel franţuzesc.

În Québec erau nămeţi de zăpadă îngheţaţi bocnă. Când mergeai pe stradă, aveai senzaţia că te plimbi printre aisberguri. Şi pretutindeni unde te învârteai dădeai numai peste stoluri de călugăriţe sau peste preoţi. Creaturi lugubre, cu gheaţa în vine. Nici oraşul Québec nu mi s-a părut a fi cine ştie ce. Am fi putut pleca la fel de bine la Polul Nord. Ce mai atmosferă în care să te poţi relaxa!

Dar hotelul era intim şi vesel. Şi ce mâncăruri! Aşa e şi la Paris? am întrebat-o, referindu-mă la mâncare. E mai bine ca la Paris, mi-a răspuns. Doar dacă frecventezi acolo marile restaurante.

Cât de bine îmi aduc aminte de prima masă! Ce supă delicioasă! Ce viţel excelent! Şi brânzeturile! Dar cele mai gustoase erau vinurile.

Îmi amintesc cum chelnerul mi-a prezentat *la carte des vins,* şi cum am scrutat-o, uimit de bogăţia din care trebuia să aleg. Şi când a trebuit să comand, mi-a pierit graiul. M-am uitat la chelner şi i-am spus:

— Alege dumneata un vin pentru noi. Eu nu mă pricep la vinuri.

S-a uitat la listă, a studiat-o, pe urmă s-a uitat când la mine, când la Mona, şi apoi din nou la listă. S-ar fi zis că o tratează cu cea mai mare atenţie şi consideraţie. Ca un om care studiază tabelul de curse.

— Cred, a spus în cele din urmă, că ar trebui să luaţi un Medoc. E un Bordeaux uşor, sec, care o să vă desfete cerul gurii. Dacă vă place, mâine încercăm altă recoltă.

Pe urmă a dispărut, zâmbind ca un heruvim.

La prânz, ne-a sugerat alt vin – un Anjou. Un vin dumnezeiesc, mi s-a părut. Urmat, la prânzul de a doua zi, de un Vouvray. La cină, când nu consumam fructe de mare, beam vinuri roşii – Pommard, Nuits Saint-Georges, Clos-Vougeot, Mâcon, Moulin-ă-Vent, Fleurie şi aşa mai departe. Din când în când recurgeam la câte un Bordeaux catifelat şi parfumat, recoltă *château.* Era un adevărat curs de educaţie. (îmi făgăduiam în minte să-i dau un bacşiş

extraordinar.) Uneori sorbea şi el câte o înghiţitură dintr-un pahar, ca să se asigure că e ceea ce ne trebuie. Şi, desigur, odată cu vinurile ne făcea şi admirabile sugestii cu privire la mâncărurile pe care să le comandăm. Le-am încercat pe toate. Şi toate erau delicioase.

După cină, de obicei ne aşezam pe terasă (acoperită) şi, în compania unui excelent lichior sau coniac, jucam şah. Uneori ni se alătura şi administratorul, şi atunci ne lăsam pe spate şi-l ascultam povestindu-ne despre *la doulce France.* Câteodată închiriam o trăsură cu cai şi ne plimbam în întuneric, încotoşmănaţi în blănuri şi pături. O dată ne-am dus chiar şi la o slujbă la biserică, numai ca să-i facem pe plac administratorului.

În general, a fost cea mai trândavă şi mai tihnită vacanţă pe care am petrecut-o vreodată. Eram surprins că Mona o accepta atât de total.

— Aş înnebuni dacă ar trebui să-mi petrec aşa restul zilelor, i-am spus într-o zi.

— Aici nu-i ca în Franţa, mi-a răspuns. Cu excepţia bucătăriei.

— Dar nu-i nici ca în America. E Ţara Nimănui. Ar trebui să o preia eschimoşii.

Spre sfârşit – am rămas acolo zece zile – mă mâncau degetele să mă întorc la roman.

— Val, acum ai să-l termini repede, nu?

— Iute ca fulgerul, am răspuns.

— Bine. Atunci vom putea pleca în Europa.

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine.

Când ne-am întors în Brooklyn, copacii erau în floare. Era cu vreo douăzeci de grade mai cald decât în Québec. Doamna Skolsky ne-a întâmpinat cu căldură.

— Mi-a fost dor de voi, ne-a spus, venind după noi în apartament. A, era să uit. Prietenul acela al dumitale – Macgregor îl cheamă, nu? – a venit aici într-o seară, cu prietena lui. La început, nu m-a crezut când i-am spus că aţi plecat în Canada. „Imposibil!”, a exclamat. Pe urmă mi-a cerut să viziteze camera dumitale de lucru. Nu prea

ştiam ce să-i răspund. Se comporta de parcă ar fi fost extrem de important pentru el să-i arate prietenei lui camera dumitale.

„Puteţi avea încredere în noi, mi-a spus. Îl cunosc pe Henry din copilărie”. Am cedat, dar am stat lângă ei tot timpul cât au rămas aici. I-a arătat tablourile de pe pereţi şi cărţile. Ai fi zis că vrea să o impresioneze. La un moment dat, s-a aşezat pe scaunul dumitale şi i-a spus: „Aici îşi scrie cărţile, nu-i aşa, doamnă Skolsky?”. Pe urmă a început să vorbească despre dumneata, ce scriitor mare eşti, ce prieten sincer şi aşa mai departe. Nu ştiam cum să interpretez tot spectacolul ăsta. În cele din urmă i-am invitat jos la mine, la un ceai. Au stat vreo două ore. El era foarte interesant…

— Despre ce-au vorbit? am întrebat-o.

— Despre multe. Dar în special despre dragoste. Părea foarte îndrăgostit de tânăra doamnă.

— E atrăgătoare?

— Depinde, a răspuns doamna Skolsky. Ca să fiu sinceră, mie mi s-a părut urâtă, chiar respingătoare. Şi cam lipsită de viaţă. M-am mirat. Ce poate găsi la o fată ca asta? E orb?

— E un tâmpit, a intervenit Mona.

— Eu l-am găsit inteligent, a protestat doamna Skolsky.

— Doamnă Skolsky, te rog, a urmat Mona, dacă mai sună la telefon, sau chiar dacă vine la uşă, fă-ne serviciul de a-i spune că nu suntem acasă. Spune-i orice vrei, numai nu-l lăsa să intre. E o pacoste, un pisălog. Un individ lipsit de orice valoare.

Doamna Skolsky mi-a aruncat o privire întrebătoare.

— Da, am întărit eu. Are dreptate. Ca să-ţi spun adevărul, e şi mai rău de atât. E unul dintre oamenii aceia a căror inteligenţă nu serveşte la nimic. E destul de inteligent încât să fie avocat, dar din toate celelalte puncte de vedere e un imbecil.

Doamna Skolsky era derutată. Nu era obişnuită să-i audă pe oameni vorbind astfel despre „prieteni”.

— Dar el a vorbit cu atâta căldură de dumneata!

— Asta n-are nicio importanţă, am răspuns. E un individ insensibil, obtuz… gros de obraz, ăsta-i cuvântul.

— Foarte bine… dacă spui aşa… Şi-a curmat vorba.

— Eu nu mai am prieteni, am urmat. I-am omorât pe toţi. Şi-a tras iute răsuflarea.

— E un fel de a vorbi, a intervenit Mona. Nu a făcut-o de-adevăratelea.

— Sunt sigură că n-ar putea s-o facă. Sună îngrozitor.

— E adevărat, fie că-ţi place sau nu, am urmat eu. Sunt un individ funciarmente antisocial, doamnă Skolsky.

— Nu te cred. Nici domnul Essen nu te-ar crede.

— Într-o bună zi o să descopere. Asta nu înseamnă că nu ţin la el, înţelegi?

— Nu, nu înţeleg, s-a încăpăţânat doamna Skolsky.

— Nici eu, am răspuns, şi am început să râd.

— Ai o latură puţin drăcească. Nu-i aşa, doamnă Miller?

— Poate că da, a răspuns Mona. Uneori e greu să-l înţelegi.

— Ba cred *că eu* îl înţeleg, a stăruit doamna Skolsky. Eu cred că se ruşinează de el însuşi pentru că e atât de bun, de onest, de sincer şi de loial faţă de prietenii lui. Realmente, domnule Miller, a continuat întorcându-se spre mine, eşti omul cel mai prietenos pe care l-am cunoscut vreodată. Mie nu-mi pasă de felul în care te descrii… eu gândesc aşa cum vreau eu… După ce despachetaţi, veniţi amândoi jos, să luaţi masa cu mine.

— Vezi? i-am spus Monei, după ce doamna Skolsky a plecat. Vezi cât e de greu să-i faci pe oameni să accepte adevărul?

— Ţie îţi place să şochezi oamenii, Val. Întotdeauna e adevăr în ceea ce spui tu, dar e musai să-l faci greu de înghiţit.

— Mă rog, oricum, nu cred că o să-l mai lase pe Macgregor să ne bată la cap, şi ăsta e un lucru bun.

— Macgregor o să te hăituiască şi în mormânt, a prorocit Mona.

— Ce-ar fi să dăm peste el la Paris?

— Nu cobi, Val. Gândul ăsta mi-ar strica plăcerea călătoriei.

— Dacă tipul o aduce vreodată pe Guelda la Paris, o s-o violeze. Dar în momentul de faţă, nu se simte în stare să o atingă nici cu un deget…

— Haide să nu mai vorbim despre el, Val. Când mă gândesc la ei, mi se încrâncenează carnea pe mine.

Dar nu era cu putinţă să-i uiţi. Pe tot parcursul cinei am discutat numai despre ei. Şi în noaptea aceea i-am visat, am visat că i-am întâlnit la Paris. În visul meu, Guelda arăta şi se comporta ca o cocotă, vorbea franţuzeşte ca o băştinaşă, şi-i făcea zile fripte bietului Macgregor, cu senzualitatea şi lascivitatea ei. „Eu am vrut o soţie, nu o curvă! se lamenta el. Hen, converteşte-o, te rog!” Eu am dus-o la un preot, ca să se spovedească, dar nu ştiu cum am descoperit că ne aflam amândoi într-o casă de curve, iar Guelda, fata numărul unu de acolo, era atât de solicitată, încât nu puteam scoate o vorbă de la ea. În cele din urmă, l-a luat pe preot sus în camera ei, drept care Madame, patroana bordelului, a dat-o afară, şi ea a fugit goală puşcă, cu un prosop într-o mână şi o bucată de săpun în cealaltă.

Doar câteva săptămâni încă, şi romanul va fi terminat. Pop se gândea deja la un editor, un prieten al lui pe care-l cunoscuse în trecut, în lumea veche. Din câte îmi spunea Mona, era hotărât să găsească un editor oficial sau să-l editeze chiar el. Puşlamaua o ducea bine în ultima vreme, făcea, la bursă, bani cu nemiluita. Ba chiar amenința să plece şi el în Europa… Probabil, cu Mona. („Nu-ţi face griji, Val, la momentul potrivit, îi dau papucii”. „Da, dar ce-i cu banii pe care voiai să-i pui în bancă pentru noi?” „N-avea grijă, aranjez eu şi asta!”)

În ce-l privea pe Pop, nu avea niciun fel de îndoieli sau de temeri. Ar fi fost inutil să încerc s-o îndrum, sau chiar să-i fac unele sugestii; ştia mult mai bine decât mine ce poate să facă şi ce nu. Despre Pop, eu nu cunoşteam

decât cele ce-mi povestea ea. Mi-l imaginam ca pe un tip bine îmbrăcat, excesiv de politicos, şi cu un portofel doldora de verzişori. (Menelik cel Generos.) Şi nicio clipă nu mi-era milă de el. Se amuza, asta era clar. Ce mă nedumerea adeseori era modul în care reuşea Mona să-şi ţină adresa în secret. Să locuieşti cu o mamă invalidă e una, dar să ţii secretă adresa acestui menaj e cu totul altceva. Poate că Pop bănuia adevărul – anume că locuia cu un bărbat. Dar ce conta pentru el dacă locuia cu o mamă invalidă sau cu un amant ori cu un soţ – atâta timp cât îşi ţinea angajamentele faţă de el? Poate că omul avea destul tact încât să o ajute să salveze aparenţele. Nu era un fraier, asta-i cert... Dar de ce s-o încurajeze să plece în Europa, să lipsească luni întregi sau chiar mai mult? La acest punct, firește, nu aveam decât să fac unele amendamente. Când Mona îmi spunea: „Pop ar dori să mă vadă plecând pentru un timp în Europa”, răsturnam în gând situaţia şi o auzeam spunându-i lui Pop: „Aş dori atât de mult să revăd Europa, măcar pentru un timp!”. Cât despre publicarea romanului, poate că Pop nu avea nici cea mai mică intenţie de a o face, nici prin prietenul lui, editorul (dacă exista asemenea persoană), nici pe cont propriu. Poate că-i spusese doar aşa ca să-i dea o satisfacţie bietului amant sau soţ – ori sărmanei mame invalide. Poate că era un actor mai bun decât noi doi.

Sau poate că – acesta era doar un gând răzleţ – poate că nici n-a fost vreodată vorba între ei de plecare în Europa. Poate că era doar intenţia ei să se întoarcă acolo, indiferent pe ce cale.

Brusc, mi-a fluturat în faţa ochilor imaginea Stasiei. Ciudat că nu s-a mai primit nicio veste de la ea. Nu era posibil, firește, să pribegească încă prin Africa. Se găsea oare la Paris? În aşteptare?

Era foarte simplu pentru Mona să aibă la poştă o casetă post restant sau vreo cutie poştală pe altă adresă, unde să primească scrisori secrete de la Stasia. Mai rău decât a-i întâlni la Paris pe Macgreor cu Guelda ar fi fost să dăm acolo peste Stasia. Ce tâmpenie din partea mea că

nu m-am gândit niciun moment la posibilitatea unei corespondenţe clandestine! Nu-i de mirare că totul se desfăşura lin între noi.

Mai exista doar o singură posibilitate: ca Stasia să se fi sinucis. Dar *aşa ceva* nu putea fi ţinut secret. O creatură bizară ca Stasia n-ar fi putut să-şi curme viaţa fără ca povestea să se fi răspândit. Doar dacă – şi aceasta ar fi fost o posibilitate puţin plauzibilă – cei doi s-au rătăcit în deşert, au fost atacaţi şi acum nu mai erau decât o grămăjoară de oase.

Nu, era vie şi nevătămată, mă simţeam sigur de lucrul ăsta. Poate că şi-a găsit pe altcineva. Un bărbat, de data asta. Poate că la ora aceasta ajunsese o vrednică gospodină. S-au mai văzut cazuri din astea.

Nu, am alungat şi acest gând. Nu se potrivea deloc cu Stasia.

„Ducă-se naibii! mi-am spus în gând. De ce să-mi bat capul cu asemenea lucruri? înainte spre Europa, ăsta-i ţelul!” Şi când mi-am dat asemenea sfaturi, m-am gândit la castanii (acum în floare, fără îndoială) şi la măsuţele *(les gueridons)* de pe terasele aglomerate ale cafenelelor şi la poliţiştii care circulau câte doi pe biciclete. M-am gândit şi la *vespasiennes.*

Ce plăcut să te pişi în aer liber, chiar în cabinele de pe trotuar, în timp ce te uiţi la femeile frumoase care trec pe acolo… Ar trebui să studiez limba franceză… *(Ou sont les lavabos?*)

Şi dacă ar fi să obţinem tot ceea ce spunea Mona, de ce să nu vizităm şi alte oraşe?… Viena, Amsterdam, Sofia, Bucureşti? De ce să nu călătorim în Algeria, în Tunisia, în Maroc? Mă gândeam la vechiul meu prieten olandez care, într-o bună zi, a dezbrăcat uniforma de curier şi a plecat cu bossul lui american… mi-a scris din Sofia – şi, nici mai mult, nici mai puţin, din sala de aşteptare a palatului reginei României, pe undeva prin Munţii Carpaţi.

Şi O’Mara, mă întrebam ce s-o fi ales de el? Un om pe care aş fi dorit din toată inima să-l revăd. Un *prieten,* ce mai? Ce grozav ar fi să-l luăm cu noi în Europa, dacă Mona

ar accepta. (Imposibil, desigur.)

Mintea mi se învârtea, se învârtea. Întotdeauna când eram înşurubat, când ştiam că aş putea să fac ceva, că aş *putea* s-o spun, mintea mi-o lua razna în toate direcţiile deodată. În loc să şed la maşina de scris şi să lucrez, mă aşezam la birou şi depanam proiecte, visam visuri, mă gândeam la cei care-mi erau dragi, la momentele plăcute pe care le trăisem împreună, la lucrurile pe care le-am spus sau le-am făcut împreună. (Ho, ho! Hau, hau!) Sau născoceam cine ştie ce muncă de investigare care căpăta brusc o mare importanţă şi care se impunea să fie rezolvată imediat. Sau ticluiam o strălucită manevră de şah şi, ca să mă asigur că n-am s-o uit, scoteam piesele, le aranjam şi pregăteam capcana plănuită, ca s-o pot traduce în fapt cu primul venit. Pe urmă, când mă simţeam, în sfârşit, gata să atac tastele maşinii, mi se năzărea brusc că la pagina cutare sau cutare făcusem o supărătoare greşeală şi, recitind pagina respectivă, descopeream că toate frazele erau deplasate, lipsite de sens, sau că spuneau exact opusul a ceea ce aş fi vrut să comunic eu. Corectându-le, nevoia de a elabora mă forţa să scriu alte pagini care, îmi dădeam seama mai târziu, ar fi putut să fie omise.

Orice, numai să previn munca propriu-zisă. Asta să fi fost? Sau poate că, pentru a izbuti să scriu fluent şi asiduu, era necesar ca mai întâi să risipesc aburii, să reduc viteza, să răcesc motorul? Se părea că scrisul îmi mergea mai bine când mă aflam la un nivel mai potolit, mai puţin exaltat; a te menţine la nivelul de plutire, acolo unde sunt numai creste înspumate de val, era ceva ce doar Bătrânul Marinar din baladă ar fi putut realiza.

Dar din momentul în care îmi despătuream aripile, în care mă cufundam în flux, era ca atunci când mănânci alune: un gând îl atrăgea pe celălalt. Şi în timp ce degetele îmi zburau, mi se insinuau în minte tot felul de idei plăcute, dar extranee – care nu-mi ştirbeau fluxul. Ca, de pildă: „Pasajul ăsta ţi-e dedicat ţie, Ulric; te aud chicotind cu anticipaţie”. Sau: „Ce s-ar mai delecta O’Mara cu aşa

ceva!”. Asemenea lucruri îmi însoţeau gândurile, săltând ca nişte delfini jucăuşi. Eram ca un om la cârma unui vas care se fereşte de peştele ce-i sare deasupra capului. Navigam cu toate pânzele sus, cu corabia înclinată, în echilibru precar, dar înaintând de zor; salutam ambarcaţiuni imaginare care treceau pe lângă mine, îmi fluturam cămaşa în vânt, le vorbeam păsărilor, făceam semne prieteneşti stâncilor colţuroase, îl slăveam pe Domnul pentru puterile sale de a ne salva şi de „a ne menţine în forţă” şi aşa mai departe. Gogol avea troica lui, eu aveam bărcuţa mea. Eram împăratul valurilor – atâta timp cât ţinea vraja.

Aşternând ultimele pagini, mă simţeam deja pe uscat, străbăteam bulevardele oraşului-lumină, îmi scoteam pălăria, salutând în dreapta şi-n stânga, exersându-mi franceza:

„S’il vous plait, monsieur”. „A votre service, madame”. „Quelle belle journee, n’est-ce pas?” „c’est moi qui avais tort”. „A quoi bon se plaindre, la vie est belle!” Et caetera, et caetera. (Totul într-o imaginară franceză suavă.)

Ba chiar îmi îngăduiam să-mi imaginez o conversaţie cu un parizian care înţelegea engleza îndeajuns încât să mă poată urmări. Unul dintre francezii aceia încântători (întâlniţi în cărţi) care sunt întotdeauna interesaţi de observaţiile unui străin, oricât ar fi acestea de banale. Descopeream un interes comun pentru Anatole France. (Cât de simplu decurg aceste legături în lumea visurilor!) Şi eu, idiotul cu ştaif, profitam de ocazie ca să-i vorbesc de un englez îndrăgostit de „frumoasa France” – France ţara, Franţa, nu de Anatole France. Fermecat de aluzia mea la un celebru *boulevardier* din acea încântătoare epocă, *la fin du siècle*[3], partenerul meu insistă să mă conducă în Place Pigalle, ca să-mi arate un loc de întâlnire a luminilor literare ale epocii – *Le rat mort*[4]. „Dar, *monsieur,* îi răspund, sunteţi prea amabil”. *„Mais non, monsieur, c’est*

3 Sfârşitul secolului (fr.).

4 Şoarecele mort.

un privilege[5]” Şi aşa mai departe. Toată această vorbărie sforăitoare, această flaterie şi *flânerie*[6] sub un cer de un verde metalic, pe pavajul presărat cu frunze moarte, cu sticlele de sifon care sticleau pe fiecare masă – şi niciun cal cu coada înnodată. Pe scurt, Parisul perfect, francezul perfect, ziua perfectă pentru o conversaţie ambulatorie, postprandială.

„Europa, îmi spuneam în sinea mea, draga, iubita mea Europă, nu mă dezamăgi! Chiar dacă nu eşti tot ce-mi imaginez eu acum, tot ce jinduiesc eu să fii, tot ce doresc eu cu disperare, oferă-mi măcar iluzia că mă voi bucura de toată acea splendoare pe care o evocă numele tău. Cetăţenii tăi n-au decât să mă privească de sus, n-au decât să mă dispreţuiască, dar îngăduie-mi să-i aud discutând aşa cum mi i-am imaginat eu. Îngăduie-mi să mă adap la minţile acelea luminate, cuprinzătoare, care se desfată numai cu universalul, la acele intelecte antrenate (încă din leagăn) să îmbine poezia cu factualul şi cu actualul, la spiritele ce palpită doar la menţionarea unei nuanţe, spirite care se avântă şi se tot avântă, înglobând, încorporând cele mai elevate zboruri, şi totuşi imprimând peste tot o amprentă de umor, de maliţiozitate, de erudiţie, impregnate de sarea, de condimentele lumesculuі. Şi, o! fidelă Europă, te implor, nu-mi arăta faţa lustruită a continentului, cea „dedicată progresului”. Eu vreau să-ţi văd chipul antic, brăzdat de vreme, cu ridurile săpate de lupta de o viaţă în arena gândirii. Vreau să văd cu ochii mei vulturii pe care i-ai domesticit să-ţi mănânce din palmă. Vin la tine în chip de pelerin, un pelerin cucernic, care nu numai că gândeşte, dar *ştie* că faţa nevăzută a lunii e glorioasă, mai glorioasă decât se poate concepe. Eu am văzut numai faţa spectrală, ciupită de vărsat, a lumii care ne prinde în vârtejul ei. Cunosc prea bine lanţurile de vulcani stinşi, de munţi arizi, de deserturi zăpuşitoare ale căror fisuri gigantice se răspândesc ca nişte vene varicoase peste această lume fără inimă, dar care-ţi frânge

5 Nu, domnule, e un privilegiu (fr.).

6 Hoinăreală (fr.).

inima. Primiţi-mă, voi, anticilor, acceptaţi-mă ca pe un penitent, nu total pierdut, nu rătăcind adânc în erezie, ci un pribeag, care din naştere a fost ursit să se abată de la drumul fraţilor şi surorilor lui, al îndrumătorilor, al mentorilor, al consolatorilor săi.

Iată-l pe Ulric, la capătul rugii mele, aşa cum l-am văzut în ziua aceea, la colţul dintre Sixth Avenue şi Fifty-second Street: omul care fusese în Europa şi în Africa, omul în ochii căruia stăruiau încă minunea şi magia celor văzute. Mi-a administrat o transfuzie de sânge, mi-a infuzat în vene încredere şi curaj. *Hodie mihi, cras tibi*[7]. Europa era acolo, aşteptându-mă. Şi va fi întotdeauna aceeaşi, fie pace sau război, revoluţie, foamete, ger. Întotdeauna aceeaşi Europă pentru sufletul flămând. Cuvintele lui Ulric pe care le ascultam, pe care le sorbeam cu înghiţituri nesăţioase, mă făceau să mă întreb dacă ar fi posibil (accesibil) şi pentru unul ca mine, „care întotdeauna mă târam la urmă, precum coada vacii”, îmbătat, bâjbâind ca un orb fără baston, să cunosc ce a cunoscut el; iar forţa magnetică a cuvintelor lui (Alpii, Apeninii, Ravenna, Fiesole, stepele Ungariei, insula Saint-Louis, Chartres, Touraine, Perigord…) îmi pricinuia o durere în capul pieptului, o durere care, treptat, se articula ca un *Heimweh*[8], un jind după „împărăţia aflată de cealaltă parte a timpului şi a aparenţelor”. („Ah, Harry, trebuie să ne bălăcim prin atâta noroi şi înşelăciune până să ajungem acasă!”)

Da, Ulric, în acea zi ai sădit în mine sămânţa. Tu te-ai întors în atelierul tău ca să pictezi banane şi ananaşi pentru *Saturday Evening Post* şi m-ai lăsat pe mine să rătăcesc cu o viziune, Europa era în mâna mea. Ce mai conta o aşteptare de doi ani, de cinci, de zece? Tu mi-ai înmânat paşaportul. Tu mi-ai deşteptat călăuza adormită: *Heimweh.*

Hodie tibi, cras mihi.

---

7 Astăzi mie, mâine ţie (lat.).

8 Nostalgie, dor (germ.).

Şi în acea după-amiază, străbătând străzile una după alta, îmi luam deja rămas-bun de la scenele familiare de oroare şi plictis, de monotonie morbidă, de sterilitate sanitară, de dragoste fără dragoste. Trecând pe Fifth Avenue, strecurându-mă ca un tipar prin puhoiul de cumpărători şi de gură-cască, dispreţul şi scârba pentru tot ce-mi cădea sub ochi aproape că mă sufocau. Slavă Domnului, nu va trebui să îndur încă multă vreme priveliştea acestor felinare leşioase, a acestor clădiri decrepite din Lumea Nouă, a acestor biserici hidoase şi mohorâte, a acestor parcuri populate de porumbei şi de deznădăjduiţi. De pe strada atelierului de croitorie şi până-n Bowery (vechea traiectorie a adolescenţei mele), am retrăit zilele uceniciei, care îmi apăreau acum ca o mie de ani de mizerie, de urâciune, de nefericire. O mie de ani de alienare. Când m-am apropiat de Cooper Union, fostul reper al nivelului scăzut al apelor în care mi se cufunda starea de spirit, mi-au revenit în memorie pasaje din cărţile pe care le scrisesem în minte, asemenea marginilor vălurite ale unui vis care refuză să se şteargă: Da, or să plutească, or să unduiască mereu marginile acelea vălurite… fluturând din cornişele caselor ponosite, maronii ca căcatul, din acele *saloons* cu chipuri ca nişte buci de cur, din azilurile şi adăposturile împuţite în care roiesc vagabonzii cu ochi morţi şi feţe de peşte-cod, ca nişte muscoi trândavi; şi, o, Doamne, cât de năruiţi arată toţi, cât de pustiiţi, cât de spălăciţi, de veştejiţi şi găunoşi pe dinăuntru! Şi totuşi aici, în această lume deteriorată a cuvântat John Cowper Powys, şi în aerul încărcat de funingine şi de duhori pestilenţiale a lansat razele lumii eterne a spiritului – spiritul Europei, a Europei lui, a Europei noastre. Europa lui Sofocle, a lui Aristotel, a lui Platon, Spinoza, Pico della Mirandola, Erasmus, Dante, Goethe, Ibsen. Şi în acelaşi spaţiu au apărut şi alţi vajnici zeloşi, alţi fanatici care s-au adresat mulţimilor, invocând alte mari nume: Hegel, Marx, Lenin, Bakunin, Kropotkin, Engels, Shelley, Blake. Străzile arătau la fel ca întotdeauna, ba chiar mai rău, respirând şi mai puţină

speranţă, mai puţină dreptate, mai puţină frumuseţe, mai puţină armonie. Ce şansă mai exista acum să apară un Thoreau sau un Whitman, un John Brown – sau un Robert E. Lee. Omul din mase reintra în posesia propriului său eu: o creatură searbădă, cu o înfăţişare bizară, dirijat de un tablou de bord central, incapabil să spună da sau nu, nerecunoscând nici ce-i drept, nici ce-i nedrept, dar menţinând mereu pasul corect, menţinându-se în pas cu sistemul şi intonând Marşul Morţii.

„Adio! Adio!”, continuam să spun în timp ce mergeam. „Adio la tot şi toate!” Şi nici ţipenie de suflet nu-mi răspundea, nici măcar un porumbel. „Aţi surzit, maniaci adormiţi?”

Păşesc drept în miezul civilizaţiei, şi uite cum arată lucrurile. De o parte cultura curgând ca un canal deschis; de cealaltă parte *les abattoirs*[9], unde totul atârnă prins în cârlige, despicat, ciopârţit, plin de sânge, roind de muşte şi de viermi. Bulevardul vieţii în secolul douăzeci. Un Arc de Triumf după altul. Roboţi înaintând cu Biblia într-o mână şi cu mitraliera în cealaltă. Sinucigaşi îndreptându-se spre valurile mării. *Înainte, ostaşi creştini, în marş ca la război…* Ura pentru Karamazovi! Ce veselă înţelepciune! *Encore un petit effort, şi vous voulez être républicains*[10].

În mijlocul drumului, păşind delicat printre grămezile de baligă de cai. Prin ce noroi şi înşelăciune trebuie să ne bălăcim. Ah, Hany, Harry! Harry Haller, Harry Hahaleră, Harry Smith, Harry Miller, Harry Harem, Harry Harpon. Sosesc, Asmoden, sosesc! În două cârje, ca dracul şchiop. Dar încărcat de medalii. Şi ce mai medalii; Crucea de Fier, Crucea Victoria, *la Croix de Guerre*[11]… de aur, de argint, de bronz, de fier, de zinc, de lemn, de tinichea… Alege-ţi pe care o vrei!

Şi bietul Iisus care a trebuit să-şi poarte propria cruce!

Mirosurile devin mai pătrunzătoare. Chatham

9 Abatoarele (fr.).

10 Încă un mic efort dacă vreţi să fiţi republicani (fr.).

11 Crucea de război (fr.)

Square. Bătrânul Chinatown. Sub pavaj un fagure de alveole. Celulele opiului. Ţara lotuşilor. Nirvāṇa. Odihniţi-vă în pace, muncitorii lumii muncesc. Cu toţii muncim – ca să pătrundem în eternitate.

Iată şi Podul Brooklyn ondulându-se ca o liră între zgârie-nori şi înălţimile Brooklyn. O dată în plus, pietonul istovit îşi croieşte drum spre casă, cu buzunarele goale, stomacul gol, inima goală. Brânza Gorgonzola şontâcăind pe două cioturi arse. Râul jos, pescăruşii sus! Şi deasupra pescăruşilor, stelele invizibile. Ce zi glorioasă! O plimbare care i-ar fi fost pe plac şi lui Anaxagora. Sau acelui arbitru al gustului pervertit, Petronius.

Iarna vieţii, cum ar fi spus cineva, începe odată cu naşterea. Şi cei mai grei ani ai vieţii sunt între unu şi nouăzeci de ani. După asta, navigare plăcută!

În drum spre casă zboară rândunelele. Şi fiecare duce în cioc o firimitură, o rămurică, o scânteie de speranţă. *E pluribus unum.*

Orchestra din fosă se ridică în picioare, toţi cei şaizeci şi patru de muzicieni îmbrăcaţi în alb imaculat. Pe cer, stelele încep să se ivească prin albastrul noptatic al cupolei. Se pregăteşte cel mai mare spectacol din lume, cu foci dresate, ventriloci şi acrobaţi zburători. Maestrul de ceremonii e Unchiul Sam în persoană, clovnul acela lung şi deşirat, vărgat ca o zebră, care încalecă lumea cu picioarele lui de baron Münchhausen şi care, fie crivăţ, grindină, zăpadă, ger sau uscăciune, e întotdeauna gata să lanseze un *cucurigu-ga-ga!*

19

Într-o dimineaţă luminoasă şi senină când am ieşit să-mi fac obişnuita plimbare, am dat peste Macgregor, aşteptându-mă în prag.

— Bună! mi-a spus, aprinzându-şi rânjetul electric. Eşti chiar *tu,* în carne şi oase? În sfârşit, te-am prins? Hen, de ce trebuie să stau mereu să te aştept? Nu poţi să oferi cinci minute unui vechi prieten? De ce anume te fereşti?

Şi, apropo, ce mai faci? Cum merge romanul? Te superi dacă te însoţesc puţin?

— Presupun că proprietăreasa ţi-a spus că nu sunt acasă?

— De unde ştii?

Am pornit; ţinea pasul cu mine, de parcă eram la paradă.

— Hen, cred că tu n-ai să te schimbi niciodată. (Semăna, înfricoşător, cu ce-mi spunea mama.) Pe vremuri te puteam chema la orice oră din zi sau din noapte, şi veneai. Acum eşti scriitor… un om important… nu mai ai timp pentru vechii prieteni.

— Hai, las-o baltă. Ştii bine că nu-i asta.

— Atunci ce e?

— *Altceva…* Nu vreau să-mi mai pierd timpul. Problemele astea ale tale… eu nu ţi le pot rezolva. Nimeni nu ţi le poate rezolva în afară de tine. Nu eşti primul om care a fost respins.

— Şi tu? Ai uitat cum mă ţineai nopţi întregi şi-mi împuiai urechile cu Una Gifford?

— Aveam douăzeci şi unu de ani pe atunci.

— Niciodată nu-i prea târziu ca să te îndrăgosteşti. Ba, la vârsta asta e şi mai rău. Nu-mi pot *permite* s-o pierd.

— Adică ce-i aia că *nu-ţi poţi permite?*

— E prea dur pentru orgoliul meu. Acum nu ne mai îndrăgostim atât de des şi cu atâta uşurinţă. Şi nu vreau să renunţ la dragoste, ar fi dezastruos. Nu spun că ar trebui să se mărite cu mine, dar simt nevoia să ştiu că e acolo… că pot ajunge la ea. Aş putea să o iubesc şi de la distanţă, dacă ar fi necesar.

Am zâmbit.

— Ciudat că-mi spui lucrul ăsta. Chiar ieri am discutat despre asta, în romanul meu. Şi ştii la ce concluzie am ajuns?

— Că e mai bine să rămâi celibatar, bănuiesc.

— Nu, am ajuns la concluzia la care ajung toţi proştii: că lucrul cel mai important este să continui să iubeşti. Chiar dacă se mărită cu altul, tu poţi continua să o iubeşti.

Ce părere ai?

— Uşor de spus, greu de făcut, Hen.

— Exact. E cazul *tău.* Majoritatea bărbaţilor renunţă. Să presupunem că s-ar muta la Hong Kong. Ce contează distanţa?

— Tu dezvolţi o dogmă creştină, omule. Dar eu nu sunt îndrăgostit de Fecioara Maria. De ce să stau cu mâinile în sân, privind cum se îndepărtează? N-are niciun sens.

— Tocmai de lucrul ăsta vreau să te conving. Din cauza asta ţi-am spus că e inutil să vii la mine cu problema ta, nu înţelegi? Noi doi nu mai avem aceleaşi convingeri. Suntem doi vechi prieteni care nu mai au nimic în comun.

— Chiar aşa crezi, Hen?

Vorbea pe un ton mai curând întristat decât mustrător.

— Ascultă-mă, i-am spus, cândva eram apropiaţi ca boabele de mazăre într-o păstaie, tu, George Marshall şi cu mine. Eram ca fraţii. Dar asta s-a întâmplat cu mult, mult timp în urmă. Lucrurile se schimbă. Pe undeva, legătura a plesnit. George s-a statornicit, ca un pungaş reformat. A învins nevastă-sa…

— Şi *eu?*

— Tu te-ai îngropat în chestiuni juridice, pe care le dispreţuieşti. Într-o zi ai să ajungi judecător, ascultă ce-ţi spun eu. Dar asta n-o să-ţi schimbe felul de viaţă. Nu mai ai duh în tine. Nimic nu-ţi mai stârneşte interesul – decât, poate, o partidă de pocher. Şi gândeşti că felul meu de viaţă e aiurit. Este, nu zic nu, dar nu în felul în care-l consideri tu.

Răspunsul lui m-a luat prin surprindere.

— Hen, nu eşti departe de realitate. Într-adevăr am ratat totul şi eu, şi George. Ca şi ceilalţi, de altfel. (Se referea la membrii Societăţii Xerxes.) Niciunul dintre noi nu a realizat nimic. Dar ce legătură are asta cu prietenia? Era necesar să ajungem figuri importante ca să putem rămâne prieteni? Găsesc că e un snobism. Niciodată n-am avut pretenţia, nici eu, nici George, că am inventat praful

de puşcă. Suntem ceea ce suntem. Şi nu suntem destul de buni pentru tine?

— Uite ce-i, pentru mine n-ar avea nicio importanţă dacă ai fi un nătărău; mi-ai putea fi prieten şi ţi-aş fi prieten. Ai putea să-ţi baţi joc de toate lucrurile în care cred eu, dacă ai crede şi tu în ceva. Dar tu nu crezi în nimic. Or, conform codului meu de gândire, totul e o farsă. Aş fi cu totul de partea ta dacă ai dori să fii un nătărău şi ai ajunge să fii nătărău, cu trup şi suflet. Dar ce eşti tu? Unul din indivizii aceia lipsiţi de orice sens, care ne trezeau dispreţul când eram tineri… când ne pierdeam nopţile discutând despre gânditori ca Nietzsche, Shaw, Ibsen. Care pentru tine, acum, nu sunt decât nişte simple nume. Spuneai că tu n-ai să ajungi niciodată ca taică-tău, pentru nimic în lume! N-or să reuşească ei să te prindă cu lasoul, să te domesticească. Şi iată că au reuşit. Sau poate că *tu* ai reuşit. Te-ai legat singur în cămaşa de forţă. Ai adoptat calea cea mai uşoară. Ai capitulat înainte de a fi început să lupţi.

— Şi *tu?* a exclamat, ridicând o mână, de parcă ar fi vrut să spună: „Auzi, auzi!”. Da, *tu,* ce realizare atât de remarcabilă ai avut? Mergi pe patruzeci de ani şi încă n-ai publicat nimic. Ce-i aşa de grozav în asta?

— Nimic. E numai deplorabil.

— Şi asta te îndreptăţeşte să-mi ţii predici? Ho, ho!

A trebuit să retractez un pic.

— Nu-ţi ţin predici, îţi explic doar că nu mai avem nimic în comun.

— Aparent, amândoi suntem nişte rataţi. Asta avem în comun, dacă vrei să priveşti lucrurile în faţă.

— N-am afirmat niciodată că aş fi un ratat. Decât, poate, în sinea mea. Cum poate fi un ratat cineva care încă se mai zbate, care încă mai luptă? Poate că n-am să trec clasa. Poate că am să ajung doar un trombonist. Dar orice am să fac, orice am să întreprind vreodată, va porni de la faptul că eu cred în ceea ce fac. Nu o să mă las târât de val. Mai curând o să mă înec, zbătându-mă… Un ratat, spui tu. Detest să fac ce face toată lumea, să mă aliniez, să

spun da când, de fapt, gândesc *nu.*

A dat să-mi răspundă ceva, dar i-am făcut semn să tacă.

— Nu mă refer la o luptă lipsită de sens, la o rezistenţă gratuită. Trebuie să facem un efort să ajungem la apele clare, liniştite. Trebuie să luptăm împotriva încetării luptei. Trebuie să ne găsim pe noi înşine, asta vreau să spun.

— Hen, tu vorbeşti bine şi eşti bine intenţionat, dar în capul tău e o harababură. Citeşti prea mult, ăsta-i necazul cu tine.

— Şi tu niciodată nu stai să te gândeşti. Şi nici nu accepţi partea ta de suferinţă. Tu crezi că există un răspuns la toate. Nu-ţi trece niciodată prin minte că poate nu există, că poate singurul răspuns eşti tu însuţi, adică felul în care-ţi priveşti problemele.

Tu nu vrei să te lupţi cu problemele, vrei doar să fie eliminate de altcineva. Calea cea mai uşoară, *asta eşti tu.* Uite, s-o luăm pe fata asta a ta… problema ta de viaţă şi de moarte… ce înseamnă în mintea ta faptul că nu găseşte nimic la tine? îl ignori, nu-i aşa? *O vreau! Trebuie să fie a mea!* Asta-i tot ce poţi tu răspunde. Tu nu ţi-ai schimba felul de a fi, n-ai face ceva din tine… decât dacă cineva ar avea bunăvoinţa să te ameninţe cu toporul. Îţi place să-mi spui:

„Hen, sunt un ticălos ordinar", dar nu mişti un deget ca să te schimbi câtuşi de puţin. Vrei să fii aşa cum eşti, şi cui nu-i place, ducă-se-n mă-sa! Nu-i aşa?

Şi-a înclinat capul într-o parte, ca un judecător care cântăreşte dovezile prezentate, apoi a rostit:

— Posibil. Posibil să ai dreptate.

Câteva minute am înaintat în tăcere. Asemenea unei păsări cu un scaiete în gură, se străduia să mistuie spusele mele. Pe urmă, despărţindu-şi buzele într-un rânjet răutăcios, mi-a spus:

— Uneori îmi aduci aminte de nemernicul ăla de Challacombe. Doamne, ce mă mai exaspera individul ăla! întotdeauna vorbea de pe piedestal. Şi tu te lăsai dus de

rahaturile lui. Credeai în el… în căcatul ăla teosofic.

— Absolut! am răspuns cu entuziasm. Dacă n-ar fi făcut altceva decât să menţioneze numele Swami Vivekananda, şi tot i-aş fi rămas îndatorat pentru tot restul vieţii mele. *Rahaturi,* le-ai numit tu. Pentru mine au însemnat suflul vieţii. Ştiu că nu a corespuns noţiunii tale de prieten. Era puţin prea distant, prea detaşat pentru gustul tău. Era un profesor şi tu nu-l puteai vedea ca pe un profesor. Unde a fost acreditat? Şi toate fleacurile alea. Nu avea studii de specialitate, nu avea practică, nu avea nimic. Dar ştia despre ce vorbeşte. Cel puţin, asta era părerea *mea.* Pe tine te făcea să te îneci în propria ta vomă, şi asta nu-ţi plăcea. Tu ai fi vrut să-ţi rezemi capul de umărul lui şi să verşi peste el – atunci l-ai fi considerat prieten. Prin urmare, ai început să-i cauţi nod în papură, lipsuri de caracter, i-ai descoperit slăbiciuni, l-ai redus la nivelul tău. Aşa faci cu orice persoană pe care ţi-e greu s-o înţelegi. Când poţi să-l iei peste picior pe altul aşa cum procedezi cu tine însuţi eşti fericit… atunci totul e cum trebuie. Uite, încearcă să înţelegi lucrul ăsta. Nimic pe lume nu-i aşa cum ar trebui să fie. Pretutindeni te izbeşti de ignoranţă, superstiţii, bigotism, nedreptate, intoleranţă. Şi aşa a fost de când lumea şi pământul. Aşa va fi şi mâine şi poimâine. Ei şi? E un motiv să te simţi înfrânt şi să porţi pică omenirii? Ştii ce a spus odată Swami Vivekananda? A spus: „Nu există decât un singur păcat. Slăbiciunea… Nu adăugaţi o faptă smintită la alta… Nu adăugaţi slăbiciunea voastră la răul ce va să vină… Fiţi tari!”

Am făcut o pauză, aşteptând să-l aud cum demolează tot ce-am spus. Dar, spre surprinderea mea, a rostit:

— Zi-i înainte, Hen. Sună bine.

— Pentru că *e* bine. Şi întotdeauna aşa va fi bine să fie. Iar oamenii vor continua să facă exact opusul. Chiar cei care i-au aplaudat cuvintele l-au trădat de îndată ce a încetat să vorbească. Şi asta li se aplică lui Vivekananda, Socrate, Iisus, Nietzsche, Karl Marx, Krishnamur… numeşte-i tu pe ceilalţi. Dar la ce bun să-ţi spun toate astea? Tu tot n-ai să te schimbi. Refuzi să creşti. Tu vrei să

te descurci cu un minimum de efort, cu un minimum de bătaie de cap, cu un minimum de suferinţă. Şi toată lumea vrea lucrul ăsta. E frumos să auzi vorbindu-se despre maeştri, dar ca să te străduieşti să *devii* un maestru, căcat! Ascultă-mă, acum câteva zile citeam o carte… ca să fiu sincer, am citit-o, de fapt, acum un an şi mai bine. Nu mă întreba de titlu, pentru că nu ţi-l spun. Dar uite ce-am citit, şi niciun maestru n-ar fi putut să explice mai bine: „Unicul sens, ţel sau secret al lui Hristos, dragii mei, nu este acela de a înţelege viaţa, de a o modela, de a o schimba sau chiar de a o iubi, ci de a bea din esenţa ei nemuritoare".

— Mai spune încă o dată, Hen, vrei?

Am repetat.

— Să bei din esenţa ei nemuritoare. Al dracului de interesant. Şi nu vrei să-mi spui cine a scris asta?

— Nu.

— Okay. Hen. Spune mai departe. Ce mai scoţi din mânecă?

— *Asta…* Cum o mai scoţi la capăt cu Guelda?

— Nu mă întreba. E preferabil.

— Sper că nu renunţi la ea?

— Ea renunţă la *mine.* De astă dată, definitiv.

— Şi te împaci cu gândul?

— Tu nu asculţi ce-ţi spun? Bineînţeles că nu. De asta te aşteptam. Dar, aşa cum ai zis, fiecare trebuie să-şi urmeze propriul drum. Crezi că eu nu ştiu lucrul ăsta? Poate că, într-adevăr, nu mai avem nimic în comun. *Poate că niciodată nu am avut,* nu te-ai gândit la aşa ceva? Poate că exista altceva care ne lega. Eu nu mă pot opri să ţin la tine, Hen, chiar când mă perpeleşti pe jar. Uneori, eşti o bestie lipsită de inimă. Dacă cineva e ordinar, tu eşti acela, nu eu. Dar ai ceva în tine – dacă ai să reuşeşti să scoţi acest ceva la suprafaţă. Ceva pentru omenire, vreau să spun, nu pentru mine. N-ar trebui să scrii un roman, Hen. Un roman poate scrie oricine. Tu trebuie să faci lucruri mult mai importante. Vorbesc serios. Eu te văd mai curând ţinând prelegeri despre Vivekananda – sau despre Mahatma Gandhi.

— Sau despre Pico della Mirandola.

— De ăsta n-am auzit.

— Deci ea nu vrea să mai aibă de-a face cu tine?

— Aşa spune. Dar, desigur, o femeie se poate răzgândi oricând.

— O să se răzgândească, n-avea grijă.

— Ultima oară când am văzut-o spunea că vrea să plece într-o vacanţă la Paris.

— De ce să n-o urmezi şi tu?

— Ba chiar mai mult, Hen. Am plănuit totul. De îndată ce aflu pe ce vapor se îmbarcă, mă duc la oficiul de navigaţie şi, chiar dacă trebuie să-l mituiesc pe funcţionar, îmi iau o cabină vecină cu a ei. Şi în prima dimineaţă când iese pe punte, eu voi fi acolo ca s-o salut: „Bună, iubito! Frumoasă zi, nu?”

— O să fie încântată!

— N-o să se arunce peste bord, sunt sigur.

— Dar s-ar putea să te reclame căpitanului că o hărţuieşti.

— Îl bag în pizda mă-sii de căpitan. O să-l manevrez eu… Trei zile pe mare şi, fie că-i place sau nu, o înfrâng.

— Îţi urez baftă. Aici mă despart de tine. I-am luat mâna şi i-am strâns-o.

— Vino să luăm o cafea împreună.

— Nix. Trebuie să mă întorc la lucru. Aşa cum i-a spus Krishna lui Arjuna: „Dacă m-aş opri o clipă din lucru, întregul univers s-ar…”

— S-ar ce?

— S-ar nărui, aşa cred că i-a spus.

— Okay, Hen.

S-a răsucit pe călcâie şi fără să mai adauge un cuvânt, s-a îndreptat în direcţia opusă. Am făcut doar câţiva paşi, când l-am auzit strigând:

— Hei, Hen!

— Cee?

— Ne vedem la Paris, dacă nu ne mai întâlnim înainte. La revedere.

„Ne vedem în iad”, i-am răspuns în gând. Dar când

am pornit din nou la drum, am simţit o înţepătură de remuşcare. „N-ar trebui să tratezi pe *nimeni* în felul ăsta, nici măcar pe cel mai bun prieten”, mi-am spus.

Mi-am petrecut tot drumul spre casă într-un lung monolog. Cam aşa:

„Şi ce dacă e un pisălog? Desigur, fiecare vrea să-şi rezolve problemele lui, *dar* – e un motiv să-l alungi? Tu nu eşti un Vivekananda. Şi apoi, crezi că Vivekananda ar fi reacţionat în felul ăsta? Nu repezi un om care e în suferinţă. Dar nici nu eşti obligat să-l laşi să vomite peste tine. Şi dacă se comportă pueril, ce-i cu asta? Comportamentul tău e întotdeauna cel al unui adult? Şi nu era o tâmpenie toată chestia aia că nu mai aveţi nimic în comun? în momentul acela ar fi trebuit să-ţi întoarcă spatele, acolo, pe loc. Ce aveţi voi doi în comun, rafinatule Swami, este slăbiciunea omenească, pur şi simplu. Poate că el a încetat de mult să se mai maturizeze. Ei şi, e o crimă? Indiferent la ce stadiu din drum a ajuns, e o fiinţă umană. Mergi înainte, dacă vrei… ţine-ţi privirea aţintită în faţă… dar nu refuza să întinzi o mână unui om care se poticneşte. Unde ai fi ajuns *tu* dacă ar fi trebuit să te descurci singur? *Tu* stai pe ambele tale picioare? Şi ce-i cu toţi acei neică nimeni, toţi neghiobii ăia care şi-au golit buzunarele pentru tine când erai la nevoie? Sunt nişte nevrednici, acum când nu mai ai nevoie de ei?” „Nu, dar…”

„Vasăzică, n-ai un răspuns! Pretinzi că eşti cineva care nu eşti. Te temi să nu recazi în vechile tale năravuri. Te flatezi singur că eşti diferit, dar de fapt semeni leit cu ceilalţi, cu cei pe care-i condamni atât de vehement. Nebunul ăla de liftier a avut dreptate. A văzut exact cine eşti! Ca să fim sinceri, ce ai înfăptuit tu cu astea două mâini ale tale sau cu intelectul ăsta de care eşti atât de mândru? La douăzeci şi unu de ani, Alexandru pornise să cucerească lumea, iar la treizeci avea lumea în mâinile lui. Ştiu că tu nu râvneşti să cucereşti lumea – dar ţi-ar plăcea să-ţi laşi urma în ea, nu? Vrei să fii recunoscut ca scriitor. Ei bine, cine te opreşte? În niciun caz bietul Macgregor. Da, aşa cum a grăit Vivekananda, nu există decât un singur

păcat. Şi acesta este slăbiciunea. Pune-ţi la inimă, bătrâne, pune-ţi la inimă! Descăleca de pe caii mari. Coboară din turnul tău de fildeş şi amestecă-te cu mulţimea. Poate că viaţa îţi poate oferi ceva mai mult decât să scrii o carte. Şi ce, mă rog, ai tu de spus, care să fie atât de important? Eşti un al doilea Nietzsche? încă nu eşti nici măcar *tu,* îţi dai seama?”

Când am ajuns la colţul străzii mele, trăsesem în mine de mă făcusem chiseliţă. Aveam tot atâta vlagă cât o nevăstuică. Şi, colac peste pupăză, la piciorul scării mă aştepta Sid Essen. Era tot numai zâmbete.

— Miller, n-am de gând să-ţi răpesc din timpul tău preţios. Dar simţeam că mă arde asta în buzunar.

A scos un plic şi mi l-a dat în mână.

— Ce vrea să fie?

— Un mic semn de la prietenii tăi. Negrişorii ăia nu mai pot după tine. Şi doresc să cumperi cu banii ăştia un cadou pentru doamna. Au pus mână de la mână, între ei.

În halul în care mă aflam, m-au podidit lacrimile.

— Miller, Miller, a strigat Reb, înconjurându-mă cu braţele. Ce o să mă fac fără tine?

— O să lipsesc doar câteva luni, am răspuns, roşind ca un idiot.

— Ştiu, ştiu, dar o să ne lipseşti. Hai să iei o cafea cu mine. N-am să te reţin. Dar trebuie să-ţi spun ceva.

M-am întors cu el până în colţul străzii, la dugheana cu ţigări şi dulciuri unde ne cunoscuserăm.

— Ştii, mi-a spus când ne-am aşezat la bar. Mă bate gândul să vin şi eu cu tine. Dar ştiu că am să-ţi stau în drum.

I-am răspuns puţin încurcat:

— Cred că toată lumea visează să petreacă o vacanţă la Paris. Şi, într-o bună zi, or să şi plece…

— Miller, am vrut să spun că mi-ar plăcea să văd Parisul prin ochii tăi.

Mi-a aruncat o privire care m-a topit.

— Da, i-am răspuns, ignorându-i cuvintele. Într-o bună zi, nu va mai fi necesar să iei vaporul sau avionul ca

să pleci în Europa. Va trebui doar să învăţăm cum să înfrângem forţa gravitaţiei. Doar să stăm nemişcaţi şi să lăsăm pământul să se învârtească sub tălpile noastre. Voiajează repede, bătrânul nostru pământ.

Am turuit aşa înainte, încercând să-mi ascund încurcătura. Motoare, turbine, maşinării… Leonardo da Vinci.

— Şi noi ne mişcăm ca melcii, am continuat. Nici măcar n-am început să folosim forţele magnetice care ne înconjoară. Suntem încă oamenii cavernelor, cu cepurile înfundate de motoare…

Sărmanul Reb nu ştia cum să-mi interpreteze cuvintele. Ardea să spună ceva, dar nu voia să fie nepoliticos şi să-mi taie vorba. Aşa încât trăncăneam de zor.

— Simplificare, de asta avem nevoie. Uită-te la stele – stelele n-au motoare. Te-ai gândit vreodată ce anume împinge pământul ăsta al nostru să se învârtească precum o minge?

Nicola Tesla s-a gândit mult la lucrul ăsta, şi Marconi, de asemenea. Dar nimeni nu ne-a dat încă răspunsul final.

Se uita la mine perplex. Ştiam bine că numai de electromagnetism nu-i ardea lui acum.

— Scuză-mă, i-am spus. Parcă voiai să discutăm ceva, nu? Da, dar n-aş vrea să te…

— Nu făceam decât să gândesc cu glas tare.

— Bine, atunci… (Şi-a limpezit gâtlejul.) Am vrut să-ţi spun doar atât… dacă acolo vei fi, la un moment dat, strâmtorat, nu ezita să-mi telefonezi. Sau dacă vrei să-ţi prelungeşti sejurul. Ştii unde mă găseşti.

A roşit şi a întors capul.

— Reb, i-am răspuns, înghiontindu-l cu cotul. Eşti, pur şi simplu, prea bun cu mine. Şi nici măcar nu mă cunoşti ca lumea.

Vreau să spun că mă cunoşti de puţină vreme. Niciunul din aşa-zişii mei prieteni nu ar fi făcut atâtea pentru mine, pot să jur.

— Mi-e teamă că nu ştii ce-ar fi în stare prietenii tăi să facă pentru tine, mi-a răspuns. Nu le-ai dat niciodată şansa să-ţi arate.

Aproape că am explodat:

— Nu le-am dat şansa, zău? Omule, le-am oferit atâtea şanse, încât nici nu mai voiau să audă de mine.

— Nu eşti prea aspru cu ei? Poate că nu aveau ce să-ţi dea.

— Exact asta spuneau şi ei – toţi spuneau aşa. Dar nu-i adevărat. Dacă nu ai, poţi împrumuta, *pentru un prieten.* Nu-i aşa? Avraam şi-a oferit fiul, nu?

— L-a oferit lui Iehova.

— Eu nu le ceream să facă sacrificii. Nu le ceream decât mărunţişuri – ţigări, o masă, nişte haine vechi. Stai puţin, vreau să fac o modificare la ce-am spus: Au fost, într-adevăr, şi excepţii, îmi aduc aminte că a fost un băiat, unul dintre curierii mei… asta se întâmpla după ce am plecat de la compania telegrafică… când a aflat ce greu o duc, s-a apucat să fure pentru mine. Ne aducea câte un pui furat sau nişte legume… câteodată doar un baton de ciocolată dacă nu putuse şterpeli altceva. Au mai fost şi alţii ca el, tot săraci, sau trăsniţi. Ăştia nu-şi întorceau buzunarele pe dos, ca să-mi arate că sunt lefteri. Tipii cu care aveam eu de-a face nu aveau dreptul să mă refuze. Niciunul dintre ei nu murea de foame. Noi nu eram „drojdia albilor”. Cu toţii proveneam din familii decente, cu o viaţă confortabilă. Nu, în cazul tău, poate că e evreul din tine care te face să fii atât de bun şi de atent, scuză-mă că vorbesc în felul ăsta. Când un evreu vede un om necăjit, flămând, insultat, dispreţuit, se vede pe sine. Se identifică imediat cu cel ce suferă. *Dar noi, nu.* Noi nu am gustat îndeajuns sărăcia, nenorocirile, dizgraţia, umilinţa. Nu am fost niciodată nişte paria. Noi avem locuri călduţe, şi ne considerăm patronii restului omenirii.

— Miller, probabil că tu ai fost crunt pedepsit. Indiferent de ce gândesc eu despre cei din neamul meu – şi avem şi noi destule cusururi, ştii bine –, n-aş putea vorbi niciodată despre coreligionarii mei aşa cum vorbeşti tu

despre ai tăi. De asta sunt cu atât mai fericit când mă gândesc că pleci ca să te relaxezi puţin. Ţi se cuvine. Dar trebuie să îngropi trecutul.

— Vrei să spui că trebuie să încetez să-mi mai plâng de milă, i-am răspuns, zâmbindu-i cu tandreţe. Ştii, Reb, eu nu gândesc tot timpul aşa. În adâncurile mele mă râcâie, dar la suprafaţă, în general, îi iau pe oameni aşa cum mi se prezintă. Dar ce nu pot tolera e gândul că trebuie să scurm, să extrag cu mare efort, tot ce-mi dau alţii. Şi ce-mi dau? *Firimituri.*

Exagerez, desigur. Nu toţi mi-au întors spatele. Şi cei care au făcut-o, probabil că au avut dreptul s-o facă. Eram ca urciorul care nu merge de multe ori la apă. În mod cert, ştiam să fiu o belea pe capul oamenilor. Şi pentru un om gata să mănânce pâinea săracului, eram prea arogant. Aveam talentul de a-i irita pe oameni. Mai cu seamă când trebuia să le cer ajutor. Ştii, eu fac parte din blegii care cred că oamenii, mai ales *prietenii* trebuie să *ghicească,* să simtă că eşti la ananghie. Când dai peste un cerşetor sărman, flenduros, trebuie să te facă să-ţi sângereze inima înainte de a-i arunca o monedă. Nu, dacă eşti un om cumsecade, simţitor. Când îl vezi aplecat, scormonind în şanţ după un muc de ţigară sau după o bucăţică din sandviciul pe care l-ai aruncat ieri, îi înalţi capul, îl iei de umeri, mai cu seamă dacă mişună păduchii pe el, şi-i spui: „Ce se întâmplă, prietene? Pot să te ajut cu ceva?”. Nu treci pe lângă el, fixându-ţi privirea pe pasărea de pe sârma de telegraf. Nu-l faci să fugă după tine cu mâna întinsă. Aşa gândesc eu. Nu-i de mirare că atâţia oameni refuză cerşetorul care-i acostează. E umilitor să fii abordat în felul ăsta: te face să te simţi vinovat. În felul nostru, suntem cu toţii generoşi. Dar în clipa în care ni se cerşeşte ceva, inima ni se închide.

— Miller, mi-a replicat Reb, vizibil mişcat, tu eşti ceea ce aş numi eu un bun evreu.

— Un alt Iisus, da?

— Un Iisus, de ce nu? Iisus a fost bun evreu, deşi de două mii de ani suferim din cauza lui.

— Morala e: nu te strădui exagerat. Nu încerca să fii prea bun.

— Niciodată nu se poate spune că faci prea mult, a ripostat Reb.

— Ba da, faci. Fă numai ce trebuie făcut, e suficient.

— Nu-i acelaşi lucru?

— Aproape. Fapt este că Dumnezeu are grijă de lume. Noi, oamenii, trebuie să avem grijă unul de celălalt. Dacă bunul Dumnezeu ar fi avut nevoie de ajutor în cârmuirea lumii, ne-ar fi înzestrat cu inimi mai mari. Inimi, nu creier.

— Doamne, vorbeşti ca un evreu. Îmi aduci aminte de nişte învăţaţi pe care i-am ascultat în copilărie, şi care ne explicau legea. Puteau sări de la una la alta, de la un subiect la altul, ca nişte capre. Când ţie îţi era rece, ei se înfierbântau, şi viceversa. Niciodată nu ştiai cum stai cu ei. Vreau să spun… deşi erau pătimaşi, predicau moderaţia. Profeţii erau sălbatici; alcătuiau o clasă aparte. Oamenii cu adevărat sfinţi nu vorbesc bombastic şi nu delirează. Sunt puri. Şi tu eşti pur. Ştiu că eşti. Ce-i puteam răspunde? Reb era simplu şi avea nevoie de un prieten. Orice i-aş fi spus, oricum l-aş fi tratat, el reacţiona ca şi cum i-am lărgit orizontul, l-am îmbogăţit. Şi orice s-ar fi întâmplat, ar fi rămas prietenul *meu.*

Când m-am întors acasă, mi-am reluat monologul interior: „Vezi, prietenia e un lucru foarte simplu. Cum sună zicala aceea veche? Pentru a avea un prieten, trebuie să ştii să fii tu prieten”.

Era greu de spus în ce măsură i-am fost eu prieten lui Reb – sau oricui altcuiva. Tot ce puteam să afirm era că eu eram cel mai bun prieten al meu – şi cel mai aprig duşman al meu.

Când am împins uşa, am remarcat în gând: „Dacă ştii lucrul ăsta, băiete, ştii mult”.

Mi-am reluat locul la maşina de scris. „Acum, mi-am spus, te găseşti din nou în mica ta împărăţie. Poţi s-o faci din nou pe Dumnezeu”.

Caraghioslâcul de a mă considera astfel m-a oprit.

Dumnezeu! Ca şi cum abia de curând aş fi întrerupt comunicarea mea cu Dumnezeu, m-am pomenit discutând cu el, ca pe vremuri. „Pentru că Dumnezeu a iubit atât de mult omenirea, încât şi-a dat unicul fiu…” Şi cât de puţin i-am dat noi în schimb! Ce-ţi putem noi oferi, Părinte Ceresc, în schimbul binecuvântărilor Tale? îmi deschideam inima, ca şi cum eu, cel mai autentic nimic, aş fi întrezărit, într-o străfulgerare, problemele cu care se confrunta creatorul universului. Şi nu mă ruşinam că mă aflam în termeni atât de intimi cu făuritorul meu. Oare nu eram şi eu o părticică din acest imens tot pe care el l-a făcut manifest, poate pentru a ne determina să sesizăm limitele nelimitate ale Existenţei Sale? S-au scurs veacuri de când nu m-am mai adresat Lui în maniera asta intimă. Câtă deosebire între rugile mele din trecut, articulate din simplă disperare, când îi imploram mila – mila, nu iertarea – şi actualele duete izvorâte dintr-o umilă înţelegere. E stranie, nu-i aşa, menţionarea acestei discuţii pământeano-cereşti? Avea loc, îndeosebi, când aveam moralul ridicat şi, fiţi atenţi, când nu era nevoie să fac vreo demonstraţie de spirit. Oricât ar părea de paradoxal, moralul meu se ridica atunci când soarta crudă îmi trântea o lovitură între ochi. Când, târându-mă asemenea unui vierme care-şi scurmă drum prin tină, nutream gândul, nebunesc poate, că tot ce-i mai jos se leagă cu tot ce-i mai sus. Oare, pe când eram copii, nu ni se spusese că Dumnezeu vede şi-o vrabie care cade? Chiar dacă nu crezusem niciodată acest lucru, fusesem totuşi impresionat. („Ţine seama, eu sunt Domnul Dumnezeul a tot ce-i pământesc – există oare ceva care să fie prea greu pentru mine?”) Luciditate totală! Plauzibil sau neplauzibil, era un gând măreţ. Uneori, în copilărie, când se întâmpla ceva extraordinar, întrebam: „Dumnezeule, ai văzut chestia asta?”. Ce lucru minunat să ştii că El e acolo, că te aude când îl chemi! Deci *era* o prezenţă, nu o abstracţiune metafizică. Spiritul Lui pătrundea totul. Era, în acelaşi timp, peste tot şi deasupra a tot. Şi atunci – un gând care-mi aducea un surâs serafic pe buze – va veni o vreme când, ca să nu-ţi pierzi minţile şi

să nu turbezi, va trebui să priveşti (să priveşti natura absurdă, monstruoasă, a lucrurilor) cu ochii Creatorului, Cel care e răspunzător de tot ce se întâmplă şi *înţelege ce se întâmplă.*

Clămpănind de zor la maşină – mă aflam în plin galop – gândul la Creaţie, la ochiul atotvăzător, la mila atotcuprinzătoare, atârna suspendat asupră-mi ca un văl. Ce farsă să scrii un roman despre personaje „imaginare", despre situaţii „imaginare"! Oare Stăpânul Universului nu a imaginat *totul?* Ce glumă să guvernezi lumea asta fictivă! Oare pentru asta l-am implorat pe Atotputernic să-mi hărăzească darul cuvintelor?

Ridicolul absolut al situaţiei mele m-a făcut să mă opresc din lucru. De ce să mă grăbesc să termin cartea? În mintea mea, era deja terminată. Concepusem un final imaginar la această dramă imaginară. Puteam să mă odihnesc un moment, suspendat deasupra făpturii mele de furnică, şi să las să-mi mai încărunţească nişte fire de păr.

M-am cufundat în vacuum (acolo unde Dumnezeu e totul), cu o delicioasă senzaţie de uşurare. Vedeam totul cu claritate – evoluţia mea pământească, din stadiul larvar şi până în prezent, ba chiar până dincolo de prezent. Pentru ce luptam şi încotro se îndrepta lupta? Către comuniune? Poate că da. Ce altceva putea să însemne această dorinţă de a comunica? De a te adresa tuturor, celor de sus şi celor de jos, şi să ţi se răspundă – ce gând devastator. Să vibrezi etern, precum lira lumii. Un gând puţin înspăimântător, dacă iei în seamă toate implicaţiile.

Poate că nu gândeam chiar atât de departe. Destul, totuşi, cât să stabilesc o comunicare cu cei de-un fel cu mine, cu spiritele înrudite. Dar cine sunt aceştia? *Unde* sunt ei? Nu-i poţi afla decât urmărind unde cade săgeata.

Acum mi se insinuează o imagine. O imagine a unei lumi ca o reţea de forţe magnetice. Şi în această pânză de păianjen apar, ca nişte nuclee, spiritele arzătoare ale pământului în jurul cărora *se* rotesc, ca nişte constelaţii, felurite ordine ale umanităţii. Datorită distribuirii ierarhice a forţelor şi aptitudinilor, rezultă o sublimă armonie. Nu e

posibilă nicio notă discordantă. Toate conflictele, toate tulburările, confuziile şi dezordinile la care omul încearcă zadarnic să se ajusteze, sunt acum lipsite de noimă. Inteligenţa care penetrează universul nu le recunoaşte. Acţiunile ucigaşe, sinucigaşe, demenţiale, ale fiinţelor pământeşti, precum şi cele binevoitoare, respectabile, impregnate de umanitarism sunt iluzorii, în reţeaua magnetică până şi mişcarea e anihilată. Nimic către care să te îndrepţi, nimic de la care să retractezi, nimic la care să năzuieşti. Câmpul vast, nesfârşit al forţei e asemenea unui gând suspendat, unei note suspendate. Eoni ai clipei de acum – şi ce este *acum?* – un alt gând l-ar putea înlocui.

Brrr! Ce gând friguros! Aş fi vrut să zac acolo pe podeaua nimicului şi să contemplu pe veci imaginea creaţiei.

Şi mi s-a năzărit deodată că, în ceea ce priveşte scrisul, creaţia nu prea e legată de gândire. „Un copac nu-şi analizează roadele, ci le rodeşte”. Am ajuns la concluzia că a scrie înseamnă a-ţi dărui roadele imaginaţiei, înseamnă a creşte în viaţa spiritului, asemenea unui copac care dă frunze.

Profund sau nu, era un gând încurajator. Dintr-un singur salt ajunsesem în poala zeilor. Auzeam în jur numai râsete. Nu mai era nevoie să o fac pe Dumnezeu. Nu mai era nevoie să uimesc pe nimeni. Ia-ţi lira şi scoate un sunet de argint. Deasupra întregii mişcări, chiar şi deasupra râsetelor, plutea muzica. Muzica perpetuă. *Acesta* e sensul inteligenţei supreme care penetrează universul.

Am alunecat în grabă de pe scară în jos. Şi iată frumosul, frumosul gând care mă obseda… *tu* cel de colo, care pretinzi că eşti mort şi răstignit, *tu* cel de colo cu teribila ta *historia de calamităţis,* de ce să nu o reinterpretezi în spiritul jocului? De ce să nu ţi-o repovesteşti, extrăgând puţină muzică din ea? Sunt oare adevărate rănile tale? Sau sunt simulate, vopsite cu oja literară?

Să vină cadenţa…

„Sărută-mă, sărută-mă din nou!” Aveam pe atunci

optsprezece sau nouăsprezece ani, Macgregor şi cu mine, iar fata cu care venise el la petrecere studia la conservator, ca să devină cântăreaţă de operă. Era sensibilă, frumoasă, cea mai bună din tot ce găsise el până atunci, ba chiar din tot ce avea să găsească şi mai târziu. Şi îl iubea pătimaş. Îl iubea, deşi ştia bine că e frivol şi uşuratic. Când i-a spus în felul lui degajat, nesocotit, „Sunt nebun după tine! fata a leşinat. Şi îi lega cântecul ăsta pe care el nu se mai sătura să-l asculte. „Mai cântă-mi-l o dată, vrei? Nimeni nu-l poate cânta ca tine”. Şi ea i-l cânta, iar şi iar. *Sărută-mă, sărută-mă din nou!* De câte ori îl auzeam, simţeam o strângere de inimă, dar în *seara aceea* am simţit că mi se frânge inima. Pentru că în seara aceea, aşezată în colţul cel mai îndepărtat al încăperii, la cât mai mare distanţă de mine, se găsea divina, intangibila Una Gifford, de o mie de ori mai frumoasă decât primadona lui Macgregor, de o mie de ori mai misterioasă, şi de o mie de ori inaccesibilă mie. *„Sărută-mă, sărută-mă din nou!”* Cum mă mai sfâşiau aceste cuvinte. Şi niciun suflet din adunarea aceea gălăgioasă şi veselă nu era conştient de durerea mea. Se apropie de mine violonistul, amabil, bine dispus, cu obrazul lipit de lemnul viorii, şi articulând fiecare frază muzicală pe coarde, îmi cântă, încet, la ureche. *„Sărută-mă… sărută-mă… din… nou…”* Nu mai pot suporta. Îl împing într-o parte şi fug. Alerg pe stradă şi lacrimile îmi şiroiesc pe obraji. La colţ, dau peste un cal care rătăceşte în mijlocul drumului. Mârţoaga cea mai prăpădită, cea mai costelivă pe care am văzut-o vreodată. Încerc să vorbesc acestui patruped pribeag – nu mai e un cal, nici măcar un animal. O clipă am senzaţia că mă înţelege. Preţ de un lung moment m-a privit drept în faţă. După care, speriat, a scos un nechezat menit să-mi îngheţe sângele în vine şi a luat-o la fugă. Dezolat, scot un sunet de zurgălău ruginit şi mă prăbuşesc pe caldarâm. Zvon de petrecere şi veselie umple strada pustie. Îmi ţiuie în urechi ca gălăgia dintr-o baracă înţesată de soldaţi beţi. Pentru mine fusese dată petrecerea aceea. Şi ea era acolo, iubirea mea, blondă ca zăpada, cu ochi înstelaţi, pe veci intangibilă. Regina

Arcticii.

Nimeni nu o mai vedea aşa. Numai eu. O rană străveche, asta despre care vorbesc. Nu a curs prea mult sânge. Cu atât mai rău. Mult, mult mai rău! Un lucru ciudat: cu cât rănile îţi apar mai devreme, cu atât te aştepţi – da, *te aştepţi* – să fie mai adânci, mai însângerate, mai dureroase, mai devoratoare. *Şi aşa sunt întotdeauna.*

Am închis caseta amintirilor. Da, din rănile astea vechi se putea scoate muzică. Dar încă nu era momentul. Lasă-le să supureze în beznă. Când vom ajunge în Europa, o să dobândesc un nou trup şi un nou suflet. Ce însemnau suferinţele unui băiat din Brooklyn pentru urmaşii Ciumei Negre, ai Războiului de o Sută de Ani, ai exterminării albigensienilor, ai Cruciadelor, ai Inchiziţiei, ai măcelăririi hughenoţilor, ai Revoluţiei Franceze, ai interminabilei persecuţii a evreilor, ai invaziei hunilor, ai năvălirilor turcilor, ai ploilor cu broaşte şi lăcuste, ai faptelor de nedescris ale Vaticanului, ai erupţiei de regicide şi de regine înnebunite de sex, ai monarhilor slabi de înger, ai Robespierrilor şi ai Saint Juştilor, ai Hohenstauffenilor şi ai Hohenzollernilor, ai vânătorilor de şoareci şi ai sfărâmătorilor de oase? Ce pot să însemne nişte hemoroizi sufleteşti de recoltă americană, pentru Raskolnikovii şi Karamazovii din vechea Europă?

Mă vedeam cocoţat pe tăblia unei mese, un oarecare porumbel guşat, scăpând boabe albe de găinaţ. O tăblie de masă numită Europa, în jurul căreia erau adunaţi monarhii sufletelor, ignorând junghiurile şi durerile Lumii Noi. Ce oare le-aş putea spune în limbajul meu de porumbel guşat? Ce-ar putea spune un om crescut într-o atmosferă de pace, abundenţă şi securitate, fiilor şi fiicelor martirilor? Adevărat, aveam aceiaşi înaintaşi, aceiaşi străbuni fără nume, care fuseseră traşi pe roată, arşi pe rug, legaţi la stâlpul infamiei – dar amintirea sorţii lor nu mai arde în noi; noi am întors spatele trecutului hărţuitor, noi am făcut să încolţească lăstare noi din tulpinile carbonizate ale arborelui parental. Adăpaţi de apele râului Lethe, am devenit o seminţie de ingraţi care nu cunosc recunoştinţa,

privaţi de cordonul ombilical, lipsiţi de minte asemenea produselor sintetice.

În curând, dragi locuitori ai Europei, vom fi alături de voi, în carne şi oase. Sosim – cu valizele noastre elegante, cu paşapoartele noastre cu margini aurite, cu bancnotele noastre de o sută de dolari, cu poliţele noastre de asigurare, cu ghidurile noastre de călătorie, cu comentariile noastre banale, cu prejudecăţile noastre meschine, cu judecăţile noastre imature, cu ochelarii noştri trandafirii care ne fac să credem că totul e aşa cum trebuie, că totul sfârşeşte cu bine, că Dumnezeu e Iubire şi Spiritul e totul. Când o să ne vedeţi aşa cum suntem, când o să ne auziţi trăncănind ca nişte gaiţe, o să înţelegeţi că nu aţi pierdut nimic rămânând acolo unde sunteţi. Nu aveţi niciun motiv să invidiaţi trupurile noastre proaspăt noi, şi sângele nostru roşu, bogat. Fie-vă milă de noi, care suntem atât de necopţi, atât de friabili, atât de vulnerabili, atât de nou-nouţi şi de nemânjiţi. Ne ofilim rapid…

20

Pe măsură ce se apropia ziua plecării, capul îmi era din ce în ce mai plin de străzi, locuri ale bătăliilor, monumente, catedrale… primăvara expanda ca o lună davidiană, inima îmi bătea mai sălbatic, visele proliferau şi fiecare celulă din trupul meu striga: Osana! În dimineţile când, îmbătată de miresmele primăverii, doamna Skolsky deschidea larg ferestrele, vocea pătrunzătoare a lui Sirota *(Reizei, reizei!)* mă răscolea. Nu mai era familiarul cantor Sirota, ci un muezin în delir, care lansa imnuri către soare. Nu mai urmăream înţelesul cuvintelor, nu mă interesa dacă proferau un blestem sau îngânau o lamentaţie, pentru că le înlocuiam cu cuvintele mele: „Primeşte mulţumirile noastre, Fiinţă Divină fără de nume… Urmărindu-l ca un discipol, în timp ce buzele mi se mişcau mut în ritmul cuvintelor lui, mă legănam dintr-o parte în alta, mă răsuceam pe călcâie, îmi fluturam genele, mă împroşcam cu cenuşă, împrăştiam în toate direcţiile diademe şi

nestemate, cădeam în genunchi şi, la cele din urmă note nepământene, mă înălţăm pe vârfuri, ca să le îndrum spre ceruri. Pe urmă, cu braţul drept ridicat, cu vârful arătătorului înfipt în creştetul capului, mă învârteam în jurul axei fericirii, în timp ce buzele imitau sunetul harpei evreieşti. Asemenea copacului care se scutură de somnul iernii, fluturii roiau din scăfârlia mea, strigând: Osana! Osana Celui de Sus! îi binecuvântam pe Iacob şi Iezechiel, pe Raşela, Sara, Rut şi Estera. Doamne, cât de duioasă, cât de însufleţitoare era muzica aceea care se scurgea prin ferestrele deschise! Îţi mulţumesc, scumpă proprietăreasă, o să-mi amintesc de tine în vis. Îţi mulţumesc, graur cu pieptul roşu, că ai zburat prin faţa mea în dimineaţa asta! Îţi mulţumesc, Reb, dragule, o să mă rog pentru tine într-o sinagogă dărăpănată. Vă mulţumesc, flori timpurii de primăvară, că mă onoraţi cu miresmele voastre diafane. Zov, Toft, Girul, Birul… *auziţi, auziţi,* auziţi-l cum cântă, cantorul cantorilor. Lăudat fie Domnul? Glorie Regelui David! Şi lui Solomon cel ce a strălucit de înţelepciune. Marea se despică în faţa noastră, vulturii ne arată drumul. Încă o notă, cantor iubit… o notă înaltă, răscolitoare. Care să zguduie platoşa înaltului Preot. Să înece ţipetele osândiţilor!

Şi mi-a dăruit-o, minunatul, minunatul meu cantor *cantatibus.* Fii binecuvântat, fiu al lui Israel! Fii binecuvântat!

— În dimineaţa asta eşti cam zurliu.

— Da, da, aşa sunt. Dar aş putea fi şi mai nebun. De ce nu? Când un prizonier e eliberat din temniţă, nu e normal să înnebunească? Am zăcut în închisoare şase vieţi plus treizeci şi cinci de ani şi jumătate şi treisprezece zile. Acum mă eliberează! Dea Domnul să nu fie prea târziu.

I-am luat mâinile şi i-am făcut o adâncă plecăciune, ca şi cum începea menuetul.

— Tu, tu eşti cea care mi-a adus graţierea. Pişă-te pe mine, te rog, Va fi ca o benedicţiune. O, ce somnambul am fost!

M-am aplecat pe fereastră şi am inhalat o înghiţitură de primăvară. (Era o dimineaţă din acelea pentru care Shelley ar fi scris un poem.)

— Îmi oferi ceva special la micul dejun de azi-dimineaţă? m-am întors spre ea. Gândeşte-te, s-a terminat cu slugăritul, cu cerşitul, cu înşelatul, cu rugăminţile şi linguşelile. Suntem liberi să mergem, liberi să vorbim, liberi să gândim, liberi să visăm. Liberi, liberi, liberi!

— Dar Val, dragule, mi-a răspuns cu o voce blândă, n-o să rămânem acolo definitiv, ştii bine.

— O zi acolo va fi ca o eternitate aici. Şi de unde ştii cât de lung sau cât de scurt va fi sejurul nostru acolo? Poate că va izbucni un război; poate că nu vom mai avea posibilitatea de a ne întoarce. Cine ştie ce soartă are omul pe pământ?

— Val, dai o importanţă exagerată. Va fi doar o vacanţă, nimic mai mult.

— Pentru *mine,* nu. Pentru mine este o breşă. Refuz o eliberare condiţionată. Mi-am făcut stagiul, l-am terminal.

Am tras-o la fereastră:

— Uită-te! Uită-te atent! Asta-i America. Vezi copacii aceia? Vezi gardurile acelea? Vezi casele acelea? Şi idioţii aplecaţi peste pervazurile ferestrelor? Crezi că or să-mi lipsească? Că o să-mi fie dor? *Niciodată.* Am început să gesticulez ca un apucat. Mă strâmbam la ei. Să-mi fie dor de voi, tembelilor, neghiobilor? Nu v-aţi găsit omul. *Niciodaaată!*

— Haide, Val, aşază-te. Ia-ţi micul dejun.

— Okay, *micul dejun.* În dimineaţa asta doresc o felie de pepene verde şi aripa stângă a unui curcan, puţin opossum şi nişte mălai de porumb. „Tata Avraam ne-a *imancipat.* Nu mă mai întorc în Carolina. Tata Avraam ne-a eliberat pe toţi. *Aleluia!”*

Ba mai mult, am continuat, renunţând la accentul negrilor şi reluându-mi vocea de gunoi alb, am terminat cu scrisul romanelor. Sunt membru ales al familiei raţelor sălbatice. Am de gând să fac o cronică a mizeriei mele greu-câştigate, şi s-o măcăi pe un ton fals. Cum ţi se pare?

Mi-a aşezat în faţă două ouă fierte, o felie de pâine prăjită şi nişte gem.

— Cafeaua urmează într-un minut, scumpule. Continuă să vorbeşti.

— Asta numeşti tu „a vorbi”? Ascultă, mai avem discul ăla cu *Poame de l’extase?* Pune-l dacă-l găseşti. Pune-l la volum maxim. Muzica asta seamănă cu gândurile mele. E devorată de aceeaşi cosmică dorinţă arzătoare. Divin orchestrată. Numai foc şi aer. Prima dată când am ascultat discul, l-am pus iar şi iar. Nu mă simţeam în stare să-l întrerup. Era ca o baie de gheaţă, cocaină şi curcubeie. Săptămâni întregi am fost în transă. Se întâmplase ceva cu mine. Ştiu că sună nebuneşte, dar e adevărat. De câte ori pune un gând stăpânire pe mine, am senzaţia că în piept mi se deschide o portiţă şi acolo, în cuibuşorul acela moale, şade o pasăre, cea mai dulce, cea mai blândă dintre păsări. „Gândeşte-ţi gândul”, îmi ciripeşte. „Gândeşte-l până la capăt!” Şi aşa fac, jur pe Dumnezeu. Fără cel mai mic efort. Ca un *étude*[12] care alunecă dintr-un gheţar.

În timp ce decapitam ouăle fierte, un zâmbet bizar mi-a încolţit pe buze.

— Ce e? m-a întrebat. Ce mai e acum, nebunul meu?

— Caii. Mă gândesc la cai. Aş dori să fi plecat întâi în Rusia, îţi aduci aminte de Gogol şi de troica lui? Doar nu-ţi închipui că ar fi putut scrie pasajul acela dacă Rusia ar fi fost motorizată? El vorbea despre cai. Armăsari, aşa-i numea. Un cal mănâncă pământul. Un cal *zboară* ca vântul. Un cal inspirat. Cum şi-ar fi putut deplasa Homer zeii încoace şi încolo fără bidiviii de care se foloseşte el? Ţi-l poţi imagina manevrând divinităţile acelea arţăgoase în Rolls-Royce-uri? Pentru a le provoca extazul… şi asta mă duce înapoi la Scriabin… n-ai găsit discul, nu?… pentru a provoca extazul ai nevoie de ingrediente cosmice. În afară de braţe, picioare, copite, gheare, colţi, măduvă şi energie, e necesar să torni înăuntru şi precesia echinocţiilor, fluxul şi refluxul mareei, conjuncţia soarelui, lunii şi planetelor,

12 Studiu, în literatura pianistică.

delirul demenţilor. În afară de curcubeie, comete şi auroră boreală mai ai nevoie de eclipse, pete în soare, molime, miracole… tot soiul de lucruri, inclusiv bufoni, magicieni, vrăjitoare, spiriduşi, Jack Spintecători, preoţi libidinoşi, monarhi desfrânaţi, sfinţi ipocriţi… dar nu automobile, *nu* frigidere, *nu* maşini de spălat, *nu* tancuri, *nu* stâlpi de telegraf.

Ce superbă dimineaţă de primăvară! Am vorbit de Shelley? Foarte bine pentru cei ca el. Sau pentru Keats ori Wordsworth. O dimineaţă Jakob Bohme, nici mai mult, nici mai puţin, încă n-au apărut muştele, nici ţânţarii. Şi nici măcar un gândac nu se vede. Splendid! Pur şi simplu splendid. (Ah, de-ar găsi şi discul ăla al lui Scriabin!)

O astfel de dimineaţă trebuie să fi fost aceea în care Ioana d'Arc a trecut prin Chinon în drum spre rege. Rabelais, din nefericire, încă nu se născuse, altfel ar fi privit-o din leagănul lui de lângă fereastră. Ah, priveliştile cereşti pe care i le oferea fereastra aceea!

Da, chiar dacă ar apărea acum brusc Macgregor, n-aş putea ieşi din vrajă. L-aş aşeza şi i-aş vorbi despre Masaccio sau despre *Vita Nuova.* Într-o dimineaţă ca asta parfumată ca un *panettone* aş putea citi şi din Shakespeare. Din sonete, nu din piese.

„O vacanţă", a numit-o ea. Cuvântul mă sâcâia. Ar fi putut la fel de bine să o numească *coitus interruptus.* (Trebuie să ţin minte să-mi procur adresele rudelor ei din Viena şi din România.)

Nu mai exista nimic care să mă ţină întemniţat în casă. Romanul fusese terminat, banii erau în bancă, geamantanele împachetate, paşapoartele în ordine. Îngerul Milei păzea mormântul. Iar armăsarii sălbatici ai lui Gogol încă zburau ca vântul.

Călăuzeşte-ne, dulce lumină!

— De ce nu te duci la un spectacol? m-a întrebat când m-a văzut îndreptându-mă spre uşă.

— Poate că o să mă duc. Nu pune nimic la cale până mă întorc eu.

Am hotărât, mânat de un impuls, să trec să-l salut pe Reb. S-ar putea să fie ultima oară când pun piciorul în prăvălia aia sinistră a lui. (Şi aşa a şi fost.) Când am trecut pe lângă chioşcul de ziare din colţ, am luat un ziar şi am lăsat o monedă de cincizeci de centi în cutia de tablă. Ca să răscumpăr toţi bănuţii pe care i-am şparlit din cutia orbului care vindea ziare în Borough Hall. Mă simţeam bine, deşi depusesem banii în cutia altuia.

Reb mătura în fundul prăvăliei.

— Ei, ei, uite cine a venit! a exclamat.

— Ce dimineaţă grozavă! Nu-ţi trezeşte dor de ducă?

— Ce-ai de gând? a întrebat, lăsând mătura din mână.

— Habar n-am, Reb. Pur şi simplu am vrut să te salut.

— N-ai chef de un tur?

— Ba da, dacă ai avea un tandem. Sau o pereche de cai iuţi. Nu, azi, nu. E o zi de mers pe jos, nu cu maşina.

Mi-am tras coatele în spate, mi-am arcuit ceafa şi am mers până la uşă şi îndărăt.

— Vezi, astea două picioare mă pot duce departe. Nu-i nevoie de nouăzeci sau o sută pe oră.

— Eşti bine dispus. În curând o să te plimbi pe străzile Parisului.

— La Paris, Viena, Praga, Budapesta… sau, poate, la Varşovia, *Moscova,* Odessa… Cine ştie?

O scurtă pauză.

— Mă gândesc, de ce să nu-l vizitezi pe Maxim Gorki dacă treci prin Rusia?

— Gorki trăieşte încă?

— Sigur că da. Şi-am să-ţi spun pe cine ar trebui să mai vizitezi, deşi e posibil să fi murit între timp.

— Pe cine?

— Henri Barbusse.

— Mi-ar plăcea, Reb, dar tu mă cunoşti… sunt un timid. Şi-apoi, ce scuză aş avea ca să dau buzna peste ei?

— *Scuză?* a strigat indignat. Vai de mine, oamenii ăştia ar fi încântaţi să te poată cunoaşte.

— Reb, ai o părere exagerat de bună despre mine.

— Prostii! Te-ar întâmpina cu braţele deschise.

— Okay, am să ţin minte. Acum o şterg. Vreau să aduc un ultim omagiu morţilor. La revedere.

Puţin mai departe se auzea un aparat de radio urlând. O reclamă pentru „Cina cea de taină”, feţe de masă cu doi dolari perechea.

Drumul meu ducea prin Myrtle Avenue. Istovita, pustiita, mâncata-depurici Myrtle Avenue, tăiată pe mijloc de o linie ruginită de tren suspendat. Printre barele şi traversele de oţel soarele împungea cu săgeţi de lumină aurită. Acum, că nu mai eram prizonier, străzile aveau alt aspect. De astă dată eram un turist, cu timp mult la dispoziţie şi cu ochi curioşi. S-a zis cu posomorâtul ostil şi arţăgos care se apleca la tribord copleşit de greutatea plictisului. M-am oprit un moment în faţa patiseriei unde, pe vremuri, eu şi O’Mara am leorpăit supă cu zdrenţe de ou, şi am inspectat vitrina. Aceleaşi ştrudele şi plăcinte cu mere, protejate de aceeaşi veche hârtie de ambalaj. Desigur, era o patiserie nemţească. (Tante Melia povestea întotdeauna cu afecţiune despre acele *Kondittorei*[13] pe care le vizitase la Bremen şi la Hamburg. (Am specificat „cu afecţiune”, pentru că nu făcea vreo deosebire între prăjituri şi alte fiinţe bune la inimă.) Nu, până la urmă, Myrtle Avenue nu era o stradă chiar atât de îngrozitoare. Nu, dacă eşti un vizitator de pe îndepărtata planetă Pluto.

Mergând mai departe, m-am gândit la *Casa Buddenbrook* şi apoi la *Tonio Kroger.* Bietul bătrân Thomas Mann! Ce meseriaş admirabil. (Ar fi trebuit să cumpăr o felie de cozonac cu stafide!) Da, am văzut în fotografii că avea o mutră de negustor. Îl vedeam scriindu-şi renumitele *Novellen* în partea din spate a unei prăvălii de delicatese, cu un metru de cârnat înfăşurat în jurul gâtului. Ce-ar mai fi făcut el din Myrtle Avenue! Vizitează-l pe Gorki dacă treci prin Rusia. Nu-i o chestie fantastică? Cred c-ar fi mai uşor să obţii o audienţă la regele Bulgariei. Dacă ar fi să vizitez pe cineva, l-aş alege pe Ellie Faure: mă întreb ce ar zice dacă i-aş cere să-i sărut mâna?

13 Cofetărie (germ.)

Un tramvai a trecut hurducându-se pe lângă mine. Am zărit o clipă mustaţa pleoştită a vatmanului. Presto! Numele mi-a sărit ca o săgeată în minte: Knut Hamsun. Imaginează-ţi! Romancierul distins, în sfârşit, cu premiul Nobel, după ce a condus un tramvai în ţara asta uitată de Dumnezeu. Unde a fost? La Chicago? Da, la Chicago. Şi pe urmă s-a întors în Norvegia şi a scris *Foamea.* Sau întâi a scris *Foamea* şi pe urmă a făcut-o pe vatmanul? Oricum, niciodată n-a scris vreo tâmpenie.

Am observat o bancă pe trotuar. (Un lucru destul de neobişnuit.) Asemenea Îngerului Gabriel, mi-am lăsat jos fundul. Uf! Ce rost are să mergi până nu-ţi mai simţi picioarele? M-am lăsat pe spate şi am deschis larg gura ca să beau razele soarelui. *Ce mai faci?* Am întrebat, adresându-mă Americii, întregii afurisite de întreprinderi. Ciudată ţară, nu? Uită-te la păsări! Arată jigărite, abătute… cum, cum?

Am închis ochii, nu ca să moţăi, ci ca să reconstitui imaginea căminului ancestral, gravată în orăşelul medieval. Cât de fermecător, cât de încântător arată târgul acela uitat! Un labirint de străduţe strâmte şi de canale şerpuite; statui (numai de muzicieni), alei, fântâni, grădiniţe pătrate şi triunghiulare; şi toate drumurile duc spre centrul unde se înalţă pitorescul lăcaş de închinăciune, cu turlele sale delicate. Totul se mişcă lent, în pas de melc. Pe oglinda netulburată a lacului, plutesc lebede; porumbeii uguiesc în curtea bisericii; copertine vărgate ca pantalonii bufonilor umbresc terasele de mozaic. Totul e idilic, tihnit, visător!

Mă frec la ochi. De unde dracu’ am mai născocit şi asta? Să fi fost Buxtehude? (Felul în care bunicul meu îi pronunţa numele mă făcea întotdeauna să mă gândesc la un oraş, nu la un om.)

— Nu-l lăsaţi să citească prea mult, îi strică ochii.

Aşezat pe marginea banchetei de lucru, picior peste picior, croind haine pentru menajeria de gentlemeni ai lui Isaac Walker, mă asculta citindu-i cu glas tare din Hans Christian Andersen.

— Lasă cartea, îmi spunea cu blândeţe. Du-te afară şi joacă-te. Mă duc în curtea din spate şi, neavând ceva mai interesant de făcut, iscodesc, trag cu ochiul printre stinghiile care despart proprietatea noastră de magazia de afumat. Şiruri, şiruri de peşti ţepeni, înnegriţi, mi se prezintă în faţa ochilor. Mirosul înţepător, înăcrit e aproape de nesuportat. Peştii ăştia încremeniţi, speriaţi, atârnaţi de bronhii; ochii bulbucaţi le strălucesc în întuneric ca nişte giuvaieruri ude.

Mă întorc la bancheta bunicului meu şi-l întreb de ce lucrurile moarte sunt întotdeauna atât de ţepene. Îmi răspunde:

— Pentru că nu mai au bucurie în ele.

— De ce-ai plecat din Germania? îl întreb.

— Pentru că n-am vrut să fiu soldat.

— Eu aş vrea să fiu soldat.

— Asta până ai să vezi gloanţele zburând în jurul tău.

Fredonează o melodie în timp ce coase.

— Ce-ai de gând să te faci când ai să fii mare? Croitor, ca taică-tău?

— Vreau să mă fac marinar, răspund prompt. Vreau să văd lumea.

— Atunci nu mai citi atâta. Dac-ai să fii marinar trebuie să ai ochi buni.

— Da, *Grosspapa.* (Aşa îi spuneam.) La revedere, *Grosspapa.* Îmi aduc aminte de felul în care mă privea în timp ce ieşeam pe uşă. O privire plină de îndoieli. Ce gândea oare? Că niciodată n-am să ajung marinar?

Retrospecţia mi-a fost întreruptă de apropierea celui mai zdrenţăros dintre cerşetori, cu mâna întinsă. Voia să ştie dacă mă pot lipsi de zece cenţi.

— Desigur, mă pot lipsi şi de mai mult dacă ai nevoie.

S-a aşezat pe bancă lângă mine. Tremura de parcă era paralitic. I-am oferit o ţigară şi i-am aprins-o.

— N-ai prefera un dolar decât zece cenţi? l-am întrebat. Mi-a aruncat o privire ciudată, ca un cal gata să sară în lături.

— Despre ce-i vorba? m-a întrebat. Care-i târgul?

Mi-am aprins şi eu o ţigară, mi-am întins picioarele cât îs de lungi şi am răspuns vorbind rar, de parcă descifram o foaie de expediţie:

— Când un om e pe punctul de a pleca într-o călătorie în ţări străine, unde o să-şi facă plinul cu mâncare şi băutură şi o să se plimbe după pofta inimii, ce mai contează un dolar în plus sau în minus? Dacă mai vrei o gură de whisky, ţi-o dau. Cât despre mine, nu doresc altceva decât să pot vorbi franceza, italiana, spaniola, rusa, chiar şi puţină arabă. Dac-ar fi după mine, m-aş îmbarca în clipa asta. Dar asta nu te interesează pe dumneata. Uite ce-i, îţi pot oferi un dolar, doi dolari, cinci dolari. Cinci e maximum – doar dacă nu te urmăreşte moartea cu coasa. Ce zici? Şi nici nu-i nevoie să cânţi imnuri…

Era gata s-o ia la fugă. S-a îndepărtat instinctiv de mine, de parcă eram o piază rea.

— Domnule, mi-a spus, eu n-am nevoie decât de douăzeci şi cinci de cenţi. Îmi ajunge. Şi vă mulţumesc frumos.

S-a ridicat pe jumătate şi mi-a întins mâna.

— Nu te pripi, l-am rugat. Ai zis douăzeci şi cinci de cenţi? Ce faci cu douăzeci şi cinci? Ce poţi cumpăra cu ei?

De ce să faci lucrurile pe jumătate? Asta nu-i metodă americană. De ce să nu-ţi cumperi o sticlă de poşircă? Şi să mai ai pe deasupra şi de un tuns şi un bărbierit? Tot ce vrei, în afară de un Rolls Royce. Ţi-am spus, cinci dolari e maximum. Doar să spui cuvântul.

— Sincer, domnule, n-am nevoie de atâta.

— Ba ai. Cum poţi vorbi aşa? Ai nevoie de o sumedenie de lucruri – haleală, somn, săpun şi apă, băuturică…

— Douăş’cinci, domnule, e tot ce vreau.

Am scos o monedă de douăzeci şi cinci şi i-am pus-o în palmă.

— Okay, dacă asta-i tot ce vrei.

Tremura şi moneda i-a alunecat din palmă şi s-a rostogolit în şanţ. Când s-a aplecat s-o ridice, l-am tras în sus.

— Las-o acolo! Poate că o să vină altcineva şi o s-o găsească. Norocul lui! Uite, ţine altă monedă. Ţine-o bine de astă dată.

S-a ridicat, cu ochii fixaţi pe moneda din şanţ.

— Nu pot s-o iau şi pe aia, domnule?

— Bineînţeles că poţi. Dar atunci, ce facem cu celălalt?

— Care celălalt?

— Oricine ar fi. Ce importanţă are?

L-am prins de mânecă.

— Stai aşa, am o idee mai bună. Lasă moneda acolo, şi eu o să-ţi dau o bancnotă. N-ai nimic împotrivă să iei un dolar, nu?

Am scos un sul din buzunar şi am extras un dolar.

— Dar înainte să-l prefaci în otravă, i-am spus, închizându-i pumnul deasupra bancnotei, ascultă ce am de zis, e o idee bună. Imaginează-ţi că e mâine şi că treci tot prin locul ăsta, întrebându-te cine o să-ţi dea zece cenţi. Eu n-am să fiu aici. Eu o să fiu pe *Île-de-France.* Ei, ţi-e foame şi ţi-e gâtul uscat şi aşa mai departe şi iată că apare un tip bine îmbrăcat, care nu are nimic de făcut – ca şi mine – şi se aşază aici… chiar pe banca asta. Ce faci dumneata? Te duci la el şi-i spui ca de obicei: „Puteţi să vă lipsiţi de zece cenţi, domnule?”. Şi el clatină din cap. Nu! Ei, şi acum vine surpriza, gândul interesant care mi-a trecut prin cap. Nu fugi cu coada între picioare. Rămâi locului şi zâmbeşte-i. Pe urmă, spune-i: „Domnule, a fost o glumă. Eu n-am nevoie de zece cenţi. Poftim, uite aici un dolar pentru dumneata, şi Domnul să te aibă în pază! a. Înţelegi? N-ar fi o chestie drăguţă?

Cuprins de panică, a încleştat bancnota şi şi-a eliberat mâneca din strânsoarea mea.

— Domnule, mi-a spus, retrăgându-se de-a-ndărătelea. Eşti nebun. Nebun de legat.

A luat-o la fugă. S-a oprit la câţiva metri mai departe şi s-a întors cu faţa spre mine, strigând cât îl ţinea gura:

— Nemernic nebun ce eşti! Poponar împuţit! Mă piş pe tine, caraghiosule!

A fluturat bancnota, s-a strâmbat la mine, şi-a scos limba, apoi a luat-o la sănătoasa.

„Poftim, mi-am spus în sinea mea. Un om care nu înţelege de glumă. Dacă i-aş fi dat şase monede şi i-aş fi spus: «Acum să imiţi o băşină prinsă într-o ţeavă de scurgere», mi-ar fi fost recunoscător”. M-am aplecat şi am ridicat moneda din şanţ. „Acum chiar că o să-i fac o surpriză”, mi-am spus, şi am aşezat moneda pe bancă.

Am deschis ziarul şi am început să studiez programul teatrelor. Nimic special la Palace. Filmele? Aceleaşi *chili cu carne.* Teatrul de Cabaret? închis pentru reparaţii.

Ce oraş! Desigur, mai erau muzeele şi galeriile de artă. Şi acvariul. Dacă aş fi cerşetor şi cineva mi-ar da, din greşeală, o mie de dolari, n-aş şti ce să fac cu ei.

Şi ce zi superbă! Soarele mă rodea ca un milion de molii. Un milionar într-o lume în care banii nu au valoare.

Am încercat să-mi invoc un gând plăcut. Am încercat să văd în America un loc despre care doar mi s-a vorbit.

„Deschide-te, în numele marelui Iehova şi al Congresului Continental!”

Şi s-a deschis precum poarta bolţii ascunse. Iat-o, America, Grădina Zeilor, Marele Canion din Arizona, Munţii Smoky cei Mari, Deşertul Pictat, Mesa Verde, Deşertul Mojave, aurul din Klondike, Great Divide, fluviul Wabash, Serpent Mound, Valley of the Moon, marele Salt Lake, munţii Ozark, vegetaţia din Kentucky, gârlele din Louisiana, regiunile stâncoase din Dakota, Sing Sing, Walla Walla, Ponce de Leon, Oraibi, Jesse James, masacrul de la Álamo, mlaştinile din Everglades, sistemul de poştă Pony Express, Gettysburg, Muntele Shasta, Fortul Ticonderoga.

E poimâine şi mă aflu pe puntea de la pupa navei SS *Buford…* vreau să spun *Île-de-France* (am uitat, nu sunt deportat, plec în Franţa pentru o vacanţă). O clipă, am avut impresia că sunt Emma Goldman, îndrăgita anarhistă despre care se povesteşte că, atunci când s-a apropiat de ţara în care fusese exilată, ar fi spus: „Tânjesc după ţara care m-a făcut să sufăr (America). Oare n-am cunoscut acolo şi dragostea şi bucuria?”. Şi ea venise aici în

căutarea libertăţii, ca atâţia alţii. Această binecuvântată ţară a libertăţii nu fusese deschisă oricui? Nu se putuse bucura oricine de ea? (Cu excepţia, desigur, a pieilor roşii, a pieilor negre şi a burţilor galbene din Asia.) În acest spirit al libertăţii veniseră aici *Grosspapa* şi *Grossmama.* Lunga călătorie spre acasă. Vapoare de mâna a şaptea. Nouăzeci la sută din drum, petrecut pe mare, cu dizenterie, ciondăneli, păduchi, râie, gălbinare, malaria, miorlăieli şi alte delicii ale călătoriilor pe ocean. Şi au găsit că-i bine aici în America, aşa au gândit bunicii mei, deşi în strădania de a uni cele două capete s-au prăbuşit mult înainte de a le fi venit vremea. (Dar mormintele lor arată bine.) Au venit la câteva decenii după ce Ethan Allen a forţat Fortul Ticonderoga să se deschidă în numele Marelui Iehova şi al Congresului Continental. Ca să fiu mai precis, au venit la timp ca să fie martorii asasinării lui Abraham Lincoln. Aveau să urmeze şi alte asasinate – dar ale unor figuri mai puţin importante. Şi noi am supravieţuit, noi, trişorii.

Vaporul va acosta în curând. A sosit vremea să-mi iau rămas-bun. Oare şi mie o să-mi fie dor de ţara asta care m-a făcut să sufăr?

Răspunsul la această întrebare l-am dat mai demult. Totuşi, vreau să-mi iau rămas-bun de la cei care, cândva, au însemnat ceva pentru mine. Ce spun eu? *Care încă înseamnă ceva.* Faceţi un pas înainte, vă rog, şi daţi-mi voie să vă strâng mâna. Veniţi, tovarăşii mei, o ultimă strângere de mână.

Primul la rând iată-l pe actorul William F. Cody. Dragul meu Buffalo Bill, ce sfârşit infam ţi-au rezervat! Bun-rămas, domnule Cody, şi drum bun! Şi ăsta e Jesse James? Rămas-bun, Jesse James, eşti în vârf. Rămas-bun, indieni Tuscarora, Navajo, Apaşi! Rămâneţi cu bine, viteji, paşnici indieni Hopi! Şi domnul ăsta distins, măsliniu, cu barbişon, nu-i cumva W.E. Burghardt Dubois, însuşi sufletul negrilor? Bun-rămas, drag, onorate domn, ce nobil campion ai fost! Te salut şi pe tine, Al Jennings, fost cândva în penitenciarul Ohio, şi fie să păşeşti printre

umbre cu un suflet mai mare decât O'Henry! Rămâi cu bine, răzvrătitule John Brown şi fii binecuvântat pentru curajul tău atât de rar! Rămas-bun, bătrâne Walt! Nicicând ţara asta nu va fi cântată de un poet mai mare decât tine. Rămas-bun, Martin Eden. Rămâi cu bine, David Copperfield! Rămâi cu bine, simbolicule John Barleycorn şi salută-l pe Jack. Bun-rămas, vouă, ciclişti din cursele de şase zile... O să vă depăşesc în iad! Bun-rămas, iubite Jim Londos, vajnicule mic Hercule! Rămâneţi cu bine oameni ai vodevilului, Oscar Hammerstein, Gatti-Cassazza! Şi tu, Rudolph Frirul! Bun-rămas, membri ai Societăţii Xerxes!

Fratres Semper. Rămas-bun, bătrâne Kentucky! Şi ţie, trifoi, simbol al Irlandei. Rămas-bun, Montezuma, cel din urmă mare suveran al vechii Lumi Noi? Bun-rămas, Sherlock Holmes! Bun-rămas, Houdini! Bun-rămas, voi, neastâmpăraţilor, sabotori ai progresului! Rămâi cu bine, domnule Sacco, rămâi cu bine, domnule Vanzetti! Iertaţi-ne păcatele noastre! Rămas-bun, Minehaha şi Hiawatha, cuplu de eroi indieni. Rămas-bun, dragă Pocahontas! Rămâneţi cu bine, indieni Cherokee şi Seminoli! Rămas-bun, vapoare cu abur de pe Mississippi! Rămas-bun, Tomaşevski. Rămas-bun, P.T. Barnum cu circul tău! Rămas-bun, Herald Square! Rămas-bun, legendară Fântână a Tinereţii! Rămas-bun, luptătorule Daniel Boone! Rămas-bun, *Grosspapa.* Rămas-bun, strada Suferinţei Timpurii, şi fie să nu-mi mai apari în ochi vreodată! Bun-rămas, tuturor... rămâneţi cu bine! Menţineţi zborul lăcrămioarelor!